TUDOR ARGHEZI

PAMFLETE

TUDOR ARGHEZI

PAMFLETE

Ilustrația copertei : *Florin Ionescu*

TUDOR ARGHEZI

PAMFLETE

Antologie, postfață și bibliografie
de
MARIANA IONESCU

EDITURA MINERVA
București — 1979

Textele selectate în ediția de față sînt reproduse, cea mai mare parte, din *Scrieri*, ediția definitivă, vol. 19, 20, 23—26, 31, precum și din antologiile *Pagini din trecut*, Editura de stat pentru literatură și artă, 1956, și *Lume veche, lume nouă*, Editura Tineretului, 1958. *Arhiereul Sofronie Vulpescu Craioveanul*, *Konon episcopul*, *Doi episcopi noi*, *Profesia unui rege*, *Din Biblia apocrifă*, *Un răspuns* sînt incluse pentru prima dată în volum și sînt reproduse din periodice.

PAMFLETUL

Oroarea de a tăcea cît mai puțin, fără obligația de a exprima un conținut, înlesnește confecționarea unui vocabular care împacă toate cerințele perfectei banalități. Ca să fie perfectă, banalitatea trebuie să se prezinte retorică și gesticulativă. Ca și atunci cînd ar avea ceva de spus, domnul care nu spune nimic asimilează în flacăra falsă a debitului său toate mijloacele oratorului și ale tribunului : mimica ochiului și a gurii, lovitura cu pumnul în pupitru, rînjetul, apelul cu brațele la ceruri. Cînd zice „am fost", el se încruntă. Cuvîntul „tărîțe" îl înfioară. Verbul „a scutura" îi fericește fizionomia. „La primăvară" îl face macabru.

Singurul cusur al domnului care grăiește consistă, ca și cusurul domnului care scrie, în facultatea pămîntului călcat de multe picioare : de-a face praf nemotivat. Cuvintele, trecute prin aparatul de ostenit cu vocea sau cu penița, își pierd noimele și figura, nu mai scapără din cremenea lor și ajung să intre în concertul scîrțîiturilor, al pocniturilor, al tîrșelii, degradări pentru neantul de condensație al zgomotelor fost utile.

Vocabularul acestui protocol, pe lîngă cuvintele pe care le strică, pe toate, își alege predilect, pentru o

fanfaronadă disciplinată, mai ales cuvintele lipsite todeauna de un sens. Acestora le dă un ton, o sacàdă, cu aerul suficient că le deschide o perspectivă, mărtîndu-le cu mirii absenți ai unor intenții inconsistente.

Personalitatea oratorică deplină a banalității ridicată la apogeu — printre defuncți — a fost, pentru cine își mai aduce aminte de acest fost prim-ministru și șef de partid politic, Gheorghe Cantacuzino (Nababul). Cred că niciodată n-a putut și nu va putea să existe o poză mai superbă pe o fărîmiță. Atitudinea lui statuară, de mare savant politic, grandilocvența lui strălucită, paralel cu nulitatea complectă a ideii, sprintenă și curgătoare, erau de-o substanță care te făcea să te gîndești la Tatăl. Istoria naturală povestește existența primitivă a unor păsări uriașe, cu àripile cît răsăritul și cu capul mic, de sifon ; — sau dispariția unui soi de vertebrate cu încheieturile betege, cu șoldurile oloage, însă cu gîtul innalt de un kilometru, așa construite încît animalul, în vreme ce s-ar fi scărpinat pe marginea Caspicei subsuoară, zărea Portugalia și Finlanda — fără să-l intereseze, totuș, spectacolul, prea mult. Cînd sta în redingota lui pe picioare, cu brațele nemișcate, cu privirea lucidă, cu glasul armonic, susținînd o părere albă într-un discurs de-o oră, integral consumată, Iorgu Cantacuzino semăna cu un viteaz de cocărie presărată cu anason, cu o icoană fantezistă zugrăvită cîndva pe un părete de biserică mînăstirească, prin colaborarea vopselii incoherente cu pensula absurdă. El vorbea liniștit și sigur, măsurat și categoric, sentențios și lin ; rostea totul și nu grăia nimic, atent să netezească amănunțit și corect silabele, ca o mașină de călcat, angajată caldă, într-un cearșaf imens, cu broderii fără relief și plate. Și în momentul în care își sfîrșea discursul, el se găsea ca la-nceput, întocmai, neobosit, incoruptibil și demn la elogii, ca o mășină

de cusut care a tighelit, fără ştofă şi fără aţă, în gol, şi străluceşte zilnic identic din organele-i nichelate.

Printre cei încă vii şi în scris, memoria reţine, ca o pildă izbutită superior, pe domnul profesor Mihail Dragomirescu, nedepăşit încă de niciunul din elevii săi eminenţi. Acelaş ritm, aceeaş infanterie verbală, acelaş zgomot fără de sunet. Culoare incoloră, căldură fără temperatură, iuţeală fără mişcare, sucuri fără aromă, idei-pelicule, cuvinte-ţinte-de-lemn. Călăreţ pe jos, năduşit în fuga răscăcărîie după un armăsar de mucava, înmuiat de ploaie, pe care suferă din juneţe de idealul de a-l încăleca şi simţi subt buza anală.

Pe deasupra gropilor astupate, gropile moarte, umblă forfota gropile vii, care se pot defini ca mingea : găuri cu piele de jurîmprejur. Mingea domnului Dragomirescu sare de jos în sus şi de sus în jos, cu elasticitate, în toate ogrăzile, din măidane în grădini, ducînd cu ea, în această perpetuă activitate, interiorul ei plin cu nimic. Tînăr, actualul pedagog a abordat literatura : în treizeci de ani o mai abordează şi azi. Pe atunci el nu purta decît un creier subt o pălărie şi o umbrelă ; mai tîrziu a pus dedesubtul gurii şi un barbişon. Inculoare şi fizică deosebită ; ochii de ceriviş au fost aşezaţi în carne de pap cu ţăcălie de sfoară.

Prin mîinile acestor pasageri inexpresivi, toate materiile naturii şi obiectele cu caracter se deapănă îmbolnăvite de un privativ. Insuficienţă glandulară, atrofie a tiroidei, secreţiuni vătămătoare şi amare, cine ar putea, fără un studiu de veacuri de laborator, să fixeze, pentru pedagogie şi tratament, originea exactă a marelui sentiment al tîmpeniei monumentale ? Probabil că va veni şi ziua cînd, graţie unui ac lat, implîntat în locul potrivit, şi graţie unei linguriţe cu ascuţiş, învăţaţii vor rectifica în permanenţă, în maternităţi, rezultatele hibride ale unui coit defectuos.

Pînă atunci, pamfletul săvîrșește, și pentru artă, și pentru știință, și pentru compensațiile necesare vieții sociale, opera lui de învigorare.

Pamfletul? Dar cine este pamfletul?

De obicei personagiile care fac obiectul unui pamflet, la auzul acestui singur cuvînt muzical, devin agitate și estetice. Nu le place, la niciun grad, și tot ce nu le place capătă numele de pamflet. Pamfletul ar fi ceva așa ca un hoit în ultima lui descompunere, de care, dacă te apropii, riști să-ți murdărești trupul tău, pur și sacru, cu drojdiile și poșircile purulente. Dacă te-a supărat afară din cale un articol literar sau de gazetă, ajunge să-l clasifici pamflet, pentru ca orice om civilizat să priceapă că nu mai e nevoie să fii în stare de un răspuns. De unde reiese, bineînțeles, că pamfletul nu poate exista în pictură sau în arhitectură, ci exclusiv în presă. Cel care a scris pamfletul, de bună seamă, capătă numele de pamfletar — și „pamfletar" este mai rău decît „asasin". Un guvern poate urmări cu toate rigorile lui pe un pamfletar, pecînd un asasin îl poate lăsa indiferent, pentru că asasinul nu scrie, ci se mărginește, pur și simplu și propriu-zis, să ucidă. Pamfletul nu e numai o crimă; este ceva cu mult mai primejdios și mai urît; nu aș putea spune exact ce este, dar, mă rog, o simt, am noțiunea clară a pamfletului în capul meu inteligent.

Un asasin — nu este așa? — omoară un om pentru ca să-l prade mort. Poți afirma că într-adevăr asasinul s-a dus să fure cu intenția ca să omoare? Poate că asasinatul a fost un accident. Dar pamfletul nu are această scuză. El nici nu urmărește — vorba vine — măcar să jefuiască. El se strecoară în afacerile private; se leagă de chestiunile politice; nu-i convine azi una, mîine alta, ține condica dregătoriilor; vorbește cu Statul fără rușine. În rezumat, pamfletul se ocupă de ceea ce nu-l privește, și cu cît l-o

privi ceva mai puțin, cu atît stăruie mai mult. Bunul cetățean își vede liniștit de treabă, dacă vrea să fie iubit de legi și stimat de Poliție și de regulamente — și cel mai fericit mijloc de-a-ți vedea de treabă este să nu te amesteci. „Cînd te-oi chema eu, să vii bucuros și să-mi dai votul dumitale mie ; restul vieții ai să stai acasă. Pentru dumneata nu există chestii de guvernămînt, de Stat sau de comună.“ Caută să nu necăjești oamenii de la putere sau pe primarul în funcțiune. Căci atunci începe pamfletul, și la auzul acestui cuvînt se ridică împotriva ta, numaidecît, Notarul, Prefectul, Inspectorul, Directorul-General, Directorul, Șeful de Biurou, Tutungiul, Brevetul De Băuturi Spirtoase — toată Ierarhia.

Într-adevăr, totul pînă la pamflet. Dar lăsînd de-o parte o clasă de oameni mai mult sau mai puțin iluștri, care urăsc pamfletul din instinct, să căutăm a restabili noțiunea.

Pamfletul reprezintă un gen literar. El e un fel de-a slobozi condeiul în răspăr. Nu ajunge să scrii că domnul Mihail Dragomirescu e Păcală universitar, ca să fi și scris un pamflet. Acest lucru e unanim recunoscut, și totuș această cunoștință nu este un pamflet. Pe de altă parte, nici domnul Dragomirescu nu este un pamfletar pentru că dă despre domnia-sa impresia — să zicem — că ar fi ceva așa, cum s-ar spune, mai pe departe, ca un prostănac. Pamfletul însă trebuie să lase el această impresie, că personagiul — să zicem Ix — de care se ocupă, este cum ziserăm cu două-trei rînduri mai sus. Orice personagiu care poate deveni subiect de pamflet este, într-o măsură oarecare, ridicul prin diferența dintre calitatea lui socială, dintre așteptări și calitatea reală. Tot pamfletul se inspiră din această singură diferență : condeiul se vîră aci și scobește lărgind : poteca sufletului este deschisă. Subiectul cedează, gîdilat în punctul convenabil.

Ca să-şi atingă scopul, pamfletul trebuie neapărat să concretizeze vizual şi să corespundă egal cu subiectul ; el lucrează în adîncime, cu intuiţia şi cu imaginea. Pamfletul se învîrteşte în jurul obiectului cu oarecare frumuseţe de corb : între două zboruri circulare, ciupeşte, zgîrie, înţeapă, rupe. Pamfletul se lucrează cu undreaua, cu peria de sîrmă, cu răzătoarea sau cu fierăstrăul bijutierului ; şi uneori, în clipele supreme, cu sculele măcelăriei.

Un pamflet îşi atinge scopul cînd izbuteşte să strecoare otrava îndoielii în insul însuşi al celui pamfletizat. Şi această victorie, eminamente morală, o cîştigă orice pamflet bine echilibrat şi scris cu văz.

În pamflet, ca şi în comedie şi ca în toată satira, rezidă puterea imbatabilă a surîsului. Scriitorul îşi domină subiectul. În proza dogmatică şi banal afirmativă, scriitorul suferă disciplina greoaie a dramaturgiei, a tragicului, copleşit. Pamfletul e tifla — şi acestui gest i se cuvine o mînă curată, elegantă, şi chiar o bijuterie pe degetul mic. Pamfletul frumos, animat şi stropit cu lumină, reuneşte toate însuşirile care fac preţul lucrărilor de artă — şi-i lectura cea mai plăcută.

Numai că pamfletul bun este rar ca şi poezia bună, totuş mai deasă. Imitatorii, al căror număr dezgustător face genul de ocară, sînt incapabili de invenţia personală activă, condiţie esenţială a pamfletului bun. Ei maimuţăresc, ca în toate meseriile, obsedaţi de un model, pe care, de la sine înţeles, sfîrşesc prin a-l tăgădui, tocmai cînd furia imitaţiei se vădeşte mai arzătoare.

Rămîne pe dinafară de rîndurile de mai sus, neschiţată, o problemă : alianţa spiritului de pamflet cu entuziasmul şi respectul naturii. Pamfletul e pumnul iritat de rîvna de stăpînire a stupidităţii.

Lumea, an I, nr. 11, 18 ianuarie 1925.
Semnat : T. Arghezi.

[PUMNUL CONTRA STUPIDITĂȚII]*

Pamfletul săvîrșește pentru artă și compensațiile vieții sociale o operă de înviorare. El poate fi ori bine, ori idiot scris. O linie medie nu există. Pamfletul bun este mai rar ca o bună poezie. De aceea a fost profesat numai de oameni inteligenți: Voltaire, Veuillot, Bloy, Maurras, Leon Daudet etc.

De obicei persoanele care au fost pișcate se agită numai la auzul numelui lui. Tot ce nu le place în viață numesc pamflet. După ei pamfletul ar fi ca un hoit în ultimă descompunere, de care dacă te apropii riști să te murdărești cu materie purulentă. Dacă sînt supărați de un articol literar sau de gazetă ei clasifică scurt: „pamflet", pentru a nu mai răspunde.

Pamfletarul este mai crud decît un asasin. Un criminal omoară un om de multe ori involuntar, pentru a-l prăda mort. Pamfletarul se strecoară pretutindeni. Se ocupă de afaceri care nu-l privesc și cînd nu gîndești chinuindu-și victima cu o sadică voluptate.

*

Pamfletul reprezintă totuș un remarcabil gen literar. Un personagiu ca să poată fi subiect de pamflet

---

* Din interviul acordat lui I. Valerian (n. ed.)

trebuie să prezinte o parte vulnerabilă, ridicolă prin diferența dintre calitatea socială și cea reală. În acest punct convenabil își moaie pamfletul pliscul otrăvit și ciocănește profund.

Pentru a reuși, pamfletul trebuie să corespundă vizual cu obiectul, să lucreze în adîncime cu intuiția și imaginea. El este bine scris cînd izbutește să strecoare îndoiala de sine însuș în chiar personagiul pamfletizat.

În pamflet ca și în comedie reușita ține de domeniul rîsului. Scriitorul își domină subiectul. În proza dogmatică și banală scriitorul suferă disciplina greoaie a dramatizării sau copleșirea tragicului. De aceea pamfletul oferă lectura cea mai plăcută unui intelectual. El reprezintă pumnul cel mai formidabil dat stupidității umane.

Pamfletarii buni sînt rari. De obicei sînt o seamă de inși care maimuțăresc modelul original, fiind cu atît mai caraghioși cu cît încearcă să-l tăgăduiască.

Viața literară, an. II, nr. 75, februarie 1928.

CONVORBIRI CRITICE

Organul esperantismului artistic încetînd să apară subt direcția domnului Mihail Dragomirescu, eminentul român întunecă albeața numărului din urmă cu cîteva pagini de prohod. Împrejurarea îi inspiră un articol cu desăvîrșire trist, în care alături de fraze ca aceasta, trasă din înțelepciunea popoarelor : „Este cea mai înnaltă menire a omului pe pămînt" (autorul face aluzie la operele proprii), se pot citi unele mărturisiri deghizate : „Cu acest număr din *Convorbiri critice* activitatea mea *militantă* de critică și de directivă literară încetează, cred, pentru *todeauna*". Cuvîntul l-a subliniat însuș domnul Dragomirescu, dintr-o pornire desigur ironică.

Pe mai puțin de zece pagini îndesate, autorul povestește ce a făcut în patru ani de zile literare, cu o insistență feroce, patru ani de luptă și de muncă încordată. Fără voie te gîndești la cataloagele expozițiilor de pictură, la greșelile lor de tipografie, printre care găsești uneori, în dreptul vre unui tablou de ciuperci reușite, inscripția, de pildă, cam nepotrivită, de *Studiu de centauri*. Tonul cu care se narează domnul Dragomirescu e cît se poate de avantajos. Fericit băr-

bat ! Nicio îndoială nu-l turbură, niciodată gîndul că s-ar putea să nu știe ce spune, că spune pe dos sau nu spune nimic, nu-i atinge seninătatea. Te crezi în fața unui patron, plin de sănătate, așezat la masă, care mănîncă, mănîncă, liniștit, zîmbind la farfuriile goale. Din cînd în cînd își desface degetul cel mare de pe lingură, și-l întoarce spre pieptul său și zice : „Eu...". Un titlu incontestabil și vrednic de pizmuit la domnul Dragomirescu e, negreșit, admirabila lui încredere în sineș.

Siguranța că și-a făcut „datoria", că mintea sa a fost necesară universului, că el a însemnat ceva pe fața aspră a pămîntului, că nu s-a stins cu tăcerea țigărilor fumate ! Ce carte și dureroasă și sarcastică s-ar putea scrie în vremea noastră de belșuguri ! Aș dori ca romanul acesta de delicii sufletești și deșertăciune să se numească *Le crampon*. Aș voi ca scriitorul lui să fie unul din prietenii viitori ai domnului Dragomirescu, cu care să se întrețină luni de zile, cu care să consume numeroase ceaiuri literare, pe care să-l poată studia cu deamăruntul. Oameni ca domnul Dragomirescu nu se găsesc adesea în faza de critic și de profesor universitar. Natura îndeobște le împarte dregătoriile de paracliser, de simigiu, de oltean... De ce n-ar fi tentat de un subiect atît de psihologic tocmai domnul Dragoslav ?

În ce privește retragerea sa din „activitatea *militantă*", să nu-l credem pe domnul Dragomirescu decît pe jumătate, ceea ce reprezintă deja o concesie exagerată. Nu ne vom permite, firește, să zîmbim de însăș tristețea cu care ne-o declară și a cărei rădăcină sufletească profundă, o înțelegem. Însă lucrul e materialmente imposibil. Cînd te-ai obișnuit să te deșiri în sute și mii de studii și de răstudii, cînd scrii cum Dumnezeu face gîrlă și țărînă, și, cu o vervă de școlar cu mîna pe cărbune, n-ai lăsat colț de ziar sau de

revistă neiscălit, e cu neputință să-ți oprești materia cerebrală să funcționeze cu turbare.

Domnul Dragomirescu a scris, scrie și va scri. E rațiunea existenței sale. Domnul Dragomirescu e un om de condeie.

Viața socială, an. II, nr. 1, ianuarie 1911.
Semnat : T.

ARHIEREUL SOFRONIE VULPESCU CRAIOVEANUL

— Domnilor, animalul de-alături e foarte interesant. Menajeria nu cruță sacrificiile ca să vă prezinte de data aceasta un arhiereu prins pe Bărăgan. Îl vedeți potolit și strîns într-un colț de cușcă, lingîndu-și, cu dragoste, locul ce și-l murdărește cel mai des. Din cînd în cînd ochiul lui corcit, ca din cîine și găină, vă fixează cu o spălăcitură de zer acrit și parcă botu-i cîlțos vă surîde. Două găuri îi brăzdează de la ochi la colțurile gurii obrajii. Nasul roșu, borcănat și moale, e furnicat de-o mie de vine de testicul.

E cea mai încîntătoare jivină națională, e-adevărat, și devotamentul speciei sale merge pînă la a se ospăta din grăsimea batistei dumneavoastră, dacă vizitatorul care i-ar prezinta-o ar veni de la minister sau din Mitropolie. Pentru ordinea lucrurilor stabilită și pentru stăpîni, acest animal, deși sălbatec, are o venerație firească.

Uite, domnilor, eu, îmblînzitorul menajeriei, voi întinde piciorul și-n moalele trupului său flocos, mă voi repezi cu vîrful de la cizmă... Ați văzut ? P.S.S. Sofronie se-ntoarce, strîmb din șale, îmi linge cizma și se gudură.

— Sofronie ! sluj.

— Sofronie ! tumba.

— Sofronie ! un compliment. Domnii din față ți-au făgăduit un covrig.

— Sofronie ! dă-te peste cap și fă-te popă !

Onorați spectatori, nu trebuie să rîdeți că-l văzurăți ieșind din sineși deodată cu chip de preot, potcapiu și giubea. Acest cinocefal a fost pe vremuri preot ortodox.

— Sofronie ! Haide, iute, ecteniile de utrenie, ca să se convingă publicul...

— Cred, domnilor, că v-ați convins.

Pe Bărăgan, unde am prins-o cu cheltuieli enorme și nu am captat-o decît cu o arhierie la București, această viețuitoare împlinea un rol de preot la Lupșani... Îl vedeți ? Face metanii și plînge. Își aduce aminte de moartea preotesii într-o seară cînd poate ciomegile cu care a fost măsurată întreceau volumul parilor de pîn-atunci. Însă nu-și amintește anume dureri din viața lui. Pe acestea să vi le povestesc...

— Sofronie, fii cuminte ! Publicul n-a plătit intrarea ca să nu afle nimic.

— Lupșanii, domnilor, sînt un sat și-n acel sat ialomițean erau doi preoți, frați unul cu altul. Pe unul îl vedeți...

— Sofronie, fă o reverență !

Deopotrivă de iubitori de praznice și pomeni, adeseori la împărțeală, o discuție izbucnea între frați, dintr-un ghiont în burtă sau dintr-o scuturătură vie, de barbă tîrnuită. Urma un oftat sau un sughiț, o împleticitură și un vîrtej de bărbi, din care săreau în toate părțile zulufi pe ulița satului. Cînd se opreau din bătaie, unul din preoți se bocea zbătîndu-se prizonier și spînzurat în mîna celuilalt cu o mustață. Mai todeauna satul alerga să-i separe, ajutîndu-i să-și împartă și colacii. Să credeți domnilor, viața preoțească e plină de dureri...

Tot Lupșanii au fost aleși să fie, pentru arhiereul din menagerie, ceea ce în gloria lui Napoleon fusese Austerlitzul. Acolo și-a cîștigat P.S. Sa laurii săi de *Popa Iapă*, cum l-au supranumit sătenii. De ce iapă

şi de ce nu armăsar, o să vă întrebaţi ; întrebare cu totul dreaptă, dacă glorioasa poreclă ar fi avut în vedere sexul noului nostru număr de atracţie.

Ei bine, domnilor, trebuie să vă mărturisesc că pe întinsul Bărăganului, unde pasc hergheliile, dibăcia lui de-a şterpeli un cal, cum ai băga în mîneca rasei o cutie de sardele, la băcănie, era neîntrecută. Prea Sfinţia Sa pornea de-acasă ca linxul, pe-nnoptate, şi urmărea calul răzleţ, i se arunca-n spinare, călare, şi... fugi ! haiduceşte pînă-n iarmaroc.

Într-o bună zi s-a brodit însă în drumul victoriilor sale o iapă şi cum P.S. Sa cu ajutorul lui Dumnezeu încălecase, şi tot repeta pintenii şi îndemnul, răsăriră din spatele fugarului nişte giambaşi de-odată călări, şi nişte tot atîtea bîte-n goană, ridicate. — Ei ! ce te faci Prea Sfinte ? Unde te bagi cu iapa ? Dumnezeule, ce spaimă şi ce ruşine de l-ar prinde păgubaşii ! Şi Arhiereul tot da pinteni, şi iapa tot da fuga. Şi ciomegele după ei. Pînă la biserica din Lupşani a fost o goană de război turcesc.

Ei bine, domnilor ! ce-aţi fi făcut dumneavoastră în locul reverendului Părinte ?...

Nu răspundeţi... vă uitaţi unul la altul... Înţeleg... Sfinţia Sa nu s-a gîndit cît dumneavoastră căci n-avea timp de cugetat : giambaşii se apropiau cu caii şi reteveiele lor.

Sfinţia Sa crăpă uşa din dos a bisericii, trase iapa după sine şi închise iapa în altar...

Aşa se face că P.S. Sa a fost mai tîrziu sfinţit arhiereu ; pentru ca să se răsplătească, în persoana lui, un eroism genial.

S-a vorbit deunăzi că P.S. s-ar fi făcut vinovat de escrocherie, protestînd nişte poliţe, de 20 de mii de lei, care ar fi false. Lucrul se va lămuri în menajeriile statului.

Onoarea menajeriei mele mă obligă să-i iau apărarea şi să vă declar nu numai că pensionarul nostru e incapabil să falsifice o iscălitură, dar că fiind preot

în Mitropolie n-a fost prins cu bani furaţi din racla moaştelor sfîntului Dimitrie şi legaţi la spate într-o basma, decît o singură dată. Primesc orice, însă de onorabilitatea clientului meu, nu dau voie să vă atingeţi.

A ! Ştiu. O să-mi vorbiţi poate de-o moaşă, din calea Griviţei, care vreme îndelungată a moşit în casa Arhiereului. O să-mi vorbiţi de cele 40 de scrisori ce le are moaşa de la el, şi pe care caută să le vîndă unui ziar.

Foarte bine ! Însă dovedeşte asta că doamna moaşă cere mai mult de trei mii de lei pentru ele ? Nu !

Cred că acum nu veţi mai avea curajul să-mi pomeniţi şi de cei 6 mii de lei pe cari o călugăriţă i-a încredinţat lui spre păstrare şi pe care P.S. Sa i-a mîncat. Aş voi într-adevăr să vă aud cerîndu-i socoteală !

Adevărul este că pe cînd citea, într-o duminică, molitva morţilor la un parastas, a izbucnit în hohote de plîns, rotindu-şi ochii împrejur, prin credincioşii emoţionaţi. Negreşit ! Judecata mitropolitului beteag, Atanasie, era în toiul ei şi simpaticul meu cinocefal zărise îngenunchiată lîngă colivi pe croitoreasa sfintelor sale veşminte. Cine, abandonîndu-şi croitoreasa cu cîteva luni înainte n-ar fi simţit într-un asemenea moment o sfîntă teroare ?

Nimic nu stă în picioare din acuzaţiile dumneavoastră. Că bate copiii care-l slujesc luni întregi gratuit, pînă la sînge, eu cred că bine face. Într-o dimineaţă în altarul unei biserici, supărat, în aşteptarea unor lumînări, ceru băiatului întîrziat :

— Cască gura şi închide ochii băiete.

Şi cînd îşi deschise el gura şi îşi închise el ochii, — nu-i aşa, Sofronie ? — tu scuipaşi după un rîcîit din nas, un glomotoc vînăt în gura băiatului. — Ei şi ! Un raţionament din cele mai simple te duce la

încheierea că balele și mucii arhierești sînt însuș trupul și sîngele lui Iisus din cuminecătură.

— Sofronie, fă o reverență și binecuvîntează cu piciorul !

Onoratul auditoriu să nu se supere dacă ridicîndu-și-l prea sus, i s-a zărit P.S. Sale distincțiunea episcopală.

Facla, an. II. nr. 30, 24 iulie 1911. Semnat : Ierodiaconul Iosif N. Theodorescu.

SCRISOARE DESCHISĂ DOMNULUI A. C. CUZA

Ilustre Economist,

De la 22 iulie pînă astăzi au trecut, într-adevăr, vreo cîteva zile. Ar fi trebuit să vă scriu mai de timpuriu. Dar vedeți, bătrînețea care vă face pe dumneavoastră întreprinzător, limbut și glorios, pe mine mă-ntîrzie. De altfel, singurul ziar unde pot să-mi strecor și eu proza mea jidovească e *Facla*, ocupată în ultimul timp să cînte pe directorul dumneavoastră. A trebuit să aștept și v-am făcut să așteptați și dumneavoastră. Ce rău îmi pare ! Dacă n-ați fi un bărbat cu o fire îndeajuns de răbdătoare, și chiar profesorul eminamente de răbdare al cititorilor dumneavoastră, m-aș confunda într-o mie și una de scuze.

Ați înțeles de ce cutez ca să vă scriu. Nemulțumit să v-admire acoperit, sufletul e demult în așteptarea prilejului de-a v-o spune pe față. Așa e dragostea făcută ; fie ca a mea, creștinească, fie ca să zic așa, mirenească, urmărește o declarație.

Ceea ce admir afară din cale la dumneavoastră (fără aluzie, vă rog să credeți, la *Poporație)* e minunata-vă putință de-a vă eterniza într-o idee, e facultatea ce-o aveți de-a fi, cînd vă puneți, invariabil, ca un barometru nedres, e lipsa din mintea dumneavoastră luminoasă a urîtului simț critic, care împie-

dică pe român să se înnămolească într-o doctrină, pînă la nas.

Adevărul este că în genul acesta nu sînteți unica mea simpatie și aș fi putut admira în locul dumneavoastră pe alții. Cine v-a împins să vă opriți la mine și să-mi afirmați în *Neamul românesc* o iubire de care nici nu mă-ndoiam ? Reciprocitatea cere să mă folosesc de dînsa. Și fiindcă am slăvit, într-un stil ce v-a speriat tobele urechii, pe arhierei, de ce n-aș trece ocazional, cu briciul ascuns pe mînecă, și la Universitate, a căreia barbă sînteți ?

Sfîntul Thomas d'Aquin vă admira cu teamă și cu mult înnaintea mea, simplu diacon. Ferește-te, spunea el (și tot fără aluzie la *Poporație,* să credeți), de omul unei singure cărți. Căci omul care știe o carte, nu o poate ști decît pe aceea. Cînd și-a găsit cartea ce i se nimerește, o devoră. O mistuie și o mănîncă din nou. O ia de-o mie de ori la răscitire, o învață pe-de-rost și chiar o scrie din nou. Iarăș nu poate fi o aluzie la *Poporație*, această operă uriașă fiind revărsarea mai multora. Omul unei singure idei, al unei idei fixe, omul-cloșcă. De creierul lui se prinde un singur lucru, ca de apele zăcătoare singura mușiță verde. Mașina ideală cu un singur maț.

Nu-i, negreșit, vina dumneavoastră că v-ați născut așa. Însă de ce ar fi a mea, vezi, asta nu-nțeleg. Ba, mai vîrtos, socot că faceți în generozitatea dumneavoastră un abuz exagerat cînd, nemulțumit să vă slujească numai pe dumneavoastră, voiți cu orice preț să adaptați mațul dumneavoastră intelectual și celorlalți, cărora le place să aibă mațe mai multe. Ei ! lăsați-mă să spun adevărat. E pasiunea simpliștilor și-a mărginiților, de-a simplifica totul la unic și de-a-l mărgini la dînșii. Nu mă-ndoiesc de frumusețea ombilicului dumneavoastră, dar îmi păreți pretențios, și, cum se mai zice, cam rîios, cînd doriți ca universul să se oprească-ntreg în fața lui, într-o docilă contemplare.

Vă urmăresc, Ilustre Economist, cam demult, și am cunoștință de viața dumneavoastră ca să zic așa, iertați-mă, intelectuală. Nu sînteți dumneavoastră acel A.C. Cuza care afișa pe vremuri un liber-cugetism naiv și cam găgăuț ? și care în versuri absolut nule și în niște proză mai mult decît nenorocită lua grave atitudini de mucos idealist ? Făceați să roșească și pe liberii-cugetători, economistule. Aveați îndrăzneala și ifosul care nu v-a mai părăsit de-atuncea, ale felcerilor științifici. În lucrările dumneavoastră dezvoltați de pe atunci o îndrăzneală, de altfel importată de-aiurea, care umplea pe cititorul inteligent de greață. Era o extremitate. Omul unei singure cărți se azvîrlea, cu coarnele-n jos *(tête baissée)* într-o direcție, ca țapul mușcat subt coadă de tăun.

De cîtva timp s-a dezlipit tăunul de mușcătură, și omul unei singure cărți a luat-o-ntr-altă parte, după un repaus, și iarăș deodată : alt tăun îi pune o moleculă de foc pe punctul lui descoperit. Azi omul unei singure cărți scrie articole ca acestea : *Jidanii insultători ai religiei creștine — și „libera cugetare“ !* Repet că vă admir căci nici nu s-ar putea într-altfel, dar botezul dumneavoastră de azi și nerușinarea lui particulară mi se par prea respectuos abjecte. Cu ce ușurință vă hrăniți din vomiturile de ieri, apostole !

Și dumneavoastră acesta, îmi cereți mie socoteală, păreți revoltat de ceea ce am putut scrie despre arhiereii dumneavoastră, despre Biserica aceasta căzută pe mîinile unor apărători de asemenea ridiculă teapă, care de n-ar fi profesori la Iași sau mai știu eu ce altceva, ar ilustra Sinodul românesc din anul de la Hristos 1911.

Eu pe Dumnezeu nu l-am batjocorit ca dumneavoastră ; eu am scuipat în față pe cei care-l batjocoresc pe el. Pentru mine Dumnezeu va însemna todeauna ceva ce mintea dumneavoastră nu concepe decît în legătură cu un interes sau cu o poruncă ; măcar nădejdea nedefinită a lumii care se zbuciumă și luptă ; în numele lui Dumnezeu atitudinea mea

nu poate fi decît a unui om cu drag pentru frumos şi bine. Preotul care subt cuvînt că-l laudă îl murdăreşte numai dumneavoastră vă poate inspira stima pe care, cînd lipsesc autorii, vă sprijiniţi economia politică naţionalistă. Eu, şi cînd voi nega pe Dumnezeu, voi avea sentimentul că-l voi iubi mai mult decît dumneavoastră, care nu ştiţi nici să-l urîţi ca un bărbat, nici să-l adoraţi ca un creştin.

Iar indignarea vă e fermecătoare. Prin lunile trecute, de căldură, toboşarii dumneavoastră, jigniţi că teza *Neamului românesc* cu „jidanii“ de la *Facla* primea o nouă tiflă prin apariţia iscăliturii unui cleric în paginile acestei reviste, declarau, dintr-o pornire naturală la cei simpli cu duhul, că eu nici exist. Toată activitatea dumneavoastră se rezumă în a hotărî că ce există nu este, şi că este ceea ce nu există; baze suficiente pentru un oareşcare fel de-a cugeta. Cu această ocazie am servit *Neamului românesc* un bobîrnac de realitatea căruia amicii dumneavoastră au evitat să vorbească. Se spunea acolo că aş fi fost evreu şi că uzurpam un titlu bisericesc ce nu-mi aparţinea. Procedeul n-a reuşit. Dumneavoastră, ca mai deştept, lăsaţi articolele mele baltă şi vă mulţumiţi a cita din ele cîteva rînduri pentru ca să le aruncaţi în spinarea... jidani*lor*, la plural. Cu mine nu mai aveţi de discutat ; cunoscut fiind că orice chestie n-are importanţă pentru dumneavoastră şi că nu puteţi tenta să o pricepeţi decît întrucît o confundaţi cu naţionalitatea de jidan, pe mine mă lăsaţi unei uitări binefăcătoare pentru nevoile dumneavoastră de combatant.

Însă, se înţelege că nu se mai poate scrie un singur articol, în presa continentală, care să vă displacă, fără ca un jidan sau mai mulţi să cadă numaidecît vinovaţi. Dumneavoastră nu vă mai războiţi cu cel care a *scris* articolele, ci cu cei care le-au *publicat* şi care nu pot fi decît jidani. Înţeleg să vă folosiţi personal de procedeul pus în joc la compunerea cărţii *Despre poporaţie*, şi, nepomenind de cei care au

scris-o, să imprimați numai numele celui care a tipărit-o ; acesta e un procedeu al dumneavoastră particular, care nu se aplică scriselor altora. Eu înțeleg să-mi iau răspunderea a tot ce scriu, oricît am fi deosebiți în păreri asupra acestei datorii.

Mult m-am mirat însă că v-ați mulțumit și cu atît. De ce pentru articolele mele să trageți la răspundere pe colaboratorii mei ? În locul dumneavoastră eu aș fi cerut mai repede socoteală lui Gutenberg și inventatorului hîrtiei, mai ales că suprimarea tipografiilor ce nu-și învîrtesc roțile la Văleni, ar fi un punct din programul dumneavoastră social și politic. E de scris o carte, Ilustre Economist, pe care o așteptăm să iasă din pana dumneavoastră : *Despre refutarea invențiilor științifice solidare cu tiparul.*

V-aș mai aduce aminte o insinuare pe care o faceți, cînd temperamentul, foarte onest, vă împinge să lăsați a se crede că eu aș fi fost dat afară din cler. Procedeul trebuie să fie naționalist. Aflați, Ilustre Autor, că iscălind *„fost diacon“* în cutare loc, însemnează că am fost acolo, că n-am mai voit să fiu ; și de aceea sînt *fost.*

Primiți, vă rog, Ilustre Economist, omagiile admirației mele.

Facla, an. II, nr. 33, 13 august 1911. Semnat : Ierodiaconul Iosif N. Theodorescu, fost diacon în Mitropolia din București a Ungro-Vlachiei.

TROPARELE ZILEI

Sînt foarte supărați Vălenii pe mine. Le-am stricat cîțiva polemiști, și un nou atlet se desprinde din circul *Neamului*, ca să-i răzbune, ca să apere frunza de viță americană a domnului Iorga și onoarea gazetei. Acesta sosește gol pînă la coate, scuipînd în palme din balele-i spirtoase, și frecîndu-și-le tare. Numele lui e Rudu ; să-i zicem domnul Rudu. După fire pare un nobil sacagiu, și scrisul domniei-sale dovedește minunate calități de gloabă. M-aș mira să nu fie un profesor de limbă română.

Însă atletul meu, înfierbîntat să-și lepede zăbunul, ca să fie mai ușure, și-a scos din repezeală, cu el, și șalvarii, lucru imprudent, căci cea mai fină piele a combatantului ar putea suferi oareșcare zdrențe și avarii.

Voi cunoaște mai bine pe domnul Rudu în ziua cînd se va ține, sper, de făgăduința ce mi-o trimite. Domnia-sa dorește să mă bată. Așa stă scris în cartea neamurilor, a *Neamului românesc*, revistă pentru afinarea poporului român. Citez din această humoristică gazetă :

„Și cu asta poate ar fi de-ajuns. Dar am scăpat din vedere cel mai imund și respingător articol, de scîrba căruia s-au scîrbit desigur și perciunații «ri-

dàctări», cu toate nasurile dumnealor deprinse, cînd au primit și cetit acest... articol ! Este al «coadei de topor», articolul Drăciei-Sale Necuratului ieri-diacon Iosif N. Teodorescu. E atît de copilăros și de murdar, încît mă mir, nu că l-a scris Drăcia-Sa ieri-diaconul, ci de faptul că l-au primit «ridàctării», față cu atîta stupiditate. E imposibil să cităm, să reproducem. Închipuiți-vă tot ce a putut înșira și imagina o minte seacă și un suflet putred, vorbind despre un «scutec murdar» de copil mic, făcînd jocuri (?) de cuvinte cu «explosive» și «rezultate gelatinoase», sau cu o anumită oală trecută drept călimară, — și mărturisind că o pornografică și cunoscută cacofonie a căutat-o anume, fiind, zice el, în «*nota*... sinodală și naționalistă»... Rămîne-i-ar în gît, îi dorim noi, dacă e «notă»...

Față de care lucruri, iată cum aș ruga eu pe prietenii noștri : Insultele și murdăriile perciunaților să le disprețuim. Dar pe «coada de topor», pe Drăcia-Sa ieri-diaconul și astăzi jidovitul Iosif Teodorescu, să nu-l lăsăm numai cu atît, ci, pentru că vedem că nu-i roșește obrazul cu niciun chip, să-i roșim noi, cu cel dintîi prilej, sau urechile, sau... cacofonia Drăciei-Sale.

Și-acum să facă bine civilizații «Labini» să nu țipe, căci asta nu e bătaie «naționalistă», ci e așa-zisa «corecțiune» pentru moralizare. Știe și Drăcia-Sa, și apoi așa zic și cărțile englezești de educație și chiar așa se și practică în «civilizata» Anglie. Știe și «*Adivor*», editorul *Faclei*, deoarece o spunea mai zilele trecute pe nu știu cîte coloane..."

Prin urmare și păcatele *Faclei* sînt chemat să le ispășesc pe toate eu. Fiindcă domnul Iorga bate cîmpii, vinovăția mi se cade mie ; fiindcă domnul Rudu scrie, tot eu cad în răutate diavolească. Asinăriile domnului Cuza se notează deasemeni la rubrica mea.

Drept vorbind, avertismentele *Neamului românesc* mă fac să surîd. Nu cîinii care latră mai tare se apro-

pie mai mult, și se-ntîmplă să te-ntorci, din întîmplare, spre un dulău, instantaneu, ce-ți sosește din spate, și îndată să-l vezi chelălăind fără motiv prealabil și rupînd-o la goană, de s-ar zice că l-ai izbit cu o căpățînă de zahăr.

Mi s-a-ntîmplat și mie, trecînd pe stradă, să trag cu urechea la oarecare zvon de voci grupate-n cîte un unghet, dar pîn-acum nu mi-a trîntit nimeni ciomagul naționalist în moalele capului, precum, în lipsă de un curaj personal sălbatec, prin gura atletului său, își îndeamnă domnul Iorga cititorii să o facă. Socot că cel care necinstește fața omului, făcută pentru zîmbet și lumină, pentru duioșie și sărutare, e o brută. De fața mea încă nu s-a atins al patrulea organ siamezic al unui adversar, și cred hotărît în minunea, slujită de un bun revolver, că vrăjmașul, care mi-ar atinge-o, s-ar împărtăși în ziua ceea cu o suficientă măsură de plumb. Înștiințare la înștiințare.

Voi cere într-una din zile procurorului binecuvîntare ca să mă folosesc la nevoie de manualul bunului trăgaci. Și cînd vre unui naționalist isteric i-ar veni cu adevărat un acces în fața mea, atunci vom fi înțeleși de mai nainte.

Dar ce mentalitate, la oamenii aceștia, și ce dovadă mai bună că instrucția nu poate face o pleoapă dintr-un corn. Un profesor universitar primește ca în ziarul lui să se facă îndemnuri la bătaie împotriva unui liniștit măsurător cu pana al faptelor și slujitorilor lor. La cuvînt se răspunde cu cuvinte. Condeiul se ucide cu condeiul. N-ai putere, s-a isprăvit, victoria nu va fi a ta. Și nu-i, în definitiv, o rușine să te recunoști, cînd firea n-a roșit să te plămădească slab. De altmintreli, pentru adevăr și talent, ofranda rușinei, măcar, se cuvine.

Nu e întîia oară acum, cînd, exagerată de-o ironie dreaptă și răsturnată c-un zîmbet sau cu o idee, ființa

prostului se-aruncă la tine cu parul. Cretinul cu spoieli de bun-simț e-o jivină deosebită ; însă ce caută cirezile acestea în presă ? Ce-a păcătuit cultura omenească pentru ca incuria bestiilor să o calce, și ca în numele ei cornutele mari să-și ridice... frontispiciile ?

Neamul românesc n-a putut ajunge la toleranța culturală care îngăduie diversitatea ideilor și-a indivizilor, care mărginește lupta la terenul cel mai concentrat și cel mai dificil, e-adevărat, al scripturii. Este ceva mai util unei vieți intelectuale — și orice viață ar trebui să fie intelectuală — și unei dezvoltări de subtilitate-n spirit decît tocmai varietatea gîndurilor, întîlnirea lor, polemica și contrazicerea ? Domnul Iorga admite un tip de individ, acela-i pedicurul său ; și nu-i vine să creadă că natura mai produce și oameni care nu-i pot fi, lui, pedicuri. Or fi ele îmbălsămite unghiile sacre de la picioarele apostolului, dar nu pentru mirosul tuturor. Și nu oricine le adună într-o cupă de cristal. Și nu pe oricine îl lasă apetitul să-și facă din ele un desert.

Întrebuințez aceste imagini concrete pentru ca lectorii *Neamului românesc* să mă-nțeleagă.

Facla, an. II, nr. 37, 10 septembrie 1911. Semnat : Ierodiaconul Iosif N. Theodorescu, fost diacon la Mitropolia din București a Ungro-Vlahiei.

SALUT, MEDIOCRITATE

Pentru *Flacăra*

În fiece om, la o anumită vîrstă, se deosibește o preferință și o pasiune, menite să facă dintr-un om suportabil, dintr-un burghez stimat, un personaj ridicul. Înnafară de colecționarii de cutii de bomboane, de mucuri de țigare celebre, de capitaluri, de cărți și imagini obscene, pasiunea literară strică și reputații din cele mai ponderate. Tot omul e ros de un vierme și obsedat de un el însuș inexistent, de ceea ce ar fi dorit el să fie. O stare sufletească destul de cunoscută. Funcționarul dorește să fie agricultor. Agricultorul: deputat. Militarul, dezgustat de carieră, se face advocat. Cuvîntul „satir" se potrivește unchiașului pensionar sau retras, pe care viața sau ipocrizia socială l-au silit să-și astîmpere ardoarea tinereții la timp, făcînd economii meschine și așteptînd momentul liberator al vîrstei împlinite.

Lipsă de curaj, lipsă de hotărîre și lipsă, vai, de multe. Mai toți purtăm în spinare povara insului social ce nu sîntem și hrănim o speranță secretă. Și cei aleși ies învingători. Însă ei sînt puțini ; cei care cad învinși, cu sunetul unui rînd de oale sparte, sînt nenumărați. Pe-aceștia să-i deplîngem.

Însă nu todeauna. Cînd oala goală și butia goală vin să facă discursuri asupra pivnițelor pline, e să-

nătos și bine ca să rîdem. Pretenția și ifosul, la cei ce n-au statul să le poarte, trebuiesc lovite peste nas. Sînt măști pe care e milostiv să le lași să zacă pe unii ochi ; altele în a fi zmulse, și uneori și cu puțină barbă, slujesc.

Domnul C. Banu trebuie să fie unul din acei vechi tineri care au gîdilat vreodată muza simțitoare și au rămas cu veșnicul oftat în suflet. Ca profesor domnia-sa nu era numaidecît indicat să colecționeze fire de păr ilustre, scobitori de dinți sau cartoane de prăjituri. Meseria-i culturală îl împingea către literatură. Îndată ce se simți cu bani în buzunar, domnia-sa scoase o revistă, *Flacăra*, de care vorbeam într-un articol trecut, cînd, în termeni obscuri, o declaram dăunătoare și nulă. Ce și-o fi zis domnia-sa ? „Lipsește un judecător literaturii, un judecător ca mine, cineva care să refacă gama criticii.“ E dorința mutului să domine Senatul cu un discurs.

Însă cînd s-a apucat să scrie, domnului Banu i s-a împiedicat limba. Ața asta nu se taie. Și a fost silit să urmeze calea furcilor caudine, a robilor care nu se pot dezlipi de stăpîn și adorație.

Dar această adorație, pe care natura lucrurilor o indică, ia o formă neașteptată.

Domnul Banu răspunde, crede domnia-sa, la articolul nostru, și ne citează numaidecît pe Goethe ! Respectul față de scriitorii mari e un fel de profanare și ceva mai mult. Morții nu mai pot protesta ; ajunge să fie mari, ca toți mărunțeii, neputînd vorbi în numele lor, să se simtă autorizați a exprima părerile acelora. Ei sînt convinși că-s de o natură cu aceia, numai să fie morți. Îndată însă ce ar fi vii, contimporani cu ei, domnii Banu fac în toate vremurile mizerii și mici murdării celor ca Goethe. Cînd te gîndești că fiece artist de valoare are cîte un cerc postum pe care ar fi fost cel dintîi ca să-l disprețuiască. Căutați în Goethe vreo frază de-a domnului C. Banu. N-o găsiți. La domnul Banu găsiți însă ver-

suri întregi de Goethe. Domnul Banu se solidarizează cu Goethe, îl admite, e de o ființă cu el ; o simte omul, ce vrei ! Căci domnul Banu nu e un profesor român ; domnul Banu e o entitate, e un tip cultural, unul din aceia care, nechemați de natură în slujba culturii, nu pot să-i facă decît rău, căci n-o pricepe, sau, și mai puțin, o pricepe prost ; domnul Banu e banalitatea...

De-aceea am zis în articolul meu trecut, care a lovit mai dureros decît credeam, că *Flacăra* servește la stricarea bunului-gust public. Educația nu poate fi decît mizerabilă în banalitate. Scriitorul cel mai mărunt, care în vîrful penei lui are un reflex cît de slab de scînteie, nu de flacără, face neasemănat mai mult pentru cultură decît un papagal dresat. Domnul Banu este, nu știu cum să zic, — mi-e teamă că are să confunde necesitățile stilului cu intenția pe care nu o am, de a-l insulta, — este o mîncare ce-a mai fost mîncată și revine pe farfurie în fața unui apetit cinstit. În ideația articolului cu care ne răspunde *ex cathedra* domnul Banu, și-a mai spălat picioarele multă dăscălime. Cunoaștem cîntecul din alte flașnete ; flașneta e un instrument care nu servește arta decît pe genunchiul domnului Banu. Într-un articol atît de banal domnia-sa n-are cu ce răspunde de la sineș și ne face trei citate : unul a fost Goethe ; cellalt e Eminescu ; al treilea n-are decît semne de citație.

Or menținem că domnul Banu, fiind directorul revistei, evident că ea nu poate fi deschisă decît acelora care cad subt simțurile directorului, deja constatate. Caracterul ei s-a definit progresiv cu apariția. De fapt, o direcție este : a mediocrității. Cînd vom găsi o pagină bine scrisă în *Flacăra*, aceea se va datori împrejurărilor, nicidecum domnului Banu — căci nu se poate. Facem, în definitiv, un studiu zoologic.

E curios cum domnul Banu se miră că cerem de la revista domniei-sale tinerețe.

Noi nu credem că se poate naşte ceva vechi, undeva în lume. Apariţia unei reviste nu credem defel că trebuie să se deosibească de naşterea unui pui de lup — şi se ştie că orice fiinţă, reproducînd, cel mai des, un tip fundamental, se naşte şi cu o fire ca a ei. Ce aduce nou domnul Banu ? Nimic. Atunci ?

Numărul din urmă al *Flacării* are sumarul următor : *Cine strică gustul publicului* de domnul Banu ; articol scris pînă acum de o mie de ori, însă mai bine. O poezie, *Crisanteme*, extrem de banală. Ceva care se intitulează *Burcuş*, de... Nicolae Pora ! Inutil să insistăm. *Icoane din trecut*, poezie banală, *Cîntec*, la fel. *Tăbliţele unui ursuz*, note de domnul Streitman, fără pretenţii literare şi din care cea mai lungă s-a mai publicat într-alt număr. *Cum am cunoscut pe Caragiale*, un articol de reportaj datorit, zice domnul Banu, unor „doi scriitori de talent" — articol aproape analfabet. *Unei mame*, poezie de-o banalitate gravă. *Vidra* de Mihai Sadoveanu ; acest scriitor datoreşte accidentului de a purta un nume prea cunoscut, colaborarea la *Flacăra*. *Aforisme şi Paradoxe*, care trebuie să fie scrise de domnul Banu. Restul — material tot fără stil, gazetăresc.

Domnul Banu, ocrotit de cîteva nume *tabu*, încearcă să-şi facă un nume literar. Ne vom da osteneala să-l despoiem de această nobilă veleitate. Iar dacă domnia-sa nu ţine ce făgăduieşte, noi ştim să ne ţinem energic de cuvînt.

O ultimă observaţie : Domnul Banu şi-a greşit şi teza articolului său. „Direcţia" la care făceam aluzie nu-i direcţia domniei-sale...

Facla, an. II, nr. 49, 10 decembrie 1911.
Semnat : Doctor Mistigri

KONON EPISCOPUL

Nu-mi amintesc să fi vorbit stăruitor vreodată de acest uriaș cărnos al căruia nume sună atît de gros. Konon Arămescul Donici Băcăoanul e un episcop construit ca o movilă, din abundența bogatei Moldove, celebră pe vremuri prin cornutele mari. E spătos ca o turlă de biserică, găunoasă pe dinlăuntru, solemn ca un monolit, grandios ca un cavou. O singură contrazicere în această măreție, fața prea mică și cu o rumeneală de fată mare pe bucile obrazului. Ochiul tot atît de mic în albăstrimea lui rătăcită. Om de zăpadă, rău proporționat, basorelief de grăsime, cap de popă de țară, palme groase.

Dar — mă rog ! — sentențios și oficial. Gura lui se deschide rar, ca să rostească numaidecît o judecată proverbială. El vorbește ca însăș înțelepciunea. La zile mari ca sărbătoarea de 10 Mai, aduce din Huși la Capitală o ladă plină cu decorații. Are decorații pe piept și umeri, pe pîntece și aiurea — o panoplie, un perete de tinichigiu cu site și strecurători, ibrice, grătare. În astfel de zile, mîndria episcopului Konon are o demnitate de liturghie. O mitră vastă îi bășică ființa la frunte. Cîrja lui e groasă cît un arbore de argint. Buzele lui îngrădite de tăcere. Ca să nu-și mototolească stiharul așteaptă în picioare, în poziția

soldatului, și în vreme ce colegii lui și-l arată și rîd la urechea vecinilor, el stă pregătit ca un curcan, ce-ar fi luat neașteptata hotărîre să zboare. Nici umbra celei mai potolite inteligențe pe fața de icoană rusească a episcopului de Huși. Însă pasiunea rangurilor, a ierarhiei. El concepe numirile în biserică apocaliptic, și în ce-l privește se socotește uns chiar de Sus și gîndindu-se la sineș se simte într-adevăr ales și-n inima lui voluminoasă are fiori primitivi de sfînt botezător. Ca să ajungă episcop și în visul lui de viitor mitropolit, nu și-a crutat persoana, pe care a jertfit-o macabrelor ironii ale fostului mitropolit Partenie Clinceni și-a grupului său. Acest scelerat de Partenie avea o însușire : un talent suplu și ascuns pentru sarcasm. În comitetu-i ocult de prelați ce-și țineau ședințele la un profesor de la facultatea de teologie, fost călugăr, în casa căruia se puneau la cale campaniile sinodiste și se benchetuia haiducește, arhiereul Konon juca rolul hilariant de August-Cel-Prost. Candidatura lui posibilă la un scaun de mitropolit era privită ca gluma cea mai strîmbătoare de rîs.

Se pare că astăzi în lipsă totală de candidați, guvernul începe să ia în serios pe acest personagiu Păcală, care, în toată patima lui, nu cutează nici el să păstorească oile Domnului, de la București. Sala tronului mitropolitan e plină de umbre rău-făcătoare și divina moarte s-a instalat într-o odaie de alături. Apoi e teama de cercetări și de presă, în dosarele căreia fiece arhiereu sau candidat de arhiereu își are istoria lui complectă. Aceste temeri sînt împărtășite desigur în ascuns, pe față, episcopii par îngrijați, cu excelenta lor inconștiență, de altele. Așa cu episcopul Konon, care, consultat de un ziar din București, făcea deunăzi un pomelnic de dorințe și de condiții extraordinare fără îndeplinirea cărora *nu primește !* să fie Hristosul României. E frumos ce visează D. Konon : lefuri mari și palat mitropolitan. Fără un palat

mare mitropolitan biserica românească nu se poate îndrepta. Îi lipsește României un Vatican, în care să fie instalate cele 250 kilograme cu carne și osînză ale episcopului Konon Donici Arămescu. Pentru Sinod, aci sînt durerile bisericei! Cu atîta cinism s-ar putea cere un harem și o bandă de lăutari. E o condiție esențială aceasta: construirea unui palat.

Foștii giambași, popi de țară și bătăuși din sinod au porniri din cele mai aristocratice. Zidiți, mă rog, așezăminte de marmoră și castele pentru Popa Iapă, domnule Ministru. E indispensabil; e mîntuirea neamului nostru în joc. Umpleți-le pivnițele cu vin și îngrijiți să se toarne vasele de aur în care vor vărsa de cîte două ori pe zi prelații beți. Faceți-le oale de chilimbar și porunciți, pentru trebuințele înțelese, catifea și mătase multă cu care episcopii să-și poată șterge, după ședință, organul de căpetenie bisericesc. Fecalele lor sînt sfinte și trebuie să fie grase, domnule ministru, și bine primite. Însuș duhul creștinesc o cere, neamul românesc întreg o reclamă: Iisus însuș așteaptă să zidiți pentru mitropolitul scîrnav și prost ce se va alege un palat de alabastru cu treptele de zmarald.

Facla, an. III, nr. 2, 14 ianuarie 1912.
Semnat: Ex-ierodiaconul Iosif.

DOI EPISCOPI NOI

Cu toate dovezile ce ni s-au dat în cîteva luni de vacanță, că un scaun gol de mitropolit e mult mai apt să salveze prestigiul bisericii decît primatul care l-ar fi ocupat, guvernul s-a hotărît să nu ne lipsească pe mai multă vreme de scumpii noștri vicari ai lui Christ. În săptămîna din urmă au fost două vacanțe de episcopi împlinite, la Roman și Argeș. Jilțul Sfîntului Gherasim va fi mobilat cu persoana vehement pîntecoasă a domnului Calist Botoșeneanul, arhiereu care a luat cuvîntul lui Dumnezeu „Creșteți și vă-nmulțiți" pe șleau, crescînd în conture și înmulțindu-se în mahalalele Bucureștilor cu stăruința simpaticilor gîndaci de restaurant. În locul Episcopului Timuș a fost „ales" vicarul de pînă ieri al Mitropoliei de la Dîmbovița, care peste puțin timp va fi făcut și mitropolit. Aceasta se va numi „restabilirea calmului în biserică", ziarele avînd nevoie de titluri cu litere groase.

O reflecție pe care o faci la vitrinile magazinelor de comestibile e-adesea deziluzionantă. Icrele moi și roșii, morunii, stacòjii, prăjiturile cu bucle de cremă, fructele, stridiile și mușchii de mistreț te gîndești că vor avea o finalitate jalnică și în genere rapidă. Fără să fie identitate între prelați și unele articole

şi delicatese, rezultatele se-aseamănă şi chiar se confundă. Acelaş destin, sau aproape la fel, cheamă la viaţă şi pulpa de rîmător afumat şi pe un arhiereu demn de-o episcopie românească. Pe frontispiciul palatului mitropolitan ce se va clădi, după cererea episcopului rămas pe dinafară, Konon al Huşilor, arhitectul va îngriji să fie scris cu aur cuvîntul lui Cambronne, în româneşte.

După ce „marele colegiu" a proclamat numele noilor episcopi ; după ce aceşti episcopi au căutat cîte-un discurs caraghios de recunoştinţă şi au schiţat metanii la banca ministerială ; după ce miniştrii le-au sărutat mîinile cu o scîrbă ce se citea intens pe faţa domnilor Delavrancea, Marghiloman şi Lahovari, iar domnul Arion s-a mărginit să le-o strîngă ; după ce vor fi instalaţi pe scaune, din sertarele bine închise vor apărea dosarele nemilostive. Atunci se va afla mai bine cine sînt noii episcopi, ce au făcut ei, care le-au fost meritele, care li-i inteligenţa şi se va vedea din nou cît seamănă un episcop cu altul, un mitropolit cu altul — şi aşa va fi cu toţi, bătrîni sau tineri, noi veniţi sau gheboşaţi de aşteptare, căci vremile bisericeşti s-au sleit şi ţara se desprinde tot mai mult de-o castă de căpcăuni, de cheflii şi de vicioşi, întreţinuţi într-o stare de vecinică ebrietate, de către binefăcătorul Stat.

Puterea morală şi sufletele mîntuitoare se găsesc azi departe de anafură şi de cădelniţi, într-un tineret nou încă restrîns, frămîntat de speranţe, infinite, devotat, luptător, hotărît, purtat de aripi nemăsurate.

Medicii politici ai ţării noastre sînt de părere, totuş, că un cler trebuie să avem şi că fără un episcopat am putea pieri. E o idee răspîndită de numeroşii pui şi boboci de popă din ţara noastră cu toate neamurile lor, şi care au contribuit, prin imoralitatea specială revărsată din familiile de preoţi peste oraşe şi tîrguri, la mentalitatea înspăimîntătoare, de contradicţii şi de iresponsabilitate din vremile noastre. O ţară fără de popi — să zic ca domnul Mehedinţi : fără Popeşti —

e o țară pierdută, spune înțelepciunea neamurilor. Vedeți ce se petrece la animale, care nu cunosc, nici pentru gîște nici pentru capre, avantagiile unui cler luminat. Care ar fi demnitatea speciei bovine cînd prin rîndurile ei ar binecuvînta cu o maiestate hieratică boul cu hlamidă de velur și cu tiară de aur între coarne !

Pentru că ne trebuie o prelatură și prelați nu se găsesc, poate că ar trebui să alergăm la aplicațiile mecanicei și să alcătuim un rînd de automate. Un mitropolit de tinichea n-ar suferi nici de blenoree, nici de arghirofilism și în ce privește intelectul, el nu s-ar deosebi prea mult de confrații lui de piele. De o moralitate dusă la extrem, acest Înalt Prea Sfînt ar face față, senin și marmorean, tuturor dificultăților de origine sacră. El va vorbi dintr-un gîtlej de cauciuc, prevăzut de un gramofon perfecționat, va binecuvînta mulțimea cu o mînă sculptată în lemn de santal și va rămîne serios în barba lui venerabilă, de bumbac. Această generație nouă de arhierei s-ar putea încerca la Mitropolia Ungro Vlahiei, încă vacantă. În loc să iasă din seminarii și sfintele mînăstiri șefii noștri spirituali viitori vor veni de la școala de meserii. La rigoare consiliul profesoral universitar n-ar face greutăți, în vederea satisfacerii legilor, să le elibereze certificatele de licență în teologie. Întreținerea acestui Corp sfînt n-ar cere decît vreo zece bidoane de benzină pe an și unul de ulei mineral, pentru ca să nu scîrțîie. Și s-ar doza, după importanța chemării, un cal sau doi cai putere, sau mai mulți, rezervîndu-se bineînteles, primatului un potențial superior, de 16 cai, sau dacă termenul este prea laic, de 16 catîri putere.

Facla, an III, nr. 6, 11 februarie 1912. Semnat : Ex-ierodiaconul Iosif N. Theodorescu, fost diacon în Mitropolia Ungro-Vlahiei din București.

POSTUL CEL MARE ŞI TEATRUL

S-a ivit un conflict, deocamdată platonic. Directorii teatrelor din Bucureşti se întreabă de rostul unei dispoziţii învechite după care spectacolele trebuie să înceteze în săptămînile de post. Sfintele mitropolii şi episcopii, ca nişte instituţii de stat ce sînt, au cerut această măsură. Ortodoxia ar suferi, se vede, o injurie gravă cînd actorii s-ar produce pe scenă în acelaşi timp ce preoţii şi arhiereii îşi recită rolurile prin biserici. Se pare că în asemenea zile singuri inşii cu chică soioasă şi barbă încîlcită au dreptul să se deghizeze şi să joace, iar oamenilor raşi acest mistic apostolat le este interzis.

În dezvoltarea unui popor, ciocnirile acestea sînt interesante şi inevitabile. Nu ne vom apuca să le discutăm necesitatea şi, numai în treacăt ne-am putea readuce aminte de originile bisericeşti ale teatrului. Din comedia divină trebuia să iasă comedia. Consideraţiile noastre vor avea un gust mai local.

La ce poate, într-adevăr, răspunde măsura bisericească ? Fiindcă o săptămînă din an s-a numit a brînzii sau a iaurtului, mare sau mică, şi fiindcă Triodul povăţuieşte creştinismul prin fasole, caritatea prin mazăre bătută şi castitatea prin murături, crede Sfîntul Sinod că directorii de teatru, actorii şi actriţele

fac metanii și se blagoslovesc reciproc ? Pentru atingerea acestei înalte perfecțiuni morale Sinodul ar fi dator să oblige pe artiști să se ducă în procesie, la biserică sau să se închidă în mînăstiri. Dar pentru ce s-ar opri măsura la teatru ? N-ar trebui închise și berăriile, cafenelele, birturile, bărbieriile, expozițiile de pictură ? Nu ar trebui suprimate ziarele și revistele ? Căci s-ar putea să cugete omenirea la altceva decît la fericirea ce-o dau sărutările pe icoane, aghiazma și mirurile atunci cînd un P.S. Atanasie reface patimile Domnului cu o seringă aplicată exact? Pentru ca morala să fie cu desăvîrșire respectată, măsurile acestea nu ajung. Ar trebui oprite trăsurile — exceptînd muscalii —, tramvaiele, băile ; ar trebui închise bibliotecile, prăvăliile, iar lumea îmbrăcată cu antereie și cu toate dulămile turco-grecești s-aștepte îngenuncheată pe uliți trecerea Sinodului. Vespasienele, păzite de cîte un protopop, să nu mai funcționeze. Pătruns de respect pentru că în fruntea bisericii se găsesc virtuți și capacități ca ale unui Popă Iapă, ar trebui și udul să se amendeze și toate lucrările cele diavolești din trupul nostru cel de lut să se schimbe în voce de rugăciune. Iar de vreme ce postul trebuie să fie universal și ca nimic să nu dea loc la ispită, Sinodul ar trebui să intervie la Societatea pentru protecția animalelor ca să li se așeze cățeilor și mîțelor cîte o foaie de viță, sau chiar două foi, cu cîte o inscripție trasă din psalmist. Și aceasta cu atît mai mult cu cît duhul Satanei lucrează îndeosebi în vremea postului, cînd postul călugăresc coincide cu strechea bianuală a nebotezatelor cvadrupede.

Poate că în acelaș timp li se va da cîte o pereche de cioareci și sătenilor, pe care luna florilor, a cîntecelor, a liliacului și a azurului îi găsește cu pulpele afară.

Nu-i totul spectacol ? Pentru ce această ipocrizie ? Crește credința pentru că domnii Bacalbașa, Davilla, Nottara și Liciu rămîn în dosul cortinei lăsate cînd

perdeaua pristolului se ridică ? Se fac prelații noștri mai destoinici, Sinodul se perfecționează, arhiereii ajung mai demni de o misiune pe care dacă nu o profanează îndestul, este că ziua nu-i îndestul de lungă?

Spiritul meschin al popilor a fost întotdeauna înclinat spre jignirea celorlalți, spre stăpînirea spiritului public. Părintele Iapă nu înțelege să fie sărbătoare și lumină fără să-i aducă și lui ceva bacșișuri sacerdotale. Trebuie însă statul să patroneze aceste apucături, această minoritate stupidă și mînjită ?

S-ar înțelege ca teatrele să fie închise atunci cînd spectatorii, covîrșiți de-o religiozitate ce nu se mai poate, refuză ei, de buna lor voie, să ia parte la reprezentații. Pînă atunci lumea preferă bisericilor cu preoți figuranți teatrul lui Molière, al lui Ibsen și al lui Caragiale...

Facla, an III, nr. 6, 11 februarie 1912.
Semnat : I.I.N.T.

OMUL CU OCHII VINEȚI

Nu e titlul unui roman de aventuri și împrejurări stranii. E numele, doară mai lungit, al unui personaj viu, aflat în carne și oase, în cizme și epoleți. Viața lui e mai lungă decît a romanelor iar slava și puterea i le povestesc, mai bine decît snoavele și cîntăreții, închinarea mută și îngenuncherea unui rînd de treizeci și două de județe la picioarele lui stăpînitoare. Îl cunoașteți ? L-ați întîlnit vreodată ?

Regele călugăr trăiește retras ca o cucuvaie și numai ochii din cînd în cînd i se zăresc, fumurii, rotunzi și reci ca doi bulgări de camfor. Șarpele vrăjește de sub copac, cu scînteia privirii, păsările naive, amețite pe ramuri, și ele coboară dormind, cu aripile strînse, către arcul de venin, frămîntat de nerăbdare, jos, printre flori. Călugărul cu coroană de oțel pe frunte a ipnotizat o țară. Singuri ochii lui, în care sticlesc o sută de enigme, au putut supune voia și libertatea fecioarei din coșciug... Au înghețat energiile, au încovoiat hotărîrile, au strămutat ținta fiștecărei arme, și dacă apele ar fi avut un scop omenesc le-ar fi întors și pe ele din matca lor și le-ar fi zăprit izvoarele de-a pururi. Sufletul nostru e robul acestei căutături de diavol gînditor.

— Ce se zărește peste Carpați, un sat ori un catafalc ?

— Un monah dibaci priveghe dintr-un colț, și lasă-n jos perdelele negre...

— Dincolo, poporul cere pămînt și holde pentru sineș.

— Liniște ! Călugărul vrea liniște și moarte. Aceasta-i muzica ce-i place, și afară de dînsa una singură-i mai este dragă. Tăcere !... Părintele are armată, artilerie și muniție de război pentru turcul dinlăuntrul. Și mai presus de toate-i orchestra gîlgîitoare a divinului aur ! Nu-i Beethoven, nu-i Wagner, nici Mozart ; sînt simfonii de Hohenzollern.

Pîn-a nu veni la noi, nobilul ostaș purta pe subt tunică și zaua lui medievală roba lui Inigo de Loyola, căreia, nestrămutat rămasu-i-a credincios. Pasul lui, elastic, nici nu se aude. Vocea lui, nici dînsa niciodată. Fata lui o știu foarte puțini. Sfetnicii care-l ating, covîrșiți de dominarea lui mută și zdrobitoare, se tem și-l ocolesc și-i dau tot ce nici nu dorește el să ceară. Rodul cel mai vesel și mai robust cade-n tava lui, pe care doi lei cu cozile-n sus și cu gurile căscate însemnează lăcomia și nesațiul. Neprevăzută răsturnare ! Tînărul prinț care primise să intre pe tărîmurile lui Ștefan și Cuza, într-un umilitor costum de valet trebuia să-și răscumpere rușinea, necunoscută de nici un mîndru domn valac de pîn-atunci, chiar învins, schimbînd elita țării noi într-un cîrd de lachei. Ministrul cel mai iubit la palat e acela care se tăvălește cel mai frumos pe covoarele regale ; guvernul cel mai plăcut e cel care zace mai mult și face mai puțin.

De aceea pe toți bărbații noștri chemați prin temperament și cultură să schimbe starea sufletească și economică a țării, de care nu e ins în țara asta să nu se jeluiască măcar în chip platonic, îi vedem stînd departe de cîrmă și reduși la rolul de predicatori în pustiu, sau la vinovată bolire. Se știe de mai nainte

că orice ai întreprinde cu inima dornică și cu avîntul, care singur poate face panta viitorului accesibilă, va trece de atentat și de crimă, și atît sînt schimbate noțiunile de mult încît oamenii ce pot fi dați, într-o țară civilizată și inteligentă, drept model trec la noi în rîndul paraziților, iar necinstea își deschide floarea purulentă pe culmea vieții noastre naționale.

Apoi care dintre „români“ e prietenul cel mai de aproape al regelui jezuit ? Îl știe toată lumea... Domnul Ion Kalinderu, vătaful moșiilor auguste, umbra din jigniți a înaltului stăpîn de pe tron.

Placid în armura nordică a sufletului său monastic, Omul cu ochii cenușii avu un vis, care s-a împlinit, și o foame uriașă : aurul. Și visul lui se făcu visul nostru : groapa din sufletul lui se deschide și-n sufletul nostru, și țara care trebuia ridicată în vîrtejul unui ideal moral se făcu tărîm de calcule, de destrăbălare și, reproducînd în noi tipul suveranului, fiecare ne făcurăm de-o ființă cu dînsul. După patruzeci de ani de domnie avem un rînd de bube : anul 1907, biserica, tramvaiele, 80 la sută de analfabeți, și fiindcă banul este cuvîntul de ordine — corupție acută pînă în sînul familiilor, vînzare de inimi și de carne. Lume mai căzută nu poate fi decît e aceea în care prestigiul adevărat îl are banul, încoronat într-o zi de 10 mai, odată cu creștetul Hohenzollernului de la gurile Dunării. Onestitatea și dorul de bine sînt de mult la noi niște bagatele care te fac suspect și ridicol. *Cherchez le roi.*

Dar dacă pentru averile românești Omul cu ochii vineți a dovedit o atracție violentă, nu tot asemenea simț avut-a el pentru limba românească, pe care o disprețuiește. Cărțile noastre îi sînt necunoscute. Autorii noștri nu-l interesează ; curtea lui o alcătuiesc domnul Kalinderu și argații ceilalți. Învățații noștri ca și țăranii noștri trăiesc în depărtare. *Vive le roi !* Pe deasupra tuturor plutește ironia egoistă din ochii fostului și rămasului călugăr singuratic. El nu ia nicio

măsură, nu hotărăşte nimic pentru naţiunea poleită în faţa puterilor străine cu o armată şi un tezaur regal. Numai cînd durerea poporului debordă, atunci el porunceşte, discret, tunurilor să măture satele, ca să nu mai ceară gura morţilor pîine.

Trebuiesc spuse unele ca acestea şi altele şi repetate regelui de peste flămînzi, azi cînd se împlinesc cinci ani de la secerişul de sînge din 1907, cînd au trecut cinci ani de la manifestul regal, dat în 1907, ca un contract de garanţie a viitorului, şi cînd starea ţăranilor e tot atît de rea ca în 1907 şi, dacă se poate, şi mai rea. Revoltele au trecut, regele a închis ferestrele, nimeni nu-l mai vede, nimeni nu mai ştie de el, absent ca-ntotdeauna din toată ţara lui.

Şi el ştie cu toate acestea acum că poporul nostru a încăput pe calea revoluţiilor sociale, că o revoltă cheamă o altă revoltă ca să o vindece, că umbra oamenilor drepţi ucişi rămîne în ţară pe şesuri, se pune în fruntea altor oameni drepţi şi-i aruncă să distrugă.

Închide-i, majestate, să nu-ţi zărească torţele lor, ochii.

Facla, an. III, nr. 10, 10 martie 1912.
Semnat : *Facla*.

PENTRU GLORIE ŞI FRANCI

Istoria e caracteristică. Unii din scriitorii români suferă în ultimul timp de academoree. Academia nu s-a supus gustului galeriei şi n-a îngenunchiat în faţa esteticei de la *Flacăra*, condusă de scriitorii mondiali ca domnul Banu de la *Viitorul*, de la Liceul Matei Basarab, şi ca domnul Lăcusteanu, omul său de afaceri. Aceşti antreprenori de o literatură pe care Luigi Cazzavilan, Pinath şi Hertz (Ignatz) o scoteau acum douăzeci de ani, sînt jigniţi că iluştrii ei colaboratori n-au căpătat ceva glorie şi franci de la Academie. Mă rog, colaboratorii muzelor din strada Parfumului n-au primit dafinul aşteptat şi nici măcar nişte coroane de saladă. Excelente în ajunul vilegiaturii, premiile academice au fost atribuite unor scriitori care n-au luat certificate literare de la editorii *Flacării*. Îndrăzneala Academiei nu mai cunoaşte margini. Poetul Cerna, domnul Păltînea cu alţi nepatentaţi s-au bucurat singuri de premiile năzuite prin toţi porii de către cei rămaşi cu buzele porilor umflate.

Se vede că Academiei, reclama introdusă cu delir şi turbare de cîtva timp în literatură nu i-a trezit sentimentul admiraţiei prea mult. Cinematismul, teatralismul, cocoşismul, fasonismul au determinat-o mai repede la o reacţiune. Fotografia în Don Pedro

de Cascabilla, cu mînuşi gălbeje, cu haine cenuşii, cu ciorapi albaştri, cu cravată roşie, a domnului Victor Eftimiu, şi surîsul de *toujours à toi jusqu'a la mort*, de *ne m'oubliez pas Elvire* a domnului Cincinat Pavelescu, Gioconda noastră masculină, n-au cutremurat fotoliile Academiei. De unde, supărare de-a văcarului pe sat. Academia s-a îndărătnicit să rămîie înnapoi, la fabula bunului La Fontaine, cu broasca şi boul, o balanţă minunată. Nu vrea să aplaude afişul, refuză să apuce cîmpii în vîrtejul de isterie care străbate azi literatura falsă, mediocră şi ţanţoşă. O generaţie de halucinaţi şi epileptici, o streche în cîrdurile literare ciudată. Vocea gravă şi adîncă a unui poet cum este Mihai Codreanu, din Iaşi, e acoperită de tumultul mărunt, al raţelor şi al găinilor, care, văzîndu-se cu aripi, se cred şi întraripate. Ce zarvă, ce cucurigu, ce cudcudac ! În acest entuziasm de ogradă, scriitorii erau siguri că încape şi Academia. Ce laude pregăteau ei pentru „savantul corp", ce duioase complimente pentru „nemuritorii academicieni", cînd se mai găseau nădăjduind. Niciodată n-ar fi fost mai limbută în rostirea ei cu limba lată *Flacăra*, şi mai tămîie ca atunci. Ce-a pierdut Academia, cînd te gîndeşti ! Stima domnului Lăcusteanu !

În ce ne priveşte, cu Academia nu prea sîntem în raporturi exagerat de intime şi nu am crede că valoarea lui Eminescu, de pildă, ar fi crescut, dacă nişte domni profesori universitari aşezau pe volumul lui o ramură de stejar. Consacrarea nu trebuie cerută Academiei, ci numai operei. Cînd, ca la Cerna, valoarea s-a încrucişat cu premiul, este minunat. Poetul putea să rămîie fără premiu ; desigur că domnul Cerna, care se deosebeşte în literatura română prin conduita-i sobră faţă de presă şi prin dispreţu-i de eftimism, n-ar fi protestat, după cum, premiat, sînt sigur că nu înnebuneşte de bucurie. Căci una din două : sau nu recunoşti autoritatea artistică Academiei, şi atunci

de Cascabilla, cu mînuși gălbeje, cu haine cenușii, cu ciorapi albaștri, cu cravată roșie, a domnului Victor Eftimiu, și surîsul de *toujours à toi jusqu'a la mort*, de *ne m'oubliez pas Élvire* a domnului Cincinat Pavelescu, Gioconda noastră masculină, n-au cutremurat fotoliile Academiei. De unde, supărare de-a văcarului pe sat. Academia s-a îndărătnicit să rămîie înnapoi, la fabula bunului La Fontaine, cu broasca și boul, o balanță minunată. Nu vrea să aplaude afișul, refuză să apuce cîmpii în vîrtejul de isterie care străbate azi literatura falsă, mediocră și țanțoșă. O generație de halucinați și epileptici, o streche în cîrdurile literare ciudată. Vocea gravă și adîncă a unui poet cum este Mihai Codreanu, din Iași, e acoperită de tumultul mărunt, al rațelor și al găinilor, care, văzîndu-se cu aripi, se cred și întraripate. Ce zarvă, ce cucurigu, ce cudcudac ! În acest entuziasm de ogradă, scriitorii erau siguri că încape și Academia. Ce laude pregăteau ei pentru „savantul corp", ce duioase complimente pentru „nemuritorii academicieni", cînd se mai găseau nădăjduind. Niciodată n-ar fi fost mai limbută în rostirea ei cu limba lată *Flacăra*, și mai tămîie ca atunci. Ce-a pierdut Academia, cînd te gîndești ! Stima domnului Lăcusteanu !

În ce ne privește, cu Academia nu prea sîntem în raporturi exagerat de intime și nu am crede că valoarea lui Eminescu, de pildă, ar fi crescut, dacă niște domni profesori universitari așezau pe volumul lui o ramură de stejar. Consacrarea nu trebuie cerută Academiei, ci numai operei. Cînd, ca la Cerna, valoarea s-a încrucișat cu premiul, este minunat. Poetul putea să rămîie fără premiu ; desigur că domnul Cerna, care se deosebește în literatura română prin conduita-i sobră față de presă și prin disprețu-i de eftimism, n-ar fi protestat, după cum, premiat, sînt sigur că nu înnebunește de bucurie. Căci una din două : sau nu recunoști autoritatea artistică Academiei, și atunci

nu te rogi de ea să te premieze, sau te supui verdictului ei cînd i-ai recunoscut-o. Orice act comportă, pentru un creier echilibrat, o disciplină.

Scriitorii noștri, care se vaietă și se revoltă că nu li s-a recunoscut și geniul, dau o ciudată dovadă de absența bunului-simț normal, și conduita lor relevă și lipsă de bună-creștere. Ei își aduc volumele cu căruța la Academie, pun prieteniile în mișcare, fac atîtea vizite, atîtea plecăciuni și metanii, aprind atîtea lumînări ! Se presupune dinainte că sau te premiază Academia, sau că te lasă să aștepți, și, todeauna, o jumătate de șansă *pentru* stă alături cu o jumătate de șansă *contra*. Ești obligat să respecți fără de rușine hotărîrea, de-vreme-ce fără de rușine o provoci, — și n-ai cîtuș de puțin dreptul să cîrtești. În declarațiile lor după „respingere", autorii răsculați, în acelaș timp ce „veștejesc" și Academia, fac și pe Zola, în ale căruia repetate asalturi date Academiei Franceze găsesc o soluție practică la supărarea lor, căci ne anunță că se vor prezinta la premii și la anul. Ei trebuie să fie cu atît mai indignați, cu cît Academia n-a ținut seamă, ca să-i imiteze, măcar de generozitatea lor în comitetul Societății Scriitorilor, de unde au împărțit premii și dînșii.

Ridiculă și fără de sens protestarea scriitorilor ! Infatuați și amețiți de gigantice fumuri, ei ar fi avut mai repede nevoie să-și modereze puțin tirajul de la cotlon. Dacă scriitorii noștri ar avea cultul artei lor, și n-ar confunda-o, arta, cu mulțumirile meschine și brutale pe care un premiu le poate procura, atunci această religie ar îndemna la modestie, modestia demnă și profundă a insului conștient. Scriitorii timpului nostru îți fac, în bună parte, impresia unor oameni care ar fi putut îmbrățișa orice profesiune comandată de mecanismul cel mic al vieții. Nu vezi la dînșii o atitudine, nu vezi o viață, nu vezi un ideal, nu zărești pe fața lor o cît de slabă undă de văpaie ; în-

gerul păzitor nu e cu dînșii niciodată... Ba pentru ei e o mîndrie calitatea de scriitor, și nu o dumnezeiască suferință. La ei acasă și prin mahala știe toată lumea că ei sînt „scriitori". O spun servitorilor, băcanului, bărbierului, sergentului de stradă, birtașului. Ei trag de aci vanitate și vor, ca preoții, o situație privilegiată. Unii se bat cu chelnerii la cafenea, alții seduc nevestele oamenilor, nu plătesc spălătoreasa, călătoresc gratis — aceasta cu un drept întrutot sfînt. Ei se vorbesc pe sineși de bine, o și scriu și o citesc cu plăcere aproape sinceră a doua zi în ziar, informația pe care o duc de seară, „cu rugămintea de a se insera", la redacție. A fi scriitor este a fi un potentat, a fi un fel de prefect al României întregi, cu dreptul de-a ridica dări și plocoane.

Știți cine-i interpretul scriitorilor care au pornit să suprime Academia ? El este... domnul Lăcusteanu. Acest domn reprezintă inteligența, talentul și noblețea lor. S-ar zice că, deși crezîndu-se nedreptățiți, ei au și conștiința meritului lor adevărat, de-vreme-ce, respinși la Academie, se duc să se așeze subt o atare aripă. Dacă trufia li-i mare, calitatea demnității lor artistice pare în schimb destul de nulă. Dar tot e preferabilă, desigur, condamnarea Academiei decît admirația domnului Lăcusteanu.

Observați la ce mijloace recurge *Flacăra* și de ce bun-simț este capabil domnul Banu cînd ia apărarea unor scribi care n-au dreptul la nicio apărare. Crede cineva că domnul Banu, acest director de revistă literară, incapabil să scrie un articol literar, poate fi în stare să aprecieze un scriitor ? Că poate domnia-sa să aprecieze în orice caz mai bine decît Academia, din care fac parte cîțiva scriitori adevărați ? Ceea ce e nostim ca inconștiență e că Academia se găsește judecată de administratorul revistei *Flacăra*.

Toate acestea și multe ca acestea ne arată moralitatea timpului nostru, și ajunge o datorie esențială

față de artă și de idei, față de oamenii cinstiți și inteligenți, care ne citesc, față de tineretul cel mai nou și pîngărit de jalnicul spectacol al literelor românești, să se provoace o reacțiune și să fie însemnat cu condeiul sau cu biciul locul unde trebuie lovitura repetată. Atît mai rău va fi dacă în această acțiune va stărui printre mai mulți chemați să o facă unul singur.

Domnul Pompiliu Păltînea scrie o traducere frumoasă din Horațiu, și sciitorii, cu o inconștiență admirabilă, se supără că li se dă prilejul să-l cunoască, să zicem, mai bine. Cînd e vorba de sforăieli de fals naționalism, acești fii ai Olimpului se repăd ca nimeni alții să ne cînte latinitatea românilor, iar la cea dintîi încercare de naționalizare a unui scriitor latin, efort ce trebuie repetat pentru toți clasicii, numai mulțumită cărora ne putem recunoaște mai bine și putem întemeia o tradiție literară neîntreruptă, ei se răscoală. Dacă au un Cincinat, le este Horațiu de prisos, să mă ierte domnul Caton. În dezmățarea literaturii noastre, care se răsfrînge atît de bine într-o ortografie atît de numeroasă și în licențe nemaipomenite în alte limbi scrise, trebuie introdusă, măcar foarte pe încetul, o disciplină.

Cu o seriozitate impie și suficientă, ni se propune „ostentativ" (sic) preferința duhului domnului Pavelescu și a frumuseței de inspirare din operele domnului Eftimiu, cultul pentru peltic și fîrn. Laoparte cu Horațiu, de-vreme-ce la București scrie domnul Anghel! Și cînd te gîndești că peste concurentul domniei-sale au trecut mai bine de două mii de ani, parcă-ți vine să-l rogi să aibă puțină răbdare și dînsul.

Noi am spus că domnul Banu e lipsit de temei literar și că o revistă patronată de domnia-sa nu poate fi decît dăunătoare literaturii. Cu fiece număr al *Flacării* lucrul se adeverește tot mai mult.

Facla, an. III, nr. 23, 9 iunie 1912.
Semnat: T. A.

ALELUIA, ALELUIA, ALELUIA...

Domnul Constantin Banu, simpaticul paracliser al literilor române, simte durere că l-am cam dat uitării. Dacă articolele domniei-sale, iscălite invariabil cu tot soiul de pseudonime, trase cînd din folclor, cînd din subdiviziile zoologiei, nu fac nici cald nici rece nimăruia, cele care vorbesc în *Facla* de domnia-sa îi slujesc, mai bine decît operele, gloria, şi dau de veste cititorilor humoristici că domnişoara cu barbă mai funcţionează pe terenul politico-literar. În tristeţea de-a nu fi fost remarcat prin transparenţa numelor împrumutate după care se ascunde, deopotrivă de turburi toate, nu publica domnul Banu mai deunăzi şi o scrisoare „de un caracter prea intim“ de la domnul I. Bassarabescu mulţumit că îşi poate releva indirect în public numele subt care ştie să dispară atît de bine?

Genialul fruntaş al literaturii ni se arată brusc subt o faţă necunoscută. Domnul Banu polemizează, satirizează, ironizează — într-un cuvînt, a devenit spiritual. E o plăcere să citeşti, de pildă, articolul domniei-sale *Distrugătorul Bisericii*, publicat în *Viitorul*, subterana *Flăcării*. Aţi auzit vreodată papagalul care făcea ca mierloiul, schimbîndu-şi subit inspiraţia şi punîndu-se să strige „Mielu gras! Mielu gras!“? E

o surpriză. Ca orologiul lui Baudelaire, briceagul domnului Banu are toate limbile.

Singurul lucru ce mă mîhnește este că *Facla*, făcînd în literatură școală, numără printre elevii ei și începători atît de slab dotați. Căci dacă domnul Banu este un mare om de litere, trebuie să recunoaștem, de asemeni, și cît mai curtenitor, că este mai cu seamă atuncea cînd se abține.

Ce nenoroc au unii, cînd te gîndești, că slujesc veșnic de umbră, în toată viața lor, în toate gesturile lor, că suferă povara fatală de-a fi niște imitatori, și, ca orice imitatori, sarbezi și deșerți. Cu o atenție încordată, grupul satelit de la *Flacăra* se aplică de la naștere să fie cît mai bine influențat de noi. Numai că unde *Facla* arde și urcă, domnul Banu fumegă și cade. Scoteam *Facla*, domnia-sa a scos *Flacăra*. Polemizam : a încercat să polemizeze. Am dat portrete : a făcut portrete. Am desființat cîteva mori de vînt : s-a spetit în atitudini comice de luptător. Modelul și imitația. Domnul Banu a angajat pe însuși desinatorul nostru pentru publicațiile sale, și s-a căznit să ne ia și din colaboratori. În epocile cu majorități atît de mediocre, e inevitabil să nu inunde contrafacerea literatura. *Facla* reprezintă un moment intelectual al culturii noastre, s-a ivit în chip fatal cu oamenii și sufletul de care avea nevoie ; dovadă că revista reunește tot condeie bune, și toate noi în presa noastră, că ele alcătuiesc o putere proaspătă, ce va dura în mijlocul vieții politice și culturale, de-acum în chip neînlăturat și continuu. *Facla* e un generator.

Istoria zilelor de azi n-o mai scrie Caragiale, și domnul Iorga nici atît ; o scriem noi, și trebuie să fie a noastră pentru motivul, la recunoașterea căruia modestia n-are ce căuta, că avem forța vieții cu noi. A, știu ! multora nu le placem și mulți s-ar asocia la dispariția noastră. Noi nu continuăm mai puțin să trăim cu hotărîre, să intrăm cu de-a sila în viața epocii noastre, să facem parte din ea, căci sîntem din

aceia care știm să cucerim locul ce-l cuprindem, să ne impunem neîncovoiata voință, să ridicăm regulat dajdia morală ce ni se datorește, și din pumnii încleștați cu disperare, frîngîndu-le degetele cînd trebuiește, pe cîte unul, să zmulgem sceptrul pentru care ni-s mîinile și brațele făcute.

Opintirile atîtor morți pe jumătate — căci orice ins care se naște slab e știrbit, din prima zi, de moarte — nu ne supără și nu ne poate în loc opri. Știm să năzuim bine, știm să viețuim frumos, și un rîs de sănătate mare gargarizează sufletul nostru în care se vede ca-n Ron, pînă la fund... Ce mai e domnul Banu și mărunta-i pleavă ! Sufli, și toată această țărînă conglomerată se sparge și fuge. Îmi place adeseori să mă uit la dînșii, răsculați de un vîrtej efemer. Trece trenul, și foile cu el. Trece trenul, și ei nu vor să-l scape. Ei cer un loc în clasa-ntîia. Ei vor avea locul, trenul va trece, și ei cu vagoanele lui. Noi însă rămînem, și acțiunea noastră va ști să răstoarne zăgazele și zidurile, bisericești sau nebisericești, pe care bietul domn Banu caută să le apere cu mica lui măturică în mînă, cu gesturile protocolare ale lui Père Ubu.

În ce mă privește în special, pseudonimul domnieisale să vedeți că nu-mi acordă dreptul să povestesc viața Bisericii românești. Domnul Banu pretinde că picioarele mi-ar fi prea scurte pentru asta. Afacerile bisericești nu se pot discuta, după *Viitorul*, decît cu niște picioare impozante, dacă nu prin lungime cel puțin prin număr. La *Viitorul* eforturile intelectuale le face capul cu piciorul. Sînt sigur că picioarele domnului Banu cred în învierea lui Iisus Hristos și în Biserica autocefală română. Cînd va fi ministru de Culte, domnia-sa își va adăoga armonic picioarele la celelalte, ale Sfîntului Sinod. Domnul Banu are un picior foarte inteligent. Partizan sincer al simetriilor. *Viitorul* voiește ca la urechile lungi, după care își

alege simpatiile și colaboratorii, să corespundă niște picioare ca lumea.

Îmi pare mult bine că ni se aduce o dovadă chiar de interesați. Noi todeauna am spus că domnul Banu face o intelectualitate de copite și că reprezintă, cu scînteietoarea sa mușiță literară, competința exclusiv a picioarelor. Rămînea să o mai afirme, într-un avînt, de inteligență, și singur.

În definitiv, oamenii aceștia nici nu pot fi decît apărătorii convinși ai Bisericii, și sînt mai ortodocși decît o cred singuri. Capacitatea, în biserică, rezidă în părțile lombare, și orice virtute își are așezămîntul la căpriorii picioarelor. E atît de adevărat, încît și noi, cînd, luînd apărarea unui cleric valoros, vrem să-i scoatem meritele în evidență, trebuie să adoptăm o morală anatomică. Vom zice că mitropolitul cutare a fost un sfînt, adică inteligent și înțelept, după cum o parte spînzurată de dînsul a fost sau nu retro-diformată. Și vom zice că arhiereul cutare este un om de nimic pentru că i-a fost alterată virginitatea. Biserica, în idealismul ei dumnezeiesc, afirmă imperiul acestui dezgustător materialism — cu gîndul veșnic la comerțul sexual.

Or de la acest punct select pornește și criteriul domnului Banu, vreau să zic picioarele de la *Viitorul*.

Și la urma urmei nu-i nici atît de rău cultul acesta, pentru niște ziariști chinuiți de lipsa talentului. Ei pot avea mulțumirile lor : Am un pisoi asupra căruia îmi cade privirea din cînd în cînd, de la masă, și îl întîmpin cercetîndu-și neîncetat subsuoara picioarelor, cu o insistență amănunțită. Sînt cele mai fericite momente ale vieții sale.

Facla, an. III, nr. 26, 30 iunie 1912. Semnat : Ex-ierodiaconul Iosif N. Theodorescu.

PLOȘNIȚELE

Ploșnița, sau păduchele-de-lemn după alții, e o ființă rotundă și turtită ca un bob de linte roșu și rareori lungăreață. Tipul cel mai perfect îl furnizează marile hoteluri din București, unde prețiosul parazit, cultivat cu iubire și un fel de patriotism, atinge o corpolență abundentă. În stare sălbatecă nu se găsește, ploșnița fiind un produs civilizat și domestic ca găina, ca tirbușonul, ca rața, ca friptura pe grătar sau ca piperul, și disprețuind codrii și aventurile lui. Cu deosebire cuminte și morală, ea umblă fără zgomot, discretă ca un briceag de buzunar, și amorurile ei nu se cunosc și n-au putut încă fi văzute. Înmulțirea ei misterioasă, observată cu întîrziere, se datorește unor ouă stropite ca niște puncte din condei și se confundă cu însuș excrementul micului dobitoc de care ne ocupăm. Se zice că ploșnița e inteligentă, și poate că nu atît pentru ce gîndește cît pentru ce te face să gîndești.

Ca să se poată strecura prin toate crăpăturile, prin pleznitura cea mai fină din scîndură și chiar din porcelană, prin sinurile unui arabesc sau printr-o cusătură de haină, ea și-a făcut trupul plat ca o beretă, și unsuros cu care alunecă dulce, vine și pleacă, piere și se ascunde. Dacă ar avea o republică sau un impe-

riu recunoscut de diplomaţia marilor puteri, este sigur că forma ei potrivită i-ar da o dibăcie excepţională de-a-şi strecura făptura tot atît de lezne prin urzeala principiilor sau articolelor de lege. Unii entomologişti susţin că asemenea republici şi imperii, pe pajura cărora o ploşniţă cu un vultur în gură pare că figurează zugrăvită cu aur, există ; eu nu pot crede una ca asta. Tot ce-aş putea spune este că m-am întîlnit în viaţa mea, ca şi Eminescu poetul, cu multe, deghizate cu joben şi beţişor de promenadă, şi asta, negreşit, în capitală şi pe pereţii odăii mele de student. Sînt într-adevăr momente, la clarul lunii, cînd lumea păduchilor de lemn se îndeletniceşte cu un teatru interesant, un fel de bal mascat, unde, dată fiind impetuozitatea gesturilor, sînt primite crud numai ploşniţele parte bărbătească. Varietatea costumelor în care se înfăţişează atuncea, omului bolnav de insomnie, e într-adevăr bogată şi dovedeşte o imaginaţie atît de frumos aţîţată încît, intrigat să urmăreşti jocurile, evoluţia rîndurilor, individualizarea pîlcurilor, amestecul uniformelor, întrecerile şi deznodămîntul normal al atîtor complicaţii, nu-ţi vine să loveşti dintr-o dată cu talpa papucului şi să sleieşti cum te îndeamnă atîta viaţă şi veselie — cu toate că ploşniţa gravă este de felul ei un animal trist şi melancolic.

Am asistat adesea la petrecerile ei, improvizate între scuipătoare şi masa de noapte, pe un petec de perete cît ar ocupa un tablou — *Crini cu ghiocei* — de Principesa Maria. E curios cît ţin să imite ploşniţele pe oameni, în funcţiunile lor cele mai importante şi mai onorabile. Un fel de ciudă te apucă să recunoşti maimuţăreala semenilor tăi celor mai valoroşi în societate, văzînd cum un păduche face pe omul politic, pe magistratul, pe omul de litere, pe mitropolitul, pe marele duce sau pe cezarul. Unii din păduchi, graşi, fac gesturi ca şi cum ar umbla călare şi mii de ploşniţi mai mici şi anemice salută. Apoi

e o furnicare în toată păduchimea, care trebuie să fie ca un hohot de rîs, ca o felicitare generală.

Timpul de ieșire și de călătorie al ploșnițelor e noaptea ; cînd o lume cu totul nouă se ivește, se trudește, caută și pune stăpînire pe fața pămîntului, lumea cealaltă fiind adormită... Ploșnițele se trezesc odată cu gîndacul cel negru ca un popă, și dispută lumina întunericului cu șobolanii, cu șoarecii, cu gîngăniile ruginii ale bucătăriei ; umblă cînd prin curți se strecoară dihòrul, urechelnița prin tindă, coropișnița, și în aer fluturele morții, buha și cucuvaia.
Toate aceste sfinte jivini, în mare parte civilizate, iubesc tăcerea și taina care ocrotește furtul. Ele se știu parcă vinovate, nu pricep de ce și le e frică de un băț de chibrit aprins, de-o lovitură de baston în scînduri, de un tușit mai tare. O înțelegere între gîngănii și ploșnițe este ca să fie tăcere. Îndată ce-ți luminezi lampa, cîrtițile dispar cu cîrdul, broaștele rîioase se pitesc, păduchii fug de rup pămîntul...

Moravurile-i domestice împing ploșnița să vieze laolaltă cu oamenii și în cea mai apropiată intimitate, cu preferințe pentru odaia de dormit sau biuroul de scris. Te trezești din somn cu una pe piept, cu alta pe spinare, cu altele pe picioare, pe pleoapa ochilor, peste tot. O găsești între paginile cărții pe care o răsfoiești. Spion neîntrecut, ea te urmărește cu ochiu-i nevăzut, la baie, la birt, la teatru : știe cum muncești și cum te odihnești, cine vine să te vadă, pe unde umbli, cu ce fel de oameni te întîlnești... Ca să te pîndească ea își alege locurile cele mai comode și mai bine așezate topografic, și repulsiunea ei pentru orice osteneală o face să caute ascunzișurile făcute gata, în care se grămădește, împuiază și își crește pe lîngă sineș copiii cu o priveghiere ce lasă a se-nțelege că ploșnița posedă o inimă sensibilă și iubitoare.

Civilizaţia omenească n-a mers însă pînă la întortochierea şi stricarea gustului ei primitiv în ce priveşte hrana. Conservatoare tenace, ploşniţa are cultul strămoşesc al unui singur fel de bucate : sîngele proaspăt băut de-a dreptul viu din vînă. E drept că şi alte animale se nutresc cu sînge, tigrul, pantera, leul, dar pe cînd acestea practică violenţa, bărbăţia şi îndrăzneala, punîndu-şi şi viaţa în joc de cîte ori voiesc să mănînce, (1907), mai fină, ploşniţa îşi ia toate măsurile pentru ca în vînătoarea ei dosită pe drumurile beznei să nu piardă dintr-însa un crîmpei. O vezi fugind cu sîngele tău ca o ploscă plină şi pierzîndu-se în scorburile casei.

Dar dacă în cîteva molcome apucături, în formă şi încetineală, nu-i fără de asemănare în lumea fiinţelor drăceşti care stăpînesc pămîntul, sufletul ploşniţei e unic în universul mişcător. Psihologia făpturilor complicate e-n obiceiuri, în cuvinte şi idei ; la cele simple se completează prin culoare şi miros ; aşa sînt florile cu parfumele lor. Ploşniţa lasă pe unde trece o mireazmă iute şi grasă şi-i o garanţie pentru dînsa că poate scăpa cu viaţă. Pe unii îi ierţi de milă, pe alţii îi cruţi din dezgust. Noroiul ce rămîne dintr-un parazit strivit e aproape un merit al lui pentru viaţă. Miròsul ploşniţii, de ordinul cancerului şi-al abceselor putrede, pare a creşte în infecţie subt ameninţare, ca un sentiment de spaimă exteriorizat. Simţi, ca o paralizie a nasului şi a voinţii, un vîrtej al inimii însoţit de greaţă. Ploşniţa a scăpat ! Jos ploşniţa ! Trăiască Ploşniţa !

A, ploşniţă scumpă vino şi rămîi la noi ; fă-ţi cuiburile în perini de velur şi puii tăi în horbota lor spumoasă : creşte şi te înmulţeşte, căci aşa voieşte Dumnezeu, părintele tău şi al nostru de care ne rugăm să

te stirpească și care iți boierește, dimpotrivă, sămînța și ți-o aruncă peste noroade. Iar dacă somnoroșii pe care îi sugi se vor încumeta vreodată să-ți aducă pîre de care tu ești nevinovată căci starea în lumea noastră ți-o păstrezi de la firea ce ți s-a dat, răspunde cărturarilor scîrbiți că cine nu dorește păduche își curăță sălașul.

Facla, an. III, nr. 30, 28 iulie 1912.
Semnat : Block-Notes.

PROFESIA UNUI REGE...

Sînt ființe care se pomenesc cofetari, geamgii, oameni de litere, actori. Născîndu-se ei aduc în lume, cu dînșii, o înclinare, un talent, degete mai groase, suflete mai subțiri, dispoziții pentru sticlă sau șocolată, plete lungi, unghii netăiete, bătături la minte, calozități la mîini. Un copil a ieșit bun pentru dulgherie sau negoțul de vinuri ; frate-său nu-i de mirare să fie un poet, un prozator. Hazardul e infinit. Cunosc un tînăr fiu de simigiu grec, poet român, simbolist și vers-librist. Apolon își fură, indiferent, aleșii, din cea mai înaltă aristocrație, ca pe colaboratorii *Flacărei*, sau de la tejghea.

Tot așa, se nasc unele ființe arici sau crocodili, girafe sau germani, porci mistreți sau elefanți. Într-o cronică trecută ne-am ocupat de păduchele de lemn. Altă dată vom face încercări de zoologie asupra simpaticei varietăți de cobai, zis și porcul de India, Ion Kalinderoglu.

Dar în sfîrșit, oricîte viețuitoare ne-am înfățișa toate sînt prevăzute de un dinte, de-o unghie, de un corn, de o sugătoare, de un condei cu care muncesc. Mai mult sau mai puțin ele își cîștigă viața cu sudoarea instrumentului lor. Versuri proaste, proză dezgustătoare — trăiască negoțul ! — un scriitor își

cîştigă şi el porţia de mîncare într-un chip, chiar dacă ar cumula muza divină cu o muză mai groasă şi mai pămîntească, dar cu „biştari".

Există însă o fiinţă şi o sarcină lumească superioare. Tînărul care se naşte rege, împărat ori prinţ, manifestă dorinţa de-a fi conducător de naţii, din ziua naşterii chiar. El n-a învăţat încă să întrebuinţeze hîrtia igienică şi batista, că ştie să cîrmuiască popoarele şi să rezolve conflictele internaţionale. Pe scutecele sale brodată e o coroană, şi moaşa, care-i curăţă faldul picioarelor, nu se apropie de leagănul acestui Christ teuton sau moscovit, fără o plecăciune.

Ea-i zice deja Alteţă. E copilul ales, fruntea e destinată să se ridice ca soarele deasupra lumii ; mîna lui, ocupată încă să se scobească în ombilic, va purta sceptrul dominaţiunii. Tot ce-l mai apropie de oameni e cîte-o colică urmată de deşertăciunea deşertăciunilor.

El va trece repede prin ierarhia universului. La 5 ani va fi căpitan de cazaci, la 8 colonel sau general. Dacă în odăile reşedinţei imperiale un şoarece îl înspăimîntă, în schimb acest general de un cot, pe cîmpul de onoare poate repurta victorii şi culege lauri care l-ar face pe Napoléon să se întoarcă pe partea cealaltă în mormînt. El nu se mai amestecă niciodată cu vulgul. Şcoala lui e acasă la Palat : numai pentru teatru iese şi se duce să-şi ocupe loja gratuită lîngă scenă. Pentru dînsul totul e gratuit, ba i se mai plăteşte ca să binevoiască să primească degeaba. Adeseori la 20 de ani, el ştie cam aceleaşi lucruri ca un ucenic de bărbier la 14. Ce-are a face, divinitatea îi dă o intuiţie universală ; el ştie de fapt totul şi totul îi ştie de frică, evenimentele şi oamenii. Aceştia recunoscînd harul cel de sus se duc să-l distreze încă din leagăn, la Palat ; profesorii lui fac pe patru labe „ham ! ham !" şi prinţul rîde şi zice în

românește „Kutzu, Kutzu!“ — și dascălii și demnitarii se bucură și toată lumea e mulțumită.

Dacă din întîmplare, unul dintr-înșii s-ar fi chemat Niculae Iorga, militant, independent, savant și bărbat cu barbă — el ar fi jucăria cea mai simpatică a unui prinț și încovoielile sale din spinare, cele fericitoare pentru nație.

Facla, an. III, nr. 31, 4 august 1912
Semnat: Block-Notes.

DIN PRESĂ

Presa, pentru cine o cunoaște, presa de partid și de afaceri, cu infirmii ei morali, cu țațele ei bătrîne, sterpe și mustăcioase, cu staroștii, cu pezevenghii, cu dobitoacele gulerate, veștejitură și gunoi, noroaie și bale, mîncărime și neputință, e ceva ca un templu prelungit cu un bordel, în care *Facla* și-a pus de gînd să ardă cîndva o noapte. Într-un număr ce va fi închinat acestei a patra puteri în Stat, se va face inventariul nulităților căscate, care în bună parte alcătuiesc numita putere. Cu tămîia cuvenită va fi afumată cinstea arendașilor de presă, oameni care adeseori nu cunosc uzajul propriu al condeiului, ratați ai tuturor profesiilor și chiar ai politicii, slugi sugărețe, cretini și gheșeftari.

Nimic mai jalnic, în acelaș timp, ca lumea de robi a celor așa-zișii mici ; salaorii fără scînteie posibilă, ai celor douăzeci-treizeci de coloane cotidiane, asupriții unei munci care ar ține prin definiție de creier și care se face mai mult cu spinarea. Talente adevărate, rătăcite prin redacții, unde cel mai slab interes merge fără greș la personalitate, inteligențe tari, năzuințe frumos pornite, se pierd neîncetat, în vecinătatea molipsitoare a cîte unui catîr *en chef* sau director, incapabil adeseori să aprecieze un talent sau mai bine

zis jignit de ființa lui. Prostia ce domnește într-o bună parte din presa românească, azi cînd prea puțini mai sînt să-și amintească de adevărata chemare a gazetarului, cînd dascălii independenți de gîndire au pierit cîte unul, și cînd cei rămași par grosului ziaristic sau nebuni sau subvenționați, e o prostie neînchipuită. Și această prostie comandă un cortegiu întreg de apucături și vicii care înjosesc meșteșugul de ziarist, privit ca o îndeletnicire de multe ori inferioară. Spionaj, delațiune, trădare, presa convine confraților ambigui, vin și sifon. În acest șpriț intelectual se simt bine jurnaliștii în solda poliției, care slujesc, pe cîțiva gologani, și Anei și Caiafei. Cutare șoarece de redacție, de la ziarul cutare, fură manuscrisele anonime ale oamenilor politici care colaborează dinafară, și le duce la Siguranță...

În definitiv, cîte ziare se pot lăuda că fac educația politică sau sufletească pe care cititorii o așteaptă de la presă, pentru ca ziaristul să merite salutul respectuos al publicului, cu care el știe să-și întîmpine prietenii și apărătorii ?

Ceva caracteristic iarăș în presa noastră este lipsa de raporturi intelectuale între direcție, de pildă, și redacție ; lipsa de-o atmosferă, particulară fiecărui ziar, bun criteriu sufletesc de prietenie și de solidaritate pentru orice încercare, spiritul acela de familie care poate face din cinci inși grupați subt o flamură, o forță de douăzeci. Sînt sigur că dacă astăzi s-ar începe o discuție de principii între ziare, nici partidul conservator nici cel liberal nu vor găsi în presa lor dòctorii care să le apere, și aceste partide istorice, care ne stăpînesc, ar trebui să alerge la bunăvoința filosofilor anexă, retrași din presa mare, cotidiană. Singuri socialiștii și democrații pot scoate imediat un rînd de intelectuali capabili să dovedească un adversar și să cîștige o victorie universitară într-o polemică dată. Cine să lupte, într-adevăr, pentru conservatori, care își descurajează partizanii, ca în cazul nefericitului Antemireanu ; și cine pentru liberali,

cînd e cunoscută părerea șefilor acestui partid în ce privește presa și utilitatea ei ?

Gazetarii noștri sînt doar profesioniști. Ei se duc la punga mai mare și la reușita mai imediată. Muncești zece ani într-o redacție cu directorul tău, cot la cot. S-ar crede că o simpatie v-a legat și îndatoriri îndelungate. Dimpotrivă, într-o bună zi, sau redactorul pleacă pentru că într-altă parte i se plătește mai mult, sau directorul îl congediază pentru că un candidat neprevăzut îi propune servicii cu preț scăzut. Și despărțirea se face cu aceeaș nepăsare cu care două vagoane ce-au străbătut pe aceeaș linie Europa întreagă, se desprind deodată în gara București, pentru două destinații deosebite. Nicio părere de rău, nicio îmbrățișare, nicio nevoie de-a strînge legăturile mai mult, de a le face eterne, între tovarășii de pînă ieri. E-adevărat că viața e un lucru trist și tragic ; dar omul dispune de resorturi mari ca să facă din ea un apostolat sau o bucurie — și de cele mai multe ori o bună prietenie ajunge.

Lucrurile se prezintă — vai ! — cu totul într-altfel. O redacție e o viermărie de sentimente mici, meschine, de intrigi, de calomnii, de concurențe necinstite. Gazetarul care ne va da într-o carte sau piesă stilizată, jumătate satirică și jumătate sentimentală, amintirile lui, va face operă literară și educativă. E ciudat că el, care cunoaște și se pasionează pentru toate revendicările, și varsă cîte-o lacrimă neagră sau violetă pentru nefericirea cuiva, el care însemnează, vorba vine, atît de mult în țara constituțională, el n-are mijloc să se gîndească la dreptatea și la nefericirile lui proprii. Gazetarul trebuie să fie mut în ce-l privește. Doleanțele lui profesionale nu pot avea trecere la ziare, și nu găsesc niciun apărător. Dacă n-ar fi atît de poltron și de laș, ziaristul român ar găsi în asociații și sindicate, independente de domnii procopii, o armă de apărare antipatronală, și soarta lui

te-ar înduioșa și ți-ar scoate accente aproape sentimentale.

În timpul din urmă personalul de redacție al ziarului celui mai înnapoiat din țară, *Universul*, foaia cea mai incoloră, se pusese în grevă. Domnul Dumitrescu-Cîmpina, care subt raportul inteligenții și al moralei se știe cît strălucește, își numise colaboratorii „boi". Unii redactori se simțiră măguliți ; alții s-au revoltat și au cerut, odată cu „retractarea" insultei, sporirea salariilor și dreptul la congediu, care la ziarele înnaintate e demult acordat din chiar inițiativa direcției.

Greviștii au amenințat, s-au frămîntat, au pus la cale o campanie și... au tăcut. Căci „boii" negreviști, aceia care s-au simțit incapabili să-și cîștige viața într-altfel decît în proza *Universului*, au zădărnicit acțiunea colegilor și au rămas (docili) la paie, unde s-au întors să rumege înnainte și greviștii.

Sînt în presa noastră tot soiul de varietăți de oameni, cît se poate de interesante, care trebuiesc fixate, căci se vor pierde — cu clei sau cuie... o varietate de tipuri sufletești curioase, de decadență, la care moralitatea capătă, prin exagerarea ei, un caracter quasi-artistic, un *cachet*, ca la ceasloavele vechi, soioase, lustruite, cu un miros printre paginile murdare, de lubricitate și pește.

Facla, an. III, nr. 34, 25 august 1912.
Semnat : Block-Notes.

DE LA SOCIETATEA SCRIITORILOR ROMÂNI

Privesc o stea pe fundul obscur al cerului noaptea. De astă-vară pînă astăzi, s-a mișcat, pe nesimțite, și de unde pîlpîia subt jgheabul casei, acum strălucește, la aceeaș oră, cu mult mai departe.

Mă uit la copacii de subt fereastră. De astă-vară pînă azi, au rodit, și foile ostenite încep să lunece, galbene, din ramuri pe pămînt.

Și s-au schimbat costumele, îndeletnicirile oamenilor, s-au clădit case noi, s-au dărîmat altele. E rece vîntul și rece lipsa lui. Obiceiul luminii s-a deosebit, ca și apucăturile animalelor. Vitrinele prăvăliilor se îmbracă de iarnă. Un avînt nou își împărțește senzațiile noastre cu o tristețe nouă. Totul trăiește ; bulgarii își ascut săbiile, flota de oțel a coastelor de nord franceze se strămută, odată cu constelațiile, în Mediterană, Marakeșul a căzut, doctorul Quéry a descoperit serul antisifilitic, China se civilizează. Singură Societatea Scriitorilor Români nu se știe ce face.

Mă gîndesc la frunzele-i veșnic galbene, la președintele-i veșted, la tenacitatea în trîndăvie a celei mai spirituale Societăți.

Sînt cîteva luni decînd m-am uitat într-o seară orientală, de lîncezeală bizantină, prin gaura ușii, în odaia acestei matroane și am găsit-o dormind cu

niște cașcaval în gură. Am lovit în ușă, s-a deșteptat speriată cucoana, s-au dat la mine slugile, deșteptate din bucătărie, mopșii cu dinții de lînă, treziți din lada cu gunoi. Zarvă și chiot, gălăgie și... caniculă. Țața română adormi iarăș între slugile și cățeii săi.

Fie-le somnul dulce ca moartea ; de dumneaei și de dumnealor n-am să mai mă ocup decît atunci cînd vreo mînă de membri deciși — deciși la Dumnezeu știe ce lucru — m-ar chema, dacă vor avea nevoie, la o renaștere și la un zbor cu praștia, prin Societate.

Mă mulțumesc să constat că tot răgazul pe care l-am dat, în riscul de-a fi învinovățit de cei mai strîmbi din colegii mei, uneori și de necontinuitate, n-a slujit la nimic ; că Societatea noastră nu vrea să trăiască și că strîngerea scriitorilor launloc este, cum am mai spus, un prilej pentru cîțiva inși, dezarmați pe alte terenuri, de-a trage din el foloase și vanitate.

Văd pe scriitori tînjind în fața halbelor, sorbindu-și cafeaua, la cafenea. Aud uriașele lor gugumănii, cancanele de mahala ale poeților și ale prozatorilor. Societatea e nu știu unde, cine știe unde, într-o planetă oarecare, de mucava.

Într-una din ședințele furioase pe care le provocasem, subt propunerea mea și ca să dea publicului iluzia că trăiește, comitetul primise să se ia oareșcari măsuri în ce privește editura, pentru ca scriitorii lipsiți, fără funcții bine plătite și sinecuri politice, să se bucure omenește de munca lor. Se făcuse atunci o comisiune, cu datoria de a regulamenta raporturile dintre cei care scriu și cei care fac bani cu scrisul lor. O comisiune de formă, din care n-am ținut să fac parte, în care comitetul avu grija, salutară pentru somnul matroanei și afacerile mici și mari, să nu fiu pus. În schimb, din această comisiune ostilă editorilor, face parte un... editor, care pretinde, drept e, că ar fi și scriitor în acelaș timp. Un editor din cei

mai primejdioşi, din cei mai mercantili şi mai grabnic demni de supus autorităţii Societăţii.

Rămînea de realizat un întreg plan, încă nerostit, din care trebuia să iasă buna-stare materială a scriitorilor, neapărat ; a tuturor scriitorilor, şi nu numai a cîtorva. Foarte mulţi scriitori se găsesc exact în situaţia călugărilor din mînăstirile noastre, care, bine întrebuinţaţi, ca nişte muncitori legaţi unei discipline spirituale, aplicată cu energie şi bună înţelegere, ar fi utili şi publicului şi loruşi. Viaţa unui scriitor român, care n-a atins încă vîrsta pleşuvă, e uneori o tragedie, alteori o umilinţă şi alteori o lene trivială. Sufletele mai ale tuturora din ei, nu cunosc nicio frumuseţe morală, sînt sărace, fără strălucirea unui ideal sau a speranţei. Unii au exagerat de dezvoltat în ei cinismul oamenilor vulgari — şi cu revolta sau scîrba ce-o simţi, vine şi multă milă pentru atîtea tinere puteri necultivate de nimeni, lăsate-n sufletul lor şi-n odaia lor, singuri cu mizeria şi întunericul. Sînt o sumedenie de lucrări de scris, pe care literatura noastră nu se poate lăuda că le are cel puţin schiţate, lucrări indispensabile culturii, cu neputinţă de realizat de către un singur om, şi repede făcute de mai mulţi laolaltă.

Dar Societatea... doarme, şi va dormi această Societate atîta timp cît vor sta pe capră oamenii care au făcut-o, pentru dînşii, prea slabă ca să o împingă înnainte şi prea vanitoşi ca să înţeleagă că datoria lor este să piară şi să dea voie unei adunări generale să aleagă un comitet activ.

În schimb, înspăimîntat că se pretinde prea mult de la dînsul, cînd i se cere să lucreze, comitetul se pregăteşte să ia cea mai neaşteptată măsură ce se poate aştepta din partea unei Societăţi. Comitetul doreşte ca la deschiderea Parlamentului să ceară desfiinţarea Societăţii...

Înţeleg ca domnul preşedinte să sufere de-o boală care-l leneveşte, şi încă doi-trei membri ai comite-

tului, duruţi de beteşuguri deosebite, să caute într-o sinucidere leacul laşităţii. Dar Societatea n-are legături atît de directe cu mădularele lor încît să cadă în robia unui rinichi sau a unei prostate.

Vai, orgoliul spiritelor sărace ! În sufletul său preşedintele îşi va fi zis pe sîrbeşte, desigur : *L'État c'est Moi*. Societatea e domnia-sa ; şi cînd domnia-sa nu mai este, nici Societatea n-are de ce mai fi, nu este-aşa ?

Facla, an. III, nr. 36, 8 septembrie 1912.
Semnat : Tudor Arghezi.

DE LA SOCIETATEA SCRIITORILOR ROMÂNI

Dare de seamă

La orele peste trei și jumătate „adunarea generală anuală" a scriitorilor funcționa de mai bine de treizeci de minute.

Nădăjduind că sala clasei a șasea, a Liceului Lazăr, va fi ca îndeobște goală, noul-venit la ședință deschise ușa cu neîncredere și indiferența plictisită cu care și-ar fi deschis dulapul de haine. Uimire și încremenire ! Ce-i văzură ochii era ca un fenomen. Băncile pline de lume, pînă-n fund. Noul-venit uită aproape să și salute. Emoția numărului neașteptat, deodată, ca să zic așa, îl arse.

Membrii nu voi exagera zicînd că se aflau în păr. Rareori se găsea launloc adunat atîta păr. Pe capete, pe buze, pe bărbie, pe piept, și multicolor. Și părul acesta rămase de-a lungul ședinței, o ședință de cinci ore, ca un simbol quasi-combustibil.

Citea domnul Caton Theodorian, secretarul perpetuu al Societății. Un raport sau altceva, nu se știe, căci onorabilii membri erau distrați și șoptitori, și preocupați să se pîndească unii pe alții. Figuri ale literaturii și celebrității, unii membri se zăreau între dînșii pentru întîia oară cu glas tare : „Acesta e marele prozator Cutare..." — „Ăsta e ilustrul Cutare..."

— „Da, da, seamănă cu portretul, cu carta-poştală, cu desenul, cu caricatura cutare. El trebuie să fie. E el!" — cu o deosebită închinăciune i-a zis cineva pe nume.

Cîte-o privire albicioasă se ciocnea cu cîte-o căutătură pe subt sprîncene, strecurată printre „colegi". „Îl credeam mai palid" ; — sau : „Prea e gras" ; — sau : „Cînd a îmbătrînit aşa ?" Astfel de reflecţii apăreau în cîte un ochi, deschis mare ca reclamele luminoase rotunde.

În orice caz erau de faţă, pe lîngă scriitori ca domnii Diamandy, Anghel, Gorun, ca domnii Alexandru Davila şi Tzigara-Samurcaş, nuvelişti ca domnii Brătescu-Voineşti şi Galaction, poeţi ca domnii Minulescu, Săulescu, Cincinat Pavelescu, advocaţi ca domnii Radu Rosetti şi Boteni etc., etc. Unii dintr-înşii n-au ilustrat încă nicio şedinţă a Societăţii domniilor-lor.

O atmosferă campestră şi idilică însoţea toate rapoartele de descărcare ale comitetului de anul trecut, care trebuia reales sau înlocuit astăzi. Domnul Brătescu-Voineşti fuma ţigări cu încă vreo zece alţi curtezani ai muzelor de subt Carpaţi. Numai domnul Davila nu scotea fumuri de tutun, preocupat cum era de o cutie plină cu bomboane verzi, din care, graţios, oferea doamnelor societare şi se împărtăşea şi domnia-sa. Într-o bancă, subt o pălărie imensă, cugeta, foarte adînc desigur, nemişcată şi taciturnă, doamna Bacaloglu, atunci aleasă membră. Aiurea, doamna Hodoş, doamna Claudia Millian, doamna Natalia Anghel. Timpanul trandafiriu al acestor doamne inspirate a fost adeseori întunecat de vocile tonitruante şi de cuvintele sulfurice sau cătrănite bărbăteşti. Dulce a fost introducerea, dulce, a şedinţei. Şi verva domnului Davila, directorul-general al teatrelor, s-a

resimțit mult la început de gustul bomboanelor din cutie, căci atîta timp cît președintele *in spe* al Societății a vorbit, familiar, cu o bomboană pe limbă, lucrurile s-au petrecut cu miere și zahăr și în modul cel mai emolient și mai pastoral, ca să se oțetească, e drept, mai pe urmă, pe măsură ce se urca tot mai sus agurida prezidențială.

Alegerea de președinte dădu naștere, într-adevăr, la nenumărate incidente. În speranța că va urma să se jertfească și anul viitor Societății, vechiul comitet alcătuise o listă de acasă, poligrafiată în regulă, cu domnul Davila în frunte, la prezidenție, și cu membrii cei vechi în mare majoritate. Domnul Davila trebuia să cadă victimă unei minorități de patru-cinci inși, care, din duioasă politețe sau din nevoi de teatru, îi propuseseră prezidenția și i-o garantaseră, ignorînd atmosfera Societății. Acest mic comitet de mică teroare nu se aștepta la nicio rezistență, și înnafară de voturile sigure aduse cu cîteva persoane ce s-au dezinteresat și pîn-aci de mersul Societății, își asigurase voturile membrilor din comitet, supuși listei și unui muzical cuvînt de ordine. Cunoaștem în detaliu felul cum a votat fostul comitet, nu insistăm. Teroarea număra printre dictatori un nume literar simpatic, pe domnul Anghel, și pe soția numelui său simpatic, doamna Anghel. Cei care s-au întrebat altădată dacă prezența căsniciilor și-a rudelor într-un comitet de direcție se potrivește cu interesele unei Societăți au putut admira tenacitatea doamnei Anghel de-a se menține într-o calitate ce i-a fost contestată și în sfîrșit retrasă.

Procedeul inabil cu lista impusă din ceruri a fost violent combătut, în special de domnul Minulescu, și a indispus o bună parte din membri. Șansele domnului Mihalache Dragomirescu, ales de persoanele cele mai opuse în gîndire și simpatii, crescură numaidecît, în raport și cu dezinteresarea sa. Susținute însă de aderanții înțeleși, listele fură împărțite mem-

brilor. Înnainte de-a fi și putut fi citite, începu apelul nominal pentru voturi. Procedeul cu lista trebuia să se folosească de un singur minut îngăduit de formă, în care preferințele votanților nu puteau să se strecoare, mai ales că majoritatea, căreia nu i se împărțise și-o listă a tuturor membrilor din Societate, din care era nevoie să aleagă, se găsea în imposibilitatea absolută de a-și aminti numele tuturor societarilor. Voturile nu putură fi totuș zmulse cu înlesnire. Zorul teroriștilor întîmpină indignarea votanților. Astfel, violentați, și deși unii din ei ar fi votat, tot așa de indiferenți, cu unul sau altul din candidați, membrii votară împotriva domnului Davila.

O altă pricină de nemulțumire față de domnia-sa, a provenit din felul suficient cum domnul Davila, într-un discurs ce voia să fie spiritual la exces, a răspuns la învinovățirea că respinsese o piesă de teatru după ce fusese primită cu toată ceremonia, de către direcție. Nu mai era răspunsul unui literat, și nici chiar al unui om dibaci, dar gluma facilă a unui viitor președinte sigur că va fi ales și că își va putea urma humorismul în multe alte ședințe. O replică nemiloasă a domnului Mihalache Dragomirescu, și cu atît mai costisitoare cu cît domnul Davila comisese, în ce privește teatrul antic, și tocmai în apogeul glumelor sale, o greșeală din acelea care la șeful unei academii naționale de teatru surprinde mintea în flagrant delict de superficialitate, înrăutăți și mai mult situația domnului Davila. E sigur că dacă precauțiuni speciale n-ar fi fost luate la bună vreme, domnia-sa n-ar fi reunit peste șase voturi, din șaptesprezece cu cîte a căzut. Se aduse atunci în discuție personalitatea literară a directorului teatrelor, ca persecutor, zice-se, al scrierilor dramatice românești. Scriitorii care cu cinci ani mai devreme manifestaseră printr-un protest iscălit împotriva domnului Davila, director și-atunci, se găseau în sală.

Totuș domnia-sa urma să fie sigur de o izbîndă pe care punea un preț exagerat. Serviabilitatea domniei-sale mersese pînă la a îndeplini, timp de o oră, rolul de scriitor la tablă al voturilor scoase din urnă. Un moment, tibișirul i se opri în mînă : ieșise domnul Dragomirescu, în aplauzele sălii... După aceea ieși domnul Brătescu, vicepreședinte, care, în mijlocul ovațiunilor, își exprima vizibil și fericit mișcat mulțumirea.

Încă o jumătate de oră trecu aproape cu împlinirea comitetului. Deodată se produse un eveniment față de care războiul balcanic e un moft : căderea din comitet a doamnei Anghel. Centrul se deplasase, cartea era pierdută. Scenele de teatru, tragicomice, se precipitară. Scos din fire, domnul Davila își arătă într-un discurs slăbiciunile toate. Alegerea domnului Dragomirescu ar fi trebuit să-l lase nepăsător, și înnainte de toate domnia-sa nu trebuia să se lase în asigurările comitetului secret. Se zvonea deunăzi că directorul teatrelor va fi numit în diplomație, ministru la Atena. Domnul Davila nu arată să fie un bun politic ; dimpotrivă, domnul Brătescu-Voinești, care i-a luat apărarea cu un aparat de imagini romantice, l-a comparat cu o spadă. Noi nu vom zice că domnul Davila are oțel aiurea decît în reflexul ochilor, metalic. Ne place mîndria domniei-sale, ca orice mîndrie, și pasiunea sa catilinară : *aut Caesar, aut nihil.* Însă n-avem încredere în justificarea ei și sîntem aproape convinși că nu poate fi utilizată de-o idee, această mîndrie, că se pierde în detaliile vieții mărunte, că e foarte intermitentă, că e în fond o slăbiciune și că nu-i o mîndrie adevărată. Nu ! Ne place totuș orișicum, căci ne plac și științele naturale.

Duelul care s-a angajat apoi între orgoliul înfrînt și verva cu bolovani a domnului Dragomirescu a fost în dezavantajul domnului Davila. Rămînea un loc vacant de membru în comitet. Domnul Davila nu-l putea primi, firește. Președintele i l-a oferit, nu știm

dacă din ironie ; adevărul este că membrii, enervați, în unanimitate, i-au propus locul fără nicio ironie. Cînd în sfîrșit domnul Davila, deși afirmase că pleacă definitiv dintr-o Societate care nu-l alesese cel puțin președinte, urmă să întîrzieze și să atace pe cel ales ca pe un dușman de moarte, personal, acesta îi luă cuvîntul. Domnului Davila ieși brusc, din sală, și după domnia-sa, domnul Anghel, a cărui soție căzuse, și soția sa, domnul Brătescu-Voinești și domnul Diamandy, solidarizați cu domnul Davila.

O atitudine dezamăgitoare pentru cei care și-l reprezentau ca un bărbat unitar și deplin, a fost să aibă domnul Brătescu-Voinești, coleg cu domnul Davila în comitetul teatral de lectură. Neștiind precis ce să mai facă, după ce se arătase atît de satisfăcut de vice-președenție, și cu conștiința actului ce trebuia împlinit ca o povară, domnia-sa încercă într-un discurs trist, foarte trist, și cu un glas slab, foarte slab și întretăiat, să-și ia mulțumirile înnapoi, și ceru un răgaz de douăzeci și patru de ore ca să răspundă dacă primește vice-președenția. Cuvintele domnului Anghel suferiră de-aceeaș greutate de-a invoca neizbînda familiei în alegeri. Domnul Diamandy singur a făcut o impresie în totul bună, cu toate că n-avea motiv să plece din ședință.

După plecarea acestor membri, ședința s-a continuat în liniște. A fost și un act eroic, al domnului Adolf de Herz — zicem De Herz, pentru că acest june dramaturg e baron : la ieșirea membrilor din sală, domnul De Herz s-a repezit și a ținut clanța de la ușă cu amîndouă mîinile.

Ceea ce-i mai surprinzător și decît căderea domnului Davila și decît alegerea domnului Dragomirescu, este concepția celor plecați din Societate, de drepturile și datoriile lor de membri. De mai multe ori s-a fost vorbit în *Facla* de aristocratismul falnic al cîtorva comitenți, care, alcătuiți în castă, căutau în Societate mîngîieri de vanitate. Societate, membri,

statute, au fost niște simple pretexte și forme pentru domnia țîfnoasă și eternă a cîtorva fragezi Țepeluși. Îndată ce s-au văzut împuținați și risipiți de votul „Societății“ în numele căreia aruncau odinioară anateme, ei s-au dat pe față așa cum îi cunoșteam, și lipsiți de sentimentul disciplinei, tocmai ei, care îl invocau altădată spre rușinarea membrilor îmbolditori la lucru, azi nesocotesc votul majorității, azi trec peste principiul chiar al Societății fundate de dînșii: majoritatea, adică scriitorii.

Comitetul cel nou poate că va răspunde mai onorabil sarcinii ce i s-a dat de această majoritate. Să vedem.

Facla, an. III, nr. 48, 1 decembrie 1912.
Semnat : Spectator.

PERMIS ŞI NEPERMIS

Vorbeşte dascălul de morală...

Dascălul de morală e jignit cu înlesnire. Invectiva, sarcasmul, ironia îl mişcă şi-l frămîntă. La fiece baston, pe care-l ridici ca să goneşti o singură potaie, răcnesc toate potăile şi fug. De ce ? Din pricina solidarităţii ? Nu ! De teamă. În rănile celui nimerit cu băţul, dascălul de morală prevede o ameninţare personală.

Cuvintele ca *prea, foarte, prea mult, mai domol...* sînt exclamaţiile şi formulele lui preliminare. Îmblînzeşte cu ele sau ascute calificativul. De umbli să stingi o idee parazitară sau să striveşti o nevăstuică socială, pielea dascălului de morală, furnicată rece, se strînge. Tot ce atacă o teză sau o situaţie, tot ce iese din convenţia formelor care caută să te impresoare şi să te mistuie, trece drept tendinţă imorală. Dascălul de morală umblă după argumentarea moale, după idealismul inexpresiv, după stilul administrativ şi timid. Din viaţa glasului el înţelege numai şoapta. Puterilor de luptă le pune surdină : laşitatea sau ipocrizia, marile doici clasice ale omenirii. Universul îl concepe surdo-mut, cel mult telefonic.

După așezarea proprietății s-a emis îndată un precept de asigurare: „Să nu furi!" — perfecționat prin adaosul: „Muncește!"

„Nu fura!" este jandarmul lui „M-am înnavuțit". Într-altfel, gestul furtului ar fi socotit între mișcări: aviație, înnot, gimnastică și vînătoare — iar lenea intelectualizată a pisicii, în loc să ne repugne, ne-ar face plăcere. Nici o morală nu cuprinde porunca: „Fii inteligent!" Inteligența, intolerantă și corozivă, lenevește jocul moral și descoperă miezul virtuților dăscălimii de morală.

Temperamentului academic, compus din hîrtie multă și paie sufletești, îi e groază de violență și ironie. În lumea zisă morală, lucrurile se petrec pe targă și-n bumbac. Ideile și simțirile sînt purtate lin și cu întristare, ca niște cadavre de femei, prea tinere moarte. Nu e permis să duci, subt brațul viguros care le strînge, și la piept, vietăți sufletești neliniștite, violente, răzvrătite.

Dascălul de morală nu este totuș viața întreagă, care se zbate și luptă subt ochelarii călări pe nasul lui... În violență își așteaptă elanul o rădăcină fierbinte și nouă. Stilizată, violența se prezintă în artă și literatură, ca piatra constructivă.

Fie permisă de-vreme-ce zvîcnește în arterele universului și resorturile ei ridică sufletele și speranțele. Totul este permis, căci nimic nu poate, într-o minte liberă, să fie interzis. La temperatura de sinceritate a violenței se volatilizează sau se adună aliajele sociale și sufletești cele mai rezistente. Cei mulțumiți cu căldicel și acrișor vor avea fără voie să guste din amarul profund și toxic, în mijlocul banchetului lor. Cele nepermise vor fi introduse cu forța în rîndul celorlalte.

Scoateți pene noi... Înmuiați-le de-a dreptul în otravă, nemolesiți de jilțul în care veți avea timpul să dormiți.

Numai că penei voastre trebuie să-i scapere-n vîrf o strălucire de foc...

Seara, an. IV, nr. 1142, 21 martie 1913.
Semnat : T. Arghezi.

PROCESUL ROSETTI—STERE

Asupra domnului Radu D. Rosetti, întrucît scriitor, au apărut în *Viața românească* niște păreri care nu exprimau o admirație prea mare. Ca orice scriitor contestat, și îndoielnic el însuș în ce privește propriul său geniu, poetul s-a simțit jignit. Cîteodată criticei nu-i lipsește, pecît se vede, îndrăzneala. Înjunghie unele reputații. Uneori, ca pentru bulbucile unui balon, e de ajuns un vîrf de ac.

Obișnuit cu florile și cu dafinul, domnul Rosetti a fost uimit să se vadă într-o bună zi încununat cu saladă. Zmulgîndu-și din panoplie cel mai usturător condei, compuse domnului Stere un răspuns cu poșta. Dacă mîncărimea de autor s-ar învoi cu tăcerea, o simplă scrisoare, cel mult, ar fi servit poate mai bine pe poet. Un „răspuns" e altceva. Domnul Rosetti l-a și socotit... bun de imprimat.

Pesemne că răspunsul domnului Rosetti n-a prea părut literar, de-vreme-ce a rămas în manuscris și domnul Stere nu s-a supus dorinții arzătoare a poetului de a-și vedea răspunsul separat de opera-i de pîn-atunci.

Viața românească era singura revistă la care domnul Rosetti încă nu colaborase, și sforțările amorului său propriu se înțeleg. Poetul se hotărî la un asalt.

„Am să colaborez cu orice preţ", zise amorul, şi, fiindcă este şi advocat, poetul trimise revistei o somaţie prin portărei, cum că răspunsul domniei-sale trebuie publicat neapărat.

Ilaritate... Mîniat, domnul Radu D. Rosetti chemă pe domnul C. Stere în judecată...

Cunoaştem pe domnul Rosetti, care ni-i simpatic. Îl cunoaştem încă din vremile bune, de pecînd era cel mai mare poet al ţării, de pecînd semăna leit François Coppée şi ieşea cu părul lung şi retezat orizontal pe pîrţag, visător, adorat, iubit, în muscal, la Şosea, umbrit artistic de o pălărie vastă. Dacă ne-ar fi consultat în conflictul său cu libertatea tiparului şi a criticii, chiar literare, l-am fi înduplecat să se consoleze de insuccesul domniei-sale cu ideea că la *Viaţa românească* scrie încă demult un Radu Rosetti, mai ales cînd în spiritul cititorilor confuzia s-a şi produs. Dar ce voieşte domnul Rosetti ? Ce rost are procesul domniei-sale ? Obligaţia ziarelor de a publica răspunsurile celor atacaţi de ele, anterioară constituţiei care reglementează delictele de presă în detaliu, şi discutabilă, ce poate căuta în literatură ? De-vreme-ce dreptul meu, conferit de inteligenţa, de estetica mea, e să cred că domnul Duiliu Zamfirescu este genial sau mediocru, domnul Zamfirescu nu mă poate împiedica să răspîndesc punctul meu de vedere care apără arta şi nicidecum pe scriitor.

Pretenţia domnului Rosetti dovedeşte pruncie. Ce sînt aceste procedee scriitoriceşti ? Avea domnul Rosetti ceva de zis împotriva opiniilor rele ale revistei ieşene care l-a suprimat din literatură ? Putea să răspundă aiurea, în *Flacăra*, de pildă, care l-a reintrodus.

Domnul Rosetti nu mai e la modă. Răzvrătirea împotriva destinelor care dizolvă tot ce e factice poate fi umană, dar este caraghioasă.

Domnul Rosetti nu se poate resemna, tăgăduie timpul, se revoltă, după cum s-ar revolta vacsul, scos

din uz, împotriva cremei de ghete adoptată azi, dacă vacsul ar avea inimă și păr ca poeții. De aceea domnul Rosetti voiește să fie poet mare printr-o hotărîre judecătorească.

Tăblii de tinichea fac, în cîte un colț de stradă, pe trecător atent la : „Murdăria oprită". Poetul va obține autorizație de la poliție, să se adaoge un rînd dedesubt : „Citiți pe Radu D. Rosetti".

Seara, an. IV, nr. 1158, 6 aprilie 1913.
Semnat : T. Arghezi.

LITERATURA DE PAŞTI

Icrele, şunca, plăcintele şi vinul n-ar fi nimic fără literatură. E o literatură de Paşti şi de Crăciun. Pentru că nu o face nici Patzac nici pantofarul, literatura cade în specialitatea ziariştilor, cu toate că cititorul ar fi adeseori mai bucuros s-o primească de la lăptar sau bărbierie.

E o datorie ca ziarele să iasă ilustrate de Paşti cu vreo răstignire, şi cu paginile principale parfumate cu poezie şi proză.

Atunci redactorii devin lirici, reporterii nuvelişti. O idee la un an o dată. Colaboratorii gîndesc răzimaţi cu fruntea pe mînă. Meningele se inspiră. Crucea, cuiele, clopotele, ciocanul, piroanele, Golgota, sutaşii, evreii şi toate accesoriile răstignirii sînt chemate într-ajutor. Sau steaua, magii, vitele, staulul... Din toate acestea ziaristul caută să scoată ceva, ca dintr-un sertar cu vechituri, pe care l-a tras din sufletul lui în ajun şi a scîrţîit. O sudoare sfîntă îl podideşte. El trebuie să salveze şi onoarea jurnalismului, arătînd că deosebire între ziarist şi scriitor nu poate să fie. Oricine scrie — numai să vrea, şi în definitiv a scris de-atîtea ori, atîta timp ! Cine n-a contemplat un informator interpretînd, la masa lui, pe Cristos şi virtuţile creştine cu peniţa, n-a văzut nimic.

Cînd, în sfîrșit, e gata manuscrisul, confratele jubilează în secret, căci el nu suferă de nicio îndoială. Colegii lui de redacție, care îl concurează în politică și literatură, și îl clevetesc, vor citi mîine bucata lui și vor fi cuprinși de un respect pe care nu-l vor exprima însă, din invidie. Totuși autorul nu îndrăznește să se laude prea pe față — numai din cuvinte lasă să atîrne oarecare înțeles. Și-apoi riscă să cadă victima unui răspuns glumeț. Cum îi trebuie un tovarăș la bucurie, se duce mai devreme acasă și-i spune nevestei : „Le-am dat la cap ! Mîine, cînd vor citi, or să crape !" — sau dacă n-are nevastă, caută pe cineva care, în lipsă de țigări și bere, e binevenit la masa autorului, entuziasmat și platnic. El narează frumusețile, aluziile bucății, frazele „tari", imaginile extraordinare.

Dar nuvela, poezia n-au făcut niciun efect... Cititorul n-a gustat hrana intelectuală și a preferat după-prînz să mai mănînce o dată.

Între scriitori și ziariști există o specialitate literară : autorii de zile mari. Ei scriu numai la Crăciun, la Paști și la Anul Nou, dacă nu chiar și la Bobotează, necesari, ca, de cîteva ori pe an, chivuțele.

Seara, an. IV, nr. 1176, 27 aprilie 1913.
Semnat : T. Arghezi.

BIBLIOTECI N-AVEM

Bucureştii sînt capitala românismului — e o frază în genul : Iedul sare. Cu toate că Bucureştii stau peloc şi că iedul n-a servit pînă azi decît de capră, asemănare între capitală şi puiul de satir există : nici iedul nu sare tot mereu, nici Bucureştii nu sînt capitala românismului neîncetat.

Putem acum lăsa deoparte ţapul şi să luăm Bucureştii.

Metropola neamului nostru, din zidurile căreia trebuia să pornească, peste hotarele geografice şi sociale, cuvintele încărcate de polen şi fagurii plini ai ideilor, are o universitate, licee, şcoli, reviste, ziare, ministere, judecătorii... *und so weiter*.

Acest final nemţesc ne-am gîndit că-i place domnului Bianu, directorul şi magnifiţentul Academiei Române.

Bucureştii n-au biblioteci pentru public. Singurele biblioteci sînt două : şi acestea închise, ca nişte Bănci.

La Fundaţie e o citadelă, un loc îngrădit, un fel de spital pentru contagioşi, unde nu se poate pătrunde decît cu certificat. În forturile de apărare ale ţării au intrat toţi străinii, în sala de lectură a Fundaţiei accesul românilor e interzis. Ca să consulţi o pagină dintr-o carte, două singure mijloace sînt îngăduite :

sau să cumperi cartea, sau să te duci la liceu, să iei bacalaureatul și să te înscrii apoi în universitate. În mai puțin de zece ani ești sigur că vei putea găsi răspunsul la o chestie care preocupase pe tatăl dumitale.

Fundația Universitară are cel puțin o scuză, dacă în materie de cultură scuză poate să fie. Biblioteca ei este destinată studenților, adică tinerilor care citesc cel mai puțin.

O altă bibliotecă de acelaș fel, care este fără să fie, e Biblioteca Academiei Române, unde se cere pașaportul, actul de vaccin, bilet de la nevastă, recomandația gardistului etc. Cînd în străinătate ți se pun oriunde la dispoziție, subt simplă cerere, pînă și manuscrisele cele mai vechi și mai prețioase, în București, la Academie, nu poți răzbi nici la colecțiile *Monitorului Oficial*. Căci domnul Bianu a „organizat" biblioteca, liberă pe vremuri și folositoare. Din cioarecii și cizmele sale potcovite, domnul Bianu a sărit direct în aristocrație, și, mic cezàr țîfnos și strîmt la creier, a făcut din biblioteca noastră, a cititorilor și scriitorilor care cultivăm limba administrată de un dascăl prost și surd la frumusețea ei, un imperiu al său, ungurenesc.

Venind din Europa, unde, străin și cunoscut numai birtașului tău, ai putut să cercetzi în toată liniștea caietele lui Victor Hugo, foile lui Rousseau, manuscrisele lui Rabelais și toate bibliotecile celebre, vrei să-ți arunci ochii pe o carte oarecare la Academie. În ușă te izbești de cizmele domnului Bianu. Custodele îți refuză cartea sub cuvîntul că nu ești văr-primar cu el, și nu te cunoaște. Trebuie să faci o petiție cu rugăciunea smerită, adresată domnului bibliotecar Bianu, de a ți se permite intrarea gratuită. Petiția nu ajunge; mai vrea și domnul Bianu să te vază. „Poftiți la domnul Bianu". Poftești la domnul Bianu. Urcînd, scoborînd, scările care urcă și scoboară, ajungi la o ușă... „Bateți vă rog". — „Intră !"

Ceva ca un guzgan te așteaptă frecîndu-și nasul de labe pe un maldăr de tomuri. Un glas impertinent te supune unui interogatoriu amănunțit. E domnul Bianu, un burete, un ficat gălbejit cu mustață, o privire rea de om cu lefuri multe și conștient de nulitatea și zădărnicia lui care-l devoră. Acesta-i domnul Bianu?

— Cum, dumneata ești domnul Bianu, care nu mă lasă să citesc?

— Nu te cunosc!

Domnul Bianu trebuie să mă cunoască.

Dacă n-am băut cu domnia-sa bere și n-am mîncat ridichi, dreptul meu de a citi o carte în Academia Română nu există. Și trebuie să plec: trebuie să renunț la cărți sau să iau trenul pînă la Budapesta, ca să citesc o carte pe care mi-o refuză Statul, protectorul culturii românești, în România.

Domnule Dissescu, deschideți bibliotecile ca să citim. Sau vindeți-le anticarilor, ca să ni le procurăm de la dînșii. Domnul Bianu poate fi găzduit într-o Academie Română goală, dacă Statul ține cu orice preț să-l găzduiască gratis într-un imobil din Calea Victoriei.

Seara, an. IV, nr. 1188, 9 mai 1913.
Semnat: T. Arghezi.

DESPRE SCRIITORI...

În generația de azi, a celor ce mînjesc hîrtia și dizolvă cuvintele în multă salivă sentimentală, originalitatea s-ar dovedi cam greu. De la cei mai tradiționali pînă la cei care se complac în sineș subt denumire de moderni, actori banali ai unei sensibilități streine, nulitățile abundă. Literatura, stagnantă, e ca o gară de marfă în care vagoanele s-au oprit, și grînele putrede și fermentate irump din sacii sparți, și înnămolesc terenul.

Pentru cîțiva scriitori justificați de un talent, de o dibăcie sau pornire, zac sute pe caldarîmul artei, întinși ca niște cîini ce-și caută-n blană puricii la soare. Lenea lor se mișcă lent, într-o zi, cu umbra lor culcată, din stînga la dreapta. Lumina le răsare pe sprîncene, și pînă seara le ajunge-n spinare. Acești țigani ai artei visează, se scarpină, oftează, sînt amorezați și cîntă...

Scrisul lor e ciunt. Fraza lor fără desen, fără ritm, fără asprimi și rotunjimi, tînjește, se-ntinde, zemoasă, sau se risipește ca praful. Niciodată nu s-a scris mai mult și totodată mai puțin. Povestitorul trece prin povestea lui cu căruța : nimic nu se vede, din ce atinge, că s-a strecurat prin mîna lui, care nu știe să apuce ; totul curge ca să curgă. Poetul, be-

teag, se tîrăşte din stih în stih pe burtă şi oftează cu nasul în parfume pe care nu-i în stare să le evoce. Ei nu cunosc, bieţii scriitori, o artă înnăscută, înnafară de literatură, o vigoare ce vine din pămînt, din aer, din cer, din sînge. Ei au citit şi citesc, şi după ce citesc se pun să scrie şi ei — şi iată de ce sînt scriitori. Sceptici din nerozie şi orientalism, ei nu pot să priceapă viaţa, n-au pentru ea niciun sentiment, nu se pasionează, nu izbucnesc, nu se revoltă, nu urăsc, nu iubesc, nu vor, nu văd, nu ştiu. E o emasculare profundă, şi de aceea scriitorii noştri şi îmbătrînesc atît de iute.

Scriitorii aceştia, majoritatea, apreciază lucrurile cu toţii într-un singur fel. Ei n-au nemulţumiri cerebrale. Citind şi tocind aceiaşi autori, mulţumită cărora viază ca intelecţi, ei şi-au fabricat un calîp. Tot ce nu pot ei vîrî în forma lor, îi derutează, îi irită, îi jigneşte, îi ucide. Natura, cu aceleaşi degete imaculate frămîntă şi excrementul, deschide şi buzele impalpabile ale florilor, desface şi genele de argint ale stelelor albe. Scriitorul are mintea calică şi strînsă ca o găleată. Scriitorii şi-au ales ca specialitate natura superficială ; ei pasc iarba, florile. Îndată ce inspiraţia vine dintr-altă parte decît olfactivul lor, scriitorii sînt înspăimîntaţi. Ei bine, şi florile culese de ei, cîntate de ei, se spurcă, se trivializează : o bună parte din frumuseţea cea trandafirie a naturii au compromis-o nu reclamele comerciale împotriva cărora artiştii streini luptă în Societăţi şi Ligi, dar scriitorii, scriitorii mediocri, tîrla, imbecilii cei mai mulţi ai peniţei.

Literatura trebuie întinerită. Bineînţeles că fără individualităţi primenirea ei e cu neputinţă. Orişicum, o disciplină care să înceapă cu apa şi săpunul şi să termine cu munca pămîntului şi cu meşteşugul, poate să perfecţioneze aceste organisme, elementare şi proaste.

Trebuieşte întinerită mintea scăzută şi ramolită a epocii noastre literare. Trebuiesc înjugaţi la viaţă

domnii scriitori, şi purtaţi energic, în numele artei care-i ignoră, pe brazdele mari ale lumii. Pînă ce nu-şi vor rupe genunchii, nu-şi vor beli fruntea de pămînt şi piatră, pînă ce nu-şi vor îngropa picioarele în ţărînă, ei nu vor putea înţelege, din cafenea şi berărie, unde se confundă cu chelnerii adormiţi pe picioare, nici viaţa şi nici arta.

Cu încetul sufletul lor se va lărgi, se va face încăpător şi luminos. Ei vor şti să preţuiască amănunţit darurile de cuvinte şi idei pe care ajung să le merite, aruncate înnaintea lor, gratuit, ca nişte mărgăritare. Ei vor înţelege idealismul veşnic şi universal al naturii, pe care un gîndac ciugulitor în umezeală îl simte şi-l trăieşte mai bine decît un scriitor.

Şi dacă nu vor putea realiza arta şi literatura pentru care nimeni nu se alege singur, ei vor merita strîngerea de mînă, francă şi omenească, a aceluia care o înfăptuieşte împotriva tuturora, cu pasiunea, iubirea şi idealismul lui...

Seara, an. IV, nr. 1193, 14 mai 1913.
Semnat : T. Arghezi.

MORAVURI LITERARE

Revista *Flacăra*, pentru literatură nu refuză să joace toate rolurile intermediare. Numai să fie vorba de un personagiu cunoscut, al căruia nume poate, tipărindu-se în paginile ei, să atragă atenția, și direcția revistei se însărcinează bucuros și cu afacerile matrimoniale, cu căutarea de doici, cu ducerea cîinilor bolnavi la școala veterinară.

Dacă domnul Sadoveanu are nevoie de o servitoare, nu trebuie să se adreseze unui biurou de plasare ; revista literară *Flacăra* îl poate servi prompt și gratuit și în acelaș fel cum tipărește un catren de domnul Cincinat Pavelescu, cu cîteva rînduri de proză în cap, sau o informație cu croială spirituală despre numirea unui colaborator al ei în slujbă.

Ciudată familiaritate ! În patima de a fi cu duh și în neputința de a concepe sensul și măsura, direcția *Flacării* confundă spiritul cu mahalaua, și punga ei cu visteria altora. Cu aceeaș inconștiență cu care niște oameni, potriviți într-altă profesie și săraci de chemare, au scos o revistă literară, alimentează și apariția ei regulată.

După multe acte și gesturi care au compromis cu totul revista domnului C. Banu și au făcut progresiv pe colaboratorii ei să se abție și să împărtășească ve-

derile noastre, exprimate la apariție, numărul din urmă al *Flacării* e consacrat unei certe de cumetre. Gospodăria iritată a unui literat fertil pe vremuri și azi retras din literatură, mînia casnică a unei soții care s-a certat cu dumnealui, ocupă o întreagă pagină a revistei — publicație pentru sporirea gustului literar și educația bunului-simț în tineret. E o ceartă începută pe măidan și care se continuă la spălătorie.

Să debităm și numele iluștrilor împricinați. Domnul Anghel și soția s-au simțit vexați de o dare de seamă, din *Viața românească*, datorită foarte simpaticei și inteligentei persoane ce-i doamna Izabela Sadoveanu, asupra unui volum de proză de doamna Anghel. Căci scrie și doamna Anghel, și prin urmare nu tolerează să intre în literatura lumii altfel decît ca o persoană genială. În gospodăria domniei-sale geniul e atît de răspîndit încît cu el se joacă și pisica. Dacă cineva exprimă cît de slabe îndoieli, soții se supără ca și cum le-ar fi furat vecinii un curcan și le-ar fi prăjit bucătăreasa peștele prea tare. Conița leșină, conașul leșină. Cînd în afaceri atît de personale ca literatura se amestecă și o femeie ca doamna Sadoveanu, atunci răul e catastrofal.

În alte familii se cheamă doctorul sau bărbierul. Cîteva picături de eter, o fricțiune gonesc furtuna casnică, instantaneu.

Familiile acestea păcătuiesc prin vulgaritate. La literați, vindecarea se face altfel. Bărbatul — sau dacă nu sînt destul de respectuos, domnul — ia condeiul ruginit și compune o înjurătură care apără soția ultragiată, și o trimite la tipar. Pentru asemenea servicii apare și o foaie, *Flacăra*, în București. E cazul marelui stilist Dimitrie Anghel.

Lucrul nu e de ajuns. Scrisoarea e însoțită de un desen, însărcinat să reprezinte caricatural pe doamna Izabela Sadoveanu și să arate publicului că această doamnă, care și-a permis să puie în cumpănă geniul doamnei Anghel cu simțul domniei-sale critic, este o femeie urîtă... Ceea ce, la marginea orașului, unde

încă n-a pătruns arta domnului Banu, se demonstrează prin ridicarea fustei și o ușoară bătaie semnificativă.

Nouă nu ne vine să credem că lucrul ar fi cu putință nici după ce l-am savurat. Ce-i literatura? o prelungire a bucătăriei conjugale? Și ce-i o revistă literară? O fereastră a cabinetelor particulare? Și care-i rolul, la urma urmei, al domnului Banu în literatură? Un rol de căcănar.

Doamna Izabela Sadoveanu găsește motive, în bîlbîielile domnului Anghel, să fie satisfăcută și să lase pe poet să-și curețe dinții.

Seara, an. IV, nr. 1222, 12 iunie 1913.
Semnat : T. Arghezi.

ŞTIINŢE NATURALE

În faţa cofetăriei „Capşa", din balconul primului etaj, un domn umbrit la faţă şi luminat la trup se îndeletnicea cu o distracţie ciudată. Un zgomot special ne făcuse, pe cei trei inşi trecători, să ne oprim pe trotuarul opus şi să căutăm a deosebi, prin văpaia felinarelor, începutul arcului lichid, ce se sfărîma obscen, cînd pe acoperişul de sticlă al cafenelei de dedesubt, cînd tocmai jos, pe asfalt, ca să ia, în sfîrşit, pe faţa trotuarului uscat, un aspect sinuos de marină geografică, prelungită de un pîrîu.

Cu toate că am înţeles, simţirăm nevoia să ne convingem, cu speranţa că poate ne-am înşelat. Domnul din balcon, stăpîn pe sine ca un orator, şi foarte culant, părea ridicat la o tribună înnaltă pentru o demonstraţie ştiinţifică de cel mai mare interes. Gesturile, exclamaţiile noastre îl lăsară rece. Atenţia lui era întreagă încordată aiurea. Armat cu propria lui persoană, ca să zicem aşa, el căuta să ochească prin arabescurile de fier ale balconului coşul cu rahat al unui turc, peste care biciu-i de urină ajunse să se preumble de cîteva ori.

Concluziile morale ale acestei isprăvi de ciocoi beat sau de nebun, tragă-le alţii. Noi, fără să vrem, ne-am

adus aminte de șezătorile literare ale unor scriitori, și între a stropi lumea și rahatul cu secrețiile unui organ și a se da în spectacol cu producțiile altuia, am găsit o înrudire de exhibiționism.

Reîncep așa-numitele șezători literare. Se numește șezătoare literară o împrejurare petrecută între patru pereții unei încăperi, în care autorii citesc din operele lor. Pe scenă șed autorii, dedesubt șade publicul. Șade toată lumea : prin urmare, șezătoare.

Subt cuvîntul că sînt culturale, vanitatea autorilor găsește în șezători un derivat. Pentru neam și lege!

Am asistat la cîteva asemenea prilejuri literare pentru scriitori, de a face pe maimuțoii gătiți și de-a trivializa munca solitudinii, demnitatea singuratecă a geniului omenesc. Artistul care își expune personalitatea ca să citească, el, din scrisele lui, cu vocea lui, cu atitudinea lui, ne face impresia fiarelor pădurii, dresate să sară peste băț și să imiteze actele oamenilor-de-rînd. Nimic nu ni s-a părut mai ridicul și mai trist. Tendința scriitorului nu trebuie să fie în niciun caz spectaculizarea insului și a scrisului propriu. Scriitorul nu poate să renunțe la distanța ce trebuie să existe între el și public, ba e dator să o caute, să o ducă la exces. E o chestiune de morală superioară ; cine nu o înțelege e un simplu papagal literar, n-are cu arta și cu legile ei decît un raport fortuit și van. S-a zis că familia ucide artistul, s-a zis că ziarismul îl distruge ; contactul direct cu publicul și cu un public de curbete, care adoră să fie lingușit și distrat, să rămîie actorilor și jucătorilor de circ. Pentru scriitori, publicul se comportă ca o salivă care-i dizolvă. Scuzele noastre și publicului și autorilor lui.

De altfel, opera literară nu se recitește, trebuie citită. Respectul față de artist și artă, cere ca el să fie cercetat în liniște și izolare, în aceleași condiții în care s-a exprimat. Ne place ziarul *Viitorul*, fericit

prin penița unuia din mîzgălicii lui ca să apropie scriitorii de „èlita“ din București.

Ne simțim datori să dezaprobăm șezătorile literare, ca un sacrilegiu adus artei și individualității scriitorilor, mărginindu-ne să le aprobăm în condiții anumite, într-un singur caz, atunci cînd au loc în provinciile subjugate. Singurele șezători cu rost.

Seara, an. IV, nr. 1490, 11 martie 1914.
Semnat : T. A.

MARCHIZUL DE BÎRLAD

Bîrladul își descoperă strămoșii. Poetul Ronsard n-a fost altceva decît un banal marchiz de Bîrlad, cetate ilustră și abundentă, pe vremuri, în nobilime cuirasată. Gluma lui Alecsandri a prins. „Ține spada mea în dar, brav marchize de Ronsard“, cîntase poetul Mirceștilor. A prins și a luat chiar o importanță științifică.

Numai că zevzecul de Alecsandri face o neiertată greșeală cînd, mulțumit să traducă *ronce* cu *mărăcine,* scoate pe Ronsard din „Banul tînăr Mărăcine“. Alecsandri nu știa să se documenteze. Ba ceva și mai grav pentru cultura istorică a poetului Vasile este că-l aduce pe Ronsard din Oltenia.

Cu puțină judecată, oricine poate afla nu numai că Ronsard nu era oltean, dar că marele poet francez a fost din Bîrlad.

Ajunge pentru vîrtoasa stabilire a ăstui prețios adevăr, care în sfîrșit a fost cu strălucire dat la lumină, să examinăm ortografia. Înțelegem ca marchizul să fi purces către Franța din Slatina într-un singur caz, dacă numele lui s-ar fi scris cu *c,* ca *ronce,* și dacă în loc de-a fi Ronsard, cum este, ar fi fost Roncard. Venind de la *ronce,* numele marchizului ar fi venit de la Mărăcine, iar Banul Mărăcine venea,

incontestabil, dintr-o localitate care va fi fost situată undeva pe pămîntul Olteniei, sau pe rîul Olt — și ne declarăm satisfăcuți.

Dar ce te faci cînd Ronsard se scrie cu *s* ? Nu-i o indicație pentru ca omul de știință să se îndoiască ? Ba da, ba da ! Și ce însemnează asta ? Răspunsul e simplu, și a pune chestiunea este a și o rezolva. E clar că marchizul de Ronsard vine de la Bîrlad. Că de unde să vie din altă parte dacă nu de la Bîrlad ? Din Tombuctù ? Nu vedeți că-i caraghios ?

Domnul Al. I. Dumitrescu a dovedit acest lucru pînă la evidență, într-o conferință duminicală la Ateneul Român, sprijinit pe cele mai demonstrative documente... boeme.

De altfel, chiar dacă aceste importante documente ar fi lipsit, demonstrația pînă la evidență tot o făceau trei pești. Se știe că blazonul marchizului poet purta trei pești în zugrăveală. De asemenea se știe că aceste vietăți lipsite de păr și de picioare, și umblînd numai prin apă, sînt originare, ca și marchizul, din județul Bîrlad.

Domnul Al. I. Dumitrescu și-a creat în felul acesta un titlu de glorie. Cine face insinuarea că știința istoriei nu slujește la nimic, trebuie să fie un măgar.

E de prisos să adăogăm că savantul conferențiar a vorbit cu cea mai aleasă seriozitate.

Seara, an. IV, nr. 1501, 22 martie 1914.
Semnat : A.

POEM ÎN PROZĂ

Scena înfățișează sînul lui Allah. Pe planul întîi nori de aur, la dreapta pilaf cu zahăr, la stînga un pîrîu cu lapte, și, paralel, un altul de cafea. Banane atîrnă din azur pînă la gură, struguri cu țîțele cît buricul degetului mare și cu un sîmbure transparent prin țipla lor gingàșă, de migdală. Natura locului e plină de surprize, ca un pom de Crăciun. Inima perelor, ce se topesc în gură, are o întreită alcătuire : șocolată învăluită în carne de prună, care la rîndul ei dispare în abundența carmină a unei piersici aproape calde.

E un peizaj suculent. Ghețari de vanilie și lămîie, în fund, tempereazǎ arșița meridională a planului întîi. Ici harapi, dincolo cadîne. Îngeri cu àripe roze, sfinți cu ochii ca bruma, gesturi zaharate, oftaturi. Pe blănile naturale, în care se rezolvă fața pămîntului, zac încolăciți pe harpe, ca niște iederă conștientă, locuitorii acestui sîn de Avraam, palizi, rași sau cu o mustață învîrtită, deși e drept că generațiile lui mai noi se înfățișează castrate. Spectacolul deosibește, peste rampă, personalități : o figură băloasă ca nuditatea melcilor ; un cap verzui și albastru în acelaș timp, ca brînza de Gongonzola ; o expresie de

gîndac, combinată cu o sentimentalitate de molie, contrafăcută în mătase pulverulentă...

Acest Eden se întindea fericit pe scena literaturii, și pasări imitate după lampioanele japoneze ciripeau fără glas în crengile de chèmbrică și carton, proeminente, din culise.

Tu ai venit atunci, și plin de o pioasă curiozitate te-ai apropiat de cortină și ai privit înlăuntru. Ai fi voit să slujești pe fericiţii cuibăriţi în azurul lor de mușama, și în numele lor să cînţi și să invoci puterile mari ale diavolului dumnezeiesc din natură într-o umilită și bărbătească rugăciune.

Dar spectacolul lui Allah era greţos din cale afară. De aproape se putea vedea că fericirea personajelor active se petrecea deasupra cîtorva morminte. Tu te-ai întors către publicul din sală, compact clădit pînă la galerie, un public depărtat și naiv, și i-ai ţinut, între rampă și cortină, o cuvîntare onestă care a indispus profund pe toţi farseurii ce se pregăteau să joace, să mintă și să spurce o dată mai mult arta sfîntă și preacurată.

Încet-încet, decapitate de glorie, capetele începură să se apropie unele de altele într-un misterios conciliabul. Un fel de ligă a mediocrilor tinse să se înjghebeze pe alocuri — și ea va fi creată și va crește, căci este necesară. Cuvîntul tău sincer, vocea ta inspirată, simplitatea și puterea graiului tău sufletesc i-au răzvrătit.

Tu privește-i însă, fără să zîmbești, căci de fapt se petrece o dramă. Îngăduie-le răgazul să se așeze în rînduri, să se înarmeze. Și încurajează-i să vie.

Și mai ucide-i încă o dată în avîntul lor și de-a valma, cu mișcarea simplă a unui Dumnezeu mîncat de purici, pe care și-i prinde prin părul picioarelor și, milos, îi aruncă din ceruri în praful conservatoriilor de dicţiune.

Seara, an. IV, nr. 1526, 19 aprilie 1914.
Semnat : T. A.

SENAT !

Stagiunea teatrală fiind închisă, spectacolele s-au strămutat, concentrate, la Senat, pentru ca acest corp bătrîn legiuitor să-și însușească în special numele de circ al politicii noastre.

Senatul e ca o casă de clovni. Onorații senatori, chemați să realizeze reformele de care se vor bucura țăranii anilor 1907 și 1913, și-au propus să servească galeria și să dea o pildă fățișă de demnitate și cuviință parlamentară publicului stupefiat.

Domnul Niculae Filipescu, despre care s-a spus întotdeauna că-i o putere sterilă și care s-a înfățișat ca un idealist voluntar și fără urmare, înmulțește farsele și tot glumind, jucîndu-se și apostrofînd, dă măsura perfectului politician.

Ziarele înregistrează toate aceste acțiuni ale reprezentanților bătrîni ai țării, care își arată mușchii, gesticulează atletic, înjură direct și simplu — și de la deschiderea Parlamentului rubrica e cronica scandaloasă și ridiculă cotidiană a ideilor în Țara Românească.

Poporul românesc poate să-și contemple stăpînii și să înțeleagă ce poate aștepta de la dînșii, după ce le-a asigurat și mai bine latifundiile. Legiuitorii din Senat merită să fie admirați în acelaș timp de cei

patru milioane de români din Transilvania, care, geloşi de fericirea fraţilor din regat, vor putea găsi în isprăvile magnaţilor din Senat subiecte de reflecţiune utilă.

Cît de mulţumit trebuie să se simtă ciocoiul scandalagiu din cursul şedinţei cînd, retras în camera lui, seara, şi adîncit în lectura autorilor lui mari, Paul de Kock şi Jean Aicard, tresare aducîndu-şi aminte cum a legiferat în timpul zilei.

Amicii noştri ciocoii ar trebui să ia seama că între un joc de lawn-tennis sau box şi un mandat de senator într-o Constituantă e oareşicare deosebire şi să-şi trezească simţurile dacă nu prin cugetare, cel puţin cu nasul la un flacon amoniacal. Într-altfel, va fi să ne aşteptăm la jocul ţărănesc, căruia nu-i lipseşte prea mult ca să înceapă.

Şi ceea ce vom regreta atunci, cînd şolticăriile din Senat nu vor mai fi în stare să oprească năvălirea holdelor peste oraşele bete şi isterice, va fi sensibilitatea bruscă a ciocoilor, care, incapabili să facă faţă hotărîtă „tragediei", se vor aduna într-un colţ al aceluiaşi Senat ca să plîngă.

Seara, an. IV, nr. 1578, 11 iunie 1914.
Semnat : T. A.

ZĂDĂRNICIE

Ne întrebam, într-un rînd, dacă între război și artă există o legătură comparabilă cu relațiile de la efect la cauză, dintre pace și război.

Nu ne mai aducem aminte croiala argumentelor noastre și răspunsul acestor argumente. Ni s-a răspuns însă dinafară, din Viena, din Londra, de la Iena. Muzica, teatrul, literatura, știința au intrat în starea de război. Dacă Tripa Înțelegere se luptă cu Tripla sau Dubla Alianță, cum i s-a zis, și autorii clasici, maeștrii sunetului și ai stărilor sufletești, s-au luat la bătaie, oricît i-am fi crezut noi de dispăruți, oricît ne-am fi obișnuit să considerăm că scriitorii, pictorii, muzicanții mari se desprind prin geniu de naționalitate, și intră, ca să-l sporească, în tezaurul cultural al omenirii. Faptul că scriitorii francezi sînt tipăriți la Londra și cei englezi la Lipsca, de unde, în ediții ieftine și acurate, se răspîndesc, ca Scriptura Societății Britanice, în toate țările din lume, și în mai multe limbi, arată că nu-i o simplă fantezie să se considere diversele literaturi ca proprietate intelectuală a tuturora.

Wagner, Shakespeare, Vereșciaghin, Hugo, și alții mulți ca dînșii, trec astăzi, după țara în care ei sînt pomeniți, drept artiști sau drept spioni. Ajunge să te

fi numit Beethoven cîndva, pentru ca să te suspecteze toată Tripla Înțelegere, și dacă te-ar chema Balzac și ai trece prin Germania, nu se știe cu ce te-ai alege.

Profesori, savanți glorificați în toată lumea se leapădă de titlurile care le-au fost mai scumpe și de decorațiile rîvnite, poate, uneori, cu pasiune.

Rămîne să se distrugă țesătoriile, pentru că primul război a fost inventat de Jacquard, despre care domnul Ricket ne spunea dimpotrivă, odinioară, într-o conferință, că a făcut mai mult pentru apropierea Statelor și popoarelor decît diplomația. Rămîn de nimicit, în muzee, în biblioteci, tablourile, manuscrisele și cărțile datorite unor autori care aparțin astăzi naționalităților din război, cu riscul de a te împăca apoi cu ele, și de-a te certa din nou. Tot ce a pornit în știință de la francezi, trebuie distrus în Germania, și tot ce vine de la nemți, distrus în Franța, și așa mai departe. Meșnikov e o nulitate, Pasteur e un dobitoc, Winckelmann un ticălos — la pămînt ! Cît despre Statele neutre, aceeaș logică ar cere ca ele să desființeze absolut toată civilizația.

Admirabila vîrstă a „civilizației occidentale" ! Poate fi ceva mai ridicul și mai profund mîhnitor decît aceste stări sufletești în care am încăput, în deplin zbor al cugetării și atunci cînd zări de o seninătate necunoscută pînă azi se deschideau către cea mai mare lumină a omenirii ?

În urma războiului ce se face, medicii vor culege răniții, groparii vor culege morții. Filosoful va avea de adunat cadavrele, mai gingàșe dar mult mai numeroase, ale năzuințelor, ale ideilor, ale speranțelor unor populații ce s-au amăgit de patruzeci de ani încoace necontenit.

Seara, an. IV, nr. 1662, 3 septembrie 1914.
Semnat : T. A.

OMUL DE SPIRIT

Domnule doctor Urechea, vă citesc proza din cînd în cînd. Procedaţi numai pe specialităţi. Demult detot v-aţi îndeletnicit cu Lazăr Şăineanu şi cu dicţionarele sale, devenind la rîndul dumneavoastră autorul unui dicţionar. Aţi decăzut, dinţii dumneavoastră nu mai pot muşca, dacă, precum se povesteşte, e adevărat că vor fi muşcat vreodată. V-aţi specializat acum în sucul ugerilor vacii, care nu cere eroilor ei decît o păreche de gingii nude. Vă întîlnesc în *Universul* polemizînd cu lăptăreasa Mitana Gebe şi cu lăptarul Ivan Stoica Ghiciu.

Funcţiunea de inspector al zerului capitalei vă împrumută, din frageda tinereţe a laptelui, o copilărie de mare viţel, foarte compatibilă cu glorioasele dumneavoastră ambiţii literare. Ziarele vă publică proza. E drept că la rubrica morţilor. Ghicesc cîtă durere a stăpînit bosa dumneavoastră de fost calamburist, cînd aţi citit, graţie unui hazard mai humorist decît medicul de odinioară al vardiştilor, în aceeaş coloană

cu inspirațiile domniei-voastre despre lăptari, anunțul mortuar al defunctului Eugène de Laptev.

Domnule doctor, ați fost întodeauna o nulitate literară. V-ați ramolit. Lăsați-o naibii de literatură și dați-l dracului de sarcasm ! Deschideți o iaurgerie !

Cronica, an. I, nr. 4, 5 martie 1915.
Semnat : Doctor Mistigri.

PANA MĂIASTRĂ

Încă o literatură de Paști.

Nu poți ști pentru ce ziarele se socotesc datoare ca, la Paști și Crăciun, să scoată cîte un chiot literar și artistic. Gazetele, care n-au cu literatura niciun alt soi de raport decît tiparul, apar în numere, spre deosebire de ediții, speciale.

Trei sute șaizeci de zile, cîte încap într-un an, ziarele masacrează idee, inspirație, limbă, construcție și stil, și cedează scriitorilor, cînd acest fenomen se întîmplă, a zecea coloană, pentru o povestire banală, pe care directorul, un domn cu aer de critic, a înțeles-o.

În cursul anului, ziarele publică o cantitate de romane, sustrase însă, ca un omagiu pentru geniul omenirii, literaturilor străine. Un redactor, special însărcinat cu cota Bursei, cu serviciul primăriei, cu Academia Română și cu Compania de gaz, traduce romanul schimbîndu-i titlul și numele personajelor, sare cuvintele pe care nu le știe, suprimă frazele pe care nu le pricepe și capitole întregi. Cine și-ar lua de bună-voie pedeapsa controlului acestui furt sistematic, și pentru ce ?

Altă literatură în presa cotidiană românească nu se cunoaște.

De ce să facă atunci excepție zilele de Paști și de Crăciun ?

Acelaș lucru îl pat desinatorii. În vreme ce ilustratorii noștri mor aproape de foame, desconsiderați de o presă imorală și hîdă la exces — o presă care nu se preocupă măcar de curăția tiparului — și luați în seamă numai atunci cînd au nevoie de concursul de reclamă al gazetelor, în schimbul cîtorva tablouri dăruite unui guzgan de colaborator cu pana la ureche, ilustrațiile ce apar sînt ocazionale și ele, ca literatura, de Paști și de Crăciun.

Deși concepția literară și artistică a ziarelor este nulă, ziarele caută totuș literatură și artă festivală. Ele convoacă pe scriitori și pictori și le cer „*ceva* de sărbători". E nostim caracterul religios pe care îl impun acestor încercări „ceva" ocazionale. În toate ziarele trebuie să fie tipărită o icoană și o bucată kilometrică în versuri despre „Mîntuitorul".

Portretul lui Iisus Hristos, al unui general la pensie sau fotografia unei biserici sînt menite să însemneze că o foaie „simte românește".

Scriitorii și pictorii cu demnitate știu să disprețuiască pasiunea literară și artistică de sfintele sărbători, subită ca o apoplexie, a redacțiilor noastre. Norocul ziarelor este însă că s-a format, cu timpul, o echipă de scriitori de sărbători. Aceștia reprezintă resortul sufletesc al gazetei.

Îi întîlnești neapărat la datele consacrate. Unul face un sonet, altul o poemă vastă. Din vreme, ei se pregătesc pentru Crăciun sau pentru Paști : așa că numele lor, venind odată cu ouăle roșii sau cu cîrnații de porc, au cu alimentele un intim raport. În cartoanele lor, unde zac atîtea capodopere, negreșit, nu e vorba, inteligența lor prevăzătoare a produs și cîteva poeme de nuntă sau de înmormîntare, cu o teză generală de viață și de moarte, de viitor și trecut. Îndată ce se simte prezidentul Senatului ceva mai rău, sau bănuiește poetul că o înnaltă doamnă din aristocrație vrea să nască, poezia cu ton funebru

sau de veselie a și luat o formă hexametrică încrucișată. Să tot lipsească o rimă la *farmec* sau la *națiune*, dar acestea se vor găsi, chiar prin licență poetică, talentul neputîndu-se împiedica de un ticălos de cuvînt.

Ceea ce a turburat întrucîtva pe acești poeți ce-și croiseră genul demult, a fost numai războiul. După războiul neprevăzut balcanic, iarăș un război neprevăzut. Cîntecele de vitejie stau cu desăvîrșire de prost. Ce vrei ? Trebuie obișnuință.

Dar cum nu „există trandafiri fără spini", ca să ne exprimăm ca un ziarist la modă, nici această fericire nu poate să fie întreagă. Poetul sau prozatorul ocazional și ingenios ar fi voit ca numele să-i apară cu o literă mai groasă, mult mai neagră și mai vizibilă. Și e gelos că celălalt poet, care-i și reporter la gazetă, și nu numai literat de sărbători, a putut să se înțeleagă cu tipograful de noapte ca silabele numelui său să domine toată poezia și proza din ziar.

Cronica, an. I, nr. 7, 5 aprilie 1915.
Semnat : I.

STUDIUL ȘI CAFENEAUA

De cîte ori s-a scris în trecut împotriva stărilor de lucruri din România, comparată cu streinătatea, criticul social și-a făcut întodeauna o rezervă și și-a zis că obiectul criticilor lui trebuie oricum să fie mai bun. Dorința perfecțiunii și optimismului exagerat al celor ce luptă pentru ceea ce nu le aparține l-a împins să găsească totul stricat în Țara Românească și totul repede, totuș, reparabil.

De la război încoace toate micile noastre păcate s-au agravat. O situație excepțional de prielnică infuzoriei politice a colorat toată microbiotica socială într-un roșu violent. Pe lîngă unii oameni care cu mai mult sau mai puțin dezinteres, sau idealiști dacă voiți, lucru însă de cercetat, și pe lîngă cei sincer convinși de cuvintele buzelor lor, au apărut, cu un elan fenomenal de ciudat, niște patrioți de zi și de noapte, domni simpatici sau indiferenți, pe care erai obișnuit să-i zărești la masa unei cafenele, cugetînd la un post de copist sau la un caputiner, cu cele mai clare ale lor facultăți.

Cine ar fi zis că acești excelenți consumatori de iluzii și de apă chioară vor fi într-o bună zi mai apți decît un guvern să salveze onoarea națională și că vor aduce, în buzunarele lor găurite, darul Ardealu-

lui, Bucovina, Maramureşul şi celelalte provincii românești acasă ! Cine ar fi zis că ei vor deveni marii îndrumători ai istoriei şi factorii eficaci ai transformării noastre fundamentale, pe care au fost incapabili să ne-o procure atîtea generaţii, mai ilustre aiurea decît în cafenea.

Acest miracol s-a efectuat. În vreme ce oamenii de Stat păstrează, în majoritate, o rezervă evident condamnabilă, şi nu au, vorba ceea, curajul să rezolve chestiunile naţionale cu cîteva bastoane şi picioare, ceilalţi, plini de virtuţi morale ca o canapea de resorturi de sîrmă, obscuri cetăţeni lipsiţi de-o vocaţie alta decît politica internaţională, se rostesc pentru colegii lor parveniţi la guvern şi le semnifică să ia urgente măsuri ca să supuie.

Un guvern viril nu procedează, evident, ca guvernul nostru, ci prompt, pecît de nerăbdător de glorii, intră în politica externă înjurînd de mamă, scuipă în Europa ameninţată să piardă o protecţie valoroasă, şi în cîteva zile ocupă o parte din continent şi o anexează.

Dar suma micilor păcate izbucneşte enormă, ca un adevărat război sufletesc. Războiul european ne-a dat putinţa să examinăm cu uimire adevărata caricatură şi să găsim exasperanta problemă a perfecţionării noastre insolubilă pentru încă prea multă vreme. Poporul orăşenesc, privilegiat graţie straielor lui negre şi pantalonului neplătit la croitorie, ne dovedeşte o dată mai mult incapacitatea lui socială, uşurătatea, pripeala, confuzia lui. Şi acest popor orăşenesc, special capitalei, se reduce la cîteva mutre din aşa-zisul Centru.

Evident că se poate ironiza la infinit asupra acestor virtuţi de Calea Victoriei, dacă muşchetarismul pe care-l pricinuiesc n-ar lua forma scandalului public şi al unui terorism subt cuvînt de „politică" şi de „ideal", care răstoarnă noţiunea de societate şi de Stat şi batjocoreşte lupta elementului cultural din

România pentru o democratizare a bunei-cuviinţe cel puţin.

„Incidentul" domnului Pârvan, cum a binevoit să-l califice ziarul cel mai răspîndit, Universul, consistă în luarea la bătaie, pură şi simplă, a unui profesor universitar pîndit în stradă, pentru deosebire de vederi... Dumneata contestează civilizaţia mexicană : la un colţ de stradă te aşteaptă cineva şi te bate. O deosebire de vederi, fie zis în treacăt, care era de fapt o similitudine de opinii. Dumneata nu contestaseşi civilizaţia mexicană, dar i s-a părut chelnerului care îţi aducea cafeaua.

„Incidentul" domnului Pârvan pretează ca fapt la multe comentarii ; să renunţăm. Ceea ce surprinde e urmarea, felul cum a primit presa atacul şi cum a fost apărat domnul Pârvan de amicii lui. Nici că se poate ceva mai caracteristic ca întîrzierea ziarelor celor mai multe de-a se ocupa convenabil de „incident". Numai după ce Academia şi-a dat comunicatul cunoscut, confraţii noştri cotidiani au intervenit şi ei. Un domn profesor Aldem şi apoi un domn deputat Em. Dan cunosc, pecît se pare, sentimentele politice ale domnului Pârvan, cu de-amăruntul. Aceşti onorabili domni publică în ziare aprecierile dumnealor asupra patriotismului domnului Pârvan. Este sau nu un bun patriot ? Vrea Transilvania sau nu ? E tot ce au putut să vadă aceşti domni în demnitatea omului şi în respectul datorit profesorului, şi asupra acestei chichiţe indirecte dumnealor discută pînă la iscălitură.

Închipuiţi-vă pe Émile Faguet ieşind de la Sorbona, acostat de cîţiva indivizi şi bătut. Revoltaţi, prietenii lui publică scrisori de protestare : „Se înşeală cine crede că domnul Faguet scrie cu cerneală roşie, eminentul nostru amic îşi compune cărţile cu creionul Faber nr. 2".

Aşa e apărat şi domnul Pârvan : „De ce l-aţi bătut, domnilor, căci el e de părerea dumneavoastră ! Cînd

veți mai crede că are alte principii, mai trageți-i o sfîntă de bătaie, că noi vom scri din nou cîte o epistolă la ziare."

Nimeni nu se preocupă de altceva : De faptul de a fi atacat întîi un om pașnic și un om de idei, apoi un profesor universitar, expresia cea mai înnaltă, după definiția oficială, a culturii. Nu. Lucrul pare natural. Ba, ceva mai mult, ziarele publică și justificarea agresorului, care se spovedește cu o rară seninătate : „I-am tras două palme ca să-i arăt că intrăm în Transilvania".

E amuzant unul din apărătorii domnului Pârvan, care rămîne încremenit de faptul că amicul domnieisale a fost atacat ziua și în centru. Pentru a nu suscita măcar această revoltă, agresorul ar fi putut să salveze aparențele — ce naiba ! — și să fie mai gentil, atacînd pe domnul Pârvan în strada Muzelor sau la Cotroceni.

Cronica, an. I, nr. 12, 3 mai 1915.
Semnat : T.

UNIVERSUL SUBT DUMITREȘTI

Adeseori am fost aduși să vorbim de starea morală a presei noastre reputată independentă. Lipsă de scrupul profesional, de convingeri, de sinceritate; negația „principiilor" trîmbițate pînă-n ajun, contradicții rușinoase, demagogie, vînzare, prostie, răutate. Cum presa zisă independentă este căutată tocmai pentru caracterul pe care nu-l are, și pretențiile criticii asupra ei trebuiesc să fie mai mari decît față de presa de partid, menită să se restrîngă la cîmpul politic înlăuntrul căruia trăiește. Un ziar independent pare mai apropiat de conștiința cititorului și are putința să fie mai expresiv, mai vioi, chiar de n-ar fi cu totul și în totul adevărat. El nu cunoaște piedica unor dogme definitive și nu are de menajat atîtea diverse susceptibilități cîți partizani multiplicați cu subt-partizani, prieteni și clienți numără o disciplină politică oarecare. Ea vorbește mai liber și nu se preocupă de o mie și unul de amănunte care paralizează vivacitatea foilor de partid. Cel puțin în teorie, căci de fapt, presa cea mai subjugată tot cea „independentă" este.

Îndeobște însă, criticile aduse presei trec ca pornite din spirit de concurență și de calomnie, ceea ce face că de cîte ori se precizează un document, mai ales

cînd emană, cu autoritate, de la însăş presa în chestiune, el trebuie reţinut în sprijinul tezei generale. Sugestiv, în această privinţă, e un articol apărut de curînd în *Universul*.

Ziarul defunctului Cazzavilan, adevărat bazar publicistic, e poate cea mai bună foaie de informaţii românească, de pînă azi. Conceput ca o saladă, *Universul* conţine lucruri comparabile undelemnului, esenţei de oţet, mărarului, pătrunjelului şi altor comestibile vegetale. Dacă de cele mai multe ori sarea e absentă din ele, savoarea ţîrilor, astăzi de sezon, o înlocuieşte. Dar, vom repeta, e ziarul nostru cel mai variat şi mai informativ. Ziarul e bine tipărit, se vinde mult şi realizează deocamdată vreo trei sute de mii de lei beneficiu net anual. Puţine vaste domenii se pot făli că dau cîştiguri atît de considerabile, ca această simplă foaie de hîrtie, semănată cu slove negre, de cele mai multe ori prin ele înşile sterile şi la care sapă, cu un condei de salaori, un număr de sclavi de presă mizerabil plătiţi.

Articolul în chestiune poartă titlul de roman senzaţional şi cam lung : *O maşinaţiune infernală împotriva ziarului „Universul"*. El face povestirea unor peripeţii scabroase care dezvăluiesc o întreagă situaţie şi fondul însuş al presei independente.

În termeni nu se poate mai direcţi şi într-un stil de cioclu în luptă cu paznicul de cimitir la căpătîiul unui mormînt, şi ca şi cum ar fi fost rugat să o facă, *Universul* pune publicul în curent cu scenele petrecute dacă nu chiar în closet, dar între bucătăria şi alcovul „directorului" său.

O doamnă, Dumitrescu-Cîmpina, de-o vîrstă respectabilă, proprietară pecît se vede a ziarului cît şi a soţului dumisale, primeşte atacul a doi bărbaţi, şi, consimţind să-şi lepede soţul, „arendaş" totdeodată al ziarului, trece arenda în posesiunea altui domn, Virgil Dărăscu. Acesta s-a mai bucurat de atare favoare înnaintea soţului de azi, care se pare că i-a dat

aceeaş lovitură „infernală“ ce-o primeşte azi, cu cîţiva ani mai nainte.

Domnul Virgil Dărăscu vrea, prin urmare, să puie mîna pe *Universul*, iar domnul Dumitrescu-Cîmpina vede aci şi dispariţia doamnei soţii.

Se întîlnesc în articolul *Universului* expresii şi destăinuiri de calibrul următor :

„O neînţelegere de menaj... S-au introdus în casa directorului nostru şi, speculînd momentele de supărare ale doamnei Dumitrescu-Cîmpina, i-au zmuls, fără voinţa ei (sic !)... contractul de arendare pe cinci ani... Condiţii revoltător de avantagioase (! !), pentru pungile dumnealor... Domnii Virgil Dărăscu şi Stelian Popescu, care singuri aveau acces în casă, alimentau supărarea doamnei Dumitrescu... pentru ca orice împăcare să devie cu neputinţă... Un prieten al casei a putut să intervină şi neînţelegerea casnică a fost înlăturată repede !... Şi e ciudat că în aşa-zisul contract, domnii Virgil Dărăscu şi Stelian Popescu arendează şi noile maşini rotative, linotipurile, uzina electrică, materialul rulant şi accesorii de tot felul, în valoare de peste un milion lei, care nu sînt proprietatea doamnei Dumitrescu, ci aparţin exclusiv directorului nostru. (Al cui al nostru ?)“.

Şi aşa mai departe. E vorba de-o porcărie generală. Articolul e un imens mahalagism ţigănesc şi ameninţă ca un proces, care s-a judecat sau nu.

Doi bărbaţi care se bat pe o femeie, ca să puie mîna pe un ziar. Niciunul din ei nu-i ziarist, ceea ce nu-i împiedică să-şi ia titlul de director în fruntea ziarului lăcomit. În două rînduri, se defineşte presa, care fabrică opinii şi curente : directori geambaşi, văcari. Legea care împiedică pe tinichigii să fie dentişti, nu opreşte pe samsari să fie directori de ziare şi conducători ai credinţelor publice.

Iată un ziar, *Universul*, al cărui fondator moare. Acest ziar nu va trece, ca de drept, subt direcţia colectivă a redactorilor lui, ci devine nu numai pro-

prietatea, dar proprietatea morală și politică a soțului nou, fie el cîrnățar sau chelner, pentru ca mai tîrziu să poată trece, la un eventual divorț și o nouă căsătorie, altui bărbat, cojocar sau negustor de brînză. Duhoarea latrinei conjugale, miazmul putreziciunii morale răbufnesc subit chiar din coloanele ziarului, care inconștient, s-ar zice, de tot ce este murdar în această afacere de „jurnal", etalează, împotriva măcar a demnității ipocrite față de cititor, toată vomitura „casei", ca un steag și ca o credință orgolioasă.

În statutele Asociației Generale a Presei Române, întemeiată nu demult, s-a scris că Asociația caută înnălțarea prestigiului presei românești. Doi ani mai tîrziu au loc, în presa românească operațiile cele mai abjecte.

Ar fi loc pentru o nouă Societate de Presă, care să se preocupe, înnainte de toate, de acest prestigiu, și, într-un ziar nou și cu adevărat independent, să ducă o luptă definitivă de izgonire a paraziților din presa românească renovată.

Cronica, an. I, nr. 17, 7 iunie 1915.
Semnat : Teodor.

PĂDUCHII

În vreme ce armatele se distrug cu tunul, bomba, mina și baioneta, în vreme ce zilnic se înmulțesc văduvele, mormintele, orfanii și sluții, un individ necunoscut și ignobil este adevăratul devastator al armatelor în luptă, gentilul bestiol cunoscut subt numele de păduche. Eroii se bat și se scarpină.

Păduchele politico-literar pare, comparativ, și mai detestabil. El scoate și din război efecte. Se strecoară între beligeranți cu broșuri, fițuici și telegrame și se ridică pînă la a reprezinta însăș onoarea, bravura și puterea unei țări care nici în clin nici în mînecă nu are cu el.

Acest păduche își fabrică o personalitate, agonisește titluri de recunoștință. În ziua păcii el va cere, nu fără ifos, misiuni, burse și subscripții.

Poate că păduchele de sex feminin trebuie totuș respectat. Să cerem atunci scuze doamnei Elena Bacaloglu, care, uzurpînd situația internațională a doamnei Smara, strînge legăturile dintre România și Italia și publică la gazetă răspunsurile ce le primește ca o muză reprezentativă a geniului latin românesc.

Cronica, an. I, nr. 17, 7 iunie 1915.
Nesemnat.

NOȚIUNI VICIOASE

Literatura războiului se îmbogățește, pe zi ce trece, cu tot soiul de cărți, broșuri și reviste.

Nici nu se poate un omagiu mai mare pentru condei. Armate de milioane de oameni, care merg la moarte ca niște stoluri adînci de ciori, care-au îndurat calamitățile și oțelirea unui an de lupte fără păreche pînă azi, au grijă de bucata de hîrtie tipărită. Îndrăznețe în fața mașinilor de război și disprețuitoare, ele trec pe lîngă pacifica mașină de tipar descoperite și respectuoase. Teama de inofensiva foaie de hîrtie, îndoită-n două, șaisprezece și opt, întrece cu mult teroarea dușmanului strecurat cu tunurile și caii lui prin apropiere. La început, zice Ioan, a fost Cuvîntul : sfîrșitul va fi al aceluiaș Cuvînt... O iscălitură subt un text va încheia epoca noastră de avînturi și dezastre, ca un articol de jurnal.

Paralel cu frontul, merge războiul cu pana. Scriitorul își sapă tranșeea lui într-o carte și trage de-acolo.

Dar e o literatură pripită și, ierte-ne geniul războaielor, destul de mediocră. Cuvinte multe, absență de idei — și de convingeri adevărate.

Orideunde ar porni, tema unei scrieri e simplu enunţată de la început. Autorul zice : „Vom învinge, victoria e a noastră" — şi termină cu această declaraţie de la început. E ca o îndoială pe care vrei să o înlături cu autosugestia rostită tare. Înnafară de acest leit-motiv monoton, zeci de pagini-umplutură. E ciudat să vezi cum războiul a paralizat puterile de viaţă şi ale celor mai buni scriitori, făcînd dintr-înşii nişte pui de papagali, nişte ecouri care repetă formula la nesfîrşit.

Şi în această literatură, multă calomnie, multă injurie, multă înclinare pentru lucruri mincinoase, o pierdere a greutăţii normale, veştejirea rădăcinii intelectuale. Detaliul se substituie fondului inexistent, pretutindeni. În gropile bravilor morţi pentru patrie se vor găsi şi cadavrele reputaţiilor de timp de pace, rùina moralităţilor de decadenţă, care n-au putut să suporte zdruncinul şi prăvălirea unui moment istoric. Oportunişti şi timizi, mulţi au căzut răniţi în inteligenţa lor din prima zi de luptă, mulţi au sucombat ritmului înzecit al timpului şi s-au oprit în năvala lui ca nişte ceasornice de părete al căror ideal a fost ca, la fiece oră, întreagă sau întîrziată, să cînte leneş : Cu-cu ! cu-cu ! de cîteva ori. Oseminte de cuci... Spiritul multor contimporani a făcut un salt brusc de maşină subt impulsul unui motor trezit din regula lui, la o muncă violentă. Spiritul lor şi-a frînt spetezele şi s-a întors pe dos ca o umbrelă izbită-n àripi de uragan.

E aventura tuturor inteligenţelor superficiale care n-au fost aşezate la timp, ca o lespede de piatră, indiferentă ploii, focului şi clătinării dimprejur.

Literatura războiului a produs o nesfîrşită stricare de înţelesuri şi a pus în circulaţie, prin gazeta populară, unele sentinţe, poruncite şi nejustificate. Se procedează prin afirmaţii, prin imperative — şi atît ajunge ; cititorul, căruia îi lipseşte simţul criticii şi care mănîncă lucrul mestecat de-a gata, căci

judecata are darul să întîrzie soluţiile şi să nu satisfacă eterna noastră pripeală şi nesăţiosul nostru romantism de cîntăreţi cu oboiul — e mulţumit.

O noţiune astfel sofisticată şi circulatorie, e că neutralitatea însemnează sinucidere. Şi de la impresia de culoare sau de inactivitate, pe care o sugeră acest cuvînt îngăduit, se induce, prin tragere de păr, la moarte. Ziarele au popularizat admirabil această falsă idee, răzimată pe nimic. Acelaş lucru se spune în timp de pace despre război...

De ce neutralitatea ar însemna dezastru nu se ştie, şi nu vedem cum ar fi abţinerea întemeiată de la război, chiar cel mai sigur mijloc de pieire...

Cronica, an. I, nr. 19, 21 iunie 1915.
Semnat : A.

ADVERSARII

Blînzi, de o timiditate naturală, ei căptușeau, ascunși, podina și pereții, încuibați în grinzi, strecurați în cărți. Oul lor tăinuit aștepta în scoarțele unui Homer căldura trebuincioasă clocirii desăvîrșite. Ei aveau să se rezolve cîndva în ploșnițe ca să străbată uscatul, și-n molii, ca să se ridice pe aripi pulverulente pînă la Sfîntul Spirit, care li s-a înfățișat ca un porumb alb, împăiat cu vată, deasupra bibliotecii.

Către seară, omul, ostenit, se așează, calm, în jilț, visînd un cîntec cu stihuri de rugă. Mîța lui plecase, cîinele murise. Ploua. Fantoma imaginilor familiare pribegea prin odaie, ca o spumă alburie de fum transparent de tutun. Tăcuse și flașneta uliții reci, cu trotuarele de catran și ulei. Singur bombănitul ursuz al unui bețiv sprijinit de zăbrelele porții mai putea fi auzit, rupt din gura lui greoaie de mîzgă, ca o voce de tobă.

În depărtările înghețate închipuirea muncitorului căuta făptura omului viitor, victorios, acoperit acum cu platoșe lucii și pieptare de zimți, purtător de arme și speranțe noi. Ochiul lui, plăsmuitor de ființe depline, se bucura de prefacerea omenirii în legea puterii și a datoriei. Prin foc și tăiș, el le vedea re-

generate, mînate de o voință întreagă, stăpîne pe destinul lor prins ca o sabie de șoldul viguros. Vor înceta, în sfîrșit, să se mai arate viciile de trîndăvie ale neamurilor putrede și gălăgioase. O tinerețe, neobișnuită nici gîndirii, va străluci în ochii popoarelor și urmașii vor fi chemați să zămislească veacurile cele mai grele și mai mari...

Un păduche însă, pe furiș, se ivi să-și reclame dreptul la aristocrație, și, după el, păduchele următor. Și puii lor, și rudele lor. Înnăbușindu-și duhoarea, ei înnaintară, siguri de inutilitatea prudenței la un ceas atît de înnoptat. Iată-i suind pe încălțăminte. Asaltul larvelor infecte, corcite din întunerec și umezeală, începu. Varietăți contradictorii se găsiră strînse într-o logică alianță. Instinctul îl împinge către cap, adversarul neiertător al păduchelui orgolios dar modest. Urcușul accidental începe să fie populat. Ura !

Dar ochiul muncitorului e deschis. El măsoară efortul bestiolei și așteaptă cîrdul s-ajungă mai sus...

Veniți, gingași paraziți, pe care timpurile eroice vă favorizează. Păianjeni cu brațele imense, cloporte, gîngănii cu sute de picioare agile, ieșiți din găuri, populați odaia și începeți ! Omul din jilț ar putea să vă strivească subt tălpile lui grele.

Cronica, an. I, nr. 47, 3 ianuarie 1916.
Semnat : T.

LINGOAREA FILOSOFILOR

Nu ne-am așteptat ca un elogiu adus unuia dintr-ai lor, să turbure atît de mult pe filosofi, și un articol de „pamflet“ să-i facă să zacă. Aceste lumini ale cugetării universale s-ar speria de un fluture de noapte și s-ar stinge. Hîrtia și tiparul pe care le-au rumegat pînă la esență, le inspiră o comică teroare. Ei sînt, sărmanii, culturali cum se află, sătui de carte, ca niște copii de untură-de-pește. Îmbrățișînd profesia de filosofi și ducînd-o pînă-n doctorat și universitate, ei se socot în drept să dea dracului, în sfîrșit, și critică și idee și să se odihnească în papucii domnului Jourdain, uitați de control, idilici sacri și intangibili. Văzurăți ce neașteptată uimire și-au descoperit ei în fața unui condei care le-a schițat conturul urechii ?

La un articol din *Cronica*, evaziv, ei răspund ca niște analiști ideologi, răspund cu un belșug pretențios și zadarnic, mai demonstrativ decît orice satiră. Iluștrii cugetători abia încep acum să gîndească, și din această operație a creierului lor, îmbrăcat în prestigiul cîte unui profesorat, se naște o apărare bufă, o larmă de școlari atinși cu biciușca mai jos de spinare.

Cei care și-au luat sarcina să fie solii biruitori ai Societății de Filosofie din București sînt domnii Virgil Bărbat și Rădulescu-Motru, trimiși la luptă, desigur, ca bravii cei mai făloși la cerebru și mai drăcești în pană, din copia Sorbonei.

Infantil, domnul Bărbat aleargă la țîța dascălului său, domnul Rădulescu-Motru, care se refugiază cu el la vaca filosofiei universitare, cu o gură lacomă de vițel. Să ne ferim de echivocuri : domnul Virgil Bărbat poate să-și convoace în paginile *Noii reviste române* și doica naturală — iar maestrul său ne va pedepsi să-i citim o și mai imensă apostrofă, căci mai stupid bombastică e cu neputință — într-un număr al hîrtiei sale tipărite, ulterior.

Dar nouă tot mai mult ne place filosoful Rădulescu, care, mai conștient de misiunea lui morală decît Platon, Schopenhauer și Nietzsche, scrie, nu „noi catîrii", ci „noi filosofii". Filosoful Rădulescu este filosof. Nu doar de-a surda și-a tocit el nădragul pe scaunul cogitațiunii, frecînd cursurile domnilor săi profesori, cu diligență. Ca să ne puie cu botul pe labele sale, el se avîntă cu bolovanii unui scris de furier atîrnați de picioare, prin psihologie, îmbrățișează existența cît și inexistența, parcurgînd neantul, devenirul, futurul — și, să ne ierte Seneca —: pîrț !

În solemna domniei-sale nerozie doctorală, filosoful Rădulescu crede cu sinceritate că titlul de „filosof", ce și-l agață cu seninătate de nume, se și poartă cu adevărat. El nu a învățat încă situația spirituală a cuvintelor, căzute din ceruri în privăți — și că mînuirea lor e rezervată posterității. Se va duce la Paris, la Bergson, anunțîndu-se „C. R. Limbric, filosof", ca un maestru tinichigiu.

Iată ce soi de vertebrate ascultau conferința domnului Sanielevici, la Fundația Universitară. Inși care n-au ghicit încă, măcar, sensul metafizic al unei îndeletniciri și atitudinea interioară a limbajului. A

scri, la dînșii, e a purta condeiul ; a scri frumos, cu decența gîndirii, e a scri caligrafic. Cum n-are să însemne „sînt prost", „sînt filosof" ?

Acțiunea „pamfletarilor", cum zice domnul Rădulescu-Motru cu un cuvînt ce n-a fost niciodată o insultă, înnafară de intelectul domniei-sale, definit mai sus, e la noi mai ales extrem de utilă, pentru readucerea lucrurilor la matcă și refacerea paletei cu vopsele, în societate ca și în universități.

Publicul se va deprinde să decoloreze făpturile excremențiale, spoite cu trandafiriu și azur ; păduchele nu se va mai înfumura cu transparența aripilor libelulei ; va redeveni boul bou și ciuperca ciupercă — iar beatitudinea autocontemplativilor doctorali ce-și fac drepturi la genuflexia semenilor inatenți, din suprafața și volumul unei fese purtată subt cilindru și ochelari, se va furișa în modestie.

Cît privește emfatica grupare a filosofilor strînși în societate pentru inteligența ideilor brutalizate, am avut semne că scopul „pamfletului" a fost cu prisos atins.

Cronica, an. I, nr. 50, 24 ianuarie 1910.
Semnat : A.

PAMFLETUL

Cu ce puțin lucru poți cîștiga lotul intelectual în România! Numești cîțiva imbecili pe nume, șifonezi cîteva obrăznicii, înțepi și dezumfli cîteva baloane — toate acestea cu o pană normală și numai gramaticală, ca să-ți și agonisești, cu acțiunea ta ușoară, o reputație ce te pune pe gînduri. În loc să se îndrepte, proștii aleargă să-ți aștearnă, omagiu, ura lor la picioare. O ură puerilă, este drept, dar semnificativă pentru psihologie.

Atari reflecții ne inspiră o sumă de indivizi bolnavi de literatură, care viermuiesc, de la un domn Rădulescu-Motru pînă la nu știu ce Eugen Lovinescu, în mustul tipografiei. Ei scriu punctual pentru noi, și singurul lucru care trebuie să ne întristeze, ca lectori, atenți la inspirație și idee, e că mereu pornesc să ne ucidă și că mereu rămîn cu senzația că vor fi siliți să reînceapă... O fatalitate infectă face ca nefericiții noștri adversari să se bucure cu exces de darurile mediocrității.

Desigur că-n sufletul lor zguduit de ciudă, ei au mai mult decît în pană. De la intenție la realizare e de parcurs obstacolul imens al posibilității. Chiar dacă, vorbind de lucrurile învățate din frecvența hîrtiei tipărite și a cuvintelor digerate de-a gata, ar

dovedi pentru locurile comune ale expresiei facilități indiferente, cînd ne „combat", cînd ne „execută", ei au de răsturnat neprevăzutul; tremură, bîlbîie, ajung peltici, și... dau greș. Praful lor de pușcă e ud în chiar momentul potrivit, din pricina emoției, care se manifestează prin umezeală...

Noi citim o critică sau o injurie ce ni se face, intrigați ca pentru o lucrare de artă. Primim, în lipsa obiectivității studioase, anoste, a criticii, cu bună dispoziție insulta. Dar o voim inteligentă, și-i pretindem, ca pentru cîntece și blesteme, o situație și un stil. A „înjura" e o artă literară tot atît de spinoasă ca și lauda, în acàtiste, în sonete sau la... „notițe". Pînă astăzi, intelectul omenesc nu a depășit unicele sale două resurse: admirația și repulsia — și în aceste două extreme spiritul trebuie să se comporte cu o egală putere. Omul sentimental e un degenerat dacă nu știe, iubind frumos, să urască admirabil...

Domnul Lovinescu, la care ne oprim ca la un exemplu caracteristic, dorea, pentru a șaptezecea oară, să ne micșoreze, într-un articol din ziarul *Rampa*, în coloanele căruia depune cu solemnitate grăsimea mușiții sale cerebrale. Ca să ne scurteze el întrebuințează toate uneltele ce-i stau la-ndemînă, pieptene, briceag, furculiță, și cînd niciuna nu taie, păcălit încă o dată de iluzie, se apleacă și se încrede ca un nerod în ascuțișul gingiei.

Luăm pe acest impotent din mai mulți, pentru că veleitățile lui sînt mai multe. Nemulțumit să fabrice o literatură ca oricare alta, el rîvnește universități și academii, se întinde la... personagiu.

Am observat cîndva că și ăst imberb bătrîn îmbrăcat în ifose și fumuri e o vastă nulitate literară, și nu-i, desigur, vina noastră și nici a lui. Îi este greu morcovului să facă fragi.

El a ţinut să ne răspundă în atitudine combativă, de care, nu-i vorbă, i-am fost, într-o vreme lipsită de distracţii, recunoscători. Poate că i-ar fi stat mai bine să ne dezmintă prin valoarea unui scris ales, lucru mai dificil, bineînţeles, decît o proză de nătăfleţ, din ce în ce mai nulă, — dacă gradaţie în nulitate se poate, — pe care, obsedat de aprecierea justă, o face.

Am căutat măcar în injuriile lui o compensare ; în deşert. Aceleaşi resorturi ridică şi inima şi pumnul. De altfel, infirmitatea e comună, şi precizînd un caz, de fapt generalizăm. Lovinescu e numai unul din lovineşti. Cine bate gîsca prinsă între roze, nu o distinge în particular nici prin durata bătăii, întrucît el ţine subt tîrn gîsca în general...

Să stabilim regula sumară a unui pamflet.

Înnainte de toate pamfletul trăieşte prin sineş, ca romanul, epopeea sau satira — şi poate fi cultivat pentru frumuseţea lui, ca un ficat într-un bocal. E un gen literar jumătate actual şi jumătate etern. Încape în el actualitatea, atît cît Margareta încape în Faust. E un gen iute şi viu. Apar o mie de poeme frumoase şi abia se citează un pamflet suportabil. Cititorul pe care pamfletul îl jigneşte înnainte de a-l interesa nu poate să aprecieze nici pe Beethoven sau Puvis de Chavannes ; el trebuie să-şi facă educaţia deprinderilor frumoase. El e jignit de idee, şi, ceea ce-i mai comun şi mai grosolan, de cuvinte, fără să perceapă supervaloarea lor, fără să pipăie fraza în care cuvîntul, cu doza lui relativă, e urzit. Gîsca domnului Lovinescu, ca mai toţi tovarăşii ei de profesie critică, nu se deosibeşte întru nimic de cititorul-de-rînd — şi pentru scris ea are o lipsă de respect haină, care, în măsura sensibilităţii artistice, se vădeşte ca un analfabetism.

Pamfletul nu exclude scopul ; cînd cade pe mîna unui filistin, el vizează o satisfacţie de orgoliu su-

părat. Ți-ai scris pamfletul ca să deprecjezi un individ și mai ales ca să-i muncești o încredere în sine imorală...

Pasărea noastră domestică încearcă din nou un timid pamflet împotrivă-ne, criticînd pamfletul și pe „pamfletari" și rezervîndu-ne nouă onoarea acestui titlu, care, la rigoare, nu-i de respins. Motivul său e un soi de poezie din *Cronica* asupra căreia, speranța de-a ne înjura cu eficacitate, îi obosește un creier economic și steril.

Dar versurile noastre importă puțin, importă puțin dacă merită elogii sau disprețul. Importă puțin justețea motivelor care determină chelnerii muzeelor ingrate, indispuși de modesta lor existență, să ne înfiereze ca poeți sau pamfletari. Ceea ce nu ne muncește niciodată e grija dacă însemnăm sau nu ceva în mahalaua literară. Ne place scrisul, pentru că ne place și olăria, pentru că ne place lumina electrică, mecanica, pentru că ne plac mîțele și cîinii. Ne-ar pasiona într-o viață de mai puțină uzură, precizia cuvintelor, puritatea conturelor în gîndire, plastica imaginilor, arhitectura abstractă a unei idei. Dar nu primim cu niciun preț morfoleala literară, scrisul fără rîvnă, fără dogoare. Ne interesează să căutăm în scriitor suferința și bucuria și pe artist, atunci cînd cei mai mulți ne supără invariabil cu impresia că ling în tingire streină. Ne supără rolul de rîndaș în care se complace scriitorul. Și nu sîntem vinovați dacă, furioși de absența omului superior în cel care îndrăznește să joace rișca în piața teatrului cu îngerul artei, punem mîna pe baston și măsurăm spinarea brutei sculate din tingirea în care își complăcuse nasul.

Vanitate, îngîmfare ? Nu ; foarte simplu și curat: un sentiment la mijloc, de restabilire de proporții. Dacă, din întîmplare, sîntem la rîndul nostru o mediocritate, ceea ce nu-i defel exclus, lucrul nu ne doare : așa dorește Domnul Dumnezeu, ca toți să ne

găsim uneori laolaltă, izbiți de o istorică stupiditate; rămîne, totuș, năzuința violentă către mai bine și mai pur, bun corectiv de bună esență, iar dacă, dimpotrivă, ne deosebim și realizăm în noi intuiția pe care o avem despre ce trebuie să fie, iarăș nu ne privește. O ridiculă mîndrie nu poate salva de pieire, după cum o înverșunată ură, pe care o primim să muște, cu pumnul, nu poate doborî o singură frunză. Lumea-i supusă orișicum unui misticism imparțial, care distribuie și așează...

Se cuvine însă ca un pamflet să fie și frumos și întocmit. Pamfletul unuia sau altuia dintrei cei care, într-un elan de imitație vulgară, năzuiesc, ca supremă sforțare literară, să te maimuțărească, trebuie întîmpinat cu generozitate ? Aceleași scăderi sînt remarcabile la toți. Și domnul Rădulescu-Motru cu ucenicii săi, și diverși alți stercorari intelectuali de aiurea, au încercat cu toții pamfletul lor inutil. Se bucură atît de puțin de proprietatea de a gîndi cu cuvinte, de-a inventa o figură și o direcție într-o pagină cu munci înjghebată, încît, hotărîți să te deprecieze, să te suprime sau să te jignească măcar, ei se dovedesc a fi contribuit cu o pagină idioată și pretențioasă la facerea elogiului dumitale.

Croiala frazei, tăietura cuvîntului, ascuțișul intenției, totul lucrează ca să facă din personajul insultat o făptură centrală și de primă valoare, pe lîngă care adversarul, pamfletarul controlabil pe propriul lui efort, se vădește prost benevol. E pedeapsa pe care obișnuiesc să și-o acorde singure stîrpiturile literaturii : proclamarea inferiorității lor.

Cronica, an. II, nr. 64, 1 mai 1916.
Semnat : T. A.

PROFESIA DE ZIARIST

Într-o zi, domnul Inculeț rostise cuvinte de dispreț pentru arta de-a fabrica, fără convingere, coloane de gazetă — și toată presa s-a simțit „blesată".

Odată, generalul Averescu a fost puțin politicos cu reprezintanții ei, în însuși *Universul* și-a găsit destulă sensibilitate ca să se revolte.

Cu un an înnainte, cincisprezece ziariști fuseseră ținuți arestați cîteva luni de zile, și cinci dintr-înșii condamnați pentru articole de ziar, fără ca demnitatea confraților să fie jignită. Ba n-au lipsit nici propunerile de excomunicare formală din Societățile de presă, din care unele i-au și excomunicat.

Demnitatea ziaristului român se zbîrlește numai atît cît nu este el în pericol, și ziaristul suferă exclusiv de jignirile care impresionează pe valeți. Îl supără pe ziaristul român lipsa de considerare a celui ce l-a plătit: bacșișul și subvenția el ține să i se dea cu ceremonie. O insultă a principiilor îi lasă educația indiferentă. Prinde guvernul și belește pe unul de-ai lui pentru o credință exprimată prin scris ? Ziaristul român aplaudă numaidecît, își acuză confratele, îl denunță și-l înfierează.

S-a spus că presa oglindește politica locului, care nu-i mai bună decît presa. De-aci, consolarea că zia-

ristul trebuie să fie neapărat un șnapan, o mașină de articole și de vorbe, pusă în slujba cui plătește mai bine, și uneori în serviciul, în acelaș timp, a doi sau trei adversari politici. Ziaristul se recunoaște, fără greutate, slugă și dator să semene cu boierul — numai că nu dorește să i se spuie.

Cu un cuvînt, cînd nu-i radical un nenorocit, incapabil să se măsoare cu dificultățile, ziaristul e o javră pură.

Ziariștii români ar face o ligă ca să fie dat afară ușierul Ministerului de Interne, care îi împinge la intrare, dar nu s-au grupat să lupte cu o cenzură administrată presei timp de patru ani.

De cîteva zile s-a înființat „Asociația criticilor dramatici". Criticul dramatic poate să scrie articole de fond, informații, reportaje, cronica modei ; indiferent. În seara premierei el se transformă în critic dramatic, după cum, alteori, în economist sau meșter de politică externă, — și atunci opinează în materie de teatru. Dacă opinia lui i-ar aparține lui și nu casierului trupei, oricît de rea, ar fi de respectat și de cititori și de actori.

Actorii însă, care știu pe cine plătesc și pe cine nu, trag uneori la răspundere pe un critic dramatic prea cinic și dornic de sporuri noi, fie lipindu-i o labă pe figură, fie aducînd registrele la redacție, ca actorul Ciucurete, ca să dovedească cît ia domnul Fagure pe lună de la trupa respectivă. Criticii atunci se găsesc ofensați și protestează. Ei vor să continue să primească bani, însă mai mulți și cu condiția ca platnicul să se supuie regulii tăcerii. Auzit-ați vreodată că s-ar fi întrunit criticii dramatici ca să dezaprobe pe colegii lor de-o notorie venalitate ? Nu. Ei se asociază însă ca să apere interesele specialității lor — una din specialități — dramatice.

Teatrele sînt avizate formal. Și ca să caracterizeze de la început, fără echivoc posibil, Asociația lor,

criticii dramatici aleg președinte pe cel mai murdar dintre dînșii, pe Emil D. Fagure.

Mizerabil spectacol al presei românești actuale, în care, ca să se afle în treabă unii, și alții ca să se reabiliteze, își iau sarcina să poleiască blazonul uns cu mocirlă al unui ziarist definitiv clasat în abjecțiune.

Altădată, generalul Averescu și-a cîștigat dreptul să puie ușierul să dea în brînci pe ziariști afară. Libertatea părerilor și drepturile omului nu vor avea nimic de pierdut.

Hiena, an. II, nr. 18, 17 octombrie 1920.
Semnat : T. A.

„LITERATURA NOUĂ"

De cîtva timp, se readuce în discuţie o veche mare nerozie, care nu se bucură măcar de calitatea stupidităţilor utilitare. Pînă acum vreo cîţiva ani s-a vorbit de simbolism şi decadenţă. Astăzi, aceste cuvinte fără sens, tocite subt pana insignifiantă a mulţilor scribi de literatură, reapar în formula „poezia nouă".

Dacă reeditorii ei ar fi cu toţii de calibrul subdivizionar, nici nu am încerca o relevare. Dar deasupra acestor ţăndări, surcele şi rumeguşuri, care se reclamă de autoritatea tăietorului de lemne, stă cel mai simpatic şi mai înzestrat din cîţi rotari are mişcarea intelectuală. Numim pe domnul Iorga, şi credem că elogiul nostru n-are să fie interpretat injurios de către fierbintele scriitor al unei limbi în vîlvătaie.

Diverşii purici ai grădinii literare actuale se refugiază în frumoasa domnului Iorga barbă, oridecîteori n-au nimic de spus, şi aceşti purici, lătrători şi scriitori, n-au de spus niciodată nimic. Pe crîmpeie de Iorga brodează, cu citat în cap, diverşi diletanţi şi rataţi, închipuindu-şi, în stîrpiciunea lor vanitoasă, că fac parte din Iorga şi război adversarilor pe care domnul Iorga binevoieşte să şi-i aleagă. În-

cercători de literatură neizbutită, ei devin pe neașteptate îndrumători : chirurgi și medici, din coxalgici și eczematoși : o transmutare instantanee totală. De altfel, un mare dubiu public planează asupra chestiunii poeziei, iar unii, și nu puțini dintre cititori, nu se pot hotărî cum să gîndească între o poezie atrăgătoare și o critică lipsită de talent și lecuitor doctorală. Dubiul merge pînă sus, și, ca să vorbim întreg, pînă și-n detractorii cu meritele literare ale domnului Iorga. Adevărul este că decînd combate „poezia nouă" domnul Iorga nu a ridicat în fața ei o piedică echivalentă cu un argument ; între „poezia nouă" și ochiul cititorului domnia-sa nu a putut așeza o imagine capabilă să o înlăture sau măcar să o umbrească. Și de bună seamă, căci domnul Iorga e un artist care simte frumusețea „poeziei noi". Ea îl supără nu prin absența sensibilităților autentice. Ea nu-l jignește măcar prin libertățile exagerate, și nici tonul de familiaritate universală al „poeziei noi" nu-l indispune pe domnul Iorga. Poezia nouă îl impresionează displăcut pentru motivul, ca să zicem așa, de tradiție imediată, și mai cu seamă — nu știu cum ne-am exprima mai încolăcit și cu o mai catifelată perfidie — pentru că așa-numita poezie nouă, în care se recunoaște o tenacitate veche cît lumea, s-a produs și a recoltat cu totul înnafară de controlul unanim al domnului Iorga.

Se întîmplă că în fundul rîpilor și-n creștetul munților se reproduce de veacuri cîte o floare, pe care savantul o descoperă după încheierea celui de-al doisprezecelea volum al operelor sale complecte de botanică, integral clasificată. Cam enervat, învățatul îi acordă un nume minor, o învîrtește „nouă" și o aruncă într-o notiță apendiculară. Nu-i chiar atît de nouă poezia nouă cît sînt mai cu seamă noi poeții acuzați de poezie nouă. Cu vederile sale

largi în multe probleme, domnul Iorga în materie de poezie se păstrează pentru cunoștințe și amici.

Mie unuia, nu este vorbă că atitudinea definitivă a domnului Iorga îmi place. O guști în orice caz mai mult decît oportunismul cîte unei calfe de critic, care știe să ocolească dificultatea de-a călări pe două spinări, una gîrbovă și cealaltă verticală, comandîndu-și la păpușar un al doilea ins aparent identic sieș, de mucava. La un moment dat al vieții lui literare, de complimentare a poeziei-tip-Victor Eftimiu, și după neîncetate tăgade și imense munci morale răbdate, criticul simte că intuițiile l-au trădat și își alege subit, din duzină, și, după ce duzina a crescut, un oarecare „poet nou“, pe care îl decretează justificarea curentului pînă la el tăgăduit. Ceea ce se poate caracteriza și cu o expresie nouă : lichelism literar — sau : lichelism divin.

Prin ce oare ar putea să fie nouă poezia nouă ? Prin limbă ? Prin sentiment ? Prin plagiat ?

Că se află ceva nou în poezia timpului prezent nu este totuș neadevărat : vecinul e mai tînăr, și tinerețea lui este mai recentă. Noul acestei poezii a fost determinat de învechirea clișeelor anterioare, trase în mii de exemplare și neprimenite la timp : nimic nu se știe primeni la timp ; într-altfel nu s-ar putea învechi nimic. Secretul poeților noi e simplu : ei lucrează pe alte clișee, pe niște clișee născocite sau nu de dînșii toți, însă altele decît acelea din piața comună : amar va fi de ei cînd și aceste noi clișee vor fi fost scîlciate. Atunci, în locul poeziei noi, se va impune o poezie mai nouă.

De altfel, toată lumea știe, pentru că toată lumea pricepe mai bine în trecut, că toți poeții care au marcat un nivel descifrabil în cota literaturii, au scandalizat pe cîte cineva la timpul lor. Atît numai: că astăzi se scandalizează persoane mai multe și necontenit mai multe, progresiv cu sporirea tipografiei și-a exemplarelor de abecedar. Acum treizeci de ani

străbunii mei nu s-au scandalizat, în România, de Eminescu, sau, în Franța, de Baudelaire. Pașnici rîjnițari în Asia Minoră sau bravi halvagii la Monastir, ei n-au învățat limba română ca să o scrie și să o contureze, sau pe cea franțuzească, decît prin vlăstarul lor actual. Astăzi, *Eu* mă scandalizez.

Că se află ceva nou în toată poezia timpului de față, în cărți, în teatru, pretutindeni, este, într-adevăr, adevărat. Și acest nou e considerabil, — nu vreau să exagerez nimic, — căci el nu e numai un nou de clișee, ci e și un nou interior, un sîmbure nou, aș zice un stil. Limba românească începe să aibă piezișuri, măsuri și transparențe, și o manufactură nouă. Analizați numai cretinismul sincer al criticii uimite. Criticii de meserie sînt aproape disperați. Ei nu înțeleg cum s-a făcut și cum se face că ștofa limbii, la care ling ei molcom de cîteva decenii și o îmbălează, începe să aibă inflexiuni de mătase, și chiar pentru potența lor labială o suculență neobișnuită. Docili cîntători ai grosului bunsimț, ei ar trebui cel puțin să răcnească a bine dacă nu să și jubileze ; dar trecutul lor de onoare, acela de a muri precum au trăit, cîntărit, îndeosebi atunci cînd sînt și càntori universitari. Ei nu se mulțumesc să accepte cu generozitate și cu entuziasm. Ei își fac probleme, ca să analizeze și să piardă timpul cu o similitudine de savanterie : ca să deprecizeze ceea ce nu-i la îndemîna omului de a disprețui. Arsenalul lor se găsește risipit în fața lucrului nou și inevitabil ; calapoadele lor se vădesc zadarnice și ridicule : ei le par anatomicește imposibile, și corul dascălilor și paracliserilor se vaietă că miracolul se cheamă găină.

În cîteva considerații stă toată povestea literaturii.

Ca să ne întoarcem — domnul Iorga, care e un istoric, pricepe foarte bine că dacă toate celea curg și se schimbă, numai poezia singură nu trebuie obligată să se fixeze locului trunchi. Ar fi și o proastă pildă

de vitalitatea inteligenţii româneşti, ca toată lumea să scrie la fel cu Mihail Zamfirescu. Noutatea e condiţia ce se impune insului înainte de toate, necum să nu fie poruncită literaturii. Ce-ar mai fi istoria pentru domnul Iorga, care şi-a concentrat în frumuseţea ei nobilele sale pasiuni, dacă toate popoarele şi toţi împăraţii s-ar fi mişcat la fel, după un tipar, preocupaţi să nu supere pe contimporanii primului părinte ? Dar domnul Iorga, fără să admită identitatea şi maimuţăreala istorică, se preface că i-ar conveni în literatură căprăria ; poeţii să facă pasul pe companii, cu palma pe vipuşcă şi să-ntoarcă toţi capul odată, pentru onor literar.

Subsemnatul roagă pe domnul Iorga să-şi formuleze doctrinele, dacă poate, în chiar paginile publicaţiei, de-a lichida, o dată pentru todeauna, chestiunea poeziei noi. Dacă cu cinci mii de cuvinte unul nu-i în stare nici să bîlbîie, iar altul ştie să exprime simţiri neobişnuite şi să cîrmească, în interiorul lor rigid, acest ultim rezultat e departe de-a constitui o vinovăţie ; este pentru limba ce le cuprinde o înnavuţire, o creştere, o complicare.

Nu-i aşa că fiecare îşi alege cuvintele lui proprii din limbă, ca plantele care îşi iau individual, pentru dezvoltarea particularităţilor, numai cît le trebuieşte din pămînt şi lumină ? Natura se vădeşte mai complexă şi mai inteligentă decît critica literară : pe un metru pătrat de pămînt mama Safta cultivă zece plante cu mirosul tare, absolut distinct : măghiranul, busuiocul, calomfirul, cimbrul, mărarul, izma, melisa, leuşteanul, usturoiul şi livănţica — şi mai încap în metrul pătrat alte douăzeci de parfume deosebite, toate hrănite exclusiv din acelaş gunoi. Mama Safta se bucură de grădina ei. Să fie domnul Iorga sincer ofensat că limba românească se mai poate scri şi altfel decît de către poeţii Vlahuţă şi Coşbuc ? Acest soi de judecată nu poate aparţine domnului Iorga. Domnul Iorga a apucat să comită greşeala de-a vorbi

într-un fel. Sîntem siguri că, așezată și proporționată cu problema, domnia-sa va binevoi să facă o corectură de opinii. Însuș domnul Iorga e altceva decît un scriitor nou al unei noi poezii, care se bîrfește ? Într-o limbă sînt mai multe soiuri de limbi, și din momentul în care se face despărțirea limbilor e vorba de suflet, de individ, de capacități înnăscute : aci critica literară umblă în întuneric, și trebuie să se resemneze, nu mai interpretează ; primește sau refuză. Dar refuză pentru că e nou — și atunci nu mai e vinovat obiectul, ci contemplatorul.

Cred că este ca și dovedit că noutatea limbii nu are nou decît aspectul nou al acelorași cuvinte, puse să comunice unele cu altele și să se împrumute între ele, așa încît un critic superficial nu le mai recunoaște. Evident că în această circulație a torentelor subterane ale limbii prin sedimentele vechi ale vorbelor, este nevoie și de puțin meșteșug : oare să fie vreo ispravă demnă de luat aminte dacă la compunerea ei nu a participat și meșteșugirea ?

Mai e nou în poezia nouă alt lucru, și acesta destul de vechi, numai că profesat intermitent în literatură, de nimereală. Căutînd aurul și-n aer, niște poeți au născocit chimia — și de aci-nnainte, pînă la materiile colorate și pînă la sinteze, fiecare chimist a exploatat izolat cîte un punct al chimiei.

E nouă în poezia nouă atitudinea, concentrarea, părăsirea subiectului din tactica veche, care se naște ca o artificie, descrie o curbă luminoasă și se stinge. Pînă într-un timp, toate povestirile începeau cu „A fost odată“ și toate rugăciunile se terminau cu „Acum și pururea... amin“. Poeții au observat că rugăciunea se mai poate exprima și altfel. Pînă într-un timp, orice bucată literară era obligată să cuprindă un episod : literatura faptelor diverse și a invențiilor istorice, de la roman la teatru. Poeții au observat că din opera poetică poate să fie sustrasă o parte care să fie mai caracteristic poetică și, din evoluție în evoluție,

ei au ajuns la exploatarea supraconcentrată a sensibilității : fabula a fost din ce în ce mai abandonată și înlocuită cu exploatarea imaginilor, cu intensificarea sentimentului : și, grad cu grad, poeții au parvenit la o stare de vaporozitate a ideii, care le permite să părăsească și metrica și însăș rima... Dacă impresia cîștigă, dacă puterea sentimentului cîștigă, și metrul și rima pot să fie fără pagubă înlăturate. Or, și în așa-zisa poezie nouă ca și în așa-zisa poezie clasică, singur talentul interesează.

O ! desigur că ceea ce-i la unii o stare naturală a firii lor proprii sau o preocupare de arhitect, poate cădea la alții în simplă imitație sau în manieră. Slavă Domnului că literatura „nouă" românească prezintă și exemplare de acest soi — și, lucru edificator și sugestiv pentru teza noastră, acelea sînt cele mai acceptate. Împotriva acestui fel de-a fi nou, domnul Iorga își poate arunca toate pietrele : ele nu izbesc în literatura nouă, ci în mediocritatea cea nouă. Însă mediocritatea veche e atît de numeroasă și atît de grandilocventă, încît se cade să fim cu multă luare aminte sfioși...

Cugetul românesc, an. I, nr. 4, mai 1922.
Semnat : C. R.

PĂDUCHII CULTURALI

Un ziar periodic, *Ideea europeană*, reprezintînd în presa literară din acești Balcani subtconstipația, pentru că integrala constipație intelectuală este masată la „Cultura națională“, își permite curajul suspect, nu să ia apărarea casei de editură, dar să îmbăleze, după un tipic sufletesc local, intențiile, categoric exprimate, cu care subsemnatul a cercetat, în revista *Cugetul românesc*, rostul cultural al bombasticei „Cultura națională“.

Mă rog, una din două : ori domnii de la „Cultura națională“ se mulțumesc cu o satisfacție confidențială de polemică de bragagerie, acoperită și de un strict anonimat, ori rămîn pe terenul pe care singuri s-au așezat, al utilității literare românești.

În cazul întîi trebuie să rîdem, căci e cazul comic al *Ideii europene* : meschinăria nu e întodeauna sinistră. „Cultura națională“, prin domnul Simionescu-Rîmniceanu, sufletul chinuit și remunerat cu suma de anual lei trei sute de mii al acestei „instituții“, și-a asigurat din timp trompetele de hîrtie din presa românească, prin funcțiuni și traduceri fără gramatică, plătite de institutul de *beauté*. Domnul Simionescu-Rîmniceanu a căutat să se puie bine și cu subsemnatul, printr-o propunere plină de humor care va fi

povestită, și spiritul său ultra-rafinat a putut să bage de seamă că subsemnatul la muzică nu se pricepe. Domnii de la *Ideea europeană* sînt cu toții în solda strategiilor domnului Simionescu-Rîmniceanu și printre cei dintîi care au căzut pe noadă în fața scoarțelor de mucava minunată ale pedagogului de frumusețe.

Cugetul românesc a stabilit primul bilanț cultural al existenței „Culturii naționale". Am dat copertele, afișele colorate deoparte și am întrebat „Cultura națională", care căuta să ne orbească săptămînal cu poze vopsite, întrucît este Cultură, întrucît este Națională și întrucît face întreprinderea onoare firmei sale zugrăvită proaspăt. Am întrebat : ce s-a schimbat în raporturile dintre scriitori și editori, care-i aportul de civilizație al unei întreprinderi, pornită pentru cultură și căzută în cel mai înfumurat mercantilism.

Poate că proiectele domnului Aristide Blank circulau și pentru că nu le-am văzut realizate, am întrebat : e aci un vinovat — cine-i vinovatul ? Adevărul este că în zădărnicirea proiectelor domnului Blank scriitorii români pierdeau o împrejurare de ridicare materială la care trebuia să răspundă un nivel literar ridicat. Acum, dacă o minoritate de scriitori, satisfăcută de *salarii,* disprețuiesc interesele *breslei,* fondul problemei nu este schimbat.

Vinovat că nu s-a ținut de cuvînt și de rol am găsit în primul rînd pe însuș domnul Aristide Blank, care, circumstanță atenuantă, suferă de-o abulie, interesantă numai din punct de vedere balzacian, și de-o slăbiciune de-a se influența în coteria sateliților săi, comparabilă cu a omizii azurii, care sfîrșește prin a fi mîncată de puii de găină.

Dar vinovații adevărați erau sateliții, valeții, feciorii literari ai domnului Blank, pe care l-au împiedicat să devie, cu o vanitate istoricește răsplătită, chiar o figură culturală.

Știu că nici domnului Aristide Blank nu i-au convenit constatările din *Cugetul românesc*, de care a găsit oportun să se plîngă chiar acolo unde tactul și protocolul cer o ținută.

Cît privește pe domnul Simionescu-Rîmniceanu, acest valet estetic e supărat foc, și, evitînd să arboreze chestiunile hotărîte din articolul meu, își decide subtvaleții, cu multă greutate, recunosc, și foarte tîrziu, să mă, ceea ce se numește, înjure.

Articolul meu din *Cugetul românesc* demonstra nulitatea nocivă a domnului Simionescu-Rîmniceanu la conducerea unei mari organizări de editură, care ne privește direct pe *noi* scriitorii, în totalitatea noastră profesională, indiferent de calitate. Articolul meu mai strecura și bănuiala că domnul Aristide Blank va sfîrși prin alungarea personajului nefast, de cioclu înnăcrit, de la direcția editurii sale, cu gogoloaie de hîrtie, confecționate din paginile maculaturilor artistice. Această bănuială mi-a rămas și o conserv, chiar cu prețul de-a exaspera pe domnul Blank prin analiză. Într-un număr viitor vor face examenul lucrărilor literare publicate din inițiativa tîmpită a domnului Simionescu-Rîmniceanu : sînt silit să le citesc pe de-a-ntregul. Nădejdea mea este că într-o zi sau alta „Cultura națională“ va trece în averea Societății Scriitorilor Români, înnainte de-a i se vinde instalațiile cu kilogramul. Și, nu mă pot ascunde, țiu la această nădejde.

Cu domnul Simionescu-Rîmniceanu am căutat un diferend de artă și de breaslă ; domnia-sa, tocmai cînd scrisul românesc duce mai multă lipsă de temelii, încurajează de preferință lucrările proaste. Și, pe deasupra, proprietar foarte bogat, domnia-sa, la „Cultura națională“, pe un teren ce nu-i aparține cu asemănătoare titluri ca viile din Putna, devorează cu o guriță mică și zbîrcită, hrana a cel puțin șaisprezece scriitori, goniți din ogoarele lor naturale, stăpînite de venetici.

Cîtă vreme a fost prefect de județ și mai mare peste jandarmi, nu am avut cu domnul S.-R. — regret că a moștenit de la două familii un nume atît de imens — nimic : funcția domniei-sale nu intra în conflict cu așteptările culturale și cu viața literară. Locul ce-l deține azi prin parazitie interesează dezvoltarea literaturii, și, ca autori și ca lucrări, privește de aproape moralitatea literară.

Rolul pasiv din trecut al scriitorilor, pe spinarea cărora s-au ridicat atîtea hibride autorități și s-au fabricat atîtea averi, a încetat. În rînduri compacte și organizați pentru o biruință ce li se cuvine, scriitorii vor ataca și slăbi, unele după altele, toate citadelele zidite în numele unei culturi subiective și cimentate cu sîngele lor.

Deocamdată domnul S.-R. va fi silit să plece de la „Cultura națională". Deja articolul din *Cugetul românesc* i-a zdruncinat situația morală în insula-i tipografică și a verificat inițialele prognosticuri. Pentru că domnul S.-R. își acordă nepermisa licență de a răspunde la constatările din *Cugetul românesc* cu insinuări murdare, voi avea de aci înnainte cu domnia-sa și un diferend personal. Îmi iau sarcina să-l învăț clar deosebirea dintre actul pasiunii și masturbare, și diferența dintre un ostaș în zale și un simbriaș înveșmîntat în găinaț. Am arătat cu alte prilejuri că mă țin de cuvînt. Că va pleca de la „Cultura națională" huiduit sau numai escortat de pufnete de rîs, e o chestiune de sensibilitate în mila mediului său.

Ajutoarele de slugoi se numesc, mi se pare, rîndași. Unul din rîndașii domnului S.-R. era un băiețaș obsecvios, cu o figură angelică de picolo de cofetărie, și care avusese ideea originală de a-și lua numele de Andrei Braniște, de la o piesă de teatru, astfel intitulată, a ober-ului său actual, domnul Simionescu-Rîmniceanu. Probabil că văzuse piesa înnainte de-a

fi aplaudat *Rața sălbatică* și *Maurul din Veneția*, căci altfel ar ezitat în alegerea numelui său literar mai mult. Tînărul Braniște nu avea nicio veleitate de obrăznicie literară ; se mulțumea, în viața artelor, să culeagă mucurile altora ca să răsucească din ele țigări subțirele, iar în viața civilă, cu bacșișul unui răspuns la salut, fericit și peltic. Nu aș fi crezut că domnul Simionescu-Rîmniceanu și-ar putea determina vreodată argatul celest, să-mi dea o aspră lecție de conduită, să mă corije și să mă omoare într-un articol din *Aurora*. Și totuș evenimentul, cu toate tragicele lui consecințe pentru mine, s-a întîmplat : zadarnic i-aș comanda tînărului Braniște un cadaif și o privire binevoitoare. Băiatul m-a pătat cu cerneală de sus pînă jos, și cerneala arde ca sifonul.

Celălalt rîndaș, de la *Ideea europeană,* nu știu cine este : căci, cavaler în arme, el preferă o vizieră adîncă și un prudent provizorat care să-i permită să o șteargă din arenă imediat ce organul polemic al trupului său a reușit să scoată un horcăit porcesc.

Domnul Em. Bucuță, pe care l-am interpelat, față de martori, părea numele cel mai răspunzător de la numitul ziar. Din bîiguiala domniei-sale am înțeles că dezaprobă și că a lipsit în ultimul timp din București.

Păduchii ! Căznitele injurii ale paznicilor domnului Simionescu-Rîmniceanu ar fi putut să fie înlocuite cu o discuție demonstrativă : se cuvine Culturii naționale să producă măcar atît. Injuriile, „băieții“ le-au învățat de la mine. Ei se dovedesc mediocri în gen : îi sfătuiesc să-l părăsească și, mai ales, să semneze ; să semneze și cînd apără, și cînd năzuiesc să atace — așa precum i-am învățat.

Națiunea, an. XI, nr. 2671, 22 aprilie 1923.
Semnat : T. Arghezi.

BELFERII CU UNU ȘI PATRU PICIOARE

Dibăciile căznite și stupiditățile magistrale, adunate după mirosul picioarelor și al rînzei, la ziarul săptămînal *Ideea europeană* — o altă foaie — „*feuille de rose*" — a pasiunilor domnului Aristide Blank, — au fost somate prin *Națiunea* să se explice asupra cuvîntului „șantaj", strecurat într-o notiță anonimă. O altă notiță, tot anonimă, dă răspunsul că distinsele nulități, care se hrănesc lingînd din sucurile domnului Aristide, nu stau de vorbă cu cel provocat, nici cu ziarul *Națiunea*.

Argumentare mai simplă nici nu se poate. Cu *Națiunea* nu stau de vorbă fiindcă e liberală, și cu mine iarăș nu, pentru că eu am fost băgat în pușcărie de liberali. O să întrebați, poate, ce-au de-a face acestea toate cu acuzarea de „șantaj" pe care n-au avut rușinea să o formuleze, dar de care i-a apucat rușinea să vorbească. Ce importă! Belferii cu cap de muscă de la *Ideea europeană* declară că ar prefera să stea de vorbă cu altcineva, cu o revistă, cu *Cugetul românesc*.

Răspuns pecît de comod pe-atît de necinstit și de idiot. Belferul care și-a excitat nădușeala ciorapului intelectual pînă la acest răspuns, uită, în accesul lui de mizeră tîmpenie, că eu sînt și la *Națiunea* și la

Cugetul românesc. Poate că dascălul lor ar prefera, de fapt, să stea de vorbă cu *Ideea bulgărească*.

Aş vrea să aflu cum rămîne cu angajamentul ce şi l-a luat formal, şontorog prin jurul meu, bîlbîu şi sentenţios, omul munţilor şi al Edelweisului, domnul Em. Bucuţă, care, viu şi apostrofat de mine, acum două săptămîni, la „Fundaţia culturală principele Carol", a „dezaprobat", cu o mare abundenţă, şi genul de reclamă depravată ce se face domnului Aristide Blank pentru „Cultura naţională", prin *Ideea europeană*, şi măgăriile cu sforăit doctoral în ce mă priveşte, din foaia la care colaborează ca principal agent.

În numărul trecut al *Naţiunii* am evitat să-mi precizez opinia, ca să nu comit o greşeală. Constat însă că domnul Em. Bucuţă — care este şi poet (ah ! sufletul de azur al poeţilor !) — tace mult. I-am acordat două lungi săptămîni suficiente.

Este domnul Em. Bucuţă un om onest, faţă de care aş putea să-mi retractez expresia bănuielii, sau este şi domnia-sa o javră sinistră ?

Domnul Rădulescu-Motru, psiholog, nu ar avea nimic de zis despre aceste suflete delicate strînse la oala sa de noapte ?

Naţiunea, an. XI, nr. 2673, 6 mai 1923.
Semnat : T. A.

LITERATURA ÎN SPECTACOL

Scriitorii şi-au creat interesanta deprindere ca o dată pe an, şi de preferinţă toamna tîrziu, după cîntatul mierlelor, după plecarea gingàşei rîndunele şi a ogarilor Tăriei, — cocorii, — cînd frunzele au pierit şi plopii rămîn adunaţi laolaltă, ca nişte tîrnuri cu mătura în sus, să pornească de acasă şi să viseze în cuiburi străine.

Ei se duc să citească, şi citesc din proprie opera lor. O caravană de domni pletoşi sau cu chelia opalescentă părăseşte într-o bună zi capitala, condusă de un domn prezident. În buzunarul acestuia se găseşte tipărită pe hîrtie velină ştampila tuturor ministerelor, de competinţa cărora atîrnă fie inspiraţia, fie geamantanul, fie libertatea, fie locul în tren al cîntăreţilor călători. După o sută de amînări şi tot atîtea refuzuri, autorităţile cad de acord asupra utilităţii ipotetice a turneului de scriitori, şi trenul se urneşte din gară cu şaptezeci şi cinci reducere la sută, acceptată pentru toate tîrgurile de mostre.

Geamantanul propriu-zis este înlocuit adeseori cu un ghiozdan de advocat sau, mai modest, cu o hîrtie tipărită unsuros, în care se înfăşoară două părechi de ciorapi şi cămaşa de gata, subt monograma democratică a singurelor litere cu petrol din titlul unui

ziar. Cu toate că protocolul alege de preferință pe scriitorii bine îmbrăcați, cu hăinărie potrivită, cărora, dintr-o direcție oarecare, dintr-o magistratură, dintr-o academie sau dintr-un guvern, le-au mai rămas fracuri și redingote cu butoniera înflorită de o rozetă, printre prinții de o zi ai garderobei se mai strecoară și cîte un confrate mai puțin decorativ, dat fiind că jacheta și smochingul nu cuprind în totalitatea lor geniul literar ambulant.

Ce caută de fapt acești tineri și mai bătrîni, ca să prefere ploșniței din București păduchele de lemn al Ardealului, plin de gospodării confortabile pentru alții, și mititeilor din patria mică, Holzfleișul și Szekäligulașul din patria mare ? Ducă-se ei ca să prindă stoluri de aplauze prin stufișuri de oameni și ca să exerseze o meserie tragică și ridiculă, care împodobește fără consecințe un discurs și pe care nici Statul, nici oamenii lui nu au luat-o nicicînd în serios ?

Scopul plimbărilor pare într-altfel lămurit. După culesul și vînzarea bucatelor, scriitorii se duc în propagandă culturală.

Într-o sală populată cu numeroase locuri goale, ei reeditează, de astădată prin grai, scrieri publicate, admirate, readmirate și clasate. Capacitatea de plăcere a unui cititor al operelor proprii rezistă tuturor repetirilor, ca o piuă de aramă în care se pisează uniform, timp de zece ani, piperul și scorțișoara.

Este *intelectuală* această stare de spirit, care permite scriitorului să se măgulească, întîi : o dată, și apoi : todeauna cu insul său literar ?

Cu foile în mînă, scriitorul calcă, slab sau masiv, către tribună. Prezidentul prezintă, publicul bate din palme, autorul salută, așteptînd o tăcere. Se numește titlul ; să zicem : *Seară de april*. Pauză. Și poetul

citește... E ceva nemaipomenit ! Înconjurat de lume, el își dezvăluie curajos o însuflețire, o înduioșare, pe care ne-am obișnuit să le intercalăm între coarde mute și vibrînd într-ascuns, ale harfelor sensibilității... Pentru meritul de a se publica, poetul e satisfăcut. El surîde, succesul îi place. Contrariu tuturor plantelor, care fac flori suave în neștire, și contrariu tigrului care își execută saltul fără să fie preocupat de fotograf și reporter, el este fericit. Auziți ? Un sentiment, o delicatețe, un mister, o rugăciune sînt în stare să facă viața dulce și confortul semeț ca niște suculente bucate de vînaturi. Ce zic ? Ele devin mijloace și țeluri, pîrghii și schele de îngîmfare. Pentru că scrie, individul jubilează. Indiferent de opera lui, nulă sau valoroasă, el se socotește în ființa lui, limfatică sau sanguină, frigidă și lipicioasă sau fierbinte și nădușită, un purtător al Planetei în spinare. Este morală această trufie ?

Doctrina artistului nu poate să fie *în sine* decît de totală umilință. Talentul care strecoară în țevile de orgă al hohotului sufletesc altceva decît jalea de a fi tăcut și tristețea de a reîncepe — este un fals talent, o imitație, o abilitate, un rînjet care ar surîde. El trebuie înlăturat și ucis.

Nimeni nu-i răspunzător de ceea ce-i mai mult sau mai puțin în compoziția lui, și într-un fel stupiditatea este de respectat ca și geniul, — și nimeni nu poate suferi cu sinceritate de osînda de-a fi mediocru, după cum nimeni nu se poate nici făli că strălucește acolo unde altul rămîne argilos și opac.

Cineva, care nu-i el, care-i nu știi cine, de unde și cum, călăuzește mîna abandonată între întuneric și zare. Sînt linii în desenul unei idei și al unei forme, care aparțin unei preciziuni exterioare și unui dictat străin controlului individual.

Cînd acest desen iese mărgăritar, întrucît artistul este justificat să se bucure de altă bucurie decît a umilinței ?

In realitate, artistul nu cunoaşte niciodată preţul lucrului săvîrşit, ci, artificial, împrumută unui rezultat, îndeobşte mijlociu şi adeseori inferior, etichetele desprinse din ştofele scumpe. Iar recunoscîndu-i preţul, întrucît poate să şi-l menţie pe cel artificial, în permanenţă afişat ?

Doctrina bunului şi simplului artist mai învaţă că artistul dispreţuieşte pas cu pas, bucată cu bucată, tot ce construieşte el, ca o îndreptare măsurată către un edificiu în construcţie, care nu va fi sfîrşit niciodată. Artistul rămîne ucenic şi meşter în fiece zi a vieţii lui de lucrător întru cele esenţiale. El se trezeşte cîteodată chiar în Academie, însă subt uniforma lui de marchiz ocazional, rămîne, nedescins, şorţul cu buzunar al calfei, cu o coajă de pîine în buzunar şi un chibrit. Are timp artistul să exulte şi să iasă-n bîlci cu frumuseţile lui imperfecte ?

Stima socială este în cele mai multe cazuri fructul decorativ al ignoranţei. Cînd s-ar putea cunoaşte detaliat nu numai ce se petrece în măruntaiele morale ale unui om public, dar ceea ce materialmente alcătuieşte în fărîmituri viaţa lui neştiută, sentimentul cinstirii ar rămînea suspendat în umbră, neştiind asupra cui să se pogoare. Tot aşa, admiraţia artistică este ocazionată de o diferenţă. Artistul ştie în taină ceea ce publicul ignoră. El ştie că a purces într-un fel şi a sosit aproximativ conform — şi motivele lui de-a fi dezgustat sînt fundate. Publicul ia numai ce se vede. Cum poate bunul artist să fie deturnat de la convingerile lui, pentru că publicul îl preţuieşte, şi cum poate mai ales să-şi ia asupră-şi preţul ieşit la o licitaţie populară ?

Mai sînt obiecţii de adus imperturbabilei siguranţe cu care un stol de scriitori, în special, pleacă să cucerească urechea naţională. Cea mai gravă este de ordin biologic-tehnic. Una e scrisul, şi alta e cititul.

Scrisul nu se citeşte, ci numai se urmăreşte. Ivit din constrîngere, din concentrare şi din tăcere, legile

lui sînt fixate. A scri este a clipi și a gîndi în semitonuri, în sferturi și-n optimi de ton. Faceți experiența unei bune poezii, — poezia rămîne orișicum limba interioară a sensurilor și a cuvintelor, — citind-o tare, citind-o și urmărind-o cu ochii. O carte este ca lumina lunii rămasă pe pietre, după ce luna a dispărut. Între cititor și carte se așează, nenatural și obscen, un samsar, care turbură cu atitudinea, cu glasul, cu erorile lui de tonalizare, egalitatea cititorului cu cartea. Cînd însuș autorul se interpune ca să dea o viață zgomotoasă cadenței spirituale a scrisului artistic, indiscret și violent, autorul rupe armonia scrisului, și din scriitor iese un actor lipsit de darurile (care trebuiește să rămîie *străine)* actorului și un orator redus la rolul fabricat și contrafăcut de a *vorbi* în scris. Meșteșugul scriitorului cere un gen de expresie propriu. Puterea scrisului este strict ascunsă, vocea o alungă, o prigonește, o transformă : inflexiunile ideilor se petrec pe catifeaua moale a gîndului, care repudiază instrumentul vocal.

După cum fosforarea își atinge intensitatea la întuneric, meritul literaturii artistice se vădește în ambianța tăcerii. Vehiculul ei natural este manuscrisul sau tiparul. A părăsi hîrtia și semnul și a deveni sonoră și verbală, este pentru literatură a trece în domeniul igliței și al broderiei. Este ca și cum acul ar voi să coasă pe aer și piatră cu lustru. Este ca și cum ar cînta betonul și ar mirosi diamantul. O artificializare.

Lumea, an. I, nr. 5, 30 noiembrie 1924.
Semnat : T. Arghezi.

CĂRȚILE

Invenția cărții, care adună, superioară tiparului, care răspîndește, egalează pe a hîrtiei, care păstrează. Cutie cu rugăciuni și tabachere cu amănunte sacre, așezată într-un colț de masă, pe o velință de catifea, cartea nu a întîrziat să devie un mobilier, ca oglinda, ca patul, ca dulapul cu blănuri și accesorii. Rafturile stratificate ale bibliotecii fac parte din „menaj", armonizate cu zestrea, cu covoarele, cu tablourile, cu nevasta. Nu se mai concepe gospodărie fără bibliotecă, după cum nu se putea să nu fie, pînă mai ieri, apartament fără „salon". Cărțile au înlocuit vasele de aramă de odinioară, din care bătrînii, orgolioși că le strălucește un pārete, nu mîncau niciodată, de teama coclelii.

Belșugul de cărți a provocat stricăciunea bibliofiliei și a legătoriei. Mii de oameni aleargă prin Europa, toată viața lor, după o carte splendidă la pipăit. Satiri bătrîni, superpervertiți, în căutarea unei milaneze cu un ochi albastru și celălalt cafeniu. Dacă pe unii bărbați îi interesează amănuntul feminin mai mult decît femeia, copleșiți de plăcere în fața unui pantof cu tocul înalt dintr-un „galantar", adulînd un neg de pe figură sau mustața parazită din colțul unei guri de carmin, bibliofilii leșină după

dată, după chenar, după piele de vițel. Cărțile se înșiră în biblioteci conform unui cotor. O ediție valorează infinit mai mult decît orice text, prin rîndul sărit sau prin titlul estropiat. Pe o carte de bucătărie s-a iscălit Gambetta : Îmi vine rău !
Între bibliofili se stabilește, ca între amatorii de timbre sau de cutii de chibrituri, o emulațiune. Se obține ca o mîndrie profesională, ca la dòctorii în științe politice, filosofie sau belearte. Se ivește o noblețe, un punct de onoare, un cod oral. Se nasc ticuri, din care cel mai armonios e brațul strîns pe mapă, subsuoară, cu capul puțin aplecat. Buricul degetelor unui bibliofil ia îndată contact cu foile și examinează : are merite sau nu, volumul oferit ? El rostește cuvinte misterioase și neobișnuite, ca iubitorii de covoare, subtili în Karamani, Sumacuri și particularități cu nume de ceaiuri. Moralul el însuș e atras : amatorul caută tertipuri ca să înșele pe negustor și este satisfăcut că întodeauna l-a păcălit. Lucrul cumpărat face de zece ori cît l-a plătit ; vînzătorul era un ignorant : el nu și-a dat seama ce tezaur se află în mîinile lui pînă la vînzare, și nici nu a bănuit că s-a găsit în fața unuia din cei mai mari cunoscători, dacă nu chiar cel mai mare.

Cumpărătorul, invariabil expert, are și o strategie: operează cu etape. Cînd i s-a propus un obiect, el și-a fixat ochii pe altul, pe cel de alături, a căruia valoare o remarcă pentru întîia dată el. „Acoperit cu praf, lucrul de preț zăcea aruncat într-un colț ; am bănuit numaidecît că aveam de-a face cu un Rembrandt, după atmosferă, deși purta o altă semnătură..." Urmează verificarea posibilităților : ce căuta obiectul în București ? Se argumentează cu Ipsilante sau cu Divanul Ad-hoc. Se presupune romanul unui tînăr polonez, căpitan refugiat, care și-a vîndut, în trecerea lui spre Bizanț, bijuteriile la Tecuci, cărțile la Ciocănești și armăsarul roib la Giurgiu. Înnainte de a se despărți de nobilul animal,

l-a sărutat pe grumaz, și Ducipal a nechezat.

Nu, azi nu va cumpăra, nici nu-l interesează... Mai trece peste cîteva zile și confruntă verificările cu obiectul : nu a greșit. Obiectul e autentic. Dar nici de data asta nu se tocmește. Peste o săptămînă, distrat, cu țigara în dinți, cu o zbîrcitură de dispreț pe obraz pentru meseria de anticar, cu o sprînceană ridicată ca din pricina fumului de la țigară, întreabă agale : „Ce să-ți dau pe porcăria aia, de colo ?".

Încurcat în rețelele amatorului, negustorul vinde și, evident, se păcălește.

S-ar părea natural ca în bibliotecă să se servească toată familia. Deși domnul figurează pe lectorul, cu o carte permanent înjunghiată cu un cuțit cu cap de pasăre de nichel, pe biurou, el se informează de mersul culturii în *les Annales*, în *les Nouvelles littèraires*, și pentru știința adevărată și-a rezervat almanahul *Hachette*. Cărțile, încremenite în nemișcare, rămîn intacte generației următoare, sau sînt cumpărate, după moarte, de alt amator, de alt bibliofil, conservator al speciei sfinte.

Dar alături de bibliofilul, amator de ambalaje și etichete, s-a născut individul contrariu, al cititorului turbat. Îndeosebi adolescenței, la vîrsta primelor țigări și gelozii, îi este plăcută lectura, ca o presimțire că diploma, funcțiunea și vastele preocupări politice viitoare vor interzice cititul altor lucrări de gîndire și inteligență decît ale scriitorilor de ținuta domnului C. Mille, scoborîtor din Pascal și confrate cu Clemenceau. Lectura se administrează la nouăsprezece ani, cînd studentul nu se îndoiește o clipă de genialitatea lui fără păreche, cu o lugubră generozitate. În mintea, de cele mai multe ori aproximativă, a candidatului, se debalează activ lăzile cu cărți, așa cum sosesc. Sînt prin București băieți cumsecade, autori din cînd în cînd sau din stihuri crețe,

sau de-o proză coriace, care s-au ales dintr-o înflăcărată epocă de lecturi în zigzag, cu o căciulă intelectuală de patru ori mai mare decît numărul capului respectiv. Ei știu tot, chiar dacă au citit mai puțin de zece volume pe zi — și socotesc drept o datorie sacramentală omniștiința librăriei. Victime ale literaturii, ei nu mai simțesc decît în mod de literatură, vorbind exclusiv în versuri și proză, și literalizînd buna viață a simplicității. Nefericirea cărților întrece bucuriile incompatibile pe care aceste odrasle ale reveriei știu să le procure.

Ca și ciupercile, cărțile trebuiesc alese după puterea digestivă și după inocuitate — și după vîrstă. Este foarte straniu ca, în raport cu analfabetismul nostru obștesc, să avem poeți Laforgi și alchimiști Gourmonți. Asta ne vine cam ca un roșu de buze pe gura unchiașului plugar din Pătrăoaia. Înnainte de-a fi evoluat pînă la abecedar, avem, ca Europa, o abundență de pederastii intelectuale ultrarafinate care merg de la „cubism“, la „constructivism“ : prin veacurile de o sută de ani unul, noi am trecut rîzînd, dintr-o singură dată, dintr-un salt printr-un cerc de hîrtie spart și jumulit cu căpățîna.

Cărțile stau în raport direct cu înmulțirea tipografiilor, nu numai în ce privește numărul volumelor, dar și suma totală a foilor. La noi coincide exact înființarea cîtorva mari tăbăcării de editură, cu cartea foarte voluminoasă. Niciodată literatura românească nu a biruit răbdarea cititorului ca în epoca noastră de arte grafice. Cărțile ies multe și groase. Kilograme de literatură într-un singur volum, sute de pagini, mii de pagini.

Cartea groasă e reputată „operă“, pecînd cartea subțire e numai volum. Unii scriitori au înlocuit dificultățile concentrării, înnălțimii și adîncimii cu șesul emolient infinit, în care te întinzi, mergi și stai, rumegi și iar te duci, singur, liniștit și medi-

ocru. Autorii au fost distinși, în ultima vreme, pentru că au scris cărți imense, care nu pot să fie citite, aparent satisfăcuți de asemenea distincții.

Criteriul numărului de pagini s-a impus, în conștiința cîtorva măcelari, după sistemul metric, care orientează preferințele la cîntărirea rîmătorilor cumpărați pe picioare. Absența tinereții verbale și a virginității de inspirație este mascată cu așa-numita muncă, în sensul ei de brațe suflecate și nădușeală, ca geamurile sparte, lipite cu jurnal : munca bivolului înjugat la isprăvi nebivolești. E-o muncă asimilată cu prepararea varului cu nisip și cu căratul apei la groapa cu var : această muncă pe distanțe și în lățime, nu construiește bazilici, și între arhitecți este plătită cel mai puțin și cu titlul de salahorie.

Cărțile-bolovani, la locul lor în științele documentare și descriptive, denotă pentru artistul care asediază cu ele cetatea sprintenă și ascuțită a literaturii, neputința de a-și vedea obiectivul, căutat cu strădania paginilor acumulate ; incapacitatea strîngerii laolaltă a componenților armonici, lipsa de gust și de facultate a construcției prin eliminare. Autorul de bolovani tipografici ia tot și utilizează tot materialul ce-i vine la lopata sterilității, milos cu sine, blînd și frățesc cu propriile-i băligare. Dacă orice adevăr poate fi înscris în cîteva cuvinte, nu există subiect care să nu fie tratat în cîteva pagini și al căruia interes de originalitate să treacă peste numărul lor.

Cînd face un roman, scriitorul este ademenit de vanități abstracte și influențat de vorbele născocite de o critică fără imaginație, care scapă de obligațiile individualizării și preciziunii în rezervoriul cu psihologie, marele canal colector de impalpabile superfetațiuni. Psihologia în roman constă în a descri pe lung și pe nemaisfîrșite ceea ce se petrece exact în sufletul unui individ, în momentul cînd își încheie ghetele, cînd își taie friptura. Este obligator

în psihologia acestor bărbaţi de ştiinţă ce vor să fie romancieri, ca eroul să nu se comporte niciodată mental în concordanţă cu actele lui, trebuind, de pildă, ca atunci cînd vorbeşte cu Nichifor să creadă că stă de vorbă cu Mazilu, şi chiar să-i confunde pe unul cu celălalt, pe baza unui beteşug sincer sau imaginat. Psihologul escortează toate mărunţişurile romanului său cu un alai de consideraţii, de accesorii şi analize, în care mărunţişul moare ca să trăiască psihologia. Mulţumită maşinii de tipar, domnul Tartampioneanu se face egal cu Claparède şi Freud, dacă nu chiar i-a întrecut, şi însuş doctorul Marinescu, specializat cu toate acestea în cretinologia literară, rămîne un modest debutant, tolerat cu titlul de coleg.

Concluzii : Să scrim închegat şi după geometria în spaţiu. Şi să scrim scurt şi nou. Şi să ne lepădăm de roman. Biblioteca noastră să aibă cel mai mult douăzeci de volume...

Lumea, an. I, nr. 14, 8 februarie 1925.
Semnat : T. Arghezi.

„CAPŞA" ŞI CAPŞISMUL

Un confrate provincial, subt modesta semnătură X şi Y, a publicat, în ultimele săptămîni de dinaintea Postului Mare, un articol în revista de faţă, menit să discrediteze în ochii Moldovei cafeneaua din Bucureşti. Inocentul şvarţ şi càndidele prăjituri servite clientelei artistice, literare şi politice ale singurului local intelectualizat, rămas pe Calea Victoriei după război, erau prezintate cititorului care-şi roade cizmele de urît în Panciu şi la Folticeni, ca nişte otrăvuri abjecte ale creierului contimporan. După autorul ieşean, „Capşa" ar fi pentru capitală ceea ce îşi închipuie cuviosul Meftodie din schitul Văgăunoasa că este Iadul faţă de Paradis. O înverşunare primitiv ortodoxă şi aproape grecească pentru nişte liber-cugetători cum sînt iubiţii confraţi de la *Lumea*, îi făcea să incendieze la figurat locaşul de pierzanie al èlitei bucureştene. Să vedeţi.

La „Capşa" intră nişte oameni obişnuiţi să-şi perie hainele de două ori, să-şi schimbe des cămaşa, să se radă zilnic şi să-şi lustruiască ghetele. Oroare! Ei se spală pe dinţi cu nişte alifii cu mentol. Infamie! Subsuoara lor nu pute a năduşeală. Abjecţie! Ei se stropesc şi cu o apă nemţească. Ba, unii dintre ei sînt îmbrăcaţi ca nişte prostituate, adică poartă

pardesiul căptuşit cu mătase, şi gulerul de catifea... Ce să mai pomenim de acèle infecte personaje care vin cu trăsura sau în automobil ? ! Într-o viitoare epocă de îndreptare socială ei vor fi daţi jos din birji, cu bîta, şi siliţi să lingă scuipatul de pe trotuar.

Dar viciul şi ofensa culminează în cravată și plete. Un mare număr din acești pierduţi ai doctrinelor pure sînt prevăzuţi într-adevăr cu o şuviţă de mătase la beregată şi cu un păr dat pe spate. E de necrezut !

Confratele nostru de la Iaşi n-a avut, probabil, în ziua redacţiei, un subiect, şi şi-a închipuit că dărîmă ticăloşia de a bea tutun cu o satiră naivă. Articolul, să fim drepţi, nici nu s-a remarcat, şi numerele din revista *Lumea* nu au fost zmulse din braţele încărcate ale vînzătorilor, ca să fie citite cu lăcomie şi spaimă. Capşiştii sînt inteligenţi, capşismul e tolerant. El nu reprezintă nicio morală şi niciun fanatism. Capşistul fumează, soarbe cafea şi discută — şi apoi fuge după nevoile zilei : advocaţii fug după procese, ziariştii după ştiri, senatorii după cucoane, ardelenii după decoraţii, şi domnul Mihalache Dragomirescu după ţăcălie, căci şi acest domn sublim a devenit capşist, decînd nu mai are revistă şi — pardon — anale.

E adevărat că la „Capşa“ se tăgăduiesc gloriile incontestabile. Dar ce-i o glorie incontestabilă mai mult decît un capşist, care comandă, consumă şi plăteşte — sau uneori uită să plătească ? O glorie incontestabilă este ca şi noi toţi, din provincie sau din capitală, un sac cu maţe peste care s-a suit un burduf cu circonvoluţii cerebrale. Superioritatea capşismului consistă în aceea că exclude conformaţia tabù.

Amicul de la *Lumea* e humoristic... El aduce aminte de găinăresele din piaţă, cu mustăcioară, cu păr în nas şi în urechi, şi care, după ce-şi vînd

curcanii tăiați unei cucoane cochete, și-i duc la trăsură, se întorc la coșuri și oftează :

— Ai văzut, curva ? Nu mănîncă decît curcan.

— Numai putorile au noroc ! mamă Zinco.

— Cum ți le-aș mai pune eu să spele privățile !

Fără îndoială că simpaticul Titu de la „Capșa", care cumpără țigările cu un leu și cincizeci și le vinde clienților cu doi lei bucata, este și el foarte bine îmbrăcat și probabil că într-o zi cîștigă mai mult decît un profesor universitar și, la urma urmei, el este și mai comod, căci nu propovăduiește nimic, nu face partid politic, nu ține să fie ministru, aduce cafeaua tîrziu, dar o aduce, și știe să surîdă. Chelnerul Titu e tot atît de onorabil ca și clienții lui, care-i dau cu plăcere bacșișul : moraliștii sînt firi complicate, ei preferă comisionul.

Dar de ce atîtea fulgere care nu se aprind decît pe cutia lor, împotriva „Capșei", domnule din a doua capitală ? Crezi dumneata într-adevăr că înnafară de consumații, capșismul nu însemnează nimic în cultura generală ? Apostole, domiciliat pe Ararat! Provincialul crede că la „Capșa" face purici orișicine. Trebuie rezistență și spirit. Mesele sînt alăturate, localul e mic, și toată lumea stă pe o canapea lungă de pluș. „Capșa" e un parlament universal. Cine vrea să devie capșist trebuie să fie, cum se zice la Brașov, *zolid*. El sosește, ia o cafea, intră în vorbă cu un capșist inveterat, și a doua oară nu mai dă pe la „Capșa" ; fie că se abține definitiv, fie că răsuflă într-o zi printr-o revistă. Urechile aud, mintea rostește... și ești clasat definitiv, ca zincul în lexicon, la litera z. Capșistul e un individ inteligent și primejdios, și critica reală se face la „Capșa", nu în presa literară. Dacă ești prost la „Capșa", este imposibil, — zice capșistul, — să fii inteligent altundeva, măcar în scris.

Uite, frații noștri transilvăneni, sași sau maghiari, veneau odinioară, fiecare cu cifra lui, la „Capșa".

Au venit o dată, de două ori, de trei ori la „Capşca"...
I-a mai văzut cineva ? Nu s-au putut menţine.

Actorul Iancovescu, care-i un capşist dezgustător, susţinea odată, în gura mare plină cu fum, că optzeci şi cinci la sută din somităţile politice şi culturale, valoroase în special prin abţinerea lor de a circula, „s-ar curăţa" în douăzeci şi patru de ore, la „Capşa". În Cameră şi Senat prestigiul poate spori prin tăcere ; la Capşa el trebuie să vorbească — şi dacă nu vorbeşti exact, vorba lui Iancovescu, „te curăţi"... De altminteri, iubiţii mei confraţi, cafeneaua e o trebuinţă civilizată a oraşelor mari, şi din punctul de vedere al intereselor stricte. La „Capşa" eşti sigur că găseşti un concetăţean pe care l-ai căuta zadarnic la biurou, la laborator sau acasă. „Capşa" e încrucişarea tuturor drumurilor, şi toate drumurile duc la „Capşa" o dată pe zi. În Occidentul cel mare, cafeneaua primează la toate orele de pe cadran. Acolo oamenii sînt politicoşi, sînt sociabili înnainte de sosirea societăţii viitoare celei fără de prihană ; ei se adună ziua, îşi aduc familiile seara. Oamenii se cunosc, vor să se cunoască, se controlează, se întovărăşesc. Cafeneaua e o legătură, e un examen permanent. La noi în ţară cafenelele din Timişoara şi din Oradea-Mare sînt staţiuni confortabile luxoase, pentru oamenii crescuţi în educaţia respectului de aproapele lor. O muzică bună se asociază la agrementul de-a trăi mai viu decît într-un muzeu de urşi umpluţi cu paie.

Aş vrea să sugerez confratelui care a spart în spirit geamurile de la „Capşa", că perfecţia adevărată, — oricîtă depărtare kilometrică ar fi de la ea la noi, — nu este apanajul exclusiv al celor care refuză, din Podul-Iloaei, cu jurămînt, să dea prin Bucureşti. Apoi, inteligenţa nu-i incompatibilă cu cafeaua, ca să rămîie ataşată exclusiv secărichii şi pîrjoalelor moldoveneşti. Şi dacă nu vin la „Capşa", confraţii care detestă, în cadrul Copoului, loca-

şul de perdiţie al bucureştenilor, sînt siguri ei că gîndesc mai temeinic şi scriu mai frumos decît capşiştii ? Au căpătat ei convingerea înfumurată că bunii lor creieri funcţionează mai elastic şi că au cuprins în cutia lor cu păr geniul total rezumat, numai pentru că nu cer lui Titu un şvarţ cu un pic de lapte şi că înfulică la „Tufli“ ? Cîtă mîndrie, Doamne, la un modest superb !

Confrate bolnav de dictatură şi ursuzlîc : fii om cumsecade. Pune pălăria cea mare, ce-o ai la Iaşi în cuier, şi vino la „Capşa“. Aici sălăşluieşte fericirea : crema gălbuie, strudelul, cadaiful şi frişca. Şi fiecare capşist are de la un milion în sus lei venit net anual...

Lumea, an. I, nr. 21, 29 martie 1925.
Semnat : T. Arghezi.

CRĂCIUNUL ÎN LITERATURĂ

Povestirea de Crăciun fiind inventată, scrisă și tradusă în literă de plumb, directorul ziarului literar, cu număr special pentru sărbători, aștepta numai tiparul. Autorul întrebuințase decorul clasic învechit, însă todeauna de actualitate : zăpadă, numai zăpadă, neîncetat zăpadă — cu diversele succedanee de confiserie al acestei materii-prime universale din lunile de iarnă : țurțuri lungi și scurți, fulgi impalpabili înstelați, lespezi de gheață și flori pe sticla ferestrei. Pentru că în orașe zăpada se murdărește mai repede decît se termină cea mai scurtă povestire, el își alesese locul acesteia pe cîmp, un cîmp neumblat, străbătut de trei soiuri de pasageri cu picioarele curate : lupii, corbii și vîntul. Cititorului îi trebuia neapărat un model de iarnă pură și virginală.

Apropiindu-se ziua tiparului, directorul își chemă colaboratorii. Barometrul încremenea la „frumos uscat", și cuierul redacției, ca un arbust primăvăratec, purta, în locul căciulilor și paltoanelor normale, pălării ușoare și pardesie de mai.

— Ce ne facem ? întrebă directorul. Am întocmit un număr ridicul pentru un anotimp care anul acesta

nu vrea să se ivească. Singura zăpadă ce se pomenește e în gazeta noastră. Pozele, poeziile, istorioarele dezvoltă exclusiv tema zăpezii, absentă din toată natura. S-a devaluat și iarna : categoricul ei precis, caracterul ei afirmativ s-au efeminat. Cu numărul nostru de Crăciun ne facem de rîs...

Colaboratorii constructiviști emiseră părerea de a se sugera municipalității să presare cîteva vagoane de făină pe străzile principale și să spoiască trotuarele cu var. Pe ici, colo, se va arunca și cîte un pumn de zahăr tos, ca să dea la iveală, în matitatea făinii, punctele de scînteiere, evocative de zăpadă. Negustorii să fie rugați să-și descheie pentru trei zile vitrinele și să aștearnă în fața prăvăliilor, pe jos, geamurile desfăcute, pentru ca eventualul cititor să se poată da pe gheață cu un număr de Crăciun în buzunar. În general, publicul să fie invitat prin afișe mici, distribuite de Poliție, ca în tot timpul nopții care precedează Crăciunul să-și facă sugestia următoare : „Mi-e frig, mi-e foarte frig, mi-e din ce în ce mai frig, n-am mai pomenit o iarnă atît de aspră. Mi-a degerat degetul cel mic de la picior, mi-a degerat și degetul următor, acum îmi degeră și al treilea deget : o să-mi degere toată laba piciorului.“ Cunoscute fiind efectele sigure ale autosugestiei, publicul va găsi a doua zi capitala înnămolită în zăpadă, și suplimentul literar va putea să rămîie nemodificat.

Altă categorie de redactori, a tradiționaliștilor, fu pentru prima oară de acord cu constructiviștii, integraliștii, cu poeții picturali și cu pictorii literari, cu toate diviziunile și familiile acelor artiști care, nemulțumiți în sărăcia artei lor, ies din fruntariile ei meschine și convertesc la meșteșugul lor meșteșugurile străine. Însă tradiționaliștii se afirmară respectuoși față de numărul literar de Crăciun, pentru alte motive : anume că iarna, fiind un ce românesc, nu

poate fi înlăturată nici atunci cînd nu e și nici cînd natura, influențată de internaționalism, se „jidovește“ într-atît încît renunță la cele mai bogate ornamente ale codrilor și refuză să mai înghețe și apele, cu scopul ca să faciliteze comerțul și transporturile. Ca demonstrație, ei propuseră pentru timpul carnavalului fracul, smochingul și jacheta căptușită cu cojoc.

Situația fu salvată de un reporter literar, căruia îi veni ideea să viziteze un punct unde se mai păstrează iarna intactă în toate sezoanele, Societatea „Frigul“, Groenlandul Bucureștilor. Acolo, reporterul tăbărî cu fotografi, desinatori, poeți și prozatori, care, inspirați în frigorifer, complectară numărul de Crăciun, înnainte de a fi ajuns aventurierii la poartă. Evident, ei se înveștmîntară ca pentru o escursie la Pol și, în prealabil, depuseră omagiile literaturii încurcate, la picioarele unicului țar rămas în Europa și refugiat în imperiul ghețurilor artificiale, doctorul Strun Ga, un Lébaudy al elemenților congelați, flancat de doi miniștri laponi, Nem Es și Har Nagea, care conduseră convoiul de literați prin misterele septentrionale, confecționate cu mașina, și-i scoaseră prin subterane tocmai la linia tramvaiului cu cai.

Reporterul literar văzuse bine, căci în monarhia Frigului se rezolva contradicția din natură și din suplimentul de Crăciun, gheața fiind numai un pretext pentru prelungirea lunilor calde dincolo de marginile permise. În interiorul gerului, literații făcură cunoștință cu iulie și august, personificate în livezi de mere, în grădini de legume, în stufișuri cu iepuri, în lacuri cu pește și gîște. Flora și fauna climatului agreabil trimiteau eșantioane pentru corabia lui Noe înghețată. Numai că fructele, gîștele și peștii, în loc de a trăi într-o libertate anarhică și incomodă, în pomi, în iarbă, în apă, viețuiau în disci-

plina strictă a lăzilor cu capac, iar iepurii, ca să fie împiedicați să alerge, se învoiseră să fie atîrnați de picioarele dinapoi, legănați de o răcoare de minus patru grade, deasupra icrelor negre și a untului bălan, într-o perspectivă Duiliu Zamfirescu, de portocale, zmochine și mandarine, idem la lăzi...

Adevărul literar și artistic, an. VII, nr. 316, 25 decembrie 1926. Semnat: T. Arghezi.

REPEȚIRI

Visul unei reviste mari, de neam bun și cu zestre, l-au avut, rînd pe rînd, toți bărbații între treizeci și cinci și șaizeci de ani, din Bucureștii literari și politici. Îndrăgostiți de cel mai frumos surîs al culturii, sau numai loviți de-o streche artistică la netimp, și gravii și ridiculii, și potenții și famenii, și cei inteligenți de-a binelea, și cei nelecuiți de o tîmpenie definitivă au umblat să pețească fetița, în zadar. La București, căsătoria fusese cu neputință, și diverșii flăcăi mai tineri sau mai copți ai Cosînzenei s-au mulțumit temporar cu un concubinaj în domesticitate.

Revista e un bun delicat, capricios și de lux. Ea trebuie să fie împodobită cu bijuteriile cele mai fine, la întocmirea cărora ajunge o civilizație înstelată și înflorită, și să afirme nivelurile înnalte, atinse și străbătute de belșugul intelectual al unui popor. În România, singura revistă care să prezinte, ca un fluviu cu afluențe variate, priveliștile răsfrînte ale unui parcurs s-a stabilit la Iași ; încercările, prost organizate în Capitală, au dat greș.

În timpul tratativelor de pace și teritorii cu Ungaria, delegația românească a putut să audă și să vadă că din circulația revistelor, adversarii ei au

scos un argument care a slujit favorabil teza culturală a Pestei. Cîte reviste avem noi, citite și cumpărate de public și plătite de abonați? întrebau maghiarii: iată-le, sînt aci, în cuferele noastre. Cîte au românii? Maghiarii le aduseseră cu ei și pe ale noastre...

De ce nu avem reviste și de ce revistele pe care le avem se găsesc în agonie săptămînală, cele săptămînale, și în agonie mensuală, cele mensuale? Desigur, excludem din tabel acèle publicații hibride, compuse cu praștia și cu furca, inconsistente, lipsite de caracter și orientare, care apar și se mențin grație unui măritiș monstruos de interese, abonate de silă, plătite cu scîrbă, suportate cu teamă, subvenționate în scopul unei compensații și reparații, și apărînd ca să gătească în policromie, cu pene de struț și de cocoș, vanitățile de stupiditate ale cîte unui personagiu gogoneț și nul. De ce nu avem reviste reprezintative?

Întîi, pentru că editorii oricărei reviste, menite să capete accentul individualității, sînt convinși că pornesc o întreprindere mai puțin serioasă decît o bodegă, un restaurant sau o fabrică de limonadă. Ca să fie condescendenți cu o rubedenie vizitată de fantome și muze și ca să placă unui scriitor simpatic, ei vor risca niscaiva parale, fără să se gîndească un singur moment că sînt în stare să facă un act intelectual și politic important și, cu multă răbdare, și o afacere bună. Este ca și cum s-ar cumpăra unui copil din familie un măgar de carton cu gîtul agățat într-un resort. Mai dă măgarul din cap, ori s-a stricat? — jucăriile se strică numaidecît. Întîi, prin urmare, absența fondurilor și greutatea de-a rezista împiedică apariția revistelor solide.

Al doilea, pentru că scriitorul și colaboratorul în general este considerat că scrie din distracție, așa cum s-ar îmbăta sau ar fugi pe bicicletă. Fondatorii și editorii de revistă acceptă plata hîrtiei și a lucră-

torului tipograf, însă în capul lor nu încape ideea că și colaborarea implică o muncă și un salariu proporțional. În cel mai bun caz ei cred că această muncă nu poate să fie plătită, și că dacă ar plăti-o s-ar ofensa Dumnezeu și s-ar ofili principiile, în virtutea cărora — ce să-i faci? — de ce ți-ai ales meseria asta? — artistul, orice artist afară de cel interpretativ și decorator, are datoria abstractă să moară de foame. Artistul e omul-șarpe : el trebuie să mănînce puțin, ca să rămîie fluid și elegant, cu o singură linie dreaptă din creștetul capului pînă în vîrful cozii ; și cu cît va mînca mai puțin, cu atît opera lui va fi mai grasă, și cu cît va muri mai repede de foame, cu atît opera lui va fi mai concentrată.

Al treilea, maghiarii de la tratativele de pace se înșelau. Nu ne lipsesc în primul rînd cititorii ; ne lipsește agentul activ și onest care să ne puie în contact cu cititorul. Pînă acum acest agent este librarul, pentru reviste și cărți, și depozitarul, pentru ziare și reviste. În privința acestor harnici pungași, toată lumea este de acord, editorii, administrațiile ziarelor și autorii. Sînt în toată țara vreo patru sute de bandiți librari și vreo mie de bandiți depozitari ; excepțiile nu se pot socoti : sînt puține. Tîlhăria e înfloritoare și tolerată. Un învăț neconceput în toate celelalte ramuri ale negoțului obligă pe editor să trimită cărțile și revistele pe credit, cu un beneficiu, de mai înnainte asigurat, de douăzeci și cinci la sută, în realitate de peste treizeci și trei la sută, suta de bază fiind mai mică decît suta reală. Librarul oprește douăzeci și cinci la sută, dar oprește și restul de șaptezeci și cinci, și oprește și ceva mai mult : marfa nevîndută, pe care tot el o vinde, cu kilogramul.

Se face librar cine voiește și vînzător de ziare cine voiește. Încă nu demult, chioșcarii din București erau în unanimitatea lor bulgari, ca zarzavagiii — și măcar nu știau românește. Față de nimeni, librarul nu

este constrîns de nicio obligațiune. Nu-l controlează, cum cere cazul lui, nici Poliția, nici Siguranța, nici Administrația Financiară. Nu-l ține de scurt nici Ministerul Artelor, care este și ministerul Literaturii și al Cărții, nici Casa Școalelor, care este cea mai sinistră organizație de aruncat milioane la gunoi, nici altă autoritate. Aci nu se fură o marfă oarecare: se fură inteligență, talent, geniu, nădejde, se fură însăș rațiunea de a fi a Statului românesc nesimțitor la marele lui postulat.

Directorii Statului nostru sînt cei mai puțin informați despre starea lamentabilă a raporturilor dintre cultură și negustorul de cultură. Le-o povestești și surîd. Le aduci dovezi și nu le cred. Într-adevăr, este de necrezut că o întreagă clasă producătoare este sistematic și permanent ruinată de-o clasă parazitară, împuternicită prin nepăsarea autorității. Așa că de o parte, strînși pe insula iluziilor, stau scriitorii, și de partea opusă, cititorii, complectamente izolați și ei. Cine va scurta mai repede drumul dintre categorii ?

O altă pricină de rùină a revistelor este neplata abonamentelor. Abonatul sărac plătește ; abonatul bogat refuză să plătească. Se poate și aci crea un organ, fără multă greutate. Dar mai e un vierme, viermele poștal : pîn-a nu începe să fure librarul, fură funcționarul de la Poștă. Singura expediție sigură este expediția recomandată : doisprezece lei în plus la foaia simplă !...

Dar situația va apărea cu totul infectă cînd vom adăoga la stocul de cauze enumerate mai sus și omise, indiferența în primul rînd a scriitorilor atacați de atîtea banditisme diverse. Scriitorul dibuie prin întuneric și crede întunericul normal, ca un bolnav care s-a născut cu splina dureroasă și s-a deprins cu gîndul că omul trebuie neapărat să sufere de splină.

Se repetă în scrisoarea de față, într-o formă accesibilă și unui epistat, substanța numeroaselor tentative și articole pornite de la cel mai jos iscălit, de vreo zece ani încoace. Apariția la Craiova a unei mari reviste de literatură și idei constituie un eveniment, date fiind mai ales garanțiile de durată ale acestei reviste. Însă mai importantă decît orice revistă și decît orice mișcare culturală, menită să satisfacă sufletul, este organizarea stăruitoare a unui colportaj, întemeierea unui nou serviciu de librărie, ramificat de la centru și supus unei reguli precise. Dacă pînă la sfîrșit, Statul va refuza să puie la îndemîna cărților și a revistelor mijloacele lui administrative, nimic nu împiedică organizarea particulară a unui vehicul de circulație și desfacere. Zece mii de preoți și zece mii de învățători și zece mii de cetățeni interesați bănește la răspîndirea librăriei pînă în satele cele mai necunoscute — zece mii de comune rurale, numai ele — pot fără mare greutate să consume dintr-o singură dată o ediție de zece mii de exemplare dintr-o carte și dintr-o revistă. Băncile populare și cooperativele, — obligate categoric să înființeze biblioteci cît de vaste, — pot ele singure să desfacă repede o ediție, cumpărată prin contribuția ușoară a zecilor de mii de clienți. Școlile, toate școlile, pot fi obligate să facă biblioteci, mai ales în regimul eforiilor școlare. Dacă fiecare școală ar cumpăra cîte un singur exemplar din cărțile și revistele apărute, — afară bineînțeles și strict înțeles de marfa anonimă a publicațiilor de speculă și împorcărire a inteligenței, fabricată de editori fără nume, strămutați din toate negustoriile în industria tiparului și a editurii, — dacă fiecare biserică ar fi silită să facă o bibliotecă, viața culturală și viața scriitorilor s-ar resimți de aceste inovații elementare, numaidecît ; dar, paralel, și calitatea literaturii. Și s-ar naște cartea practică, și literatura practică, și publicația populară bună.

Un legiuitor atent ar lovi traducerile de o taxă atît de violentă, încît ar dispărea o întreagă literatură de abjecții și aberații, în folosul producătorului nostru, bun sau rău e egal.

Începeți cel puțin, domnilor de la *Scrisul românesc*, cu adunarea treptată a scriitorilor într-o organizare profesională, care să știe, înnainte de orice, anume ce trebuie să dorească, să ceară, să impuie și să inițieze.

Scrisul românesc, an. I, nr. 1, noiembrie 1927. Semnat : T. Arghezi.

DOMNUL EFTIMIU LA PARIS

Agenția Rador anunță Europei, care va trebui un moment să uite comemorarea lui Ibsen la Oslo, că „teatrul de avangardă Albert I a dat ieri seară reprezentația generală a piesei de teatru *Fantoma celei care va veni,* scrisă de domnul Victor Eftimiu. Domnul ministru Diamandy, împreună cu întreg personalul Legației române, a asistat la reprezentație, care a avut mare succes."

Nu se precizează dacă, afară de domnul Diamandy și „întreg personalul", a mai asistat cineva. De succes nu mai poate fi vorba. A avut succes domnul Eftimiu la București, unde publicul e mai pretențios și unde e cunoscut și prețuit la valoarea-i certă, cum să nu aibă succes la Paris, unde nu-l cunoaște decît Legația ?...

Nu înțelegem însă trădarea domnului Eftimiu, care ne preferă Parisului, și ambiția de a figura acolo în avangardă, cînd în București preferase o viață întreagă și se simțise atît de bine în ariergardă. Să fi simțit că miroase a decadență și să fi fugit la Paris pentru a-și dărui mediocritatea de care prinseseră de veste chiar vechii săi admiratori, bărbierii și profesorii universitari ?...

Și ce principiu să-l fi dus tocmai la Paris ?...

Dacă s-a gîndit la distanța în linie dreaptă spre Apus, piesa domnului Eftimiu ar fi trebuit reprezentată în Vandeea sau, dacă mergem și mai departe și ne-ncumetăm să trecem oceanul, în Mexico. Ecoul succesului, transmis prin telegrafie fără fir în țară, ar fi crescut cu numărul kilometrilor. Dacă s-a gîndit la numărul locuitorilor, după legea că unde sînt oameni mai mulți sînt și proști mai mulți, domnul Victor Eftimiu ar fi trebuit să-și reprezinte creația de avangardă la Londra sau la New York, nefiind cu putință o convocare a ambelor orașe.

Nimeni nu s-a gîndit totuș să-i sugereze domnului Eftimiu gîndul cel adevărat, care i-ar fi creat sigur și repede gloria pe care o dorește și de care totuș e scîrbit : reprezintația la înnălțime. Pe Mont-Blanc nu se putea fiind frig, dar lucrul ar fi fost cu putință pe acoperișul catedralei Notre-Dame din Paris, sau pe turnul înclinat de la Pisa.

Și mai cu seamă nu s-a gîndit nimeni să-i sugereze ideea banală — dar salvatoare — că oriunde și-ar reprezenta piesele, în California sau în Kamciatka, la Polul Nord sau la Polul Sud, pe Pămînt sau în Sirius, domnul Eftimiu va rămîne de-a pururi domnul Eftimiu.

Bilete de Papagal, an. I, nr. 48, 28 martie 1928. Semnat B. P.

PALAVRAGEALĂ ŞI PALAVRAGII

La orice oră din zi și din noapte, în orice sat, tîrg și oraș din România, se țin azi conferințe. Femeile care au izbutit să scape din gineceu țin conferințe. Țin conferințe bărbații care n-au izbutit să intre în gineceu. Miniștrii țin conferințe. Conferințe țin și cei care vor să fie miniștri. Țin conferințe cofetarii, fetele de măritat, docenții, elevii și vardiștii.

O asociație de idealiști și-a luat însărcinarea de a conferenția la sate, cu idealul ca și țăranul, după rînitul grajdului și mulsul caprelor, să ție conferințe.

Nimeni în țara asta nu vrea să mai tacă.

Fetele și băieții și-au vîrît cărțile în geantă și se-nghesuie în banca oblică din amfiteatru să asculte cum un coleg rezumă bîlbîit o nuvelă care se găsește neted în trei file dintr-o carte. Soția s-a pregătit trei ore ca să piardă două ore într-o sală în care a auzit pomenindu-se din cinci în cinci minute numele lui Shakespeare, în loc să citească însăși, în camera capitonată cu tăcere, *Visul unei nopți de vară.* Soțul prepară o conferință asupra lui Tolstoi și e foarte amărît că numitul autor a scris în rusește (limbă imposibilă) și că, la gestul larg de încheiere a perorației, manșetele se aruncă singure afară din mînecă.

Supunîndu-ne de la început spațiului măsurat care ne transformă kilometrul în centimetru iar cîmpul de flori în strop de parfum — în riscul de a ne pierde simpatiile milioanelor de conferențiari, denunțăm conferința ca pe o măsluitoare a culturii. Conferențiarul spune todeauna banalități, iar ascultătorul se agață mai lesne de mustața decît de „concepția" vorbitorului.

Recomandăm formula și expresia lapidară. Înnapoi, la carte și condei!

Mihalache Dragomirescu, plictisit de aceste vechi unelte de cultură, și-a scos Institutul la Ateneu, unde conferențiază de zece zile asupra lui Ibsen...

Mai e nevoie de altă dovadă pentru a se înțelege isanitatea palavragelii încruntate?

Bilete de Papagal, an. I, nr. 55, 4 aprilie 1928. Semnat: B. P.

COCÒ LA UNIVERSITATE

Obișnuit să fie indiscret și să se amestece unde nu este voie, Cocò dă cîteodată cu nasul pe la Universitate. A da cu nasul e pentru un papagal un fel de a vorbi ca pentru profesori, foarte rezervați în ceea ce privește Universitatea și atenți să păstreze între persoana lor și catedră, afară de o distanță geografică, relevată de cîteva măsuri luate recent de către Ministerul Instrucțiunii Publice, și o remarcabilă distanță profesională.

Ei țin să turbure cît mai puțin pe studenți, pe care îi văd mai rar și decît Cocò, o dată pe an sau la patru ani o dată, la cîte un examen cu totul inevitabil, ca să nu le influențeze creșterea, la o vîrstă cînd tinerii se dezvoltă rapid și se pot despersonaliza. Discreția intelectuală și stima profesorilor merge atît de departe încît uneori trebuie să te rogi de ei luni întregi și ani ca să-ți acorde umilința unui examen.

De fapt, profesorii sînt și foarte ocupați ca să mai aibă timp să se îndeletnicească din cînd în cînd, ca o favoare, și cu obiceiul suplimentar al activității lor, o catedră sau un rectorat. La Facultatea de drept profesorii scriu poezii și vîrsta pensionării îi surprinde în plin lirism și în reînnoire sentimentală.

Pe măsură cu năpîrlirea globului cranial și jigărirea mustății, apar expansiunile literare comprimate. La matematici, savantul și-a schimbat de două ori măselele și dinții ca să obție un surîs ademenitor și în timpul verii se scoboară în toate stațiile, cu pantalonii scurți și purtînd pe creștetul capului o bască de adolescență, ca un capac de pepene tăiat, cu vrejul crîmpei. Turist varicos și cu tensiuni arteriale primejdioase, el se sacrifică turismului intens și poartă-n geantă toată tinerețea lui secretă, lacul de unghii, vopsea de barbeți, supozitoare și pilulele glandei interstițiale. Celebrul chirurg specializat în operațiile cu secrețiuni și în detașarea infecțioasă a fibromului este un șofer neostenit, maculat de uleiuri, pasionat de diferențial și de cutia de viteze, expert în rulmenți, imbatabil în cunoașterea oțelului crom-nichel și a bronzului pentru bucșe. Nu-l poate nimeni înșela decît pe masa de operații, unde în locul cancerului căutat se ivește o glandă esențială, extirpată din eroare, cu gîndul la un motor cu 8 cilindri pe-o singură linie. Învățați venerabili devin prin divorț flăcăi cu cîte patru copii însurați și se căsătoresc din dragoste disperată cu fete mici, mai tinere ca nurorile lor.

Apoi, politica — marele regulator al țării —, pictura, clubul, muzica îi fură zilnic pe profesori și-i transportă în activități față de care minuscula catedră se pierde ca un scăunel într-o aglomerație de mobile mari. Un profesor celebru și-a ținut examenele la orele patru dimineața, după un supeu delicios cu șampanie care i-a permis să confunde candidații cu invitații și materia examenului cu icrele moi și cu gîturile de raci. Un ilustru savant, care a inventat jazul intelectului cu mulți ani înnaintea jazului pentru picioare, un etern grăbit al căilor ferate, și-a examinat candidații în trăsura care-l ducea de-acasă la gară.

Viața e un lucru serios și catedra poate fi lăsată să aștepte momentele propice, ca un clavecin al

familiei, ca un gramofon sau ca un binoclu. Cine are timp să cînte, să danseze şi să se ducă la hipodrom ?

Cocò nu e competinte ca un profesor universitar şi enciclopedia lui nu este nelimitată. Totuş, între profesori el se poate socoti ca între colegi. Dacă aceştia dau diplome de capacitate, întrebînd cîteodată pe candidat ce mai face şi cum a dormit, el, Cocò, papagalul, e şi mai sumar, căci împarte tuturor licenţe roşii şi doctorate albastre, sub formă de planete, fără să-i întrebe nimic. Şi, în fond, ei fac la fel cu toţii : profesorul asigură viitorul unui diplomat eminent care va ajunge diriginte la gimnaziul din Suliţa Nouă iar papagalul prezice un viitor fericit unei bucătărese pe care a doua zi o calcă tramvaiul.

Bilete de Papagal, an. I, nr. 68, 22 aprilie 1928. Semnat : T. Arghezi.

DIN BIBLIA APOCRIFĂ

În vremea aceea fost-a un om mic de stat și gros și mare la glas, preot în Biserica Domnului, numele lui Kimen. Încă de la început, din chiar sîngiurile lui Adam, cum sta scris în Isaia, Domnul alesu-l-a pre dînsul. Cînd a fost să se nască, precum s-a și întîmplat, și după aceea, tu te vei chema Kimen, adică deșteptul, a zis Domnul, coborît pe un nour, peste albia în care își sugea degetul mare de la picior pruncul. Îți voi da ție tronul lui Dosithei și temut vei fi în eparhia ta de călugărițe și de călugări. Și pruncul, deși limba încă nu i se descuiase, a înțeles și s-a întristat, căci avea ochi de văzut și urechi de auzit, și uitîndu-se la locul de unde venea glasul a uitat să-și mai sugă unghia și a rămas așa, cu un picior ridicat în văzduh și cu ochii în colțul tavanului.

Erau acolo muma pruncului, părintele pruncului și neam mult, carele a auzit glasul acela, împrejurul albiei. Și toată lumea căzînd cu fețele sale la pămînt a strigat : „Haoleu" de trei ori, pe harăpește, după care nu îndrăznea să se mai scoale, de spaimă și cutremur, și a stat așa pînă s-a făcut moaște ; că după cum a zis psalmistul : una și cu una fac două și dacă mai pun una, trei.

Și a crescut pruncul fără să-și mai aducă aminte vorbele Domnului. A crescut întîi prin sat după gîște și rațe și alte dobitoace cu ouă. Și a fost dat la sinagogă.

Și dacă a ieșit din sinagogi, a fost uns preot după orînduiala lui Melchisedec, căsătorindu-se cu o fată din satul acela. Și după multă vreme de preoție la un loc, coana prezviteră a fost chemată de Domnul și pusă în sînul lui Avraam, unde nu e durere, nici gîlceavă, nici suspin, ci viață fără de sfîrșit. Și visînd într-o noapte, Părintelui un înger cu fața luminoasă i-a stat la căpătîi.

Părinte, Părinte ! mare încercare te așteaptă, zise el. Ia-ți hamul și praștia și fă-te monah. Adu-ți aminte vorbele ce ți-a grăit Domnul în copaie, că îți va da scaunul și cîrja lui Dosithei ca să împărătești peste păgîni, moldoveni și nemernici. Adevăr grăiești îngere, răspunse Preotul. Și zicînd aceasta se izbi cu palma peste frunte, în semn că-și amintește legătura cu Domnul și drept pedeapsă că a uitat-o fără să vrea.

Și frecîndu-se la ochi, părintele se deșteaptă și luîndu-și hamul adecă certificatul de naștere și buletinul de vaccinare și praștia, adecă o pungă cu mărunțiș, o porni spre Răsărit. Și căpătînd chip îngeresc, ce se mai zice și monahicesc, două aripi sus, două jos, două la stînga și două la dreapta, cu totul opt aripi, a zburat și s-a dus.

Și din ziua aceea mulți îngeri l-au slujit pre el, în chipul cîte unui prefect, deputat, senator. Și așa ajunse pruncul mitropolit. Și multe limbi știa el, și mai ales limba arăpească și ca o limbă de clopot gros se auzea vocea lui pîntecoasă.

Și multe întoarceri către Dumnezeu a făcut el. Pungile de bani luau drumul cerurilor și harapii lui se făceau arhierei, și încet-încet Sinedriul se hărăpea. Și era temut între mireni ca și între clerici, căci unora le da voturi prin protopopii lui, iar altora

le arăta harul lui cel de sus în Sinod. Iar surorile Domnului de prin mînăstiri îi trimiteau, ca să-l îmbuneze, miere de albine, brînză de oi, beutură de struguri şi peri de găini, precum şi covoare de lînă pentru aşternutul picioarelor sale în Ierusalimul palatului său, în care se preumbla cercetător şi slăvit pe măgăreaţa minţii duhovniciei sale.

Între acestea se făcu iarăş seară şi se făcu iarăş dimineaţă şi se făcu încă un veac de om, iar un cuvios, numele lui Kiuvotariu, păstorea chinovia sfintei mînăstiri a Turcului şi învăţat de diavolul, care bagă în capul oamenilor învăţătură cu de-a sila, puse o tiparniţă în sfîntul locaş, multe lucruri de suflet tipărind acolo, ca să amăgească. Şi Prea Osînţitul pricepînd de unde venea îndemnul, dete de trei ori pe stareţ jos din stăreţie şi de trei ori îl sui la stăreţie înnapoi şi iar îl mai dete încă o dată jos, temîndu-se ca deşteptăciunea stareţului să nu întunece smerenia mitropolitului şi graiul minţii să n-o ia înnaintea graiului muţeniei şi slova să nu întunece şi să nu învîrtoşeze lipsa gîndului.

Prea Sfinţitul acesta este cu adevărat în totul sfînt şi bine mirositor ; gura lui e de smirnă, gingia de tămîie, picioarele-i sînt din lemn de măslin cu degete de abanos, scuipatul lui e de undelemn, şi însăş sudoarea îi este ca mirul, şi cînd va muri acest fără de moarte trupul lui va rămîne cu carnea şi osul de la născare, schimbat în catifea de miresme şi în chihlimbar. Amin.

Bilete de Papagal, an. I, nr. 82, 11 mai 1928. Semnat : T. Arghezi.

COCÒ GÎNDEȘTE

Fiind un papagal perfect, Cocò, băiat bun, e adeseori de părerea autorilor pe care îi citește, și se influențează lesne de ultima carte citită. Imitînd, prin natură, pe confrații atrași deopotrivă de gesticulările și atitudinile diametral opuse, el este surprins că gîndește cu pensula inteligenții lui, ca zugravul de litere, aplicat să împlinească intervalele albe ale unui șablon. Și această operă, de-a umple golurile rezervate, cu cerneală și vopsea, el o face cu sinceritate și entuziasm, ca și cum și șablonul și litera tăiată-n foaia de carton și zinc ar fi ale lui.

Nu mă supăr niciodată pe papagalul meu că ia drept ale sale lucrurile străine și că se confundă, ca un nerod, cu ființa altuia și cu părerea lui. Îmi zic : „Cocò se pune la curent", „Cocò muncește", „Cocò ia inițiative", „Cocò promite". În viața ideilor și a scoliozelor intelectuale, împărțite pe tipuri de șchiopătare și de cocoașe, împrejurările se petrec ca în curtea cu pasări domestice. A fluierat un paznic, și se pornesc să necheze curcanii ; a lătrat un curcan, și fac ca el toți papagalii. Clopotarul izolat, în turla lui cu vii și morți, se simte contrariat, auzind că vine de jos, dintre găini și curci, imitația, în limbaj

adecuat, a clocotului de aramă, dar își improvizează o justificare.

Vorba trebuie grăită, și cuvîntul trebuie scris și tipărit. Pensulele trebuiesc ferite de molii prin întrebuințare, și gîndurile se capătă cum se cumpără etolele de samur și măștile de mucava. Cultura nu este făcută pentru vrăbii, refractare la orice alt ciripit decît al gușii lor, ci pentru papagali. Un papagal care a repetat vorba „Poftă bună" valorează cîteva mii de lei, pe cînd un papagal lipsit de darul șablonării se vinde ieftin și nu face, intelectualmente, patru bani. Problema principală privește cîteva neamuri de vùlturi, care nu se coboară din piscuri la curci și nu figurează gravați în manualele de zoologie, pentru că niciun fotograf nu s-a suit pînă la ei ; un grai nou și un zbor de sus în sus.

Repetați curcani, repetați flașnete, repetați papagali, osteniți-vă să semănați cît mai mult, dacă nu unii cu alții, măcar cîte unul cu cîte cineva. Se admite asemănarea și se admite și deosebirea, însă nu peste marginile unei asemănări : este loc, prin urmare, și pentru originalitate. Cînd maimuța s-a hotărît să ucidă maimuța, căutînd o expresie nouă a unui tip înnoit fundamental, a nimerit omul ; confuzia s-a precipitat de-a lungul luminii, ca o umbră densă cu miezul de întuneric, și stăpînește și astăzi cugetarea științifică necăjită. Reproducerea și imitația ne-au cultivat atît de armonic, încît nu putem primi nașterea furtunoasă a noului ins, decît cu concesiunea consimțită că între maimuță și om a fost și a dispărut un samsar. Samsarul fiziologic a fost evolutiv, a pornit, a crescut, a descrescut și a ajuns, înmulțindu-și noile însușiri și forme, pe măsură ce liniile vechi se împuținau.

Sforțările cele mai meritorii au dus la obținerea unui tip social disciplinat între catehism și Codul Penal — și școlile și programele se ostenesc să stabilească în noi, ca în niște eprubete așezate la rînd,

un nivel al medicamentului intelectual, un criteriu, un stil unanim, un bun-simț comun. Trei hectare pentru grîu, șase clase pentru intelect, un prefect de județ, o casă, un coșar și o vacă, este un tip de ideal simplu, în care se poate produce numai originalitatea numărului copiilor. Al doilea tip ideal dă funcțiunea administrativă. Al treilea tip aduce aportul de conservare intactă, învățămîntul și Camerele Legiuitoare, care veghează la reproducerea tipurilor ideale treptate, ca o echipă de mecanici la buna funcționare a rotativei.

A te exprima într-alte tipuri, neprevăzute, este jignitor ; cu un corectiv : să existe tipul tău local nou în streinătate, și să fi constituit ceea ce s-ar putea numi o celebritate. Dacă prezidentul unei aglomerări de factori definiți la nivel — Academii, Senaturi, Curți, guverne — a admis posibilitatea existenței unei șovăieli morale, este că Anglia rigidă a dat pe Oscar Wilde, și cînd nu a respins putința unei dictaturi eventuale, s-a gîndit la Mussolini.

Repetarea, mai ales fragmentară, a evenimentelor acceptate undeva nu este cu totul interzisă. Cîntecul auzit place mai voios ca un cîntec nou. Verdi se cîntă mai bine decît Wagner, și sîrba cu mai mult sentiment ca Beethoven ; însă, pentru nevoile de originalitate în salon și pentru posibilitățile de a viețui ale snobilor, se cîntă și Debussy, după *Ruga unei fecioare*.

Este adevărat că Eminescu a pustiit teritoriul literaturii pe o suprafață de treizeci de ani pătrați după el. Este adevărat că toate rachetele luminoase aruncate în Tărie după el, au pierit în drum, ca niște chibrituri încercate pe păretele timpului, și cîteva au durat ceva mai mult, ca lumînărelele, stinse între ușa bisericii și Maica Precista din catapeteasmă. Dar sfîntul s-a crestat pentru todeauna în bolțile altarului : s-a isprăvit. În acești treizeci de ani trecuți

niciunui poet nu i-a mai fost cu putinţă să-şi facă vînt cu evantaliul înstelat al vîntului mare. Evenimentul Eminescu s-a iscat fără aprobarea nimănuia, şi lipsa lui de corespondent a stîrnit, la curci şi la găini, ţîfnă şi oftică literară.

Un fapt artistic de dimensiuni cu atît mai enervante cu cît interesează cariera unui număr de pasări domestice mult mai încăpător decît pe vremea lui Eminescu, s-a pronunţat recent. S-au iscat două atitudini : una de acceptare şi alta de tăgadă şi de ameţeli, cu vărsături. Întrebarea dominantă a fost : Seamănă cazul cu cazul Eminescu ? Seamănă mai mult ? Seamănă mai puţin ? Nu seamănă ? Nu este ? De ce să fie şi cum s-ar putea ?

A bătut toaca. E pe la cinci către seară. Găinile se duc încet la coteţ să se culce.

Bilete de Papagal, an. I, nr. 133, 12 iulie 1928. Semnat : T. Arghezi.

POVESTEA PRINȚILOR SAȘII

Trecîndu-și inelele din degetele stîngi în degetele mînei drepte, povestitorul vorbi :

A fost odată un împărat bun, învățat și bătrîn, care avea douăzeci și doi de prinți și prințese, adică de copii, urmașii împăraților nefiind nici de-o seamă nici de-o carne cu moștenitorii oamenilor de rînd și părînd numai după înfățișarea dinafară că ar fi la fel cu ei.

Prinții crescuseră an de an cu prințesele, depănîndu-se liniștit prin gaura de ac a timpului, ca niște mătase, și împletindu-se unii cu alții. Cînd cel mai mare avea douăzeci și doi de ani, cel mai mic era născut de curînd. Pe cînd unii începeau să guste vinul și tescovina, alții se găseau cu țîțele în gură, ale doicilor, aduse din țările străine, iar cei care începeau să călărească se întîlneau cu cei care umblau de-a bușile sau pe băț poleit. Cu ajutorul bunului Dumnezeu, împărăteasa dete născare în fiecare an la cîte un prinț și prinții creșteau și se făceau frumoși.

Înzestrată cu prevedere, împărăteasa puse să li se facă fiecăruia din ei cîte un palat în oraș, cîte un palat la munte și cîte un palat la mare, zidind șaizeci și șase de palate, în care prinții, în vîrstă de a umbla singuri, petreceau cîte trei luni pe an, după timp,

fugind de căldură în palatele reci și părăsindu-le, ca să se mute în palatele calde iar al patrulea rînd de trei luni petrecîndu-l în călătorii, ca să învețe deprinderile bune ale altor popoare, făcătoare de corăbii care plutesc pe apă și de tărgi care zboară-n vînt. Cele șaizeci și șase de palate fură dăruite cu șaizeci și șase de moșii, cucerite în războaie pentru ca prinții să se bucure și să se desfete și împăratul se pregătea să-și împartă puterea și țara în douăzeci și două.

Un preot după rînduiala lui Melchisedec făcu într-o zi socoteală de belșugul care va pogorî pe spinarea țării cînd fiecare din cei douăzeci și doi de prinți va da naștere la cîte alți douăzeci și doi de prinți și prințese, făcîndu-se patru sute optzeci și patru de prinți cu o mie patru sute cincizeci și două de palate și cu tot atîtea moșii — și rugă pe Dumnezeu să se întîmple acest lucru cît mai deplin, ca să nu mai rămîie nici o bucată de pămînt rîndășesc, ci binecuvîntarea Domnului să se lase peste fiecare fir de legumă și iarbă, ca să se facă astfel împărătești.

Socoteala și rugăciunea preotului nu se împliniră însă, căci prinții sufereau de o meteahnă, umblînd ca vînturile și fierbînd ca valurile, găsindu-se rău fieștecarele din ei ori în ce loc s-ar fi aflat, ca niște suflete ale argintului viu. Cînd se duceau pe apă vroiau să fie pe uscat și îndată ce se aflau pe uscat se întorceau pe apă și toată viața lor se trecea, neștiind unde să fie mai bine din două și din trei. Dacă se întîmpla să aibă a se hotărî dintre patru, sufletul lor nu mai avea astîmpăr și ochii lor nu mai cunoșteau somn. Apoi, obișnuindu-se să fie trași în cîte două părți deosebite, le-a rămas prinților deprinderea minții de-a face cîte două lucruri la fel dintr-unul singur, care le ieșea înainte. Pricină a fost că li s-a zis în cronici „prinții sașii“, adică simțind îndoit, după cum sașiii ochilor văd în loc de un cal doi, dintre care unul verde.

Împăratul, căruia îl plăceau hulubii, avea o curte plină de coteţe cu porumbei, înmulţitori ca şi neamul lui, fie-i numele lăudat. După ce se năşteau cîteva rînduri, rîndurile de mai nainte piereau în zări şi nu se mai întorceau, tîrîte pe tărîmurile altor împăraţi, de către cîte un hulub năzdrăvan, crescut într-adins prin columbare, ca să fure şi să aducă acasă la stăpînul lui, stolurile dintr-alte ţinuturi.

Ca şi hulubii, prinţii au pierit în văzduhurile care se îngroapă la marginea pămîntului. Unul stătuse locului, de teamă să pornească iar după ce a pornit şi a ajuns, a rămas lipit acolo unde a poposit, de teamă să se întoarcă, vroind necurmat să se întoarcă, pentru că nu putea să rămîie şi rămînînd totuşi pentru că nu putea să se întoarcă. De cîte ori îl apuca dorul de-acasă el poruncea să i se umple cuferele şi după ce cuferele-i erau pline, le desfăcea, întrebîndu-se de ce le umpluse şi după aceea pentru ce le-a golit. Atunci îl apuca un necaz de la început, că plecase, şi povestea semenilor lui că el nu a plecat nicicînd şi că prin somn a fost scos de către strigoi şi strămutat, fără să ştie, departe ; şi cum împăratul se rugă de el, prin solie, să se întoarcă, el răspundea că nici nu a plecat, însă cu toate acestea că nici nu se va mai întoarce.

Şi aşa, au trecut anii şi de cîteva ori s-au ivit frunzele din nou în păduri, frunzele care ning toamna şi îngroapă. Pe sub pătura mormîntului a mai umblat cîtva timp mişcarea lui şi în urmă s-a stins. Şi tocmai cînd nu se mai vădea nimic de sub pămînt, a plecat la drum nemărginit şi prinţul următor, care crescuse, şi nici de urma lui nu s-a mai ştiut, de este viu sau de este mort, pînă ce toţi copiii împăratului au plecat şi nu s-au mai întors, dorind să se întoarcă şi dorind să rămîie, deopotrivă şi în acelaşi timp.

Bilete de Papagal, nr. I, nr. 209, 8 octombrie 1928. Semnat : T. Arghezi.

PARLAMENTUL

Cu începerea sezonului ploios, lumea politică se adună dedesubtul unei umbrele și merge, idilică, toată iarna, pînă la înmuguririle lui april, acoperită. Majorități, minorități, putere și opoziție, artistul baletului anual a denumit surîzînd factorii în activitate cu nume curtenitoare femenine. În realitate, sînt două umbrele, una pentru amoroșii bătrîni ai Senatului și alta pentru calvițiile și cărunțeniile precoce deputățești.

Lucrul se petrece cît se poate de agreabil pentru a parveni la categoria de ștrengar politic și a putea șase luni pe an, departe de căscatul provinciei și de o familie monotonă, să faci cunoștință, cîteodată activă, cu ultimele croieli de rufărie purtate la Viena, la Pesta și la Paris. Căci Parlamentul are cîteva șezători, mai plăcute chiar de cît strictul exercițiu al amorului politic, cu cîntărețe, dansatoare și negri, adunați de un chelner sagace în alcovurile cu staluri și șampanii din București.

Parlamentul își găsește astfel perfectul echilibru moral, fără de care s-ar simți că se prostește, între gospodăria moșiei, unde proprietarul e grav, preocupat și dur, și între viața lui sufletească și estetică din localurile de noapte, gîdilat cu degetele diamantine

şi cu solzii lustruiţi ai unghiilor de opal ale atîtor gingăşii de export. Cîteodată viaţa politică devine mişcare literară, reprezentanţii politici ai provinciilor compensînd absenţa lecturii cu romanul trăit în scrisori, în fotografii şi în răpiri benevole. Supremă stare literară, ei pot vibra de dor, ca într-un cîntec de dragoste, şi se pot pocăi, stropiţi de reminiscenţe şi de rouă astrală, ca nişte grădini involte, între coşarele de acasă.

Parlamentul a rodit în ultimii ani temperamentul unui preot bălan ardelean, căruia chivăra cu confetti îi venea infinit mai bine decît culionul. Tînăr, frumos, zvelt şi bogat, el găsise în politică un vehicul vesel pentru transportarea cucuruzului în Capitală şi schimbarea lui divină în beutură şi în mezeluri, cu fuste scurte suprapuse. De la Cameră misticul parlamentar se ducea la şantan şi de aci la Cameră, fără altă pauză decît la modistă sau croitoreasă ca să plătească notele suplimentare, în admiraţia negustorilor de podoabe internaţionale.

Viaţa parlamentară începe cu o liturghie civilă, rapidă, executată la Mitropolie. O dată pe an toţi bărbaţii politici participă, cu o sensibilitate de bal mascat, la slujba religioasă, încinşi cu cordoane, înfloriţi cu panglici şi stele — şi capătă anual convingerea că Dumnezeu există şi că biserica lui Crist serveşte la propăşirea neamului românesc. Prezidentul guvernului iese de sub clopote alături de mitropolit şi, desigur, în lipsa unui subiect adecuat, şeful politic şi şeful bisericesc discută pînă la cuierul parlamentar, unde două drumuri de blăni de samur se deschid ca nişte păreţi cu armure, dacă Sfîntul Duh purcede într-adevăr numai de la Tatăl sau şi de la Fiul, cum afirmă schismaticii catolici. Atunci, salută şeful portarilor, înveşmîntat în culori de Vatican şi soldaţii de la intrare, cu baionetele sticloase, prezintă arma cu zgomotul scurt, caracteristic. Convorbirea va fi reluată la 15 noiembrie viitor, căci e interesantă.

Al doilea act solemn, după Te-Deum, mesajul, se petrece într-o tăcere de mister, turburată prin intercalări subite, de zbierătul poliției de circulație și al birjarilor și șoferilor de pe platoul patriarhiei, unde, ca pe muntele Sinai, Dumnezeu a încheiat o alianță veșnică și disciplinată cu partidul liberal, alegîndu-și în lipsa unui munte, un deal. Buikuri, Chryslere și Lincolnuri lustruite și noi strălucesc din lacuri, din nichel și cristale, de jur împrejurul altarului brîncovenesc al domnitorului tăiat de turci și arată mizeria profesională a oamenilor aleși la fericirea țării, pentru a dota dezordinea și fantezia cu legi spartane, proprii să ințețească aspra energie a poporului, determinată către țelurile mari.

La cîteva cuvinte, destinate să înființeze vigoarea și suveranitatea poporului, aplauzele sînt unanime. Cuvîntul „neam" declanșează entuziasmul. Președintul a rostit cuvîntul „cinste" și aclamațiile n-au mai contenit o jumătate de oră.

Trăim în embleme, în principii și în azur. Cu ajutorul lui Dumnezeu, înainte !

Bilete de Papagal, an I, nr. 219, 20 octombrie 1928. Semnat T. Arghezi.

COMPETINȚELE UNIVERSALE

Îmbătrînind, Georges Clemenceau s-a ascuns undeva, într-o grădină de zarzavat din provincia lui, ocupat să cultive gulii și ridichi. De cîteva ori mare bărbat al Republicii, prin scris, prin vorbire, prin revolte, prin guvernări și prin război, el a evitat din răsputeri gloria adevărată, pe care a meritat-o în toate răscrucile dificile ale unui veac, trăit aproape întreg și dus în linie dreaptă între două puncte precise. Visul fiecărui burghez francez este să-și agonisească cinci sute de metri pătrați de pămînt cu o casă și să trăiască viața, pe care „Tigrul" a învățat-o de la ei, de la poporul lui întreg, simplificat în acest ideal. Cît privește pe Briand, acest al doilea prim bărbat de Stat al patriei franceze visează un heleșteu în care să pescuiască, și bătrînețile lui și le petrece încă dinainte de-a le fi început, cu o undiță în mînă și cu o țigare subt mustăți.

Noi n-am avut, dacă nu ne înșelăm, conducători de calibrul acestor doi bărbați, care au întocmit o epocă și o lasă altora să îngrijească de ea. În guvernul actual avem poate miniștri mai inteligenți decît Briand și mai fenomenali decît Clemenceau : îi privește și-i felicităm. Ce vor face ei mai tîrziu, vom vedea, și sînt probabilități că se vor isprăvi la datorie, în ca-

binetul cel mare sau cel mic al departamentului respectiv. Primul zburător peste Alpii italieni a fost peruvianul Chavez, care, scoborînd la Domodossola, a murit : medicii au declarat că aviatorul murise încă din aer, cu mîna pe volan, sufocat de un gol ivit în aerul muntos. Poate că din miniștrii noștri care mai trăiesc, unii au murit de anul trecut, fără să știm, și poate că mulțumită numai inerției, obișnuința le mai mișcă picioarele și le mai deschide gura, ca să rostească principii de pe lumea cealaltă, reuniți în consilii, supraveghiate de ochiul grecului Lukian, autorul unor *Dialoage* din ziua de apoi.

Oamenii noștri publici și funcționarii militari și civili care au cuprins odată, în mînuși, un crîmpei de autoritate, nu mai primesc moartea benevol, și totuș, deja morți la netimp, ei împiedică refluxul vieții și refuză să se dea în lături după ce, bine, rău, și-au consumat viața de o secundă într-un bec luminos. Cu deosebire, foștii ofițeri superiori, pensionari, și foștii miniștri nu se împacă îndeajuns cu destinul.

Sînt generali și coloneli, care pînă la război nu s-au distins afară din cale în cazarmă și nici afară din cazarmă, iar în război au făcut onorabil puținul pe care l-au putut. Nici o veleitate nu turburase mintea lor atîta timp cît a funcționat normal și satisfăcător în interesul serviciului interior. Ei n-au vorbit niciodată și mai ales n-au scris nicidecum ; poate chiar că bănuiala, de pură fantezie, că seara, la biuroul lor, ei au putut să facă altceva decît socoteala ovăzului și inventariul harnașamentelor, i-ar fi supărat, înnaintea războiului, ca o acuzare. Ordonanța, popota, solda absorbiseră toată energia lor administrativă de oameni bravi și respectabili, care n-au descoperit nici turbina, nici cauciucul, nici sfoara de împachetat.

Scoși la pensie, acești oameni cumsecade și-au descoperit adevăratele lor însușiri de declin. Uitînd cîte trese poartă la chipiu un căpitan, uitînd numărul de

la casă, ei și-au adus însă aminte că poporul românesc este lipsit de cultură, și urcîndu-se cu scaunul pe spinarea cailor lui Apolon, și cam tremurînd din coapse și din genunchi, ei s-au îndesat să ia comanda unui meșteșug făcut pentru alții. E caracteristic că pecînd un mare învățat și cel mai autentic se ferește să participe la comitete și consilii, foștii generali și foștii colonei se întrunesc grămadă ca să îndrepte știința de carte și intuițiile, discută și propun, dezvoltă și combat și cad de acord. Unii scot ziare culturale, reviste culturale, alții strică ceea ce cu mari greutăți au parvenit să improvizeze oamenii chemați prin profesie și experiență la o activitate propriu-zisă. Niciunul nu se mulțumește să fie pensionar, și fiecare vrea să fie de o sută de ori peste ceea ce poate și nu.

Spectacolul acestor oameni de ispravă, care se învîrtesc de zece ani prin toate bugetele și n-au fost în stare să realizeze decît începuturi de vorbe și fragmente de intenții încă neformulate, e dăunător. Domnule general! Domnule colonel! Vă roagă publicul, stăruitor : slăbiți-l cu competința.

De curînd, la o adunare municipală culturală, a plouat cu pensionari din armată, care nu și-au adus aminte că locul lor era nimerit la o manevră, la o conferință militară și chiar în cîteva consilii de administrație, bine remunerate. Ei nu veneau ca ascultători, au venit ca niște îndrumători și ca niște pedanți. Din pricina unui fost general cu baston de vișin și înrudit cu familia Brătianu, agenții mișcării culturale municipale au fost nevoiți să se preocupe exclusiv de facerea metaniilor corecte, de laudele excesive, de omagii și discursuri ținute în genunchi, în atitudinea văcsuitorilor de ghete.

Domnule general, niţică bunăvoință. Viața poate să fie încă dezmierdătoare. Un hîrleț, o greblă și o stropitoare nu costă prea mult ; vă putem recomanda un magazin, unde se vinde ieftin un model ca pentru

copii. E cît se poate de plăcut : zgîriați fără să vă aplecați prea mult, cîte puțin, pămîntul și semănați conopide. Va ieși măcar pătrunjel, și tot e un rezultat ; pecînd, vedeți, dincolo nu iese nimic, și dincolo împiedicați lumea să muncească și să-și păstreze un rezultat cultural : demnitatea.

Bilete de Papagal, an. I, nr. 221, 22 octombrie 1928. Semnat T. Arghezi.

SCRISOARE POLITICĂ SCURTĂ

Sînt un admirator al domniei tale, stimate domnule Ubibene, și îți adresez o scrisoare de confidență consternată. Ești un enciclopedist practic, a căruia biografie trebuie intercalată în *Self-Help*, o carte împrumutată pe care n-am mai dat-o îndărăt. Dumneata n-ai obicei să restitui obiecte mai utile, așa că o să mă înțelegi. Între Jacquard și Spinoza e un loc pentru dumneata, care, dacă nu ai născocit un război de țesut, ai descoperit un sistem de urzeală nevăzută, iar în lipsa unei semnături pe carte ți-ai pus iscălitura pe cîteva programe din cele mai variate.

Dumneata poți să împaci contrariile, să armonizezi contradicția și să îmbraci ghimpii cu un cauciuc inofensiv. Todeauna știi mai mult decît binevoiești să spui și aerul d-tale distrat mărturisește adîncuri, peste măsură de sondat. Saluți absent și după ce te-ai oprit cu cineva în drum, dai un deget evaziv și pleci încet, în pas episcopal, covîrșit de o problemă interioară și îngroșat de un pardesiu voluminos. Porți în mîna cu care știi să dai degetul, o mănușe-n palmă și o măciulie de baston.

— Ce mai faci, domnule Ubibene ? te întreabă cineva.

— Cordul, monşer... şi regionalizezi cu degetul locul care te ambetează. Dumneata ai cord, n-ai inimă, niţel inimă şi niţel sentiment, ceva abstract şi complex, care se arată cu degetul tărăgănat. Şi dumneata zici *monşer*, pentru că îţi plac patru cuvinte franţuzeşti remarcabile, între care se găseşte şi *mersi*.

Eu te-am apucat în tramvai şi pe jos, alergînd cu un ghiozdan în care, nici în el, nu am ghicit niciodată ce s-ar putea afla, la începutul unei cariere misterioase. Nimeni nu ştie în ce străluceşti şi toată lumea te cunoaşte. Unii te-au crezut advocat şi nu erai, alţii profesor, doctor, intelectual imprecis şi nu erai nimic din toate acestea. Cînd ai oprit lin un automobil propriu în faţă la Capşa, din care ai scoborît ca un om mare, puţin cocoşat, puţin plictisit, ca din coteţ, purtîndu-ţi pulpanele pardesiului între baston, ghiozdan, o mănuşă palidă şi un ziar ; cînd ai pus pasul ca o talpă de catifea pe asfalt şi cînd ai dat şoferului un ordin veştejit de o distinsă melancolie nimeni nu te-a invidiat. Cei care te socoteau medic şi-au închipuit că ai făcut o avere rapidă din spălături şi masajul prostatei şi cei care te vedeau advocat au crezut că ai vîndut unui minister un palat cu o diferenţă de preţ, aplicînd pledoaria şi principiile juridice într-o cofetărie. Dumneata ridicaseşi sprîncenele suferinde ca Iov şi ai articulat :

— Cordul...

Cordul dumitale era, cu alte cuvinte, şi mai este şi azi, ca un flacon fără dop, ameninţat să se răstoarne, dacă nu este dus cu băgare de seamă pe două pingele sau pe patru roţi de gumă. Acoperiseşi cu cordul indiscreţiile, felicitările şi-l invocai cu un oftat în momentul cînd cîte un concetăţean brutal simţeai că ar fi dispus să te înjure sau să te supuie unui chestionar analitic. Aveai un cord, într-adevăr atît de

bolnav, sau căutaseşi o maladie de mimoză ? Dacă se simţea în jurul dumitale neplăcerea, duceai chiar mîna la inimă drept, suspendai ochii, crăpai buzele, stăteai o secundă aşa şi ieşeai din încurcătură.

Dar ce gust eu la dumneata, nu e numai cordul, dar şi suava dumitale obrăznicie. În interiorul delicatei afecţiuni tratată cu digital, se răsfaţă floarea impertinenţei. Cu cine ştiai că nu ţi-ar fi putut tencui buzele cu palma, puteai să fii un obraznic delicios. Fără să te cheltuieşti în idei şi răspunsuri, rîdeai cînd nu trebuia, întorceai nasul sprinten sau bosumflat, făceai botul gros şi-l ridicai sus, din înghiţitoare.

Admiraţia mea fizică e mai ales politică, iubite Ubibene, şi, dacă mi-am permis să-ţi adresez acatistul meu cu cădelniţi, m-am gîndit de preferinţă la capacităţile dumitale de ubicuitate. Te văd lîngă un guvern care nu avea nevoie de harurile dumitale, strîngînd tîrcoalele împrejurul şefilor lui şi vorbind de cord pe canapeaua miniştrilor. Ieri te-am văzut tîrcolind, cu acelaş succes pe celălalt guvern, care nici el nu avea nevoie de o personalitate nouă, după ce te văzusem cu bătaia inimii şovăind la alt guvern şi la alte două guverne. Elegant şi egal, înscris şi angajat, ai trecut în cîţiva ani prin toate partidele, pipăindu-ţi plastronul şi buzunarul din stînga. Vreau să te întreb să-mi spui : cum izbuteşti ? Căci un cititor mi-a pus o întrebare, într-un limbaj, recunosc, nepolitic : „Învaţă-mă, Cocò, cum se succed aceleaşi lichele regulat prin partidele care vin la putere, căci simt în mine prezenţa unei imense cantităţi de ştofă neutilizată. Aş vrea să deviu consilierul şi informatorul fiecărui ministru din orice guvern şi să fiu luat în serios şi răsplătit ca un organ indispensabil ritmului politic."

Ce-i spui eu, acum, cetitorului, stimate domnule Ubibene ? Ce speranțe să-i dau că te poate imita cu consecințe ? Omul are, se vede, scuipat mult și o limbă la discreție, ca să spîrcîie și să lingă. Stimate domnule, învață-l te rog cum să devie mai repede lingău.

Bilete de Papagal, an. I, nr. 250, 25 noiembrie 1928. Semnat : T. Arghezi.

CULTURĂ ȘI ORTODOXIE

Am povestit cîndva, într-o notiță, că un dement febril, prezintîndu-se în biuroul nostru și recitînd în fața serviciului de expediție, care nu a priceput nimic, un discurs incoherent, s-a pus fără motiv pe fugă și s-a refugiat la ziarul *Cuvîntul*, baricadat în privata lui literară.

Ziarul ucenicilor de cugetare politică și de elevație morală ai regretatului inginer Titus Enacovici, care sînt binevoitori cu excrementele de toată natura, indiferent de organele prin care s-ar manifesta. Ei s-au stabilizat chiar într-o gîlceavă cu un „capot englezesc“, pentru o uncie de cantaridă nupțială.

În notița în chestiune, care a relatat un fapt divers de diaree patologică și pomenea pe domnul Gongopol, monseniorul tuturor virtuților acumulate într-un bărbat suav și aristocratic, nu a răspuns. Sînt prudențe cu sens și care deslușesc o ambiguitate. Domnul Gongopol răspunde după o lună de zile subt pseudonimul de „Sandu Tudor“, care mi se pare că e corect.

Dementul înfrigurat, manifestat atunci în biuroul nostru, era, într-adevăr, însoțit de un tînăr scrofulos, care prezinta o particularitate în anatomia nasului și a gurii, ceea ce-i da o expresie și o dificultate de a

se exprima, de pușculiță. Se clătina ceva, ca o limbă, în interval, dar nu putea să iasă. El se silise să ne ceară scuze un sfert de ceas, pentru tovarășul lui, și neparvenind să se rostească, a preferat să tacă, o acțiune care i-a luat, ca să și-o exprime, tot un sfert de ceas. Ne-aducem aminte și de costumul lui, căci ceremoniosul personaj ținea în mînă o pălărie laminată, fără fund, ca un capac, de cîntăreață spaniolă, și purta șalvari mexicani. Între cusătura mediană a nădragilor și buzele lui, existau coincidențe bizare, la fiece silabă nerostită decît în intenții, corespunzînd o zmucitură a călcîiului, din fese, și un pocnet în gîtlej.

Acest prost e un ortodox. El apără teoria unui ortodoxism, a cărui filosofie, ivită la prăbușirea clerului întreg, ca o sticlire de vitraliu sfărîmat, printre rùine, nu va fi el cel dintîi ca să o căpătuiască. Dar în nestare de a bolborosi, măcar în scris și fără gramatică, un argument, ortodoxul înjură. El speră că a elucidat o problemă de putregai, de timp și de suflet, batjocorindu-mi părinții.

Ce să cred eu despre directorii și redactorii unei gazete care pot lua orice lucru în deșert și se pot învoi cu atari atitudini ? Că, soți, ei își vînd nevestele ? Că, părinți, își violează copilele ? Că, idealiști și creștini, se masturbează dinaintea icoanei Născătoarei de Dumnezeu, sau că-și astîmpără luxuria în mormîntul maicii lor ?

Bilete de Papagal, an. I, nr. 254, 30 noiembrie 1928. Semnat : T. Arghezi.

DISPUTĂ CU ARHANGHELUL GAVRIL

...Și în noaptea în care, cu penele albastre zbîrlite de somn, fugeam de basmele adevărului și căutam pe cele ale minciunii, atît de odihnitoare și cu atît mai fermecătoare, a descins din ceruri Arhanghelul Gavril, fulgerînd pe dinainte-mi o sabie de lună cu tăișul ca o lucire de diamant.

— Pasăre nelegiuită, baptistă dacă nu mozaică !... Ce-ai făcut ?... Aruncat-ai crăci întregi de spini în grădina prietenilor mei, închinătorii ortodocși ai Maicii Domnului !... Apucatu-te-ai, meschin, să-i cauți la arătarea feții și să-i găsești grași, măsuratu-le-ai cingătoarea și ai aflat că multă ștofă englezească intră-n pantalonii lor, bănuitu-le-ai chiar gîndul cel mai ascuns, și i-ai trădat că, uitînd de lăcustele Sfîntului Ioan din pustie, vor să fie secretari-generali, șefi-de-cabinet și deputați ai guvernului. Te-ai mirat că nu se bat cu frînghia udă singuri, și nu țin postul nici în Vinerea Mare !...

Ce-ai vrut să arăți ?... Că nu e gîndul lor ortodox și sînt numai mucenici de cîlți și de var, ca la teatru și-n vitrine ?...

Căci așa se și cade !... Nu s-a pomenit general care să poarte raniță și să adape calul. Comandantul suprem al oștilor stă în cort, ocrotit de tunuri și păzit

de gărzi, şi el citeşte numai harta şi mişcă stegule-ţele strategice. Niciun astronom nu se mută în Aldebaran, sau în Liră, sau în Ursa Mare : ci numai de la ocheanul lui de lucru socoate greutatea, iuţeala şi metalele celorlalţi sori.

De ce te-ai răzvrătit cu o pretenţie nemaiîntîlnită, i-ai ocărît, ai făcut glume, de au rămas bieţii ortodocşi români amărîţi şi ruşinaţi unul în faţa celuilalt ?...

Dar m-am scuturat în pene de nepriceperea Arhanghelului, şi zburînd drept pe ascuţişul sabiei, pe care m-am oprit, ţinîndu-l bine-n ghiare, am răspuns:

— Prea-sfinte Arhanghele Gavril, bine ai făcut că ai venit şi la o pasăre nelegiuită ca mine, să-mi încînţi ochii, auzul şi miròsul cu faţa ta de lapte şi vorba ta cu aromă de crin, dar în cer, pesemne, nu aveţi o Facultate de Litere unde să se predea şi filosofia... Află dar, prea-sfinte, că disciplina etică nu se supune aceleiaş legi cu celelalte discipline, ştiinţifică şi estetică. Nu e nevoie să zbori în Lună, de bună seamă, ca să vezi că e piatră stearpă, nu e nevoie să ucizi pe Abel ca să cînţi pe harpe remuşcarea lui Cain, dar nu e cu putinţă să crezi în Dumnezeul, Fiul şi Sfîntul Duh şi să înjuri de Maica Precista, şi nu se poate să propăvăduieşti ortodoxismul numai pentru alţii, iar tu să practici lăcomia, beţia, orgoliul şi preacurvia.

Du veste-n cer, prea-sfinte, la ceilalţi îngeri supăraţi pe moţul meu de papagal suferind de o manie, denumită pe Pămînt logică, şi spune-le că etica, în cuprinsul căreia trăiesc toate religiile, cere — dacă vrei să fii crezut şi dacă nu eşti un şarlatan — să începi însuţi să te supui poruncilor ei, să mori pe cîmpul ei de luptă, să te urci în Luceafăr şi în Lună..

— Aşa cere etica ?...

— Da, atunci cînd nu se numeşte „politică culturală" pentru sate şi mahalale...

— Şi ortodocşii pe care-i învinuieşti de minciună nu se-nchină niciodată ?...

— N-aş putea spune asta... Se-nchină ! Dar nu la icoane... Mai mult pe la acele icoane calde şi moi purtate sub şale şi care pe româneşte se numesc... — dar nu-ţi mai spun !... — ale oamenilor politici, în ajun de a veni sau după ce au venit la guvern.

Bilete de Papagal, an. I, nr. 266, 14 decembrie 1928. Semnat : Papagalul Albastru.

DE LA UN EXAMEN DE LICENȚĂ

Domnul profesor Basilescu se bucură de realitatea celor două mari specialități ale domniei-sale : e profesor de Economie Politică și autorul Bucureștilor-Noi. Profesori de această Economie sînt în Europa mai mulți, însă ziditori de cetăți și fundatori de urbe, afară de Creatorul, care a făcut totul din nimic, sînt în toată istoria lumii puțini. La început, între Chitila și vechii București, înființați de un mare cioban de oi, era Cuvîntul, și Cuvîntul era la domnul Basilescu. Dacă ar fi fost un simplu Vasilescu, poate că profesorul nu izbutea să facă un continent.

Cocò a putut să asiste la ultimul examen de licență, dat dinaintea Bucureștilor-Noi, reprezintați prin persoana ctitorului lor. Întrebările cele mai variate și mai științific fanteziste au alternat cu un spirit de observație în materiile Dreptului, care întrece tot ce s-a văzut.

O întrebare : „Cine-i reprezintantul lui Dumnezeu pe pămînt ?“, a întrebat domnul profesor Basilescu. Candidatul ar fi fost determinat să răspundă : „Domnul N. Iorga“ — sau Papa, magnus pontifex ; ceea ce, se știe, este acelaș lucru. Candidatul s-ar fi înșelat. Nu. Reprezintantul lui Dumnezeu este Legea. Acum, precizarea e indiferentă, legea drumurilor, le-

gea jandarmeriei, legea chiriilor, Codul Penal, Codul Civil şi al cîtulea volum din Codul Hamangiu ediţia II. Legea în marele ei înţeles general de *Lex*. Toate volumele laolaltă, care cîntăresc unsprezece kilograme, cu scoarţă flexibilă roşie.

O altă întrebare : „Cine a pus pe profesor pe catedră şi pe studenţi în bănci ?". Dacă Luther avea prezenţa de spirit să o afişeze între marile lui propoziţii, care au hotărît Reforma, episcopatul catolic ar fi rămas tot atît de mut ca şi candidaţii la licenţă ai domnului profesor Basilescu. Candidatul, simţindu-se că ameţeşte, nu a ştiut cine a pus pe profesor pe catedră şi graţie căror merite mari, şi a tăcut. Răspunsul era simplu şi semăna cu oul lui Columb, după cum însuş domnul profesor Basilescu seamănă la fizic cu Amundsen : „Legea". Cu alte cuvinte, pe profesori, ca şi pe ţari, îi unge profesori Dumnezeu, care este Legea. Se vădeşte pentru toţi studenţii care nu cunosc arborele genealogic al domnului Basilescu originea domniei-sale divină, domnul Basilescu fiind şi fiul lui Dumnezeu şi tovarăş pe din două (şaizeci şi opt la sută pentru domnia-sa) cu Sfîntul Duh.

A treia întrebare, scoasă din tezaurul plastic al profesorului trebuia cîntată pe vioară şi jucată în bănci. Domnul profesor Basilescu a preferat să o formuleze oratoric : „Calul pe care e aşezat Mihai Viteazul, ce picior are ridicat în aer ?". Întrebarea nu lăsa nimic de dorit. Totuş, candidaţii au rîs, socotind că ştiinţa confinează aci cu humorul, şi că domnul profesor Basilescu intrase în domeniul micului amuzament. Eroare gravă, domnul Basilescu era în momentele cele mai serioase ale specialităţii domnieisale : Piciorul ridicat în aer, al calului de bronz al lui Mihai Viteazul, fusese stîngul.

Întrebarea a patra era de ordin astral : „Dacă luna ar fi proprietatea candidatului, — a întrebat marele economist, — ce-ar face candidatul cu ea ?". Un candidat, impresionat de marele aparat ştiinţific al domnului profesor, a răspuns : „Aş parcela-o".

Răspunsul acestui candidat nu a satisfăcut, cum era și de așteptat, în totul, simțul de aprecieri și de măsuri al profesorului, care, simțind, în sfîrșit, deși cu mari eforturi de conștiință, sublimul domniei-sale ridicul, a tușit, a strănutat și s-a mișcat pe scaun, dedesubtul căruia se ivise un picior invizibil, stîngul sau dreptul, este egal.

O propunere respectuoasă : Ministerul de Instrucțiune nu găsește nimerit să asiste la examenele din Universități, subt aspectul unei comisiuni de medici alieniști ?

Bilete de Papagal, an. II, nr. 362, 12 aprilie 1929. Semnat : T. A.

VAGOANE-BIBLIOTECI

Rectorul Universităţii din Bucureşti şi-a luat funcţia în primire cu un program în care au fost prevăzute şi căile ferate. *Viitorul* ne informează că domnia-sa a cerut ca trenurile să fie prevăzute, pe lîngă vagoane-restaurant şi vagoane-de-dormit, cu vagoane-biblioteci. Domnul rector e todeauna original.

După un accident recent, în care au murit atîţi soldaţi, propunerea domniei-sale pare să fie mai repede umanitară decît culturală. S-a gîndit domnul rector că dacă trenul era capitonat cu vrafuri de cărţi, păreţii ar fi fost mai elastici şi căderea călătorilor între şine şi subt roţi mai puţin vătămătoare. Inovaţia nu pare cu totul nepractică, şi, într-adevăr, dacă în dreptul fiecărei ciocniri s-ar afla cîte o librărie, de preferinţă o librărie „Pavel Suru", s-ar sfărîma librăria, şi călătorii ar scăpa intacţi. Hîrtia în volum, foaie peste foaie, exemplar peste exemplar, este şi un izolant şi un amortizor : e de mirare că acest material, potrivit şi cu filtrarea plăcută a temperaturii exterioare, nu a fost utilizat încă la construcţia vagoanelor.

În ce priveşte partea doua a chestiunii, lectura, cartea poate fi folositoare, în tren, la vagonul-de-dormit, sliping-car-ul fiind plin de zgomotul şi de murmùrele osiilor, care împiedică o aţipire liniştită şi o

trecere ușoară din trezvie în somn. Sînt anume cărți care echivalează cu un calmant fericit, fără inconvenientul drogurilor, vătămătoare pentru stomac. Cărțile ar fi apoi grupate pe clase, ca și călătorii, și ar corespunde și concepțiilor politice, care prevăd înțelesuri și capacități de pricepere variate, unele pentru miniștri și deputați, altele pentru contribuabili ; unele pentru liberali, altele pentru averescani, naționali sau „democrați". Din vagon mai lipsea un material, care fusese odinioară introdus : apa. Ce are-a face ! Și cîteodată dispare și din clasa întîia lumina, care în clasa treia nici nu se pomenește. Mă rog, dacă biblioteca ar fi pentru această ultimă clasă, cînd ar putea să slujească ? Dar nu e vorba de clasa treia și de proști, unde călătoria se face la opaiț, ci de clasele întîia și a doua, unde pasagerii care citesc își mai iau și de acasă cîte o carte în geamantan. Sau bibliotecile vor fi menite să răspundă altui scop, și anume necesității de hîrtie, care de asemeni lipsește din tren ? Ce dorește precis domnul rector ? Sau domnul rector își exprimă numai pasiunea domniei-sale abstractă pentru bibliotecă ?

S-ar părea, poate, mai actual să avem în trenuri lumină electrică în toate vagoanele — și în cele de clasa treia, — ba pare și mai actuală nevoia de vagoane. Domnul rector a făcut ideea în tren, în compartimentul domniei-sale de parlamentar. Dacă, luînd cu sine un jandarm, ca odinioară, cînd se aventura prin sate în căutare de documente, ar putea să pătrundă într-un vagon de clasa treia, unde nici călătorii clasificați nu pot intra decît anevoie, amatorul nostru de oameni și de cărți ar vedea cîte cinci inși încălecați pe un metru pătrat de vagon, neputincioși să doarmă, necum să citească. Iar în celelalte clase, rectorul ar găsi, afară de compartimentul domnieisale, călători pe coridoare. Mă rog, pentru cine va fi biblioteca ?

Dar însăşi biblioteca este o aproximaţie nedefinită, căci, de pildă, în limba românească nu există decît un autor pentru toate genurile, domnul rector însuş; restul e nul. Ori e vorba de o bibliotecă organizată exclusiv cu operele domnului rector ? Innafară de vagon, în plină libertate, publicul s-a arătat idiot în ceea ce priveşte opera domnului rector, faţă de care s-a păstrat rezervat.

Domnul rector s-a cam învăţat să arunce glumind praf de aur în ochi. Este de ajuns să ceri vagoane-biblioteci, sau trebuie să şi motivezi folosul acestor biblioteci ? Rectorul stă foarte des în tren cîte patru-cinci zile, pînă la Paris şi Madrid ; plugarul însă călătoreşte numai cîteva ore, şi silit, grăbit să scape teafăr din învălmăşeală.

Dacă rectorul ar ţine cu orice preţ mai mult la răspîndirea cărţilor decît la originalitatea spirituală a propunerilor, în loc de a cere biblioteci în vagoane, în automobile, în trăsuri şi la răscrucea drumurilor, domnia-sa s-ar asocia unor idei într-adevăr practice şi simple, pentru a împinge cartea către adevăraţii ei cititori, idei care au fost de numeroase ori expuse şi care se află în circulaţie de ani. Căci cu trecerea ce-o are la toate guvernele, asemenea idei ar putea să fie mai uşor îmbrăţişate.

Domnul rector nu iubeşte cartea, nici literatura altora, nici pe scriitori ; cum nu iubeşte pe nimeni. Domnul rector iubeşte însă ideile.

P.S. Ziarul *Dimineaţa* explică a doua zi mai lămurit intenţia domnului rector. Domnia-sa nu vroia să facă lectură în trenuri, ci librării pe roate, pentru vînzarea cărţilor mai rapidă (în trei ore Bucureşti—Braşov). Deci articolul de mai sus e, să zicem, neavenit.

Bilete de Papagal, an. II, nr. 376, 29 aprilie 1929. Semnat : T. Arghezi.

ORTODOXIE CU ȚUICĂ

Gazetele relatează un fapt divers : domnul Nichifor Crainic, redactor la un ziar de opinii curente, găsindu-se într-o stare care nu-i este anormală și dedîndu-se, în grădina unui restaurant, pasiunii masculine de a bombarda cucoanele de la mesele vecine cu zgîrciurile rămase din fripturi, a mîncat, după cîrnați și cotlete, un pui de bătaie, cum se mănîncă vara la grădină mușchiul, cu sînge. Felul de-a face curte al domnului Crainic place în lumea căcănarilor, tinerelor căcănărițe, și se manifestă la animale cu ardoarea febrilă de a ridica un crac și de a stropi împrejur. Stilul în care s-a petrecut ciocnirea e mai interesant chiar decît pățania, întîmplată unui arhitect al misticismului ortodox. Un domn colonel s-a ridicat de la o masă și, îndreptîndu-se către masa craiului amoros, l-a obligat să vie să ceară scuze soției, coplesită de cele ce domnul Crainic scosese din gură și pusese pe marginea farfuriei. Ca să se poată scula de pe scaun, colonelul i-a acordat un răgaz de zece minute. Trecînd cele zece minute cronometrate, colonelul s-a apropiat din nou, ca să anunțe că timpul de așteptare s-a împlinit. Exponentul și indicele însuflețirii religioase se găsea bînd la masă cu un preot ardelean, și a răspuns literar : „Ai sictir !". Atunci

s-au declanşat palmele grele, variate, ale colonelului, a cărora funcţiune a durat o bucată de timp, pînă ce domnul Crainic a izbucnit, pe neaşteptate, în scuze. Personalitatea domniei-sale duhovnicească avea nevoie întîi de o sfîntă de bătaie. Acest domn teolog constituia pentru cler o nădejde care începe să fie jenantă protectorilor săi, cei cîţiva prelaţi care încă ieri adunau cu patriarhul, o ipostază a regelui, milioane din lăscaia văduvei şi orfanului, ca să i le încredinţeze în vederea scoaterii, la toamnă, a ziarului *Ortodoxia* căptuşit cu un „partid clerical". Neputînd să fie apărat de oamenii treji, este de văzut dacă pînă la urmă episcopatul va prefera tăcerii lui inactive, tribuna cu baterie la gheaţă şi dacă nu se va hotărî pentru un ziar humoristic *Leul şi cîrnatul*.

În ajun de a ispăşi la cîrciumă două articole scrise cu cerneala, în care pusese şpriţ, a sfinţilor părinţi, domnul Crainic avusese inconştienţa alcoolică să ne ameninţe în numele unei atitudini şi să pomenească de o „conformaţie morală".

Bilete de Papagal, an. II, nr. 416, 19 iunie 1929. Semnat : T. Arghezi.

LITERATURA ŞI OMUL DE-RÎND

Politicii şi scriitorii noştri naţionalişti, din categoria acelor naţionalişti care acordă originii lor incerte, precăderi şi un sînge analizat, neasemuit cu niciunul altul şi mai presus de omogenitate, au cu toate acestea, sau din aceste prìcini, o părere artificială despre popor. În genere şi tacit, ei socotesc pe săteni todeauna proşti, şi, comparativ cu personalitatea lor de conducători, judecători şi apostoli, nişte proşti fără păreche. Ţăranul trebuie tratat în toate privinţele ca un minor bolnav al sufletului şi intelectului, incapabil să priceapă şi să simtă. Ţăranul, pe care ciocoiul l-a numit o brută, ia în ochii naţionalistului profetic înfăţişarea unui animal care trebuie adaptat la civilizaţie pe încetul. Dintr-o idee, ca din tutun, anume părţi nu sînt pentru ţăran ; pentru ţăran trebuiesc făcute literaturi şi ştiinţe speciale. O limbă specială ţăranului i s-a şi croit, limba pe care ţăranul o numeşte păsărească, vorbită de lingvi̧ştii chinuiţi ai votului universal. Dacă ne adresăm săteanului înnafară de un calapod naţionalistic, facem o crimă culturală. Ţăranul are numere de cap şi greutăţi fixe pentru minte. Nu vă atingeţi ! Creierul ţăranului aparţine Universităţii şi Facultăţii de Litere. E monopolizat. Ceri audienţă la el prin secretar.

Profesorii naţionalismului se cred chemaţi înnainte de toate să-i înveţe cîte ceva pe ţărani, care nu ştiu nimic. Neavînd ce să-i înveţe nou, din timiditate, ei repetă necontenit patru-cinci lucruri, pe care ţăranul le tot aude de cincizeci de ani. Aplicată la viaţa sătenilor, Universitatea le vorbeşte exclusiv de preot, icoane, pămînt, vaci, de Mihai Viteazul ; îi sfătuieşte cum să facă mămăliga şi să o taie. Universitatea începe todeauna de la mămăligă şi terci. De la arestarea pe vremuri a unui inginer care distribuia ţăranilor Constituţia, pînă azi, concepţiile surtucarilor s-au schimbat numai în fond.

Îndată ce ai publicat o povestire care nu cuprinde staulul, idila de la fîntîna cu cumpănă, strachina, ţolul, naţionalismul îţi interzice să scrii, datoria literatului fiind să scrie cu ţărani pentru ţărani, şi ţăranii neputînd să rămîie ce sînt decît prin exploatarea intensă a bălegarului local. Cum s-o gîndi săteanul şi la altceva decît la ceapă şi la Dumnezeu, se strică, îşi pierde naţionalitatea. Universitarii noştri fac tot ce pot ca săteanul să nu se simtă în Europa, şi intelectul lui să nu se clatine dintre veacuri. Petrolul, automobilul, mitraliera, avionul, binoclul, cinematograful, trenul, electricitatea — sînt agenţi de înşelăciune. Tot păsatul e mai bun. Ceea ce se poate admite ca mecanică utilă la ţară este ceasornicul de la primărie, care nu umblă. Dacă n-ar fi fost instrucţia militară, săteanul nostru nu afla niciodată pe ce lume se găseşte, şi, după literatura ce i se oferă, el ar fi rămas în eternitate un viteaz care înfruntă mereu istoria şi bate pe toată lumea. Deplasarea militară, armamentul, oraşul, i-au despăduchiat sufletul invadat de colonii de mucegaiuri.

Medicul a pătruns cu foarte multă greutate la ţară, şi nu am putea afirma că şi astăzi el este prezent, plătit cum se găseşte şi lipsit de leacuri şi unelte. Linia ferată e destul de depărtată de ţară, şi însuş

drumul, șoseaua, care era un bun învățător, s-a împuținat și s-a rupt.

Naționalismul universitar nici nu ia contact cu țăranul. Nimeni dintre oamenii cu carte nu se duce să-l învețe carte direct, de la om la om. Ei se satisfac pe calea presei, citiți cîteodată de orășenii agasați de ifosele sentimentale și deziderate „pentru popor". Votul universal pune lichelele electorale în tren și automobil și, din cînd în cînd, într-adevăr, țăranii sînt adunați la întruniri, ca să afle că toți oamenii care fac politică și doresc țării un progres mai sigur sînt sau pungași, sau bandiți, sau vînduți cîte unei străinătăți.

Țărănimea este un abstract în numele căruia își permite să vocifereze în capitală oricine binevoiește să pară pasionatul inspirației verbale. Cunoaștem învățați care fac cîte zece lungi călătorii costisitoare pe continent, pentru ca la întoarcere să ne legene cu laude în vederea cheltuielilor viitoarelor călătorii. La țară însă ei nu ies nicicînd, admirînd pe sătean de la distanță. Atunci cînd universitățile și școlile secundare, cu miile lor de profesori și zecile lor de mii de școlari, ar putea măcar trei luni pe an să lucreze la informarea pozitivă a țărănimii, toată lumea pleacă în străinătate. Absenteismul latifundiului a trecut la cărturari, și cu cît e mai sărac, sărmanul, cu atît cărturarul fuge mai des de țara lui, pe care o vrea fericită și o adoră.

Este cărturarul de vre un folos poporului din care s-a născut ? Poporul continuă să rămîie singur și să trăiască izolat ca în vremea invaziilor, a domniilor străine și a ocupațiilor militare. Fiecare domn își face însă acasă o cameră țărănească, opincile, iile, bètele, donițele, oalele au devenit decorative, de pe urma sentimentului intuitiv că sîntem străini de țărani, compensat prin transportarea în copie a mobilierului țărănesc în gospodăria noastră. Din acelaș sentiment ne-am prăpădit douăzeci de ani după boii

lui Grigorescu, şi acelaş sentiment ne face să iubim folclorul, muzica ţăranului acasă, la Bucureşti. Toate aceste platonisme ne dau conştiinţa că ne facem teoretic datoria.

I s-au trimis ţăranului cîteva categorii de agenţi de contact. Preotul nu se ocupă de ţăran. Învăţătorul prea puţin. Prefectul habar nu are, cu gîndul la teatru şi la Calea Victoriei. Jandarmul aduce ţăranului regulamente. Perceptorul vine cu toba. Proprietar nu mai e. Tot ce vrea magistratul este să se mute mai repede în capitală. Vlădica stă la episcopie. Universitatea călătoreşte cum am spus. Cu ţăranul rămîne cîrciumarul. Şi pelagră ici, tuberculoză colo, sifilis între ele. Statul are douăsprezece ministere la Bucureşti. Idealul consistă în a-ţi iubi puternic poporul în fiece zi, cu condiţia să nu-l vezi niciodată.

Noi, în Bucureşti, iarăş nu facem mai mult decît să ne îngrijim să trăim singurateci, însă cît mai bine, cu cît mai mult belşug exclusiv pentru noi. Ţara, văzută din Bucureşti, este un cîmp de afaceri pentru afiliaţii partidelor politice. Pădurile ţării, minele, apele ei sînt chibzuite zilnic în combinaţii cu un capital căutat. Concesii, autorizaţii, Societăţi, acţiuni — se mai capătă o piele, se mai jupoaie una, în beneficiul cîte unui grup de oameni mai mult sau mai puţin politici. Politica e un meşteşug de a căpăta aptitudini pentru meşteşugurile cele mai opuse unei similitudini de meşteşug. O tranzacţie de benzină procopseşte un doctor în medicină, un actor, un spiritist, un arhitect şi o cucoană care ocupă două camere la hotel.

Se ivise acum cîteva luni o împrejurare, care constituia tot o afacere de cîştiguri rapide, fără pricepere tehnică nici profesiune, dar susceptibilă de utilităţi practice imediate. Radiofonia la sate putea să suplinească deocamdată absenţa cărturarilor din sat. Nu s-au dat comisioane suficiente, de n-a putut să izbutească fiecare comună să aibă un aparat de recepţie ?

Cine ne-ar putea lămuri ? Postul cel mare de emisiune a fost instalat. Pentru cine ? Pentru a cînta sîrba în Europa ? Pentru a transmite continentului muzica ţigănească şi romanţele franceze cîntate pe ţambal cu acompaniament ?

Ca să se filtreze poporul întreg prin şcoală şi să ajungă tot românul cititor, e trebuinţă, după ritm, de vreo două-trei sute de ani — şi încă nu a învăţat decît să citească. Cum toată cultura vie, aplicată popoarelor, are scopuri practice, ar fi fost nevoie de o cultură eminamente materială. Bătrînii, laolaltă cu vîrstnicii şi cu tinerii, trebuiau cîştigaţi, în folosul naţional, la civilizaţia mijloacelor de muncă şi viaţă. Îndemnurile, pildele, organizaţiile sînt operă de şcoală atunci cînd copiii au găsit în casa părintească un minimum de confort. Adulţii nu sînt chemaţi la viaţa Occidentului şi agrementelor lui. Mentalii naţionalismului integral, renunţă mai bine la electrificarea, pietruirea şi canalizarea satelor, decît să adopte un ţăran în peizaj fără căciulă şi fără iţari, alergînd pe motocicletă şi nu cu gloabele, în căruţa fără arcuri. Ori pitoresc, ori mor ! La ţară totul e pitoresc două zile, cît trece baciul cultural prin cîteva sate, şi prima obiecţie pe care o are politicul din Bucureşti la ţară este următoarea : „Ce fericit e ţăranul şi ce dobitoc e că nu-şi înţelege fericirea !" Fericire cu bube, cu mortalitate, cu praf în gură, fără apă, fără baie, fără cămin sănătos, fără pat. Ţăranul e dobitocul nostru literar.

E, prin urmare, o literatură a poporului, pe care poporul nu o poate citi, fiind fără înţeles, şi o literatură aşa-zisă modernistă, probabil din nevoia de a preciza că dacă în această literatură este vorba de lucrurile de la ţară, ele se înnădesc şi cu stări sufleteşti interzise ţăranului, arestat în coaja mămăligii. Şcoala naţionalistă concepe săteanul ca un tub digestiv prevăzut cu o tărtăcuţă, care simulează capul, şi o traistă marsupială, încăpătoare pentru procreaţie.

Faptele literaturii se petrec sănătos, pe o suprafaţă lină, întinsă pe o dimensiune unică, fără perspectiva, planurile, confuziile şi frumuseţile lor împletite. Corpurile plate, capetele plate, pentru descriptiv plat ; sufletul ar fi imaginea corpului văzută din dos, o foaie cu două pagini, a doua albă. Pe asemenea teren evenimentul vine turtit, roata se mişcă ţeapănă, solidară cu carul, înţepenit la rîndul lui cu animalele ţepene. Această literatură se aseamănă cu pictura naturalistă a copiilor, care prind muştele în mijlocul hîrtiei îndoite şi apasă netezind.

Îndată ce i se ghiceşte un suflet, ţăranul devine supărător. Proorocii întîrziaţi peste limita originalităţii ieftine ştiu ce vor cînd acuză literatura nuanţelor şi a succesivului în adîncime, de anarhism şi demoralizare : elasticitatea inteligenţei şi varietatea judecăţii uzează şi dizolvă.

Ne-am îndemna să relatăm, despre inteligenţa prostului de ţăran, o experienţă concludentă, pe care o poate repeta cu înlesnire cititorul. Aflîndu-ne, acum vreo doisprezece ani, la un conac boieresc din Argeş, unde, recunoaştem, sătenii reprezintă cea mai bună calitate de inteligenţă românească, am chemat opt săteni, care se nimeriseră cu carele prin apropiere, şi le-am citit literatură din cei mai reputaţi scriitori orăşeneşti de literatură ţărănească : e o particularitate a culturii din capitală ca pe de o parte chelnerii să vorbească radical, iar scriitorii să se exprime în volapük rustic. Invitaţii bucureşteni se deosebiseră în două tabere, cei mai mulţi argumentînd cu „sănătatea“ literară, iar cîţiva socotind că săteanul nostru pricepe şi altă literatură.

Ca nişte aristocraţi ce sînt, într-adevăr, ţăranii noştri din Argeş s-au simţit numaidecît la ei acasă în conac, şi în figura lor de gali, cu mustăţile roşii mari, domnii şi doamnele din Bucureşti urmăreau încordarea atenţiunii ochilor şi munca interioară. Cele mai multe pagini ale scriitorilor pentru ţărani au lăsat pe

ascultătorii plugari indiferenţi. Începuserăm să descoperim pe feţele lor o politicoasă poftă de căscat. Pe neaşteptate, le-am citit *Din negurile vremii* de Eminescu. Oamenii s-au mişcat o dată. Le-a plăcut ca un covor frumos şi au surîs. Supremă şi tragică experienţă : le-am citit din *Les Fleurs du mal*. Uitînd că erau şi cîteva doamne de faţă, sătenii au admirat, după rit, cu o înjurătură, şi ne-au rugat să le mai citim.

Ramuri, an. XXIII, nr. 10—11, oct.-nov. 1929. Semnat : T. Arghezi.

UN EPILOG

Duminica trecută, adunarea Societății Scriitorilor Români a reales președinte pe domnul Liviu Rebreanu, demisionat în urma unei răscoale în dependințe. Personalul de corvezi literare al Societății se mișcase acum vreo trei săptămîni și intrînd cu gălețile pline în ședință le-a vărsat în capul președintelui. Sala fiind pardosită cu parchet lustruit și biblioteca ocupată de cărțile unor foști confrați europeni, obișnuiți cu moravuri în stil indirect, estetica grajdului și bucătăriei a supărat.

Acest atac din subsolurile Societății corespundea cu dorințele personalului unor dependințe mai bine situate. Domesticitățile mai înnalte erau jignite că domnul Rebreanu fusese numit Directorul unei organizații de cultură a Poporului, fără aprobarea Marilor Slugi ale ministerului cultural, monopolizat. În gingășia lui, guvernul a cutezat pentru întîia oară în istoria literaturii românești, să numească la noile posturi exclusiv literați, ceea ce strica armonia monopolului, dînd scriitorilor, care au făcut numai o biată limbă românească, putința de-a lucra ca niște dascăli, minus recreația și catalogul.

Prin urmare, trebuia diminuat domnul Rebreanu. Mijlocul cel mai rapid îl oferea Societatea, unde se

formase personalul administrativ al directorului Educației. Huiduit de ai lui, președintele pierdea terenul întreg. Direcția putea să fie evacuată de literați și dată în primirea învățămîntului, care trebuie scris cu Î mare și salutat cu o sculare dezlipită de pe scaun, ori de cîte ori se întîlnește tipărit la gazetă. Sînt și în învățămînt literați, însă literați serioși, a cărora îndeletnicire literară cade pe rîndul al patrulea, al momentelor libere. Acești literați au și facultăți de specialitate, care-i fac să vadă ce n-au trăit și să scrie ce n-au văzut, foarte documentat. Ceva mai mult, o asemenea activitate, paralelă cu o activitate de canapea, permite unor personalități didactice să obție și maximum de simț moral, în virtutea căruia se poate osîndi o scriere, o atitudine și un temperament.

Se obținuse o diminuare doar teoretică a domnului Rebreanu, și cîteva gazete, asociate efortului de regenerare și reintegrare, conduse de gazetari fără pată și de mari onestități, intraseră pe calea marilor probleme de vitalitate națională.

Atunci s-a ivit un mesager subit al intereselor superioare, în formă de înger. E nițeluș turtit în cap și întrucîtva negricios, dar situația de înger l-a prins minunat. „Scumpe domnule Rebreanu, șoptiră buzele vinete și violete. N-ai vrea să te sinucizi ? Îmi dai mie prezidenția și scapi de grije — și pe urmă te scap eu și de Direcția Culturii. Încrede-te în mine, rămîn sluga dumitale, dă-mi voie să te sărut oriunde vrei, de cîte ori vrei. Așa am tratat eu toate chestiunile mele, în patru ochi și cordialmente. Ai văzut ce bine a ieșit cu Goldiș, cu Goga, cu Manoilescu, cu D.R. Ioanițescu ? Aș putea să-ți exprim în comparații literare, cu ce seamănă gustul fiecăruia din ei. Lasă-mă să adaog limbii mele gustul dumitale. Și, știi, n-am să te înjur de Paștile mă-ti, vorba vine, decît a treia zi, ca după Scripturi."

Domnul Rebreanu a preferat să tacă și îngerul s-a pregătit de luptă. Pentru întîia oară renunța el la rețeta care-i reușise de cîteva ori și nu s-ar fi riscat

nici de data asta, dacă nu căpăta siguranța că adversarul e slab. E un înger degenerat. Și atunci îngerul a strigat... A tipărit un manifest ostil președintelui și își puse candidatura într-un comitet, compus din candidați care, unii n-au știut că li se făgăduia o mireasă încă nedivorțată, pînă la ședință și alții, mai naivi, s-au încrezut în steaua sau în asteriscul lui. Cînd vorbește de stele, îngerul niciodată nu le lasă, în imaginația lui bogată, fără fustă, zicîndu-le „stelele mă-ti". Așa e genul lui, sufletesc, și însuș sufletul devine al „mă-si" în graiul lui abstract. Dar pe cînd manifestul era aruncat valuri în adunare și citit, îngerul nu înceta să mai tocmească la urechea domnului Rebreanu. Mai sînt zece minute ! uite ! adunarea te decapitează : trece-mi prezidenția. Au mai rămas două minute ! Sună ultimul minut !... Un candidat din lista îngerului propuse adunării după trecerea ultimului moment, o corcitură de „aranjament" : să mai rămîie cîteva săptămîni președinte domnul Rebreanu, pentru ca, în răstimp, să continue... tratativele. Mezatul făcu de rușine pe candidat, care-i un profesor inteligent.

Lupta nici nu s-a schițat... A fost un joc de mărgele negre și albe. Fiecare mărgică a căzut în urnă ca o lacrimă de asfalt din ochii îngerului : lacrima neagră cădea din lumina ochiului, lacrima albă din albul lui. Un hohot mare de rîs puse o încheiere semnificativă numărătorii mărgelelor răsturnate din două potire de lemn. Îngerul căzuse. Și, speriate de panica dezamăgirii, slugile răzvrătite se apropiau acum, pocăite pe patru labe, de picioarele mesii domnului Rebreanu...

— N-ați văzut un înger, întreba cineva ?

— Ba da !

Un cățel ciufulit se strecura prin lume, cu coada între picioare.

Facla, an. IX, nr. 309, 27 februarie 1930.
Semnat : T. Arghezi.

REȚETE

„Lingăul“ și „Licheaua“ sînt două din rolurile unui aceluiaș personaj numeros, hotărît de evenimentele unei epoci să ia asupră-și terminologia deficitară a vocabularului social. Și amîndoi, și licheaua și lingăul, sînt mai repede niște bolnavi ai unei epoci decît niște temperamente, nenăscuți, numai făcuți. Făcuți nu în sensul creațiunii, ci obținuți prin deșet. Uleiul de motoare e o creație, însă rămășița lui puturoasă, din asudarea părților murdare ale carterului, e o mocirlă, care în atelier se aruncă, pe cînd în societate se păstrează. Împuțirea echivalează cu experiența și cum acțiunile în care mocirla e utilizată sînt murdare și clasic murdare, pentru așa trebuință nu e nevoie de ulei luminos, căci nu costă moralmente ieftin.

Personajul lingău și personajul lichea nu vin în viață niciodată singuri, ci recomandați, ca slugile care nu dispun de un prestigiu propriu, fie și detestat. Recomandația nu a precedat personajul și întîi a trebuit să fie lingăul și apoi referența. O civilizație superficială, de forme, promovează todeauna însușirile lingăului și ale lichelei. De pildă, examenul și certificatul, unul stabilind selecția și altul consemnînd-o într-un act, în asemenea civilizație degenerează și decad, de la valoare la conduită. În definitiv, valoa-

rea e incomodă căci concurează, imediat ce se naşte, o seamă de false valori, şi le ridiculizează numai prin simpla prezenţă între ele ; pe cînd conduita, raportîndu-se la individ şi slujind fără simbrie industrială ci exclusiv pe bacşiş, flatează şi mulţumeşte. În cursul primar, învăţătorul distinge pe băiatul care îi va căra lemnele din pivniţă şi va da o mînă de ajutor la spălatul vaselor, în bucătărie. În şcoala secundară dascălul preferă pe băiatul care-l va secunda în facerea fişelor necesare unei opere documentare. În universitate, ochiul alege un viitor ginere pentru o fată, care trebuie măritată cu un succesor. Bastonul de mareşal cu care orice soldat trebuie să plece, după o vorbă a lui Bonaparte, pe cîmpul de luptă, în viaţa civilă poate să fie găsit între umbrele, mături şi perii.

Sînt, într-adevăr, momente, lungi momente uneori, foarte lungi, în istorie, cînd o lume întreagă poate fi atinsă de morbul lingăului şi de febra lichelei, fiecare individ silindu-se să se supuie unui lucru şi să-i facă o declaraţie publică : profesia de credinţă din timpurile inchizitoriale. Psihologi, bacii pun în rîndul turmei cîte unul, doi măgari, ca să-i vadă oile, obişnuite să se uite în pămînt şi să zărească la doi coţi de lungul nasului, şi să se ia după ei. Pe măgar îl poartă baciul şi măgarul, fără să ştie, poartă berbecii. Momentele culminante ale lingăului şi lichelei sînt momentele de admiraţie, ceea ce în viaţa mecanică este griparea motorului. A intrat ulei prea mult în cilindri, de calitate ieftină, nerezistent marilor temperaturi de explozie şi a şchiopătat armonia mişcărilor. În atelier, un motor gripat se demontează, se scoate şi se pune pe banc. În viaţa socială reparaţiile fiind necunoscute şi tendinţa intimă a mişcării fiind înlocuirea cu piese noi, admiraţia merge pînă la consecinţa ei, tocirea şi plesnirea.

Deci, iubitule, dacă nu te simţi în stare să-ţi duci încheieturile şi scheletul pînă la capăt şi dacă viaţa

cu orice preţ te tentează mai mult decît căpătarea ei prin efracţiunea de toată clipa a individualităţii, caută din vreme să pui mîna pe un tutore.

Franţujii numesc tutore şi băţul care se înfige odată cu sămînţa, ca să se urce pe el ca un zuluf, firul gingaş de fasole. Dacă nu-ţi iese de la sine protectorul înainte, caută-l căci îl găseşti întodeauna, undeva pe lîngă tine. Întîi, nu are de unde să te cunoască : salută-l. Ţine-i calea şi salută-l pînă ce va începe să te cunoască. Poţi să-l saluţi şi numai în scris, dacă faci una din meseriile scriitorului public. După trei saluturi nu mai rezistă decît acela — un ins foarte rar — care după repetarea salutului se simte nervos şi gata să te ia la palme. Asta e o intrare în materie şi o acomodare cu un stadiu preliminar. Odată intrat, te orientezi mai departe şi progresiv mai departe, abandonînd, rînd pe rînd, fazele precedente şi eventual contestîndu-le.

Ţi-am mai spus că pentru a deveni lingău şi lichea cu oamenii de care îţi atîrnă o situaţie este util să fii aşa cu instituţiile şi cu concepţiile curente. Unora, mai delicaţi şi mai discreţi, le va fi ruşine să se declare de pildă patrioţi şi iubitori de Dumnezeu, socotind că asemenea gingăşii suferă să fie dobitoceşte parcurse cu copitele şi cu coada ridicată. Nu te sfii ; fii ostentativ creştin şi mai ales ostentativ de nuanţa adoptată prin capriciul evenimentelor, de locul unde te găseşti. Adoră cu o sfidătoare neruşinare publică pe Dumnezeu, pe Crist, pe Maica Domnului ; urlă pe dinaintea icoanelor, dă fuga după popi şi sărută-le marginea veşmîntului, mănîncă prescură cu apă, cu vin şi ţuică, indiferent. În aceste lucruri pe care bieţii oameni le cunosc de cîteva sute de ani, fă-te cel dintîi care le-a descoperit. Şi, ca să intimidezi pe cei distraţi din obişnuinţă, ia şi pietre şi dă, pe sub perdeaua lăsată pe sfintele daruri. Acest accent de violenţă vei şti bine că nu-ţi procură nici o complicaţie : căci faci revoluţie cu apă şi sifon, aperi ceva

care nu mai are nevoie de apărare, roata, răstignirea şi alte canoane fiind înregistrate de acum aproape douăzeci de veacuri, de nişte predecesori nesubvenţionaţi.

A! şi vorbeşte gălăgios de morală, cînd toată lumea, afară de puturoşi, preferă să nu insiste. Morala, moralitatea, Dumnezeu, naţia, poporul, neamul, pămîntul — chiuie cu atît mai strident că îţi aparţin, cu cît te vei îmbăta mai des şi vei vomita mai des. Vărsătura ta nu se aseamănă cu a cîinelui ; din ea trebuie să se împărtăşească intelectualii, preoţii, copiii. Singurul inconvenient al prozei tale, fiule, cînd vei face şi în scris asemenea proză, va fi insonora ei banalitate, dacă nu vei şti să te opreşti la timp şi identificîndu-te prin repeţire şi stăruinţă cu un subiect mediocrizat, vei crede că obţii lacrimi din nişte ochi cu scuipat.

Evident, vei evita din răsputeri ideile şi durerile timpului tău viu şi aspru, ca să nu te strici cu lumea şi să nu fii nevoit să-ţi constrîngi viciile la răbdare şi abnegaţie. A raporta toate chestiile la trecut, a masca ziua de azi, înăbuşită în eclipsa veacurilor de almanah pe care nu le-au trăit, şi a le oferi soluţii pentru acum o mie de ani, este a fi un bun lingău şi o lichea binevenită.

Adevărul literar şi artistic, an. X, nr. 547, 31 mai 1931. Semnat : T. Arghezi.

CRITICA

Din cîteva feluri de a face critică profesională, genul felurilor e, întîi, în întregime detestabil, întrucît profesia de tîlmaci, pur şi simplu, e o profesie de chelner, care transportă pe tavă, de la bucătar la client. Al doilea, felul de gustător e cel mai puţin recomandabil în literatură. Să-ţi faci un meşteşug din a scoate cu lingura sau cu paharul şi din a freca pe limbă ! Dacă, din întîmplare, criticul are în ascendenţa lui un cîine, ceea ce nu pare cu totul exclus în stadiul cunoştinţelor actuale, vedeţi cît de colo ce preferă estetica limbii lui.

E o critică asemănătoare cu fascinaţia pe care o produce muzica militară, urmată de popor pe delăturile trombonului şi tobelor mari — cînd e admirativă şi de aceeaş calitate cu veselia copiilor din mahala urmărind un cocoşat sau un dement, cu pocnitori şi pietre. Sinistră profesie şi lamentabil intelect de ceea ce se cheamă la Freud refulare.

Panaiot, vechiul coleg de copilărie şi şcoală, adusese din satul lui în Bucureşti o vergea prelungită cu spirală şi care servea tatălui acestui copil bestial, pădurar, la curăţit o puşcă. Duminica, Panaiot se deda plăcerii lui din ziua a şaptea. Aţîţa cîinii din cartier prin zăbrele, şi cînd animalul îndîrjit punea

gura pe vîrful vergelei, Panaiot, cu o mișcare de spadasin, i-o vîra adînc, zmucind-o cu sînge și cu beregăți. El n-a mîncat niciodată o bătaie în toată puterea cuvîntului, căci și-ar fi îngropat în sine pasiunea de hingher, și cine știe ce se întîmpla dacă ajungea director general de contabilitate, sau critic literar. Se poate închipui orice.

Există personagii palide, intelectualizate, și a căror copilărie, supravegheată și nobil derivată către preocupările de minte, a lăsat un oftat în viața sufletului sau o cruzime latentă. Am văzut unul care, mușcînd cu convingere dintr-un cartof crud, pretindea, subt stăpînirea unui medic hipnotizator, că savurează o pară bergamotă, debarasîndu-și buzele pînă și de niște sîmburi imaginari. Era destul de copt — personagiul nu cartoful — căci avea vreo patruzeci de ani.

Spectacolul e de ordinul masturbării. Criticul în luptă cu o foaie de hîrtie și cu o carte — și al magiei : *envoûtement*. În mînăstirile medievale călugării inițiați înfigeau un ac în efigia personajului ce nu putea fi arestat de tribunalele inchiziției, cu credința că ochiul străpuns în portret corespundea în natură cu pierderea lui, și medicina timpului nu găsea alte origini junghiului intercostal decît practica de la distanță a unei vrăjitorii bine administrată.

Evident că a lua sugestii gata făcute din mîna unui autor nu e mult onorabil și nu demonstrează, în tabela de valori a Demonului, decît sterilitate personală.

Ori atunci, în cazul criticei de zonă ușoară, i se cere condeiului care o exercită puteri de strălucire, de elasticitate și de vigoare, în stare să înlocuiască absența obiectivului cu ceremonia parcursului. De obicei puterile acestea nu se pot asocia cu preocupările minore, și critica rămîne numai acră și ca o tendință la un efect imposibil. Critica de această categorie are intenții care nu fac doi bani, și rezul-

tate, în ceea ce privește culoarea și lumina, terne și coriace.

Căci oricum s-ar plasa în cercul soarelui, critica e o operă de artă, și fără geniu opera de artă de orice natură e tipografică, hebdomadară, dar nulă. Efortul livresc și cerebral savant adaogă copiei criticului virguli, pauze, nazuri simili-stilistice, ștersături, clarități de peniță, dar nu o scoate din emfatica ei nulitate. Ce greu izbutește o asemenea critică să surîdă cînd o caută, și cît de incolor sceptică este aluzia cînd vrea să ne facă să gustăm dintr-un scepticism care decorează o imensă insignifianță. Critica trebuie citită ca o poemă de inteligență și supusă transparențelor și conturelor care regenerează toată poezia, indiferent de sensul ei laudativ sau injurios, străin substanței. Această critică nu e o dorință, e o realitate și lectura ei constituie în sine o foarte delicată și suavă petrecere intelectuală.

Adevărul literar și artistic, an. XII, nr. 664, 27 august 1933. Semnat : T. Arghezi.

APĂ CU FĂINĂ

Fruntariile n-au fost rupte, și calul nici unui năvălitor nu le-a călcat. Fruntariile s-au topit de la sine, fără luptă, săgețile s-au înmuiat ; știrbite, spadele s-au știrbit în răzătoare de noroi. Prin disoluție, s-au dezagregat metalele și piatra. Imperiul de cocă a pus o dulce stăpînire pe întinderi : epoca de apă cu făină.

Concesii, toleranțe și absența preferinței. Aș iubi ceva și nu mai sînt în stare ; aș urî și nu mai pot — surîd, ca să plac și ca nu cumva să se creadă undeva, n-aș putea hotărî unde, că m-aș îndeletnici cu un gust sau sentiment personal. Mi se pare că aș fi suspect dacă n-aș rîde odată cu toată lumea și dacă aș merge cînd ea stă pe loc la o răscruce de limuzine și echipaje. Ah, lacrima ! — să nu aud de ea, oftatul să nu-mi ajungă la ureche ; scrîșnetul să nu-l percep, nici în fotografie. Viața trebuie să-mi pară suavă și dacă gîndesc, dacă scriu și dacă mă urc la tribună, tonul trandafiriu e de rigoare.

Nu e adevărat că scrii prost și că gîndești strîmb. E fals că suferă cineva. Nu e nici mizerie, nici mortalitate maladivă la netimp. Nimeni nu e imbecil, nici nepregătit, nici lichea. Toți sîntem inteligenți

și admirabili. Epoca reprezintă apogeul colectiv : mai mult nu se poate concepe.

Nu vreau să supăr pe nimeni, căci unii cu alții ne găsim în cele mai bune raporturi. Dacă am supărat unul, se supără toți, fiecare supărîndu-se standard. Necazul, ca și tihna, și-a găsit un tip, conform căruia ești indispus identic. Să nu te îndoiești și nu mă îndoiesc. De la îndoială vine tot răul. Să crezi cînd mînjitorul ți se propune pur și inefabil și să pui temeiuri atunci pe ipocrizie și lașitate și dacă impostorul și escrocul intelectual și politic îți recomandă dogme și principii, să zici amin și să-i pupi umbrela și pălăria din cuier.

O serie de lucruri e o convenție unanimă să nu apară în minte și sub condei. Să nu zici „hoț" : vocabulul e inelegant. Să nu zici : „nulitate", „incapacitate" — nu știi cine se poate simți atins și trebuie să-ți menajezi viitorul apropiat. Să nu ți se pară că niște cuvinte de scris „tîmpit" și „dobitoc" sînt în legătură cu epoca și să le utilizezi în abstract. Abstractul și indefinitul supără cel mai mult. Să nu vorbești de barbă, ca să nu ofensezi o caricatură. Să te ferești de termeni ca „student", „profesor", sau „savant" ; cine știe ce se poate ascunde și mocni subt un cuvînt.

Să nu vorbim niciodată de zahăr, de ciment — de pildă — oricît ai plăti sacul și kilogramul. De hîrtie vom vorbi foarte rar și foarte puțin și numai atunci cînd nu e nevoie.

Oricare ar fi revoltele și scîrbele tale, tace-le, zîmbește-le ; trăiești în epoca de cocă și de șpriț. Cîrciumarul care a imaginat amestecul hibrid al vinului de struguri cu sifonul a fost un mare psiholog și el a creat fără să știe o țară nouă : Spritzland. Tace-le, zîmbește-le și dacă vrei dezgustă-te numai de tine : nu are consecință.

Să-ți faci o educație a odraslelor, liniate ca un caiet de socoteli, în pătrate mărunte, ușor de supravegheat. Învață-ți copiii să mintă cu agerime și să

se falsifice cu entuziasm. Dacă printre picături îţi vei putea decide nevasta să iasă la anumite ore şi să se absenteze oportun, beneficiile sufleteşti vor putea să fie sporite cu importante aporturi conjugale. În special, îngrijeşte de viciile şefilor tăi şi furnizează dacă se poate şi dispui de o familie bine aprovizionată, pentru toată ierarhia. Vicii feminine şi vicii masculine, le poţi satisface pe toate şi pe cele din urmă cu împărtăşaniile-ţi proprii : lauda, mersul pe burtă, transportarea scuipătorii, articolul de gazetă. Partea întîia se numeşte : închide ochii, iar a doua : deschide-i bine.

În literatură şi politică, bineînţeles toată lumea e talentată, valoroasă, incomparabilă şi toate cărţile sînt fenomenale. Stupiditate nu există nici aici. Vei face o literatură şi vei inaugura o activitate de presă, care să producă foarte multă plăcere. Arta scrisului şi apostolatul ideilor trebuiesc întoarse la menirea lor, să facă bine la stomac şi să puie vanitatea în stare de spasm delicios. Flatează dacă nu oamenii direct, măcar ideile lor cele mai false şi mai comune. Lectorul se împacă foarte bine şi cu o agresivitate care-i în fond o mîngîiere profundă, căci nu mai lingi o mînă pe dinafară ci un abdomen pe dinlăuntru. Sînt cîteva atitudini eroice extrem de rentabile pentru cel care le poate îmbrăca fără falsă pudoare, în ideile admise şi banalizate. Pune mîna pe o idee banală şi admisă şi fă-ţi din ea un steag revoluţionar. Întinereşte un zeu şi fă-te că regreţi cu pumnii şi cu zbierătul un timp acceptat în istorie. Îţi recomand două mari şi infailibile surse de succes şi procopseală : credinţa strămoşilor şi naţia. La fiece treizeci de ani, cîte o serie de exemplare au făcut excelentă carieră cu acest capital. Însă să-l exploatezi la o temperatură, pe care un vocabular inept a însemnat-o cu calificativul : neruşinare. Că strămoşii tăi au păscut caprele la Adrianopole, că au

fost niște splendizi șătrari însă țigani, nu importă. Învățătura prinde și învățătorul prinde și el.

Unde se grăbesc atîți oameni îmbrăcați corect în haină cu coadă neagră, forfotind paralel și în zig-zag, fără o țintă imediată ? Fiecare duce o tavă nevăzută și un șervet nevăzut subsuoară și fiecare vrea să servească. Sînt chelnerii epocii, pasionați de un stăpîn, care-i așteaptă și-i utilizează pe rînd.

O singură neplăcere poate să se ivească și să strice atîta armonie și reciprocă regulă de concesii și consimțiri. Un eveniment. Un eveniment care nu va putea să le folosească nici la birt, nici la cafenea, nici la bucătărie, la școală și biblioteci, mîinile lor fiind mult prea fine, sufletul lor mult prea gol și personalitatea lor mult prea abdicată. Atunci, o să putem asista la spectacolul de fracuri, de smocking, de redingotă și de chelneri, alergînd să fugă, lăsînd greutățile dure în seama celor care nu s-au întrecut cu ei. Și nu va mai fi nici un drum destul de neted și de lung, pentru lamentabila lor șchiopătare.

Adevărul literar și artistic, an. XII, nr. 666, 10 septembrie 1933. Semnat : T. Arghezi.

ZMEUL TURCESC

Doamna sau Domnişoara îşi face un zmeu turcesc : o revistă, o gazetă. Se joacă o dată pe săptămînă şi trei zile întregi, din şapte, şi încă patru jumătăţi de zi se osteneşte să-l înnalţe. Ah, Doamne, Dumnezeule, cîtă activitate şi bătaie de cap dedesubtul cosiţei alternate între roşcovan şi negru. Doamna nu mai poate de muncă, şi duminica e literalmente zdrobită. Peniţele lucrează, foarfeca taie, guma lipeşte. Al dracului meşteşug ! vrei să spui ceva şi nu apare, te străduieşti o săptămînă şi de-abia cade-n palmă o coacăză neagră caprină. Credeai că tiparul vine orişicui, ca un şoşon. Ce-i de făcut ? De mătură eşti dezgustată, bucătăria... *quelle horreur !* Educaţia cornului îmbucat pe o felie de salam a stabilit un regim de gospodărie pe un colţ de masă şi jurnal. Rufele nu aduc supărare, pentru că se poartă bine şi patru săptămîni, şi nu supără nici exteriorul, salvat de un ghiozdan cu acte. Ca doamnă emancipată, trebuie să te afli în treabă, într-o treabă cu acte, cu ghiozdan şi cu zmeu turcesc, cu gazetă.

Foaia ţi se pare, desigur, că slujeşte la ceva. Faptul că iese, te aduce să crezi că faci evenimente repetate. Doamna face gazetărie, ar fi putut să facă

poezie : are însă chemare pentru politic, mai mult decît pentru liric, pentru politic și social, pentru social și feminist. Cîteva grupări de cucoane nu tocmai de prima frumusețe, nici de o ireproșabilă frăgezime, s-au hotărît să nu mai ție nici cățel, nici pisici de niciun gen, nici de genul cotoi ; să n-aibă colivii cu canari, să nu facă aquarelă. Atunci ? Să mîntuiască fetele și cucoanele frumoase scăpîndu-le de tot ce le place acestor Eve sprintene mai mult, bărbatul, amantul, baia și dansul. Să le explice preferințele vîrstelor viitoare și să le determine să devie din timp conștiente. În locul unei pălării cu zbenghi să puie o ciupercă, fusta de dedesubt să atîrne, fusta de deasupra să n-aibă nasturi și copci și să se încheie cu ace, ceafa să poarte decorative pensulări uleioase, prelungite peste guler, și mătreață ; unghiile să fie înnegurate, ochiul să aibă în colțul pleoapelor puțin pilaf și toată economia înfățișării să dea dovada aderenții la lucrurile serioase ale ghiozdanului dus de ureche. Să aibă suluri subsuoară, planuri, proiecte, și în toate buzunarele hîrtii.

Babele mari mergeau odată cu babele mari și babele mici se orînduiau în cîrduri de babe mici, pe clanuri de sensibilități. Doamna era căprar într-un sistem cu babe mici, și toate se manifestau la tipar. Plină tehnicitate : manuscrise, poștă, corectură, a doua corectură, a treia corectură, bun de tipar, revizie, noțiuni de corp, corp opt, corp zece, aldin și cursiv, clișeu, colaborări, redacție, administrație : ah ! ce acțiune ! La nouă doamna era la tipografie, la unsprezece la redacție, la douăsprezece și jumătate vedea pagina, la patru trăgea, la șapte expedia și avea nervi. Unde e doamna ? E la datorie...

Ideea mergea încet, însă mergea. O damă hermafrodit se făcuse birjar în California : Ce succes ! O domnișoară venerabilă se alesese deputat în Irlanda : Ce jubileu ! Brr ! dar se produce și ceea ce e detesta-

bil : o femeie nesimțitoare dete naștere la șase copii. Mă rog, o femelă care nu-și merită sexul. E jignitor că mai consimt femeile să facă, după descoperirea drepturilor.

Să iei, auzi mată ? un bărbat. Să te ia el acasă. Să te ducă să te ție cu el în patru ochi într-o odaie. Să nu se știe la club ce ți se întîmplă în momentul dispariției și numai să se bănuiască, să nu fie martori de la cerc, să trăiești izolată o noapte întreagă, nopți întregi. Inconștiența inconștienței ! să te întîlnească doamnele babe, să te cerceteze și să audă răspunsul monstruos că a fost bine și că e din ce în ce mai bine. Femeia trebuie educată și înarmată și împotriva propriilor ei defecțiuni.

Sexul e o iluzie amară, el nu durează pînă la vîrsta drepturilor cucerite. Mai bine renunțăm și ne ocupăm de o foaie săptămînală. La urma urmei, ce este sex ? Ce-i dragostea împărtășită ? Eu, doamnă, nu știu. Am fost și eu tînără, negreșit, cu toate că de ! nu covîrșitor de ispititoare — dar n-am făcut ce aud că se petrece. Eu discutam despre existența lui Dumnezeu și nu-mi pierdeam sîngele rece. Dacă un amic voia să mă inducă în hipnotism sexual, eu îl întrebam la ce croitor și-a făcut jacheta, cît a dat pe covor, cîtă chirie plătește și ce a citit din Jules Michelet. Înțelegi bine că nu era încurajator. Am văzut tineri politicoși, sculîndu-se brusc în picioare, dregîndu-și cravata și aprinzîndu-și o țigară pentru că își aduceau aminte subit de o treabă uitată.

Bărbatul ideal nici nu pleacă, nici nu insistă și rămîne tovarăș de doamnă babă cerebrală.

Mîine iese zmeul ei turcesc. Să vezi ce gravă e doamna și iarăș ce ocupată. Trei sferturi de săptămînă nu primește pe nimeni pentru că „scrie". Această îndeletnicire nu poate să fie ținută secret, dimpotrivă. Lumea trebuie să afle ce face doamna, ca să explice de ce-i lipsește timpul cu desăvîrșire. Face gazeta ! Ai auzit ? repet, face gazeta. Ce crezi,

că atît de ușor se face o gazetă ? Vrei să vorbești de domnul Titulescu : feminismul îl preferă tuturor bărbaților politici, din pricina scînteietoarei sale inteligențe. Vrei să spui că domnul Titulescu s-a întors de la Paris. Să spui scris și tipărit că s-a întors. Începi de treizeci de ori și strici treizeci de foi de hîrtie și încă te găsești la a șaptesprezecea redactare, cu mîna la o frunte plină de idei mari, dar goală de cinci cuvinte din care unul a venit. Munca noastră gazetărească e grea, vorbește doamna.

Odată și odată, doamna, scoțîndu-și gazeta, nu și-a explicat că, ieșite din tipografie și trecute prin poștă, pachetele se *reconstituiau* intacte, și că sublimul efort de amestecare a cernelei cu hîrtia nu avea nici o însemnătate. Adevărul merge încet, e știut, dar cîteodată el merge cu mult prea încet, și dacă te uiți bine, parcă nici nu se mișcă. Sînt adevăruri mototolite și zăcute, adevăruri, să mă ierți, plăcinți. Și nimic nu mai putea să le repare, nici roșul de buze, nici cărămiziul de pomete, nici pila de unghii, nici pantoful, nici taiorul, nimic.

O doamnă, în cele din urmă bătea cu umbrela un cățel de gen masculin, cu pardesiu :

— Na, sceleratule !

Adevărul literar și artistic, an. XII, nr. 674, 5 noiembrie 1933. Semnat : T. Arghezi.

FURT, PLAGIAT, REMINISCENȚĂ, INSPIRAȚIE ȘI INFLUENȚĂ

Cîte un acces de puritate și de candoare turbură cîteodată liniștitele ape literare. Un pescuitor în unda clară numai că-și scoate undița din heleșteu și se apucă să bată cu ea oglinda leneșe și să o biciuiască. Un vecin de mal și de traistă pune în cîrligul de prins pește rîmele altuia și dovedit cu mîna în viermii confratelui el se supără și face gălăgie. Apropò, în cîte feluri se petrece furtul literar? Căci dacă ar fi unul singur, un singur fel, jaful, chestiunea s-ar putea simplifica și nu s-ar mai putea scri nici un comentariu.

Se știe ce este jaful. Un autor ia pe alt autor, fără să-i modifice decît limba — e tot o muncă orișicum, dacă verbul a munci trebuie să fie inseparabil de literatură — și-l pune într-una din cărțile lui sau în mai multe, întreg sau parțial. Această ispravă s-a făcut *plus d'une fois* și n-a murit nimeni din asta și toată lumea s-a ales cu un cîștig, autorul (al doilea autor), editorul și cititorul. Batoza tipografică cere să treiere.

Furtul e mai delicat: abați textul original de la destinul lui și îi croiești o altă soartă. Colaborezi cu originalul, atît cît poate să fie și el original, dacă face parte dintr-o despărțitură a vastei noțiuni trep-

tate a tranzitivului a fura. Evident că în literatură toate lucrurile se nasc și mor într-altfel decît pe teren vulgar : cînd cotoiul nostru Grișa, grandios ca o panteră și evoluat în portret pînă la fizionomia lutrei, ne fură un cotlet, noi zicem, pur și simplu, că el la furat — și nu-i dăm bătaie pentru că friptura de care ne lipsește dă luciu fenomenalei lui blăni cenușii albastre. Ronțăim fără supărare un colțuc de pîine. În furt, autorul al doilea pune una proastă de la el, lîngă una bună de la autorul întîi și amîndouă dau ceva, așa și-așa, destul de lizibil, observat numai de ochiul blajinului confrate, care îl răsfoiește și care nu face poliție literară. Dacă ai întreprinde o cotidiană inspecție literară, și ți-ai acorda acest rol într-o literatură, e inimaginabil cît furt ar trebui să denunți în fiecare oră și minut.

Plagiatul nu respectă nimic, voind să-și însușească toată arhitectura și toată umplutura cu modificări de materiale mici. El trece în teritoriul lui construcția pe rotile și-i dă o bidinea nouă. Ierarhia subiectului e păstrată în ordine răsturnată și în interiorul familiei de idei care umple o carte, rubedeniile își schimbă raporturile, unchiul devenind nepot și bunicul verișor. E cel mai detestabil mijloc de furt. Autorul plagiant nu respectă nimic și buzunărindu-și confratele îl mai și depravează, pîngărindu-l în detaliu. El ar fi analogia unui hoț care furînd o prăjitură scuipă în ea, în văzul public, asigurat că nimeni nu o să i-o mai dispute spurcată.

A ! reminiscența, duioasa reminiscență. Înnainte de difuziunea electricității, poeții erau mai onești subt lumînare sau lampă cu petrol. Ei scriau titlul „Idilă“ și dedesubt reminiscență, furt sufletesc, furt cultural, duhovnicie. De la cine ai reminiscentat nu era nevoie să spui și nu interesa pe nimeni, întîmplarea voind ca reminiscențele să fie proaste și tot atît de proaste ca și opera care și le aducea aminte vag. Aceste timpuri naive au trecut. Titlul nu mai

comportă obligații, nici iscălitura. E o demonstrație todeauna posibilă și autorul își organizează argumentele încă din momentul conștiinței reminiscenței lui.

Totul se lichidează onorabil însă prin influență. Autorii care nu admit în ruptul capului neologismul au numit influența înrîurire, infect cuvînt, perfect didactic. Influența e permisă ca o atracție universală și în mediul mecanic în care trăim de cîteva zeci de ani încoace nu există putință să te sustragi unei structuri moleculare și atomice și nucleului ei electronic. Nici nu-ți trece prin cap în ce bombardament de influențe ultramicroscopice trăiești. Aproape că nu mai poți ajunge tu și deveni cineva, trăind exclusiv în zodia lui oarecare. Influența e pe zone, pe timpuri și pe școli — și constituie cea mai valabilă realitate literară și pentru critica pe secole o curbă confortabilă. E permis să-ți placă un scriitor, pe care l-ai citit și să te ții după el pînă te identifici cu umbra lui. Nu furi ci te influențezi. Bei autorul și ți-l asimilezi nu prin pipăit ci prin apa pe care ți-o lasă în gură, prin respirație, prin porii creierului dumitale (fie vorba la ureche : să-ți păstrezi creierul la mulți ani și nu te lași să nu profiți).

O grămadă de autori citiți s-au descoperit așa, plăcîndu-i foarte mult altul. Sînt profesori de creație literară care recomandă ucenicilor docili să imiteze : a imita nu e a fura, ferească Dumnezeu ! E a face așa cînd ăla face așa. A începe cu stîngul ! dreptul ! pentru a putea păși oricum, invers ori cu călcîiele înnainte. O mare bucată de vreme ai imitat pe greci și pe latini și cînd n-au mai prins vechii te și învățaseși să maimuțărești, fără să afirmi, pe moderni și pe contimporani.

E cît se poate de moral să citești o carte, pentru că din ea iese o altă carte, pe care o poți iscăli fără mîhnire. Un om cult e un om citit, și un om citit e pe trei sferturi un autor, dacă vrea să rămîie acolo. Dar cîți oameni cultivați vor să rămîie acolo ? Odată

şi odată tot te munceşte temperamentul şi te trezeşti scriind la minister o poezie, o epigramă — mai ştiu şi eu ? — un roman. E vîrsta cerebrală a anumitelor amintiri, care te scutură, cînd începi să crezi că erai fericit la patru ani şi frumos la optsprezece. Pe vremea cînd nu te voia nici o fată şi te aranjai cum puteai şi acum etc., etc.

Acum, ce-o fi mai bine din toate astea, să furi, să plagiezi, să te inspiri, să subisezi, cum zicea Bonifaciu Florescu, profesor de literatură franceză, o influenţă ? Parcă-i mai bine să fii original, dacă vrei să-ţi spun drept. Dar, uite, costumul ăsta nu se poartă şi nici nu stă bine în ansamblu.

Adevărul literar şi artistic, an. XIII, nr. 728, 18 noiembrie 1934. Semnat : T. Arghezi.

UN MARE CONTRIBUABIL : POETUL

Fiecare așa-numit scriitor a primit din partea editorilor un avertisment însoțit de copia unei circulări ministeriale. De aci nainte, informează editorul, Ministerul de Finanțe obligă casele de editură să-i prezinte liste de autori și de sumele plătite pentru manuscrise. Noua îndeletnicire a caselor de editură nu va fi, poate, din cele mai frumoase și ar părea inutilă fără caracterul ei polițist, dacă îndatoririle fiscale au fost, fără îndoială, împlinite.

E de bănuit că editurile, care fac și comerț de librărie, papetărie, articole de biurou, de radio și de sport, plus alte cîteva afaceri mai mult sau mai puțin conexe, cu branșa, au prezintat în totalul cifrei de afaceri anuale, la fisc, și fracțiunea cheltuită sau cîștigată cu activitatea editorială. Mai era nevoie de adaos și o listă de nume ?

La ce folos, dacă drepturile Statului au fost plătite și dacă domnul Slăvescu a renunțat la fostele declarații, care puneau pe drumuri milioane de oameni și încurcau biurourile și arhivele percepțiilor o lună de zile în prezența galoșilor și un an întreg cu hîrțoagele noi ? Măsura actualului domn ministru de Finanțe a însemnat o importantă ușurare pentru toată lumea : impozitele percepute de la ad-

ministrațiile care plătesc salarii. Onorarul de autor fiind un salariu, oricine și-a închipuit că editurile plătind cotele respective, autorii nu mai au de plătit nimic.

Nu ? Ministerul nu mai vrea așa ? Impozitul trebuie dat încă o dată, și de autori ? În acest caz dacă sibilina circulară ministerială poate fi înțeleasă, salariul autorilor va fi socotit ca un beneficiu net, fără scăderea cheltuielilor și impus în consecință. Ai, de pildă, o mină de aur și plătești după scăderea costului zece la sută din valoarea lingourilor aflate de-a gata în tezaurul dumitale de peregrin în Condicle. Cu deosebire de salariul autorului n-ar implica absolut nicio cheltuială.

Odată, un economist demonstra pe o cantitate de exemple luate din toate domeniile negustoriei și ale industriei că beneficiul de sută la sută este o himeră a ignoranței : nimeni, cu excepția hoțului care ia direct din buzunarul altuia, nu-l poate realiza. Pardon ! poetul și prozatorul român biruiește legea economică ; ei cîștigă o mie de zero — și este foarte probabil că ceea ce au fost incapabile să dea Statului păcura, pădurile, țarina și apele îi vor da Bacovia și Rebreanu.

Cine a putut descoperi acest adevăr fundamental într-un guvern prezidat de domnul Tătărescu, poet și autor de teatru, îl poate verifica la sursă. Primul ministru va indica agenților fiscali cu toată preciziunea, care sînt articolele de mare lux în rentabilitate, din prăvălia scriitorului, sonetul, poema versului alb sau balada — și percepțiile vor ști cu cît vor plăti mai mult la sută scriitorii de talent față de cei mai puțin înzestrați, evaluîndu-se la rigoare și cu greutatea la cîntarul oficial ca trăsurile automobile.

Dar dacă, în sfîrșit, s-a putut găsi formula ideală cu care se vor acoperi golurile lăsate de toate personagiile corecte ale unor gestiuni monumentale ;

dacă omul în stare să o facă eficace este scriitorul, ținut la o penibilă carantină de toate autoritățile unde pana lui ar putea să răspundă la o trebuință, să dăm pace fiscală de sărbători tuturor bandiților, șperțarilor și escrocilor, dibaci în evitarea sancțiunilor Codului penal, să utilizăm la maximum exploatarea literaturii și să tăbărîm pe literați.

Propunem legiferarea muncii silnice pe toată viața pentru scriitori. Temnițe grele, lanțuri și biurouri. Orice scriitor să fie obligat să facă în cincisprezece zile o carte de cinci sute de pagini, cu hîrtia și cerneala furnizate de stat. Dacă de asta atîrnă Bugetul, literații ar fi bucuroși să slujească gratis și pînă la istovire Ministerul de Finanțe. Cu condiția însă, respectată odinioară de stăpînii scribilor sclavi, de Papi și de Împărați, ca Ministerul de Finanțe să trimită zilnic familiilor scriitorilor arestați în beneficiul visteriei nițică pîine și nițel mălai.

Sau să le spînzure copiii.

Adevărul literar și artistic, an. XIV, nr. 735, 6 ianuarie 1935. Semnat : T. Arghezi.

IEFTINIREA ELOGIULUI

Cel care a putut afirma întîia oară imensele foloase ale presei trebuie să fi fost tipograf. Trebuie să fi avut o mare imprimerie și o clientelă importantă și, evident, satisfacția că a contribuit cu plumbul și cu negreala lui la civilizarea sentimentelor de mare tiraj. Și desigur, acest eveniment nu se petrecea în timpul tipăririi *Psaltirei* la Mînăstirea Neamțului, ci mai încoace, probabil că mult mai încoace.

Folosul e incontestabil și dacă cel dintîi observator al proporțiilor lui a fost cum se mai spune azi tipograf-editor, înseamnează că tipograful a văzut just. Situația generală s-a îmbunătățit foarte simțitor, progresul simțămintelor, al părerilor din ce în ce mai exacte și al respectului de aproape și de sine merge mai bine, din ce în ce.

Fără o mare răspîndire a presei nu am putea cunoaște nestînjenita revărsare de valori, de capacități, de caracter, de omenie și de talente. E un belșug de asemenea produse, de care nu ne putem felicita de ajuns și o legitimă mîndrie ne cuprinde că nu le mai putem număra decît în serii și cantități. Închidem ochii și vedem numai individualități, personalități și creatori : masse compacte. Nu mai poți să distingi. Se povestea că nemaipricepîndu-se

să aleagă din cele trei sute șaizeci și cinci de femei frumoase cîte îi trebuiau într-un an, Padișahul își arunca în fiece seară batista în sus și odalisca aceea care o prindea își cîștiga dreptul să fie sclava și stăpîna lui de o noapte întreagă.

Numai zarul, capriciul bobilor sau tragerea cu ochii legați a unui bilet dintr-o mare căciulă, ar putea să hotărască ce anume genialitate trebuiește într-o împrejurare anumită, din cîte cincizeci-șaizeci de exemplare. Ca să enumerăm numai oamenii providențiali ar fi nevoie de cinci-șase căciuli pe specialitate : unanimitatea lor e pur și simplu zdrobitoare : fiecare cartier intelectual are cel puțin zece bărbați providențiali de felurite vîrste și profesii, însă toți transfigurați în profeți și în descălicători înflăcărați de idealul unic, să dea legi noi, benevol sau cu de-a sila, indiferent. Gradul de așa-numită cultură este și el indiferent : oamenii mari n-au nevoie de asta, ei sînt sau nu sînt, diploma, certificatul, actul de naștere, buletinul de vaccin sau un bilet de tramvai se echivalează.

Dacă n-ar exista o presă nu s-ar putea ști că toate interesele sînt în mîini bune, în mult mai multe mîini decît cere trebuința vulgară și tocmai de aceea îmbucurătoare. Sînt cel puțin treizeci de formule generale pentru a ferici pe toată viața un popor și încă trei sute de sub-formule cel puțin.

Avem prin urmare mari reformatori, mari gînditori, mari economiști, mari financiari, mari politici, dar mari așa cum se cade, nu mari ca orișicine. Avem mari de tot și din toate, cu o prisosință care ne obligă să reîncepem toate, și alfabetul, de la ei. Sîntem atît de mari încît obligația unui nou vocabular se impune neapărat. Sîntem extraordinari, fenomenali, structurali, nemaivăzuți, nemaiînchipuiți. Abescu a descoperit mătasea de tăiat mămăliga, Becescu al patrulea picior mobil de la scaun, Cedescu unghia

mare de la suflet, Defescu nodul în papură japoneză, caii verzui, frunza cîinilor dogi, nuielile diafane ale celui care îngrădește, scîrțîitul muzical și praful consistent. Sîntem, fiecare în gen, unici.

Dar așteptăm să începem odată toți.

Adevărul literar și artistic, an. XIV, nr. 781, 24 noiembrie 1935. Semnat: T. Arghezi.

UN RĂSPUNS

Aş fi voit să mai stăm de vorbă cu cititorul şi despre alte obiecte decît domnul Nicolae Iorga, dar deficitar în atitudinile surprinse în derută şi arătate fugind, maestrul şi-a dat seama că pierde terenul şi s-a ambiţionat să reapară subt proprie iscălitură. Pseudonimul „Cocoş" nu-i mai era deajuns marelui curcan, care s-a văzut obligat să cheltuiască şi cîntec personal. Răspunderea, trezită silit la 18 luni de ocări în pîlc şi alai, implica din partea unui maşinist obişnuit să manevreze pe alţii şi preferînd riscului personal, la lumina tiparului, sfoara intrigii ascunse şi calomnia şoptită, ieşirea din anonimatul colectiv. De altfel, i s-a repetat sugestia din anturaj că e momentul să-şi scoată momîia din academii şi ligi şi prestigiile din naftalină şi să dea, odată, şi singur din pană. Omul din dulap a iscălit un hrisov menit să-i salveze tiara şi să-l puie din nou în stăpînirea pierdută a literaturii şi didacticei româneşti.

Domnul Iorga s-a executat : fără tragere de inimă, dar s-a executat. Paralel cu datoria de-a face faţă împrejurării de vitrină şi publicitate, se simţea dator să-şi salveze bravura şi către personalul de serviciu. Tot trimiţîndu-şi rîndaşii din curte ca să discute ei soroacele şi plăţile întîrziate, autoritatea stăpînului se

discreditează și obrazul începe să-i fie discutat la bucătărie și grajd. A venit dintre păinjinișuri și perdele, și s-a prezintat. Cu ce fel de hîrtie a plătit o rată ? Ducîndu-și mîna stîngă la buzunarul hainei din căptușală și scărpinîndu-se simbolic subsuoară. Boierul e om cu ifose mari dar decavat. Bancnotele cotate nefiind mai mici de 500 și 1 000 de lei nici pe piața intelectuală, el n-are decît falsificate și amînă pînă ce va agonisi aceste... documente. Domnul Iorga nu-și plătește datoriile literare cu moneta corespunzătoare, a spiritului și a talentului. Îi trebuiesc fișa antropometrică și datele biografice, un *curriculum vitae*, semnat ca proza d-sale detectivă de către un agent, ca să se poată rosti asupra rostului unui poet în literatura unui timp. Prilej pentru subtilul d-sale vals de a fugi încă o dată de partener.

La studiile noastre de expresie și de natură moartă, domnul Iorga adoptă procedeul *Biletelor de Papagal*, de la care a putut să învețe, în șase săptămîni de cînd reapar, că portretul e rezumativ, concret și mai concludent decît articolul descriptiv — și a publicat *Un Fra Angelico român : T. Arghezi*. Dar un titlu de erudiție nu ține loc de calitate : eticheta, bună în trebile de societate, nu acoperă golul unui text. Domnul Iorga nu știe să facă uz de gen și, în loc de un clișeu sintetic, obține un pamflet descriptiv. Vrînd să construiască o sferă iese o lipie.

Am afirmat că „polemistul“ Iorga nu e un polemist decît în absență. Îndată ce are în față pe adversar, arcul i se înmoaie, săgeata se sfarmă ca o macaroană, iarba nu mai ia foc și fierul d-sale de cauterizat oamenii cu o crestătură infamantă pe frunte trebuie roșit cu chibritul.

D-sa nu este ceea ce numește, cînd își enumeră succesele în element haotic, un luptător. Lupta subînțelege corectitudine și acest amănunt de croială sufletească nedegenerat e viu și la făpturile derizorii ale biologiei, prevăzute cu ac și oțet. Domnul Iorga

insultă și se împacă. Geniul d-sale rezidă în mahala. Ori cheamă la judecată pe un gazetar, care s-a îndoit de lumina d-sale orbitoare, nițel mucegăită, și cere să i se facă scuze și să fie recunoscut în instanță.

Biletele noastre duc altfel de polemici, fără insultă brută și împăcare brută. Deprinderile maestrului sînt descumpănite și ele pot să afirme despre redactorul lor că e „cel mai agresiv dintre pamfletarii care nu cruță nimic, om sau idei". Într-adevăr, domnul Iorga s-o fi așteptat după ce a opărit trandafirii cu o mie de căldări de lături, să punem stihar de atlaz alb și să sosim cu cădelniți aprinse și cu mătăuzul scufundat în apă de lavandă.

Polemica e proză frumoasă și pamfletul ei operă de artă. Lucrul care poate să identifice măiestria și să-i controleze substanța și ținuta — modelul alături cu interpretarea — e polemica penei de scris. În războiul cu pușca, materia se isprăvește și fără gloanțe în cartușieră, cu lancea pierdută și cu baioneta ruptă, soldatul pune mîna pe ce găsește și dă. În polemica vorbelor ea trebuie să fie infinită și n-ai de apărat numai opera sau persoana, ci și apocalipsa lor. Nu dai ca să scapi : cinstea noțiunii se păstrează la inventar. Datoria cere originalitate, nivel, vigoare, acuratețǎ și exemplară onestitate, satisfăcînd ceva mai mult decît necazul sau mizeria morală a unui autor. Polemica de rînd rămîne, cînd i-a trecut ziua sau i s-a terminat săptămîna, o vociferare fără caz și o insultă fără conținut : o ploaie de semne de exclamație.

Am citat cu luare aminte portretul încercat de domnul N. Iorga. În *Neamul Românesc* care îl reproduce cu un aldin declamatoriu, articolul are 48 de rînduri și vreo 600 de cuvinte. Dacă aș avea loc mai mult l-aș reproduce și eu, ca să-și facă cititorul meu comparativ o idee exactă de lipsa elementelor însușirii literare trebuincioase la condiționarea unui text pole-

mic, indiferent de ce tratează și de neplăcerile pe care le-ar provoca. Domnul Iorga s-a ostenit să opuie *Biletelor de Papagal* un bilet de păun. Îl invitasem să apară în arena deschisă, ca să facem și dovada relei credințe. Angajat într-o împrejurare precisă, domnul Iorga dovedește mai mult : necinste și neputință. Nici o idee, nici o imagine, nici acele două, trei cuvinte împărechiate, care colaborează la satisfacția estetică, așteptată înainte de orice alt considerent, de justețe, de articulare exactă și de profunzime, de la un scriitor curent, necum de la unul cu faima glorioasă și cu poziție în buget. *Biletele de Papagal*, lipsite de orice fel de orgoliu, au și ușurința de-a uita cu totul de sine, libere să prețuiască o pagină bine scrisă de la oricine ar veni și împotriva lor. Dar asupra domnului Iorga și a școlii d-sale au o superioritate de ton. În așa-zisul d-sale portret domnul Iorga adună peticele din care și-a compus timp de un an și jumătate campania de însănătoșire și moralizare literară (!), le lipește la rînd și semnează : N. Iorga.

Capetele pe care își reazimă sentințele majore dau schema metodelor sale de viață și de știință. Adevărul e alternat cu minciuna conștientă și cu falsul voit, puse alături și în balansare, ca să cîștige din realitățile diminuate o culoare de autenticitate. Istoricul n-are conștiință. Pedagogul e în toată întinderea moralului un imoral disolut. Rectorul nu se deosebește de martorul care jură cu mîna pe cruce că recunoaște în concurentul lui un asasin.

Fostul prim-ministru are complexiunea tîlhărească. Din capul putred și din ciuperca inimii pînă-n tălpi, în pasul cărora, pe marmura paraclisului, auzul recunoaște călcătura, parcă înnăbușită, a spărgătorului de altare, fățarnicul mentor e un cinic al cheilor sufletești și al chivotelor forțate. Numai o epocă fără control și fără vreme, alergată de inițiative rapide și împînzită de munci începute și care trebuiesc duse

pe neodihnite la capăt, poate să-l lase să se strecoare prin arătura ei.

Nu pot să consacru unei judecăţi punct cu punct a materialului din textul semnat N. Iorga, comentariile, dintr-o dată, pe care le comportă. Voi face-o treptat, în fiecare număr viitor al acestei cărticele săptămînale. Deja i-am luat cititorului prea multe pagini, publicînd, pentru documentarea lui, reproducerea unui articol, aflat la sfîrşitul numărului prezent şi care arată locul unde legătura unui sentiment gingaş al meu, murdărit de domnul Iorga, s-a rupt. El documentează aserţiunea şi fanfaronada domnului Iorga : „Mi-a *trimes* cu dedicaţii îngenunchiate primele sale opere". Nimic nu se poate schimba în diametralul lui opus fără cauze certe şi numai din necesitatea de a schimba un costum. Cititorul mă va ierta — l-am mai rugat o dată — că pentru întiia oară într-o lungă activitate literară sînt silit să vorbesc de mine. [...]

Bilete de Papagal, nr. 7(484), 1937.
Semnat : T. A.

ȚIGĂNIE LITERARĂ

Un destin bizar comandă raporturile dintre acei „făuritori de limbă", cum au fost numiți, cam pe meșterește, așa-numiții pe românește scriitori. Dacă unul din zece are niscai talent, se supără nouă, mai împăcați cu mediocritatea egalitară, dar supărați și unul pe altul, dacă regula suprapunerilor și asemuirilor e satisfăcută. Cei zece se grupează în cîteva extaze, jigniți pe celelalte grupe, din care se desfac rînd pe rînd cîte unul, grupat cu alți desfăcuți, și zece indivizi, reformați continuu, reîntocmesc de nenumărate ori grupele, desfăcute în sfîrșit în zece singurătăți antagoniste și continuînd să se regrupeze și după aceea.

Ei nu sînt chiar scriitorii care au izbutit să-și fixeze numele pe un logaritm, aceștia ies din cursă și circulă izolați pe cîte un pogon, salutîndu-se prin ceața din depărtare ca niște sentinele de fruntarii. Și între ei se găsește cîte un țigan, dar atunci e țigan autentic și se caracterizează de la mamă, nu de la meserie. Meseria țigăniei vine de la lipsa de meserie literară.

Dacă la examenul de tipograf aș fi fost întrebat ce-i un scriitor cred că inginerul și dascălul ar fi știut mai bine ca mine, care mi se pare că sînt ; nu-s prea sigur, dar parcă s-ar zice. În principiu știam că scri-

itorul e un animal care și-a pus pe o carte semnul lui, copita, cornul, măsălele sau inima : trei organe admise. Mai sînt și celelalte, francezul le numește *tripes :* nu știu cum se cheamă pe țigănește. O carte care a rezistat o generație, în succesiunea neîntreruptă a recrutării și a contigentului, e un lucru construit, un pod : mergi pe el și treci dintr-un mal pe celălalt. Este !

Între cărți și între scriitori mișunau sateliții simpli și compuși. Ei doresc să fie fără să se poată realiza, feroci în intenții, neputincioși în faptă, individualități de împeticări și cîrpeală. Toate generațiile aglomerate de erzațuri se leapădă de ele progresiv : drumul biruinței trece printre cruci, de-o parte și de alta. Unii însă din morți nu primesc să moară la timp și șchioapătă răniți cu intestinele și fierea tîrîș, între șanțuri și între noii veniți, veniți și ei cu avortonii lor. Ei întîrziază într-o viață care-i refuză. Viața e frumoasă dar disprețuitoare ca orice frumusețe. Te agăți de ea fără să-i placi, insiști și rîde, strînsă de braț cu unul mai voinic. Protestezi : e ridicul. Tu vrei dragoste cu de-a sila și dacă nu izbutești scuipi sau, mai brav, vitriolezi. Țiganul e și hingher : pe vremea lui Mihai a fost și călău. Dar i-a tremurat mîna, a îngălbenit, spune povestea, și i-a căzut săcurea : își pierduse stilul, a vrut și n-a putut : i s-a bîlbîit personalitatea. El nu putea să taie domni, decapitase găini. Între țigani, gîdele e numai haham.

Puterea multor condeie merge la articol, articolul cenușiu, al permanentului deziderat, repetat. Ca vechi alpinist al marilor coaste de granit și marmoră ale continentului aș putea spune că li-i respirația defectă. Plecam, și împotriva povîrnișului de piatră, ca în literatură, o sută, și ajungeam pe creastă sus puțini de tot : unul, doi. Cei mai mulți rămîneau îndărăt. Unii speriați de gigantismul lespezii abrupte se cumințeau decum puneau bocancul pe linia temeliei, alții erau semănați, pe suiș. Ei nu-și urmăreau tova-

rășii cu pietre : muntele e impropice pentru țigănie. Dacă scuipau cîte unii, nu scuipau a ocară ci a suferință, că tușeau cu sînge. În schimb, în alpinism există un plagiat cu echivalență de act imposibil în literatură : funicularul. Poți afirma că ai pus talpa pe Righi cu document : o mizeră fotografie de amator.

Articolul, înmulțit cu sineș, articolul de opinii, e ceva dar nu-i nimic : niște praf pe o carte ; îl șterge pămătuful. Trec zece, douăzeci de ani în această zadarnică activitate. La vîrsta de patruzeci începe să încărunțească tîmpla și tu ești tot la primul tău articol, variat de cîteva sute de ori : o pelticărie a cîntecului nerostit. Și te cutremură panica. N-ai avut curajul să fugi din circonferința vîrtejului vrăjit : ai vrut să te răstignești în ea. Ce faci atunci ?

Ah ! ce faci atunci... Vrei să dobori pe idoli și n-ai cel puțin o furcă, un trident : ai un băț, un moale băț. Și ai și conștiința că nuiaua ți-atîrnă moliie. Cuvîntul ți-e palid, ideea clorotică, fraza incoloră. Cu asemenea scule opintirea împotriva scriitorului din Piatra Craiului e deșartă. El e și tu nu ești.

Informația zilei, an. III, nr. 476, 29 aprilie 1943. Semnat : T. Arghezi.

OMUL-OM ȘI NEOMUL

E o poveste veche și-ntodeauna nouă. O uită unul și o retrăiește altul, și, ca și cum nu s-ar fi repetat în toate zilele, se înmulțește la nesfîrșit. Neînțelegîndu-i rostul, jignit de continua ei reeditare, și de un dezechilibru într-adevăr uimitor, și concepînd pe omul din poveste monstruos, graiul poporului l-a pus între animalele ce i se părea că au trecut în el printr-o migrațiune odioasă, stabilind identificările cum s-a priceput : porcul, măgarul, șarpele.

Omul se naște idealist și naiv, cu o părere bună de oameni. Zac în simțirile lui frăgezimi inuzabile și capacități de bună-credință, pe care nicio decepție nu ajunge să le știrbească. El șovăie să tragă la răspundere omul, și-l face animal, ca să scuze moralul și să se mai poată încrede în el.

Omul-om nu vrea să rătăcească singur împrejurul lumii, are nevoie de tovarăși : tovarășii-l mint, ucenicii-l fură, prietenii-l necinstesc. Porcul își păstrează firea și caracterul fără să și le izmenească, măgarul e un om de treabă, șarpele a fost numai în metaforă încălzit la sîn. Animalul nu iese din personalitatea lui ca să ți se facă plăcut, amabilitățile perfide îl dezonorează : viu ori ucis, mîngîiat sau bătut, el rămîne el. Singur omul cunoaște și exploatează trece-

rea dintr-o clasificare într-alta și prefăcătoria. Onest e numai dobitocul — și semenul lui omul-om.

Subt oblăduirea zisei inteligențe, omul vulgar poate să fie dublu, triplu și la nesfîrșit variabil, în acelaș timp și obiect, zbătîndu-se între aparențe și samsar al tuturor stărilor sufletești, lucrînd fără marfă proprie și capital. El riscă o mască luată de la altul. O mască plînge și alta înșeală : cîte cinci obraze suprapuse, lepădate și reîmpărechiate : sentimentalul și licheaua, devotatul și canalia. Viața e o problemă de expedient și de secundă. Un antrefileu, pieziș : totalizare irealizabilă.

Povestea e una și aceeaș în toate vremile, în toate limbile.

Era nefericit, era hulit și l-ai ajutat să-și vie sufletul lui în fire. L-ai adunat din zdrențe și bube, zăcînd pe o margine de drum, uitat dincolo de ciulini și bozii. I-ai dat din plosca ta rachiu, ca să-i înzdrăvenești cumpătul rupt, i-ai uns rănile cu undelemn, l-ai urcat întins pe spinarea àsinei tale, de călător pe nisipuri, și l-ai dus acasă la tine, l-ai culcat, l-ai oblojit, i-ai cîntat din ghitară lîngă ureche.

S-a vindecat, bietul, și te-a pizmuit că putuși să-l ajuți. Pe la răspîntii s-a dat în vorbă cu hòții de noapte, care-ți pîndeau ograda să-i dea foc, șoptindu-le pe unde-i trecerea printre ghimpi mai lesnicioasă, și l-ai văzut otrăvindu-ți cîinii de pază, după ce nu a putut să-i alunge. A vrut să-ți răzvrătească slugile și a început să-ți poruncească. Ți-a-ntors prietenii de la ușe. Și-a șters nasul de mămăliga ta și ți-a scuipat în fiertură, să te spurce. Și-a făcut bîtă, să te aștepte-n pădure. Ai aflat cum s-a surpat lîngă tine stejarul prăvălit, de la fîntînă. L-ai auzit din somn ascuțindu-și cuțitul. Te-a vîndut pe nesimțite cui a vroit să te piardă. L-ai trimis să ducă vorbele bune, și el s-a dus și te-a pîrît. Iuda sta la masa ta de taină, cînd s-au arătat în zarea ferestrei, prin perdeaua de borangic, sulițe și coifuri. I-ai frînt pîinea ta și i-ai dat-o binecuvîntată, a sorbit din paharul tău.

Nu e șarpe omul cu chibzuiala piezișe, dar pe furiș — e om, om ce numai se despoaie ca șarpele. Uită-te la el : pielea i s-a zbîrcit și joacă pe hîrca uscată, ca un ciorap lăbărțat, cîrpit în găurile strîmbe. Îi bate pleoapa vînătă pe care-o atinge cinstita-ți căutătură. Îi tremură buzele crăpate de-o ciudă fierbinte, îi arde urechea și-i țiuie conștiința. Ești milostiv și blajin : bunătatea ta îl face bolnav. Ar fi vrut să rămîie mai bine unde l-ai găsit zăcînd, să-mbuce ciorile din el și să nu le poată goni cu brațul obosit, — și te urăște pentru că l-ai iubit. Ce bine nu i-ai făcut ?

Într-o zi de fantezie ironică natura zămislea miazmele, putreziciunea, muștele, viermele, ploșnița, ciupercile veninoase și fierea.

Vremea, an. XV, nr. 704, 27 iunie 1943.
Semnat : T. Arghezi.

NĂPÎRCA

Îmi dai tîrcoale năpîrcă. Te simt alunecîndu-mi primprejur, strecurată prin hîrtii. Mi-ai furat o foaie și te-ai dus cu ea, unde nu știu, înfășurată pe unul din ouăle tale. M-ai pîrît, trăitorule din murdărie și pîră, și mi-ai stat în drum, pe furiș, vreme-ndelungată. Ai socotit că nu te-am băgat de seamă — te-am văzut și te văd și acum, cînd mă citești. Despre tine-i vorba, năpîrcă, deschide ochii bine, nu te-ai înșelat, și poți și să ți-i închizi.

Năpîrcă ți-e numele colectiv, omule netrebnic, repetat în fețe multe, de la șarpele spîn la șarpele flocos, de la vierme la rîmă, mușiță, larvă și lindin. Ce dulce te apropii și ce surîsuri îți dilată gurița, ție, celui cu ochelari de urechi, care ți-ai făcut un cap de copil idiot la patruzeci de ani, eczematos, zgîit în două lentile de miop. Ce dulce și ce cald ești, cînd vrei să minți, și ce plină ți-e emoția de admirație și de citate, una din năpîrci.

Celălalt, ai dus ghiozdanul unui învățat, i-ai răbdat scuipatul și piciorul, i-ai supt guturaiul din batistă, și adunîndu-i peticele dintr-un ungher, care purtau din ființa lui o ștersătură, le-ai pus în

rame de bronz, ca să-i flatezi vanitatea și să afle că și ce arunca din el îți era scump. L-ai hoțit și l-ai tîlhărit fără să știe, ai adunat avere și-i mai mulgi și astăzi mormîntul. Tu ai în tine, năpîrcă, mai multe jivine, și dihòrul, și hiena, și un păduche. Te aștept să te retez în două cu nuiaua, tăvălit. Citește : șira spinării ți se va rupe cu nuiaua asta. Poți începe să te frămînți de pe acum.

Altul, ai înțeles de unde-ți vine primejdia ticăloșiei și ai vrea să te îngrădești cu măsuri, cu garduri putrede și cu suliți ruginite. Ai vrea să pui la remorca fricii, care te muncește ca o energie, puterile àltora, plictisiți de mișeleasca ta stăruință. Te mai mîngîiai cu visul că oamenii nu te-au cîntărit și că i-ai mai putea stăpîni cu o teroare meșteșugită. Ai simțit că s-a schimbat ceva ?

Timpul te înghesuie și te strînge tot mai tare și te lichidează treptat. Cauți în van să scapi de frînghia lui, care-ți înnoadă coada și-ți curmă gîtlejul. Nu mai e mult și ai să dansezi în văzduh, în luptă cu ștreangul. Ești în convulsia finală : o singură ultimă bucurie nu pot să ți-o iau, că, scuturat în mădulări, vei încerca spasmul fericit al tuturor spînzuraților.

Știu ce spaimă ascunsă te înneacă : te cunosc. Bravura ta de afiș e masca unei puturoase lașități. Ți-o mai cunosc și alții, și călăul care va trage de funie la bătaia a treia de tobă. Îi vezi cum rîd ?

Ai vrea și tu, altă năpîrcă, să fugi de pedeapsă dar n-ai unde scăpa, drumurile ți s-au strîmbat, pămîntul se leagănă și se ridică și te întoarce de unde pleci. O să-ți cerșești patul, blidul și țigarea de la cel la care ai slugărit cu șoapta neagră și cu iscoada, dar care nemaiavînd trebuință de Iudă, te aruncă înnapoi cu ciubota. În ogradă, te așteaptă gîdele liniștit, cu frînghia. El știe cînd ai să pici.

Decînd te rabdă țărîna, vînătă năpîrcă, cu capete multe ? Te-ai lăsat să te umfli, să crești și să te înnalți

pe spinările celor doborîţi de tine. M-ai făcut să te îndur, să te miros, să te aud, să te rabd. Ţi-ai pus bucile pe obrazul meu de fecior răstignit.

Ţi-a sunat ceasul, năpîrcă. Îl asculţi ? A bătut ceasul tău din cimitir.

Informaţia zilei, an. III, nr. 603, 11 septembrie 1943. Semnat : T. Arghezi.

BAROANE

Ce semeţ erai odinioară, dragul meu, de n-ai mai fi fost. Şi ce mojic ! ce mitocan ! ce bădăran ! Nu te mai recunosc. Parcă în hainele tale a intrat alt om şi parcă celălalt a plecat în pielea goală, pe undeva, prin ceruri ori în iad.

Botul nu-ţi mai e aşa de gros, fălcile ţi-s mai puţin dolofane şi ai început, Doamne !, să şi surîzi cu buzele alea groase, şterse de unsoare. Ceafa ţi s-a mai tras, guşa s-a mai moderat, burta caută un relief mai apropiat de spinare. Nici părţile de dindărăt nu mai sînt atît de expresiv dominante, dedesubtul croielii scurte.

Cred că nu mai iei dimineaţa patru cafele cu lapte, o halcă de şuncă şi opt prăjituri, cu care ţi-ai pus din nou în funcţiune intestinul gros, anemiat de răbdări prăjite. Te umpluseşi bine, pînă la rîgîială. Ţi-aduci aminte ce sfrijit erai pe cînd erai sărac şi cum ne pălmuia căutătura ta aţîţată după ce te-ai procopsit. Îndopat cu bunurile mele, nu-ţi mai dam de nas şi ţi s-a părut că eram pus pe lume ca să slujesc mădularele tale, burţii, guşii, sacului şi dăsagilor tăi : ăsta era rostul meu, a trebuit să-l aflu de la tine, flămîndule, roşcovanule, boboşatule, umflatule.

Mi-ai împuţit salteaua pe care te-am culcat, mi-ai murdărit apa din care ai băut şi cu care te-ai spălat. Picioarele tale se scăldau în Olt, şi mirosea pînă la Calafat, nobilă spurcăciune !

I-auzi ! Vrea să-mi fie stăpîn şi să slugăresc la maţele lui, eu care nu m-am băgat rîndaş nici la boierul meu. Vrea trei părţi şi din văzduhul meu, ca să răsufle în răcoarea mea numai el. Lasă-mă să-mi aleg stăpînul pe care-l vreau eu, dacă trebuie să mă robesc, nu să mă ia la jug şi bici, înşfăcat de ceafă, cine pofteşte.

Uită-te, mă, la mine ! Baroane ! Să ne desfacem hîrtiile amîndoi, eu zapisul şi hrisoavele mele, scrise pe cojoc, şi tu zdrenţele tale. Scrie pe ale tale Radu ? Nu scrie !... Scrie Ştefan ? Nu scrie !... Scrie Mihai, scrie Vlad, scrie Matei ? Nu !... Păi ce scrie pe cîrpele tale ? Degete şterse de sînge ?

Mi-a ieşit o floare-n grădină, ca o pasăre roşie rotată, cu miezul de aur. Ai prihănit-o. Ţi-ai pus labele pe ea şi s-a uscat. Mi-a dat spicul în ţarină cît hulubul şi mi l-ai rupt. Mi-ai luat poamele din livadă cu carul şi te-ai dus cu el. Ţi-ai pus pliscul cu zece mii de nări pe stînca izvoarelor mele, şi le-ai sorbit din adînc şi le-ai secat. Mocirlă şi bale rămîn după tine în munţi şi secetă galbenă pustie în şes. Şi din toate păsările cu graiuri cîntătoare, îmi laşi cîrdurile de ciori.

Începi să tremuri acum, căzătură. Aşa s-a întîmplat cu toţi cîţi au umblat să-mi fure binele ce mi l-a dat Dumnezeu. Te-ai cam subţiat şi învineţit. Obrazul ţi-a intrat în gură, gulerul ţi-a căzut pe gît ca un cerc de putină uscată. Dacă te mai usuci niţel, o să-ţi adune doagele de pe jos. Ce floacă plouată-n capul tău ! Ce mustaţă pleoştită ! Ce ochi fleşcăiţi ! Parcă eşti un şoarece, scos din apă, fiartă, de coadă, Baroane...

Informaţia zilei, an. III, nr. 622, 30 septembrie 1943. Semnat : T. Arghezi.

OTRAVA

Heinrich Ibsen, mi se pare, a făcut, după fabuliști, descoperirea că omul e adeseori o reproducere a unui animal dintr-altă specie decît a lui. Fără să fi avut în ascendența cunoscută de pildă porci, sînt semeni de-ai noștri care-i evocă de la prima vedere și fără nici o figurație tendențioasă. Spațiul dintre bărbie și urechi, dilatarea maxilară, ochii mici, buzele și nasul, totalizate dau mai mult decît o asemănare. În pantalonii sau în fusta modelului, evoluat pînă la jurnalul de mode, se ghicește deasupra unui punct buzat coada învîrtită a străbunului anonim, încurcat într-un copac genealogic.

Cu toate că, scoborîtor, zice-se, din maimuță, omul nu o amintește normal. Unii reprezintă direct gorilul, cimpanzeul, cinocefalul. Șarpele e prezent în ochii întunecați ai pizmașului, care neavînd curajul să asasineze, mușcă și neputînd nici mușca, se dă la om cu gingiile goale și cu limba căscată. Șarpe surogat. În bucătăriile rîncede gîndacii bruni fug de lampă cu cîte un ou îndărăt : subsecretar cu ghiozdan. Anumită proză de ziar se asimilează cu opera cățelului pe o suprafață netedă, alunecînd pe rădăcina cozii ca-n tobogan, cu o intenție de higienist.

Asemănările sînt în general și fizice și morale, dar la scheme precise corespund caracteristice identice. Și reacțiunile sînt identice. Conversînd cu cîte cineva, te ștergi involuntar dedesubtul scaunului pe picioare. Ai impresia inconștientă că ai călcat în ceva și te-ai umplut. Ți se prezintă un domn corect, priceput în poezie, muzică și pictură, și-ți miroase a șoarec. Are aderențe cu șobolanii. Și dinții de sus, strînși strîmb laolaltă, într-un surîs ca pe o ghindă, trădează obscurele ancestralități. Duhoarea de coteț care împute de-a dreptul cuvintele alese, ale cîte unui delicat, select și sentimental, e altceva : asta aparține fiziologiei, la cuvîntul Ozen.

În curtea cu păsări a gospodăriei sînt însă găini cu nume și atribuții de cucoană, Madama, Franțuzoaica, d-na Ana, Licențiata în teologie. O gîscă, respectată în familie, are prestigiul unei profesoare de matematici inginer. Porumbița cu crinolină albă e Principesa...

Împărecherile disparate intră în problemele de psihologie. Otrava ciupercilor zace în unii oameni, predispuși la cancer. Posomorîți și vineți, ei suferă de toate sănătățile, bucuriile și succesele altora. Parcă hrăniți cu păr și rămășițe de mușama și piele, ei clocesc în stomac o bubă rea, care dacă nu se exprimă încă pentru chirurgie sau cioclu, își caută o evacuare morbidă pe calea tiparului sau în grai. Cînd apare dintre ei un reformator, un dictator ori un ministru, e o calamitate. Tinerețea are ordin să fie bătrînicioasă, obrazul trebuie ofilit, surîsul eliminat ; inocența exasperă. De la otravă la nebunie distanța e neînsemnată, ferocitatea devine epidemică și un popor întreg se contaminează de ura bolnavului lăsat liber împotriva omenirii. O armată de milioane de nebuni pornește la căsăpie și dă de lucru ani de zile popoarelor de pe glob, moarte, mizerie și spaimă.

Otrava ține minte și mocnește răzbunări fără scadență. În viața presei, îmbulzită, se întîmplă să lovești cu cotul pe cîte un minuscul potentat, prevăzut

cu o pungă de venin iritată orgolios. Uită omul și vînătăile de hazard ; acela nu poate să uite că i-ai modificat deschizînd umbrela direcția colțului batistei. La înghesuială ți se mai turtește pălăria : acela îți cere să-i cumperi una nouă. Pentru că se amestecaseră inoportun într-o chestiune de artă, un medic de genito-urinare și un advocat au primit odinioară un rapid bobîrnac. După 10 ani, la o adunare, am fost prezintați unul altuia, subsemnatul și advocatul, care îngălbenind, a trecut în vînăt. Rămăsesem cu mîna în aer și el se căuta în buzunare, apoi în portmoneu cu febrilitate. Avea un document. Mi l-a arătat aproape leșinat : trei rînduri tăiate din articolul meu, nici cît un răvaș de plăcintă. Așteptase 10 ani încordat, 10 ani l-a chinuit un venin atroce. Și în toată vremea asta, noi ceștialalți, sănătoși la inimă și la minte, rîdeam, cîntam, fluieram și ni-era veselă viața printre animalele autentice și ciupercile nestrămutate, cu care seamănă omul.

Bilete de Papagal, an. XVI, nr. 20, 12 ianuarie 1945. Semnat : T. Arghezi.

PÎINEA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE

Pe vremuri vorbele pîine și muncă pentru pîine erau niște locuri comune de retorică și constituiau materialul plastic, al terminologiei economiștilor discursivi. La utilizau cu atît mai des, cu cît erau mai bine hrăniți. În marfa cuvintelor care privesc mîncarea și băutura îi stă bine oratorului corpolența. Ea deschide apetitul, ca la restaurant patronul trandafiriu cu burtă și bucătarul cu gușă.

Grosul lumii nu se gîndea la pîine, la carne, la untură și unt. Bărbatul care ducea acasă mielul gras la spinare, pepenii în brațe și peștele de urechi era un mahalagiu sărac. Profesorul, medicul, inginerul, advocatul — intelectualul ! — și-ar fi pierdut orice prestigiu, măcar să fi spus cît i-a costat fript un curcan. Numai Doamna — și foarte rar și Doamna — se cobora pînă la aceste detalii de mizerie : ea cînta pe harpă sau la pian o romanță, pe cînd toată treaba din fundul apartamentului rămînea pe seama bucătăresei, ca și copiii.

Nimicurile de ieri au ajuns problemele de azi, esențiale. Domnii aleargă după o bucată de brînză și își dau la telefon furnizorii secreți, care le vînd merindele cu de 20 de ori prețul oficial. Și prețul oficial cifrat în birouri, comparat cu o realitate obiectivă, e

fals, dar și prețul de cumpărare a ajuns scandalos. Mijlocia nu se mai poate echilibra între prea cunoscuta cerere și ofertă și negustorii, deveniți hoți de drumul mare, eludează prin variate tertipuri termenii cîntarului pieții. Tîlhăria de proporții trăiește alături de tîlhăria măruntă înfrățite și ziarele politicoase recurg la eufemismul „specul㓠ca în filosofie.

Nu știi cu ce să începi o listă a pungașilor autorizați, cu lăptăreasa murdară, cu băcanul sordid, cu brutarul îngălat, cu măcelarul? Manipulatorii alimentelor sînt parcă impuri întradins. Labele lor care scumpesc dumicatul omului nevoiaș îl și spurcă. Haina miroase, cămașa e rîncedă, unghiile adună excrementele negoțului, amestecate cu cele personale. În ce hal trebuie să fie rufăria nevăzută, încheieturile, comisurile și picioarele, nu s-ar putea cunoaște decît atunci cînd un serviciu de higienă municipală bine aplicat i-ar dezbrăca pe milionarii din colț la piele în mijlocul clientelei, aplicîndu-le nuiaua pe fese de un număr de ori reglementat. Aceste brute, care-ți bagă mîna în gură pînă la cot și pînă-n stomac, nu s-au spălat niciodată și degetele lor trec de la măruntaiele personale la sfînta pîine și la inefabilul lapte, ca de la o bubă cu puroi la o cicatrice supurată. Mănînci din nasul și din ciorapii lor — și plătești favoarea scump.

Negoțul și-a creat și stilul purtării și concordanță cu sălbăticia la cîștig. Mitocănia și brutalitatea dictatorilor de la tejghele ai lumii flămînde, zeci de mii de mici negustori, ne tortureazã în toate mahalalele satului fără cîini ce-i Capitala, dată pradă tuturor formelor de brigandaj. Lipsită de garanțiile elementare, cu funcționari absenți și cu o poliție abstractă, populația îndură batjocura și jaful, ca o calamitate impusă de război.

Două mari autorități cu Directori Generali, Directori, subdirectori, șefi, un Minister al mărfurilor și un Municipiu, multiplicat în zeci de atribuții bătute la

mașina de scris, se dovedesc perfect inutile. Șefii sînt molîi, demagogi și lași, iar subalternii sabotează. E foarte probabil că între tîlharii negoțului și control s-a stabilit o asociație de interese cu contract. Odată ce 20 de iscălitori superiori dintr-o autoritate au tot ce le trebuie la masă și mai mult, indiferența acoperă toate nerușinările organelor de supraveghere.

Ministrul care ar vrea cu adevărat să desființeze banditismul din comerț n-ar avea nevoie decît de spiritul de hotărîre.

Bilete de Papagal, an. XVII, nr. 28, 21 ianuarie 1945. Semnat : T. Arghezi.

CU CE SE MÎNGÎIE UN IMBECIL

Folosul că trăieşti între cîini, mîţe şi găini e înainte de toate moral. Pisicile şi dulăii nu dau, ca păsările, ouă şi nu dau nimic, afară de osteneală cu mătura, cu grebla, dar *naturalia non turpia*... Mai lipsesc din universitatea ogrăzii un cal, un bou şi un măgar pentru ca să fie aproape toate facultăţile casnice reprezentate. Cît priveşte broasca, bufniţa, ariciul, aceste blînde vieţuitoare ar corespunde cu nişte cursuri serale care ţin toată noaptea. Noctambulismul nu e o invenţiune a jucătorilor de pocher, ci cea mai veche noctambulă e luna, pribeagă prin răspîntiile cu becuri de stele şi palidă ca o băutoare de absint.

Între oameni sînt tot soiul nu atît de varietăţi cît mai ales de variabilităţi. Că unul vine pe lume cîrn şi altul prea lung la nas nu supără genul. Ceea ce jigneşte la om şi cu deosebire la omul civilizat e aptitudinea lui de a schimba cîte nasuri doreşti şi oricîte obraze, pe care le poartă cu sine, în buzunar. Tehnica transformării, atît a fizionomiei cît şi a capului cu totul, a dus la perfecţiune de materiale, subţiate treptat, pînă a le obţine aproape abstracte şi făcînd cu putinţă transportarea lor lesnicioasă, fără să incomodeze mai mult ca un pachet de ţigări.

O infimă fracţiune de indivizi înţeleg lucrurile într-altfel, probabil cei mai mărginiţi, din care face parte cu evidentă neruşinare şi semnatarul. Noroc pentru colectivitate, că ei n-au nici un rol social şi că se fac de rîs, cînd pe amvoane, cînd în scris, recomandînd portul pe toată viaţa al unei singure fizionomii, pretinzînd că nu s-ar uza la purtare, şi că nu trebuie dată la spălat. Relativ, ca să spunem aşa, la convingeri şi credinţe (vai! ce arhaisme!) schimbate săptămînal sau aninate pe anumite zile de călindar, un om politic eminent, şi fără îndoială de al nostru, a proclamat odinioară un mare adevăr, că numai proştii nu-şi primenesc părerile de cîteva ori pe an.

Dar ce sînt animalele altceva decît nişte proaste, de vreme ce se şi numesc dobitoace? Există şi la om această prostie masivă care face cîteodată cît o inteligenţă şi-l face să prefere semenilor lui societatea cîinilor, a mîţelor, a cocoşilor, a pomilor şi a florilor.

Nu-ţi poţi închipui, domnule cititor, de la etajul al zecelea al unui bloc ornat cu mozaicuri şi reflexe de sidef, ce bine te simţi între necuvîntătoare şi nescriitoare. Fiecare pasăre piere pe limba ei. Curcanul nu face ca pitulicea, vrabia nu vrea să fie privighetoare, broasca numai în fabulă se umflă cît vaca. Cireşul nu dă caise, ciuperca nu face frunze, crăiţa îşi păstrează mirosul ei şi nu ia cu împrumut aromele crinului şi ale rozei. Te duci cu coşul de papură şi aduni ouăle găinii : ea nu dă portocale, nici mingi.

A! iată şi porcul. Bună dimineaţa, porcule, ia dă-te niţel deoparte să-ţi curăţ murdăria. Murdăria d-tale îmi place : atîta ştii, atîta faci şi nu te încurci cu idealuri mai sus de coada dumitale răsucită, ca să le spurci.

Adevărul, an. LX, nr. 16.557, 8 mai 1946.
Semnat : T. Arghezi.

IREVERSIBILITATE

Ce bine mă simt între animale și cît le respect ! îmi spunea ieri, la grajd, Ioniță Ciugulea, ridicînd cu furca și lopata bălegarul. Și ce frumos miroase și baliga asta cinstită ! Cînd mă trimiți, jupîne, cu laptele, în oraș, de-abia aștept să mă întorc la vitele noastre. Acolo pute, jupîne. Și nu-i o putoare simțită atît cu nasul, cît cu sufletul, jupîne. N-aș da o sută de domnișori cu carte pe o singură vacă proastă, care nu știe a scrie și citi jurnale.

Ioniță, netezind vaca pe spinarea mătăsoasă, încovoiată la mîngîierea cu țăsala, a mulțumire, o întreba :

— Nu-i așa, Joiță ? Și Joița, părînd că înțelege, scoate un muget afirmativ.

Atîta știe să facă, lapte, dar îl face curat, fecioreInic, bun de gust și alb. Apoi, găina își dă oul, întodeauna la fel și parcă venit din stele, jupîne. Ursu latră, atîta știe, dar latră bine. Mîța toarce. Cocoșul cîntă. Bibilica își grăiește cuvîntul ei : știe numai un cuvînt, dar nu și l-a călcat niciodată. Coțofana se deosebește, ca și grangurul, ca și sticletele și privighetoarea după auz. Cucu zice „cucu" : îi place să-și spuie numele tare pe toată lunca. Iese bufnița din limba ei ? Nu.

Dacă nu le vezi, le află de departe urechea. Curcanul face numai ca un curcan. Rața face ca rața.

Se arată uliul dînd ocoale cerului din fundul tăriei. L-au simțit păsările toate și gîsca și-a întors capul cu un ochi către el în sus. Își adună bobocii, cloșca își cheamă puii. Primejdia e pe aproape.

Ce-mi place mie, jupîne, e că nici un dobitoc, cum îi zicem noi, deștepții, nu ia pielea altuia, penele altuia, glasul altuia și că fiecare rămîne ce este, știind că de multe ori i se trage moartea pentru că vrea să fie numai ca el. Ce-i pasă țapului din munte, cu coarnele întoarse înapoi, că-l urmărește vînătorul ca să-l prăvălească într-o rîpă, că se țin cîinii după el ? Se apără cît poate, mai aruncă și el cîte un drumeț cu armă, prins între stînci și lovit cu fruntea și dat peste cap între prăpăstii, dar el e țap, cum l-a făcut Dumnezeu, pînă la moarte. E cinstea lui să nu se corcească, maimuțărind o fire ce nu-i a lui și tînjind să fie ce nu este.

Așa, dacă mă duc la porci cu hîrdăul, știu că-i găsesc la locul lor. Nu dau la troacă de îngeri. Și, iarăși, dacă mă duc la îngeri știu că nu dau de porci. Poate că rîtul, ca o pecete, le-ar fi stat mai bine, decît acelora, altui dobitoc și că o țăcălie cu zîmbet i s-ar fi potrivit mai frumos cu obrazul dolofan. Dar porcul ține la rîtul lui și nu-l dă pe nimic, nici pe aripa columbei, nici pe spicele cu bătaie verde aurie din coada rotită a mîndrului păun.

Dobitoacele nu se iau unele pe altele cu împrumut, făptura lor e aidoma întotdeauna la muncă, la adăpat, la joacă și la moarte. Datina e pe vecie. Nici un asin chemat la judecata din urmă nu se va ascunde în alte straie și nu se va tăgădui. El va răspunde cinstit : „M-ai chemat, Doamne. Eu sînt măgarul. Fă cu mine ce vrei, nu mă privește. Asta-i boieria mea : cinstea și adevărul."

Adevărul, nr. 16 607, 9 iulie 1946.
Semnat : T. Arghezi.

CAUZA CAUZELOR

Uneori nu primeşti să cazi de acord nici cu cele mai juste şi mai probante opiniuni ale cuiva. Individul a reuşit să-ţi devie antipatic şi din momentul acestui sentiment, poate să fie şi exact şi verificat şi genial, nu mai interesează. Un fel de a fi al lui te zgîndăre şi indispune şi excitat de prezenţa inoportună, eşti în stare să conteşti şi ora evidentă a unei pendule la care te uiţi în acelaş timp cu el. L-ai scuipa în ochi, ca să vadă ora strîmbă. Neputînd să-l ataci direct şi să-l dai cu capul de duşumea, îi destrăbălezi certitudinile, tăgăduind evidenţa. Îţi combaţi propriile tale convingeri pentru că le împărtăşeşte şi el. E ca şi cum ai bea vin din acelaşi pahar şi te-ai simţi contaminat de balele lui. Şi aştepţi o reacţiune logică, aptă să prepare violenţa.

Te uiţi la el şi-l umpli de cusururi. Ochii lui sînt ori albaştri ca zerul, ori unsuroşi la comisuri, punctate cu o secreţiune. Gura buzată indecent lasă untură. Nasul, ce nas infect ! Palma e umedă şi-ţi mîzgăleşte strîngerea de mînă. Ce-o fi de picioarele lui în ciorapi ? În sfîrşit, insul e gata lichidat şi-ţi pute şi de departe şi la telefon. Mai ales, dacă părerile lui sînt emise cu suficienţă şi pedanterie, afectate de o intelectualitate critică reportericească şi

colorată cu anecdote, contactul cu limitele lui cerebrale ajunge o tortură.

Pascal are dreptate. Dacă profilul Cleopatrei ar fi fost mai cîrn, fața lumii era alta. Rațiunea, chemată în sprijinul cumpenei omenești și înfățișată ca o metodă concretă de investigație și de stabilizare morală, e deviată continuu de impresie și de fantezie. Refuzi să te înregimentezi într-o fracțiune care te atrage pentru motivul pe cît de absurd, pe atît de concludent, că ai putea să fii asociat cu preferințele unui animal care-ți dă senzații de carne stricată sau căruia-i curge nara supurentă. Ideea, idealul, punctul de vedere nu mai răzbesc prin această mască strînsă pe figura semenului tău. Scîrba morală sau materială decide și nu poate fi modificată de nici o judecată, mai tare decît orice percept de gîndire și hotărîre de voință. Întinzi coarda și plesnește. Istoria e zăticnită mereu de o imagine aparent falsă și epocile mari și mici ale trecutului, solidar în erori de suprafață cu viitorul, e neîntrerupt determinată de un neg cu mustață, de o scursoare sufletească, de un vîrf de limbă îmbălat, de un rînjet, de un hohot de voce stridentă ori de un zîmbet lin. O singură muscă în cazanul cu lapte de pe cuptor te face să-l arunci. Amice, păzește-te de muscă.

Adevărul, an. 60, nr. 16 723, 22 noiembrie 1946. Semnat : T. Arghezi.

ABCESUL

Cîtă vreme mocnește mut, puroiul ia forme exuberante și estetica lui de suprafață poate să înșele. Surîsul e inocent și fraged, căutătura e îngerească, de lobul urechii diafane atîrnă boaba de rouă a unui safir și obrajii se leagănă între cercei, cu patru ochi deopotrivă de albaștri. Carnațiile sînt spelbe. Colierul de perle încolăcit pe un grumaz alb, delicat, încă nu pare un șirag de bube, gata să spargă. Degetele lungi, trase prin fine inele, cu capetele roșii, încă nu pot să fie asemuite, cînd caută pe fundul poșetei, la teatru, ca într-un fibrom voluminos, ciubucul de sînge pentru buze, cu niște viermi și limbrici. Oglinda de buzunar pare lucidă și neamăgită. Creionul de funingine vînătă, care face pleoapa mai lascivă și adîncește conturul, încă nu aduce aminte viitoarele goale orbite.

Mantaua Doamnei miroase iritant a bergamotă și cade în falduri de blană dulce, în care suflul alege o cărare moale, răscolind nuanțe de parfum de alcov, păstrate în căldura încinsă între coapse. A fost vînată cîndva prin Alaska sau adunată, piele cu piele, prin zona toridă, tratată cu argăseli rafinate, de la 50 de cîrtițe sau șobolani de rasă. Modelați de mîinile unui expert pe silueta din limuzină, șoarecii au dat un

animal feminin adorabil. Puful de pudră, cu care se maimuţăreşte gingaş într-o fărîmă de cristal, nici el nu cheamă reminiscenţa pulberei simbolice a ţărînei.

Ca o făgăduială de viitor sau ca o amintire, veche din generaţii, podoabele strălucite sînt adeseori de lanţuri. Timpul vă păstrează, poate, fără cutiile de catifea, Domnilor, catene masive. Ce ai la picioare, Domnule Director ? Să mă ierţi, iarăşi m-am înşelat. M-a înşelat şi panglica de antilopă, de sub manşetă : în cătuşa ei bate inima unui minuscul ceasornic de aur încrustat.

Puroiul dă din cînd în cînd cîte un abces, care nu mai poate fi ascuns în zibelină şi cosmetic.

Astupaţi focarele iute, că au crăpat. Încep să curgă şi put şi nu se ştie pînă unde se poate întinde duhoarea. Coptura se cheamă ieri nu ştiu cum, mîine într-altfel şi azi Papazian. Ea e hrănită cu caviar şi şampanie originală. Un buboi de Anul nou, unul de februarie, altul de mărţişor, pe lună un buboi, buboaiele nu plesnesc toate odată, ci pe rînd şi cîte unul. Celelalte supurează în mister şi se tămăduiesc prin autovaccin, nu prin exterminare : ar fi imoral. Iau sînge de la tine şi-l transport pe mine, scot din fesă şi altoiesc la conştiinţă. Abcesul se resoarbe prin abces.

Adevărul, an. 61, nr. 16 790, 16 februarie 1947. Semnat : T. Arghezi.

POSTFAȚĂ

În fiecare dintre ultimele trei secole cel mai de seamă scriitor român a fost un înnăscut pamfletar. Trebuie să-i citām pe Cantemir, Eminescu, Arghezi pentru a susține, odată cu evocarea valorii operei lor, o ierarhie și în domeniul pamfletului. Dar, alături de aceste culmi, genul a cunoscut o filieră continuă. Dacă la cronicari, în didahiile lui Antim Ivireanu, în scrierile lui Dimitrie Cantemir și în polemicile Școlii ardelene aflăm doar incidențe pamfletare, pamfletul se înscrie în istoria literaturii noastre ca gen propriu-zis abia la începutul secolului 19, prin cîteva texte atribuite lui Ionică Tăutu, contemporan al faimosului între toreadorii condeiului Paul Louis Courier, cu care dealtfel a fost și comparat de Alecu Russo. Cel dintîi pamfletar român întemeia puternica tradiție social-politică, profil tematic continuat de generația pașoptistă și afirmat cu strălucire, la sfîrșitul veacului, de Eminescu și Hasdeu. Cam la un secol după filipicele comisului iluminist contra boierilor, I.L. Caragiale avea să scrie celebrul *1907. Din primăvară pînă-n toamnă.*

Aplicînd programatic arta scrisului la genul violent polemic, Ion Eliade Rădulescu, prin apel la fiziologie (v. *Domnul Sarsailă autorul*, *Fiziologia poetului* etc.), și Mihail Kogălniceanu, prin utilizarea pastișei (v. *Noul acatist al marelui voievod Mihail Grigoriu*, *Crezul moldovenilor*),

investesc pamfletul românesc cu dreptul literarității. În tradiția pamfletului fiziologie al lui Eliade, criticul Radu Ionescu publică profiluri acide pe la 1860, în ziarul *Dîmbovița*. Pamfletul de idei literare, afirmat în a doua jumătate a secolului de Cezar Bolliac, Al. Odobescu și Titu Maiorescu, ajunge la o mare extindere în polemicele de răsunet — vizînd personalități, curente, grupări — ale perioadei interbelice.

La întîlnirea secolelor 19 și 20 erau fixate în literatura română tradițiile fundamentale ale genului, ajuns la apogeu — prin amploare și creativitate — în prima jumătate a veacului nostru, cînd marea majoritate a scriitorilor, angajată în „luptele literare", semnează pamflete. Arta pamfletului aparținînd domeniului mai vast al artei prozei, cei mai cunoscuți pamfletari au fost scriitori și publiciști remarcabili. În consens cu cercetările asupra perioadei la care ne referim, putem cita pe Al. Macedonski, N. Iorga, Octavian Goga, N.D. Cocea, Tudor Arghezi, Ion Vinea, Felix Aderca, George Topîrceanu, Camil Petrescu, G. Călinescu, Geo Bogza, Al. Sahia, Zaharia Stancu și alții. Atestînd maturitatea evoluției prin existența conștiinței artistice aplicate pamfletului, două reviste de prestigiu, *Lumea* și *Viața literară*, acordă, în deceniul al treilea, cîte un număr * genului. Epoca de aur a pamfletului românesc începuse însă odată cu campaniile *Facl[e]i* și durează mai bine de treizeci de ani, coincizînd astfel cu desfășurarea verbului caustic arghezian.

Instrument de lucru necesar în analiză, definirea pamfletului, după surse teoretice mai recente **, indică o scriere satirică de mici dimensiuni, de obicei în proză, avînd un

---

* V. *Lumea*, an. I, nr. 11, 18 ianuarie 1925 ; *Viața literară*, an. II, nr. 75, februarie 1928.

** Silvian Iosifescu : *Literatura de frontieră* (Editura pentru Literatură, București, 1969), capit. *Literatura și publicistica*, subcapit. *Pamfletul și presa*, p. 363—370 ; Marian Popa : *Comicologia* (Editura Univers, București, 1975), capit. *Modul satiric*, subcapit. *Pamfletul și implicația pamfletară*, p. 122—123 ; *Dicționar de termeni literari* (Editura Academiei R.S.R., București, 1976), în care definiția a fost formulată de Radu Hîncu.

caracter combativ violent și un obiectiv concret, adică un interes ocazional, în general perimat odată cu trecerea timpului. Deși considerat gen de frontieră, în proximitatea publicisticii, pamfletului i se recunoaște calitatea literarității de la planul expresiei pînă la preocupările de structură compozițională, fapt care impune perspectiva raportului general-particular și cercetarea nivelului estetic în scopul descoperirii șanselor de perenitate.

Alături de alte personalități ale vremii (E. Lovinescu, Ion Vinea, Felix Aderca etc.), Tudor Arghezi a formulat, mai ales în expresie metaforică, problemele fundamentale ale condiției pamfletului. Multe dintre ideile argheziene (literaritatea, dependența de actualitate, lirismul genului etc.) intră în locurile comune ale dezbaterilor din perioada interbelică ; important este faptul că Arghezi le-a enunțat printre primii (încă din 1916), le-a menținut reluîndu-le aproape neschimbate (în 1925, 1928 și 1937) și a acoperit toate direcțiile teoretice ale artei pamfletului printr-o serie de soluționări de uimitoare coeziune.

Arghezi insistă asupra literarității pamfletului (genul proxim) și reluarea ideii (1916, 1925, 1928, 1937) trădează ostentația față de prejudecata facilității genului (prin afilierea la publicistică), dar înseamnă și detașare de obiect, înțeleasă ca elevare prin asumarea regulilor jocului artei. În 1916, cînd se afla încă în etapa cea mai dură a pamfletelor sale, Arghezi proclama : „A «înjura» e o artă literară", și declara că acceptă „insulta" numai sub exigența de-a fi prezentată cu „o situație și un stil", așadar cu eveniment și scriitură, adică elementele fundamentale ale operei de ficțiune. Revine, mai tîrziu, cu formulări tot atît de ferme : „Pamfletul reprezintă un gen literar" (1925), sau, discriminînd pentru promovarea lui, „Pamfletul reprezintă un *remarcabil* (s.n.) gen literar" (1928).

Pentru Arghezi, ale cărui texte polemice se intitulează, uneori, „spini de hîrtie", diferența specifică a genului, exprimată întotdeauna metaforic, pare a fi ironia malițioasă; pamfletul „e un fel de-a slobozi condeiul în răspăr", „e

tifla şi acestui gest i se cuvine o mînă curată, elegantă şi chiar o bijuterie pe degetul mic" (1925).

Ca orice altă specie literară, pamfletul îndeplineşte condiţia estetică pentru a asigura, mai întîi, bucuria lecturii : „Noi citim o critică sau o injurie ce ni se face intrigaţi ca pentru o lucrare de artă" (1916) ; „Pamfletul frumos, animat şi stropit cu lumină reuneşte toate însuşirile care fac preţul lucrărilor de artă — şi-i lectura cea mai plăcută" (1925). Deşi ideile rămîn aceleaşi de-a lungul anilor, în formularea lor constatăm o accentuare a tendinţelor înnobilării genului. Astfel, în 1928, pamfletarul îl emancipează prin restrîngerea categoriei de receptori ; inteligenţa acestora fiind solicitată de mecanismul comicului, valabil şi aici, pamfletul constituie „lectura cea mai plăcută unui intelectual". Numai în articolul din 1916, ideea nivelului literar apare circumstanţiată de perimarea parţială a textului, datorită unei modalităţi particulare de angajare faţă de o realitate dată : „Să stabilim regula sumară a unui pamflet. Înainte de toate, pamfletul trăieşte prin sineş ca romanul, epopeea sau satira — şi poate fi cultivat prin frumuseţea lui ca un ficat într-un bocal. E un gen literar, jumătate actual, jumătate etern." Cu alte cuvinte, se întîmplă estomparea planului de semnificaţii istoric-informative ale textului în favoarea altuia, cu preponderenţă estetic — după cum, scriind despre pamfletul arghezian, profeţeau Pompiliu Constantinescu şi G. Călinescu.

Cu generozitate faţă de genul exersat, dificultatea pamfletului este raportată la culmea literaturii — poezia, dar exagerînd, pamfletarul descoperă în ruda săracă a celorlalte forme literare virtuţile superlative ale Cenuşăresei şi, în competiţia cu poezia, se iveşte surprinzătoarea discriminare a considerării pamfletului bun mult mai rar decît poezia bună (1916, 1925, 1928).

O consecinţă majoră a literarităţii pamfletului ar fi condiţia fanteziei, sub variate modalităţi, începînd cu deformarea (frecventă îndeosebi în caricatură) ca receptare subiectivă şi ajungînd pînă la adăugirea fictivă : „Ca să-şi

atingă scopul, pamfletul trebuie neapărat să concretizeze vizual și să corespundă egal cu subiectul, el lucrează în adîncime cu intuiția și cu imaginea". Arghezi găsește o excelentă formulă pentru a apropia pamfletul de polul ficțiunii, delimitîndu-l de reportaj : pamfletarul artist trebuie să fie capabil de „invenția personală activă, condiția esențială a pamfletului bun" (1925). Arta și fantezia cauzează transferul de efect în plan artistic, anulînd injuria și asigurînd civilitatea gestului polemic : „În polemicele noastre trecute — și avem la activul nostru destule — niciodată nu am apelat la pumn și la baston, căci într-un fel sau altul, toate polemicile au fost duse cu fantezia și cultivarea caricaturii, ceea ce face chiar din pamflet o savuroasă operă de artă" *(Organizații secrete).*

Considerat literatură, pamfletul trebuie să-i inculce lectorului impresia prin magia sugestiei estetice. Pentru a releva importanța acestei funcții, Arghezi emite ipoteza utopică a convingerii victimei pamfletizate, de adevărul opiniei pamfletarului, ca maximum al realizării etice (1925) dar și ca simptom axiologic (1925, 1928). Situat alături de comedie și orice fel de satiră, așadar lîngă celelalte specii literare care au tendința să realizeze în expresie artistică critica defectelor omenești și a neajunsurilor sociale, pamfletul implică în consecințele artistice ale atitudinii critice procedeele ironiei și sarcasmului, a căror gamă este inventariată metaforic : „Pamfletul se învîrtește în jurul obiectului cu oarecare frumusețe de corb ; între două zboruri circulare, ciupește, zgîrie, înțeapă, rupe. Pamfletul se lucrează cu undreaua, cu peria de sîrmă, cu răzătoarea sau cu fierăstrăul bijutierului, și uneori, în clipele supreme, cu sculele măcelăriei" (1925). Funcția dinamică a pamfletului s-ar extinde la învigorarea artei, științei și vieții sociale, fiindcă acest gen al inteligenței se include în procesul violent intentat stupidității veleitare (1925, 1928). Descoperind ca resursă a pamfletului divergența comică dintre esență și aparență, Arghezi se arată moralist atunci cînd conchide restrictiv asupra personajelor destinate genului, și anume

acelea vulnerabile și ridicole din cauza diferenței dintre situația lor socială care dictează așteptările și calitatea lor reală. Această discrepanță furnizează premisa pamfletarului, care o augmentează cu artă, așadar cu intuiția și cu imaginea (1925, 1928). „Diferența" de care vorbește Arghezi fiind relativă în funcție de receptorul ei, pamfletarul, ca avocat patetic al unei cauze, o exagerează sau o născocește după principiul „invenției personale active". În urma unor polemici particulare sau de grup, cele mai frumoase pamflete argheziene au avut „victime" personalități ale vieții literare : E. Lovinescu, N. Iorga, Mihail Dragomirescu, Liviu Rebreanu, I. Al. Brătescu-Voinești, Victor Eftimiu etc. Datorită „invenției personale active", între personalitățile istorice citate și personajele cu aceleași nume din pamfletele argheziene există o relație destul de șubredă. Interesați de *arta* pamfletului, în analiza noastră ne vom referi în exclusivitate la nivelul literar, așadar la *personajele literare* E. Lovinescu, N. Iorga, Mihail Dragomirescu etc., ca realizări artistice aparținînd universului fictiv arghezian. Într-un infern tragicomic și sub bagheta unui *homo ludens* creator, acestea defilează travestind defecte care le poartă pe relieful accidentat al bolgiilor fanteziei.

Considerînd, în analiza noastră, personajele pamfletului ca fiind în exclusivitate personaje literare, urmăm în fond o concluzie logică a faptului că, în consens cu Arghezi, concepem pamfletul ca literatură, și îi aplicăm, în consecință, criteriile ficțiunii. Datorită intențiilor caricaturale ale pamfletarului, personajele pamfletului se află chiar mult mai departe de imaginea modelelor lor reale decît personajele unor genuri de inspirație istorică — romane, piese de teatru, balade, epopei etc. —, unde se încearcă o re-creare fictivă „după chipul și asemănarea" realității.

Johan Huizinga constata locul deosebit pe care îl ocupă în culturi foarte diferite (la arabii preislamici, vechii greci, germani, norvegieni, englezi, francezi) jocul competițional al schimbului de cuvinte injurioase *. Pamfletul ni se pare

* Johan Huizinga, *Homo ludens*, Editura Univers, București, 1977, p. 121—129.

a fi un avatar tîrziu, din societățile civilizate, al vechii întreceri cu lăudăroșenii și insulte. Din texte ca *Troparele zilei* (1911), *Un răspuns* (1937) și altele, reiese clar că pentru Arghezi pamfletul însemna un joc cu reguli precise — ale ficțiunii —, dincolo de spațiul (textul) căruia nu există decît normele sociale obișnuite. Dealtfel, despre marile sale „victime" Arghezi a scris atît pamflete dur sarcastice cît și pamflete în care predomină comicul. Iar comicul admite un soi de cordialitate și presupune seninătatea detașării de obiectivul incriminat. Astfel, la cei doi poli se situează pamfletele despre N. Iorga (v. *Domnul Iorga mitropolit* și *Cu prilejul revoluției chineze...),* I. Al. Brătescu-Voinești (v. *Ion Al. Brătescu-Voinești — o jigodie literară* și *Iar a scris domnul Brătescu-Voinești),* Victor Eftimiu etc. Pe de altă parte, față de multe dintre personalitățile care i-au inspirat pamflete, Arghezi aduce în diverse alte texte mărturia unei atitudini obiective, echilibrate. Cazul cel mai ilustru se referă desigur la N. Iorga, „cu care ne detestam iubindu-ne discret și paralel" — după cum scrie Arghezi într-o pagină tîrzie (*Predoslovie*, din 21 martie 1966, la *Icoane de lemn).* Dar chiar în timpul vieții lui N. Iorga, reiese această atitudine a pamfletarului, fiindcă în *Literatura nouă* (1922) îi face cu simpatie un portret mai degrabă elogios marelui istoric, „fierbintele scriitor al unei limbi în vîlvătaie", iar în *Serenissima. Rugăciune pe brînci la domnul N. Iorga* (1929) evocă emoționant intervenția lui N. Iorga pentru a-l elibera din închisoare. De o profundă înțelegere omenească sînt cele două articole publicate după moartea lui I. Al. Brătescu-Voinești, în decembrie 1946 în *Adevărul.* Disocierea dintre omul real și personajul de pamflet — Arghezi declara că nu dorește să atingă omul, ci doar să-i condamne greșeala — o avea însă pamfletarul încă de la începuturile campaniilor *Facleì* (v. considerațiile despre Oscar Spaethe, în *Expoziția Tinerimii Artistice. Note,* 1911). Și exemplificările ar putea continua cu texte despre Liviu Rebreanu, Victor Eftimiu și alții.

Stabilită în corelație cu intențiile pamfletarului, problematica reprezentativă pentru arta pamfletului arghezian și, totodată, pentru posibilitățile genului cuprinde direcțiile :

I. Degradarea în imagine a celor doi factori fundamentali ai tramei epice : personajul și evenimentul, cu mențiunea că degradarea evenimentului vizează aici tot personajul. Variantele realizării acestei intenții ar fi următoarele: (1) căderea în animalier ; (2) coborîrea în domestic (în care includem și trimiterea la corporalul indecent) ; (3) deformarea dimensiunii (mai ales caricatura prin apel la cartilaginos și simularea bunăvoinței) ; (4) depersonalizarea prin reificare, prin categorie onomastică sau prevăzînd mecanismul, după cunoscutul procedeu descris de H. Bergson în *Le rire*.

II. Introducerea, prin ipoteză narativă, a unei trame epice secundare și fictive în ficțiune devansînd aspectul reportaj al relatării.

III. Structurarea epicului ca simptom al literarității, îndeosebi în scopuri retorice.

Invazia vertiginoasă a fanteziei în relatarea evenimentului, impulsionată de geniul creator arghezian, ne obligă să prevenim că analiza pamfletului descoperă continuu un plan paralel secundar care, afiliat de subiectivitatea dinamizantă a viziunii scriitorului, generează ficțiunea stimulînd valoarea literară a textului. Acest plan eterogen față de obiectivitatea relatării poate fi angajat prin metaforă, comparație și hiperbolă sau poate fi inclus, sub pretext ipotetic, ca plan secundar redundant. Miracolul artei se înfăptuiește tocmai în transferul realului prin relatare („cuvinte potrivite") în fictiv : datorită relațiilor create de pamfletarul artist între evenimentul incriminat și un context imaginat, faptul real intră în puterea de absorbție a ficțiunii.

„Metoda zoomorfică", tentant instrument al cercetărilor și analogiilor întreprinse de-a lungul tîmpurilor asupra

relațiilor dintre fizionomia umană și cea animală *, își găsește un echivalent literar într-unul din procedeele cele mai importante ale pamfletului, pe care, fiindcă exprimă sarcasmul ca formă a atitudinii violent critice în urma constatării unei degradări morale, l-am numit *cădere în animalier*. La baza relației de identificare om/animal în cele două domenii se află același act de gîndire, deosebirea de formulare fiind datorată unei variații de atitudine, care determină o relatare obiectivă în vechile fizionomii și subiectivă în pamflet.

Procedeu dintre cele mai frecvente în pamfletul românesc al secolului 20 și generînd în mare măsură pitorescul genului, „căderea în animalier" corespunde intenției de demascare a calității (degradării) personajului prin trimitere la bestiar. Variante ale acestui procedeu putem descoperi în fabulă și în toate anecdotele alegorice cu măști animaliere, citabilă în primul rînd fiind *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir.

Pentru a releva resortul de ordin etic al trimiterii la animalier, care înseamnă condamnarea unei realități psihosociale, Arghezi neagă în exces similitudinea de esență morală om/animal în favoarea animalului, și o menține numai pe aceea de fizionomie, ca gravă acuză adusă personajului uman alienat, care își modifică neîncetat atitudinea în scopul parvenirii (*Omul-om și neomul, Otrava, Ireversibilitate*). Așadar masca animalieră are în pamflet funcția emblemei unui viciu. Degradarea personajului prin cădere în animalier realizează în planul fictiv adecvarea aparenței (înfățișarea) la un anumit conținut psihosocial (cameleonismul arivist în textul arghezian).

Relația fizionomică om/animal a cunoscut o tradiție îndelungată în gîndirea cultă și în artă : începînd din Antichitate, a străbătut Evul Mediu și Renașterea, a apărut în

* Jurgis Baltrušaitis, *Fizionomie animală*, în vol. *Aberații. Patru eseuri privind legenda formelor*, Editura Meridiane, București, 1972, p. 14—50.

speculațiile secolului 17, a izbucnit în tumultul teoriilor și legendelor romantice și a supraviețuit pînă în vremea noastră.* Reflectînd asupra relației om/animal în gîndirea secolului 19, Jurgis Balstrušaitis, conclude că „animalomania" nu este o modă trecătoare de gen satiric, ci o obsesie care corespunde unei gîndiri și unui sentiment al naturii și al vieții. În consensul acestei afirmații, putem adăuga că, paralel cu gîndirea cultă, amintita relație a fost prezentă și în gîndirea folclorică, după cum o dovedesc cu prisosință vechile mitologii. Etica implicată de creația folclorică a stimulat atitudinea de condamnare, prin coborîre în animalier, a personajului uman cu psihologie alienată ; relevante sînt mai ales metamorfozele prin care personajul uman este nevoit să împrumute o înfățișare animalieră pentru a expia o culpă. Arghezi sesizează originea folclorică a demersului, preluat într-o altă modalitate de pamflet, și subliniază nocivitatea cu reflex social a degradării psihologice : transferul folcloric în animalier ar corespunde unei experiențe permanent repetabile *(Omul-om și neomul)*.

Dacă „metoda zoomorfică creează un bestiar, o lume animală și o omenire fantastice" **, datorită tendențiozității puternice a demersului pamfletar lumea decăzută în animalier variază fantasticul între grotesc și monstruos. Sensibilitatea inflamată a pamfletarului constituie lentila miraculoasă care — după o vorbă celebră a lui I.L. Caragiale, scriitor deținînd prin excelență structura unui mare pamfletar — „vede monstruos". Intuiția argheziană sesizează monstruosul particularizat în pamflet prin cădere în animalier : „Mă simt ca insul în luptă cu păianjenii, cu păduchii și viermii, într-o planetă fabuloasă, de care viața nu s-ar fi prins decît în aceste forme, și groaza mea crește neînchipuit la ideea că aceste jivini unsuroase au aerul că tind spre aceleași țeluri culturale ca și noi, că, și ele ca și noi, se rostesc în numele artei și al adevărului" *(Profanii și furii*, 1912).

---

* Jurgis Baltrušaitis, *op. cit.*
** *Ibidem*, p. 15.

Semnificația morală a căderii în animalier implică jocul simulării unei metamorfoze alegorice. Caracterul ei convențional presupune un cod cu referință morală, pe care, pentru înțelegerea justă a mesajului și artei pamfletului, lectorul trebuie să-l descifreze în sfera psihologicului (v. *Omul-om și neomul*). Profilul *Năpîrca*, în fond o fizionomie pamfletară, alternează semnificativ referințele la animalier și uman : „Năpîrcă ți-e numele colectiv, omule netrebnic..." Relatarea unei metamorfoze realizată prin metaforă narativă revelă, în *Sfîrșitul unei polemici*, resortul moral al căderii în animalier ; arivismul vîrstelor din urmă este identificat cu dobîndirea înfățișării de paianjen : „Omului, lovit de vîrstă și cristalizat într-o situație, încep să-i crească tentacule superioare [...] Cîteva succese mici îi încurajează picioarele să se ramifice, să se desfacă și să se lungească din nou. [...] Aci, se vede în societate un rînd întreg de păianjeni cu figuri omenești gătindu-se să abandoneze rîndul...". Trimiterea la animalier ca demers comun fabulei și pamfletului apare evidentă în „profilul"-pamflet cu structură fabulistică *Adversarii*, în care după anecdota fabulei (ploșnițele, moliile, păduchii înaintează spre încălțămintea unui lucrător vizionar), pamfletarul adaugă „morala" sugerînd sistemul de simboluri specific pamfletului (omul din jilț ar putea să distrugă insectele parazite). Dealtfel, orice bun pamflet poate să includă în structura sa și nivelul unei fabule căreia lectorul trebuie să-i presupună „morala".

Procedeul căderii în animalier se realizează prin metaforă și comparație, figuri de stil cu o evoluție particulară atunci cînd, pentru a exprima o atitudine critică, trimit la bestiar.

Metafora cu termen manifest din animalier cunoaște, în pamfletul arghezian, modalități variate, frecvent complicate cu subtilitate. Complicarea tehnicii metaforice de la modalitățile metaforei simple pînă la metafora narativă acoperă categorii cu exemplificare în textele argheziene și

funcționalitate — așadar, posibilitate — generală în pamflet. Stimulată de intenții pamfletare, trimiterea metaforică la animalier își restrînge sfera semantică a termenului manifest la un anumit bestiar, care vizează, prin tradiție, degradarea personajului. Frecvența asocierii unei anumite măști (embleme, am putea spune) animaliere cu o anumită realitate psihosocială conduce la descoperirea unor clișee care alcătuiesc un cod cu implicație morală. Descifrarea acestuia solicită lectorul, constituind unul din aspectele dinamismului participativ al pamfletului.

După sfera semantică a termenului manifest, metafora animalieră simplă prezintă mai multe categorii. În metafora simplă propriu-zisă termenul manifest aduce, în cele mai multe cazuri, imaginea unor insecte care repugnă, îndeosebi paraziți, selecția exprimînd sarcasmul vehement al pamfletarului. Astfel, Arghezi scrie despre „toată ploșnița și păduchernița culturală" și despre „momentul favorabil verminei" (*Momentul canaliei*). Pamfletarul alătură păduchilor insecte, care au invadat armata în primul război mondial, „păduchele politico-literar" (*Păduchii, Păduchii culturali*). Constatînd „beneficiile ploșniței umane", Arghezi își îndeamnă contemporanii la un act de eugenie socială : „stîrpirea viermelui politic, aliat cu mușița afacerilor" (*Ateneiștii din Tătărași*). Pentru a-și blama un adversar, el face ipoteza că acela va merge la Paris, unde se va prezenta lui Bergson „«C.R.-Limbric, filosof», ca un maestru tinichigiu" (*Lingoarea filosofilor*). Într-o altă categorie a metaforei animaliere simple, termenul manifest aduce imaginea animalelor disprețuite prin pluralul anonimizant : „jivinile cele mai variate ale societății noastre" (*Momentul canaliei*), „dobitoacele gulerate" din presa vremii (*Din presă*), sau „orătăniile curții literare" (*Super-omul unanim*). Un grad de individualizare desemnează niște categorii socio-culturale : „Gorilul e încă prezent în literatura cultă..." (*Vai de noi !*) ; „cutare scriitor e un catîr remarcabil" (*Sindicatul scriitorilor*) ; „Cutare șoarece de redacție la ziarul cutare..." (*Din presă*) ; „De umbli [...] să strivești o nevăstuică socială, pie-

lea dascălului de morală, furnicată rece, se strînge" *(Permis și nepermis).* Pentru o anumită galerie a lumii literare termenul manifest constă în imaginea păsărilor, în general domestice și presupuse ca fiind lipsite de inteligență. Astfel, „Unii scriitori aduc aminte gîștile și asinii dresați" *(Nobilii „Flăcării")*. Pentru lipsa de originalitate, pentru critica manierismului, pamfletarul face aluziv apel la imaginea papagalului : „războiul a paralizat puterile de viață și ale celor mai buni scriitori, făcînd dintr-înșii niște pui de papagali, niște ecouri care repetă formula la nesfîrșit" *(Noțiuni vicioase).* Presupusa infatuare a unui critic al vremii îmbracă imaginea păunului *(Păunul genial)*, iar în cazul unui adversar prețuit totuși, prin metafora animalieră se intenționează doar reacția blajină a comicului : „Toată suflarea politică și culturală tremură cînd i se ridică sprinceana, și cade-n leșinuri cînd ia cuvîntul acest vultur răsfățat al orătăniilor noastre" *(Super-omul unanim).*

Metafora simplă plasticizantă asociază unei noțiuni abstracte o imagine concretă de bestiar : „Oamenii aceștia nesimțitori, care trăiesc fără o pasiune mare în vizuina goală a sufletului lor..." ; „În sufletul său de șoarece creștin, religia strămoșilor s-a cutremurat" *(„Neamul românesc" și „Facla" jidovească)* ; „O redacție e o viermărie de sentimente mici.." *(Din presă)* ; „Infantil, domnul Bărbat aleargă la țîța dascălului său, domnul Rădulescu-Motru, care se refugiază cu el la vaca filosofiei universitare, cu o gură lacomă de vițel" *(Lingoarea filosofilor).* Prin metafora simplă negativă se relevă contrastul dintre aparență și esență, realizarea fiind susținută de sugestie : un universitar al vremii, „scrie nu «noi catîrii», ci «noi filosofii»" *(Ibidem).* Deși foarte rară, metafora prin semicalc trebuie citată pentru capacitatea de invenție a pamfletarului, care constată în unele redacții „vecinătatea molipsitoare a unui catîr-en-chef" *(Din presă).*

În metafora animalieră sinecdotică, termenul manifest se limitează numai la o caracteristică definitorie a vietății

asociate pentru a releva un defect omenesc, astfel încît sugestia ajunge să fie solicitată de ambii termeni ai metaforei. Urechile lungi vizează în pamflet măgarul : „Partizan sincer al simetriilor, *Viitorul* voiește ca la urechile lungi, după care își alege simpatiile și colaboratorii, să corespundă niște picioare ca lumea" *(Aleluia, aleluia, aleluia)*. Sau : „înțeleg să scutur fără întîrziere urechea foarte respectabilă ca lungime a celui ce are impudoarea ei" *(Scrisoare deschisă domnului C. Banu, directorul revistei „Flacăra")*. Vehement sarcastică apare întotdeauna trimiterea la patrupede ca atare : „Noi totdeauna am spus că domnul Banu face o intelectualitate de copite..." *(Aleluia, aleluia, aleluia)*. Mai frecvent se împrumută din bestiar imaginea obiceiului caracteristic : Emil Fagure își păstrează măselele stricate „pentru rumegarea pe viitor a milostivului buget" *(Muștele cadavrului)*. Condiția intelectuală a pseudo-filosofilor vremii este demascată printr-o metaforă similară pe care o cităm pentru posibilitatea de variație a clișeului : „Hîrtia și tiparul pe care l-au rumegat pînă la esență le inspiră o comică teroare" *(Lingoarea filosofilor)*. Odată cu plecarea păsărilor migratoare, scriitorii merg și ei „să viseze în cuiburi străine" *(Literatura în spectacol)*.

Lanțul de metafore animaliere accentuează impresia deoarece extinde sfera trimiterii, conținînd totuși, în fond, o repetiție. Pentru membrii mult hulitei Societăți a Scriitorilor Români, Arghezi face o triplă referință la zburătoare, intenționînd să se oprească în pragul comicului : S.S.R. „prin indiferența justificată a membrilor valizi, s-a transformat, din nu prea știm exact ce fusese, în depoul de papagali bolnavi și de gaițe proaste ce este. S.S.R. nici nu și-a propus a răspunde vreodată unei alte chemări decît a paradării cu ifos a cîtorva serii de botgroși, unii dîrzi, alții plouați" *(Sindicatul scriitorilor)*. Într-o atitudine vehement sarcastică față de oamenii presei, fulgeră retoric pamfletarul formulînd un lanț metaforic din patru termeni : „Cretinul cu spoieli de bun simț e-o jivină deosebită, însă

ce caută cirezile acestea în presă ? Ce-a păcătuit cultura omenească pentru ca incuria bestiilor să o calce și în numele ei cornutele mari să-și ridice frontispiciile ?" (*Troparele zilei*).

Prin metafora narativă cu termen manifest din animalier înțelegem acoperirea unei situații cu personaje umane cu o anecdotă care cuprinde aspecte de bestiar. Selecția imaginii, fiind impusă de intenția critică a pamfletarului, determină și în această categorie metaforică restrîngerea termenului manifest și niște clișee repetabile. Astfel, imaginea curții cu păsări domestice travestește frecvent evenimentele vieții literare a vremii. Pentru ponderea vehemenței și accentuarea sarcasmului, metafora animalieră narativă apare angajată în antiteza dintre scriitorul autentic și restul lumii literare : „Academia s-a îndărătnicit să rămînă înapoi, la fabula domnului La Fontaine, cu broasca și boul, o balanță minunată [...]. O generație de halucinați și epileptici, o streche în rîndurile literare ciudată. Vocea gravă și adîncă a unui poet cum este Mihai Codreanu din Iași e acoperită de tumultul mărunt al rațelor și al găinilor, care văzîndu-se cu aripi se cred și într-aripate. Ce zarvă, ce cucurigu, ce cudcudac ! În acest entuziasm de ogradă, scriitorii erau siguri că încape și Academia" (*Pentru glorie și franci*). Sau, mai spectaculos în cazul de excepție Eminescu : „Evenimentul Eminescu s-a iscat fără aprobarea nimănuia și lipsa de corespondent a stîrnit, la curci și la găini, țîfnă și oftică literară. [...] A bătut toaca. E pe la cinci către seară. Găinile se duc încet la coteț să se culce." (*Cocò gîndește*)

Alteori, pamfletarul desfășoară o întreagă fabulă animalieră pentru ale cărei personaje cititorul este ispitit să descopere categorii ale vieții literare, adică să descifreze un mesaj transmis prin hieroglifele măștilor animaliere, care au devenit clișeele mobile ale unui joc, cu reguli fixe, în imaginar (v. *Cocò gîndește*, *Păunul genial*, *Aleluia, aleluia, aleluia*, *Rețete*, *Sunetul dinlăuntru* etc.). Alternarea ele-

mentelor celor două planuri, uman și animalier, constituie în general o sursă a comicului. În urma unei insulte („boi"), adusă de directorul unei reviste redactorilor săi, aceștia au declarat o grevă care se sfîrșește tragicomic în imaginile pamfletului pentru că „«boii» negreviști, aceia care s-au simțit incapabili să-și cîștige viața într-altfel decît în proza *Universului*, au zădărnicit acțiunea colegilor și au rămas (docili) la paie, unde s-au întors să rumege înainte și greviștii" *(Din presă)*.

Extinderea metaforei narative animaliere poate să acopere fără nici o abatere întreg textul unui pamflet cum se întîmplă în *Ploșnițele*, unde se apelează la o convenție frecventă și ușor recognoscibilă : ploșnița ca simbol al exploatării prin mașinațiunile afacerismului politic. Arghezi descrie evident tendențios obiceiurile repugnabilelor insecte, adică acomodează, prin forțarea similitudinilor, fenomenul animalier ca mască habitudinilor sociale și realizează susținut aluzia demascatoare a vieții clasei exploatatoare. Dimensiunea anecdotei cere accentuarea transparenței termenului manifest al metaforei pentru a menține constant nivelul convenției și prin acesta claritatea mesajului. Textul a apărut într-un număr al *Faclei* dedicat în întregime pamfletelor antimonarhice recurgînd la motivul ploșniței.

Între metaforă și comparație animalieră, angajînd explicit motivul metamorfozei, oscilează pamfletul anticlerical *Arhiereul Sofronie Vulpescu Craioveanul*, al cărui personaj, pitorescul și grotescul Popa Iapă, apare într-un întreg ciclu de pamflete, publicate concomitent în *Facla* și *Seara*. Căderea în animalier folosește aici un clișeu mai general decît în exemplul anterior ; nu se mai apelează la o mască animalieră individuală, ci se acordă caracteristica de bestial unui „arhiereu prins pe Bărăgan", claustrat prin fantezia pamfletarului în cușca unei menajerii fictive și supus, cu falsă bunăvoință, metamorfozelor și îmblînzirii. Victima este condamnată sub o imagine hibridă ca unele din personajele *Istoriei hieroglifice;* se realizează amalgamul monstruos al caracteris-

ticilor mai multor specii : vînătoarea şi îmblînzirea insinuează sălbăticia fiarei, care are ochiul „corcit ca de cîine şi găină" şi posibilitatea de ordinul miraculosului de a alterna la comandă înfăţişarea de arhiereu cu cea de jivină. În structura textului metafora animalieră are o dublă funcţionalitate : de cadru al relatării biografiei personajului şi, pentru că pamfletul demască un caracter, de configurare a unui avatar vaticinar al bătrînei fiziologii. Personajul, cu biografia lui cu tot, va intra în *Icoane de lemn*.

O construcţie subtilă variind procedeul căderii în animalier, între metaforă, comparaţie, ipoteză, poate fi descoperită în *Vecernii*, din seria *Icoanelor de lemn*. Textul are două părţi distincte, ambele cu referire la animalier. În prima, este proiectată cu ironie galeria întinsă a unui variat bestiar fantastic realizat prin cumulul metaforelor şi comparaţiilor animaliere. În a doua, se trece de la înfăţişarea exterioară evocînd animalierul, la dezvăluirea interiorului: călugării părăsesc desfăşurarea ritualului religios pentru a asista cu intensă participare psihică la un eveniment de bestiar, o idilă pisicească petrecută în nucul de la uşa bisericii. Compasiunea pentru călugării frustraţi de bucuriile condiţiei umane ştirbeşte în final tonalitatea pamfletului fără a afecta frumuseţea construcţiei textului.

Metafora apare în pamfletele argheziene mai frecvent decît comparaţia. Dacă în cazul metaforei animaliere trebuie sesizate simultan planurile celor două regnuri (uman şi animalier) şi relaţia în care pamfletarul le-a situat, în cadrul comparaţiei ele sînt complementare şi introduse succesiv.

Comparaţia simplă este rară ; o aflăm mai ales în cumulul lanţului comparativ, unde selectarea termenului secundar din sfera semantică a unui bestiar degradant determină o repetiţie prin care se accentuează retoric incriminarea : „E mai duhovnicesc, se pare, să fii un ticălos de preot înnămolit care se strînge ca broasca rîioasă, se dilată ca rîmătorul şi se crăcănează gîdilat în zmîrc ca

bivolul, decît un cercetător de visuri..." (*„Neamul românesc" și „Facla" jidovească*). În exemplul citat, o comparație cadru (un ticălos de preot/un cercetător de visuri) include, pentru reliefare, un lanț comparativ cu trei unități convergente ca sens, în care termenul secundar coboară victima în animalier.

Mai frecventă în pamfletul arghezian — ca expresie a excesului imaginar și a gradului avansat de literaritate a textului — este comparația animalieră narativă, care se realizează prin dezvoltarea anecdotică a unui aspect de bestiar în termenul secundar. Pentru viața meschin mărginită a lumii intelectuale, trimiterea se face consecvent la imaginea și întîmplările curții cu păsări domestice : „În viața ideilor și a scoliozelor intelectuale, împărțite pe tipuri de șchiopătare și de cocoașe, împrejurările se petrec ca în curtea cu păsări domestice, a lătrat un curcan și fac ca el toți papagalii. Clopotarul, izolat în turla lui cu vii și morți, se simte contrariat, auzind că vine de jos, dintre găini și curci, imitația în limbaj adecvat, a clocotului de aramă, dar își improvizează o justificare". *(Cocò gîndește)* Concretizările din termenul secundar includ prin trimiterile inverse — de la animalier la viața literară — tehnica metaforei și, astfel, în contextul comparației animaliere narative își face loc metafora animalieră, simptom specific arghezian de complicare a procedeelor literare. Angajarea trimiterii la corporalul indecent în comparația animalieră, cu efecte sarcastice, diminuează sensul spiritual al demersului personajelor : „Domnul Constantin Banu și ceata domniei sale îmi amintesc, cu senzația de atunci, ploșnițele dintr-o catedrală măreață, care ascunse prin simbolele sculptate devorau pe la șezut pe credincioșii unei vechi localități străine, așezați în jețuri ca să roage" *(Profanii și furii)*. În comparația narativă divergentă termenul secundar fiind aparent negat și realizat ca antipod al termenului comparat, textul deține nuanța ipotetică și aluzivă : „Versurile nu se numără pe degete, ca găinile din curte, oprindu-te la fiecare : una neagră, una moțată, una grasă"

(Post-scriptum), cum se pare că procedau unii critici, eludînd conştient sau din ignoranţă ideea organicităţii operei literare. Într-o formă retorică, pamfletarul recurge la comparaţia animalieră paratactică ; elementele de legătură între termenii comparaţi sînt anulate, rolul lor fiind preluat de accentuarea sugestiei, care apropie astfel de metaforă *(Permis şi nepermis, Troparele zilei, Pamfletul,* etc.) O variantă a retorismului comparaţiei narative se realizează prin inversarea termenilor ; fiind enunţat mai întîi termenul secundar, comparaţia se prezintă ca o metaforă descifrată în text : „Ceva ca un guzgan te aşteaptă, frecîndu-şi nasul de labe pe un maldăr de tomuri [...] E domnul Bianu..." *(Biblioteci n-avem)*.

O altă modalitate de degradare a personajului sau evenimentului, *coborîrea în domestic*, frecventă în pamfletul arghezian, constă în transferul fictiv din orizontul spiritual în sfera habitudinilor domestice (dependinţele, bucătăria, spălătoria, viaţa măruntă de familie, lumea infantilă etc.) pentru a fi sesizată tot culpabila discrepanţă dintre aparenţă şi esenţă (v. *„Convorbiri critice", Troparele zilei, Omul de spirit, Din presă, De la Societatea Scriitorilor Români, Procesul Rosetti-Stere, Literatura de Paşti, Moravuri literare, „Universul" subt Dumitreşti, Parlamentul, Senat !, Doi episcopi noi, Ţigănie literară* etc.). Demersul punitiv al coborîrii în domestic oferă aceleaşi posibilităţi de variaţie a tehnicii metaforei şi comparaţiei cu osîndirea la animalier, dar sfera semantică a termenului secundar sau manifestat care angajează domesticul este mai eterogenă, iar nuanţele atitudinii critice sînt dependente de traiectoria trimiterii.

Cea mai frecventă referinţă, încovoind sarcasmul spre comic, plonjează în bucătărie, cu temele satelit : culinarul, nutriţia. Pentru a critica dezorganizarea şi inactivitatea S.S.R., pamfletarul îi suprapune, cu efecte comice, un tablou de bucătărie codificînd prin metaforă narativă o interpelare reală : „Sînt cîteva luni de cînd m-am uitat într-o seară orientală, de lîncezeală bizantină, prin gaura uşii, în odaia acestei matroane şi am găsit-o dormind cu nişte caşcaval în

gură. Am lovit în ușă, s-a deșteptat speriată cucoana, s-au dat la mine slugile, deșteptate din bucătărie, mopșii cu dinții de lînă, treziți din lada de gunoi. Zarvă și chiot, gălăgie și.. caniculă. Tața română adormi iarăș între slugile și cățeii ei" *(De la Societatea Scriitorilor Români)*. Cu voită ipocrizie, pamfletarul justifică trimiterea la culinar investind-o cu valoare explicativă prin sugestie : „Conceput ca o saladă, *Universul* conține lucruri comparabile undelemnului, esenței de oțet, mărarului, pătrunjelului și altor comestibile vegetale. Dacă de cele mai multe ori sarea e absentă din ele, savoarea țîrilor, astăzi de sezon, o înlocuiește" *(„Universul" subt Dumitrești)*. La fel, se încearcă să se inculce ideea lipsei de originalitate a publicisticii unui adversar care este „o mîncare ce-a mai fost mîncată și revine în farfurie în fața unui apetit cinstit" *(Salut, mediocritate !)*, sau sînt calificați literații lipsiți de talent drept „chelnerii muzelor ingrate" *(Pamfletul*, 1925). O comparație sarcastică angajează alături de culinar trimiterea la un anumit animalier, curtea cu păsări, așadar, de fapt — la domesticul animalier, pentru a sancționa comportamentul necivilizat al unor scriitori, care „se supără ca și cum le-ar fi furat vecinii un curcan și le-ar fi prăjit bucătăreasa peștele prea tare" *(Moravuri literare)*. Cu ocazia reflecțiilor asupra unui schimb de articole polemice, în scopul explicitării apar discriminări între diversele sorturi culinare, creîndu-se astfel un cod care trebuie descifrat : „E o intoleranță internațională după care desertul cu cașcaval repugnă gustului obișnuit cu mandarine, și nu prea mi se pare că mișmașul sufletesc cu sifon al domnului Bosie s-ar clasa într-altfel" *(„Neamul românesc" și „Facla" jidovească)*. Confuzia contrariilor și transferul la polul opus generează comicul, prin intermediul aceluiași cod : „Obișnuit cu florile și cu dafinul, domnul Rosetti a fost uimit să se vadă într-o bună zi încununat cu saladă" *(Procesul Rosetti-Stere)*. Intenția sarcastică aduce în relatarea evenimentului imaginea consumării alimentelor. Opinia pamfletarului asupra orgoliului și operei unui critic contemporan o aflăm printr-o comparație paratactică, din care cităm

termenul secundar : „Te crezi în fața unui patron, plin de sănătate, așezat la masă, care mănîncă, mănîncă liniștit, zîmbind la farfuriile goale. Din cînd în cînd își desface degetul cel mare de pe lingură, și-l întoarce spre pieptul său și zice «Eu»" *(Convorbiri critice)*. Prin metaforă narativă imaginea alimentului poate să acopere întregul pamflet, contribuind astfel la organicitatea textului, alături de unitatea tematică, printr-o consecvență a procedeului. În *Omul de spirit*, trimiterea la o diversitate de lactate și preocupările adiacente — uneori ironic inventate, cum ar fi aceea de „inspector al zerului capitalei" — are funcția de a sugera lipsa de vocație polemică, adică de inteligență a adversarului.

A doua grupă de imagini ale domesticului, care solicită sarcasmul în pamflet, aparține spălătoriei. S-ar părea că o polemică literară se transformă într-o „ceartă începută pe maidan și care se continuă în spălătorie" *(Moravuri literare)*. Victimă de prim plan a pamfletului arghezian, S.S.R. este inclusă în ordinea acelorași trimiteri. O metaforă narativă numește cauza demisionării lui Liviu Rebreanu din funcția de președinte al S.S.R. o răscoală „în dependințe" și o descrie astfel : „Personalul de corvezi literare al Societății se mișcase acum vreo trei săptămîni și intrînd cu gălețile pline în ședință le-a vărsat în capul președintelui. Sala fiind pardosită cu parchet lustruit și biblioteca ocupată de cărțile unor foști confrați europeni, obișnuiți cu moravuri în stil indirect, estetica grajdului și a bucătăriei a supărat" *(Epilog)*.

Imaginea altor medii — spitalul, gara, micul magazin, mahalaua, circul etc. — folosește de asemenea pamfletarului pentru sancționarea prin coborîre în obișnuit. Dezaprobînd descrierea gratuită, Arghezi metaforizează : „Scriitorul trece prin povestea lui cu căruța", sau compară : „Literatura stagnantă e ca o gară de marfă în care vagoanele s-au oprit, și grînele putrede și fermentate irump din sacii sparți, și înnămolesc terenul" *(Despre scriitori)*. O comparație narativă cu termenul secundar din domestic extinsă la întreaga structură a unui text o aflăm în *Graiul „Vieții românești" sau*

Răspunsuri fără răspuns. Demers frecvent în pamflet datorită retorismului caracteristic genului, inversarea termenilor comparației augmentează surpriza trimiterii și efectul comic : cearta între doi mahalagii tipici care afectează indiferență unul față de celălalt anticipează comparativ considerațiile asupra unui articol polemic apărut în *Viața românească* și referitor la *Facla.* Comparația cu obiecte de interior de interes strict utilitar deține, dincolo de efectul minimalizator al coborîrii în domestic, ineditul asocierii. Cineva deschide ușa de la S.S.R. „cu neîncredere și indiferența plictisită cu care și-ar fi deschis dulapul de haine" *(De la Societatea Scriitorilor Români. Dare de seamă).* Cînd un personaj este identificat cu un obiect neînsemnat, coborîrea în domestic se realizează în marginile reificării comice. Un dramaturg, „ca un chibrit ud, nu mai ia foc nici acolo, prin redacțiile frecventate, nici aici unde e clasat" *(Asasinarea unui mort).* Caracterizarea discursului unui personaj prin comparația reificantă — cu mașina de călcat și mașina de cusut — angajează cu efecte comice mișcarea mecanică aplicată ființei *(Pamfletul,* 1925).

Printre cele mai ingenioase realizări comice ale pamfletului arghezian se află și acelea datorate proiectării registrului infantil („jocuri de copii") asupra spiritualului profund al vîrstei mature avînd preocupări universitare, jurnalistice *(O scrisoare, Zmeul turcesc* etc.). Pamfletarul simulează bunăvoința afectînd acceptarea jocurilor de copii — zmeul, praștia — pînă la saltul în fabulația pură, unde metafora nu mai este decodificabilă, intenția fiind aceea a ridiculizării personajului prin proiectarea lui într-un cadru și un eveniment cu totul inadecvate personalității lui. Detalierea evenimentului închipuit extinde imaginile jocului acaparînd toată fabulația și interesul literar al textului. Evenimentele din biografia tipic normală (matrimoniul, înmormîntarea) generează, de asemenea, clișee ale coborîrii în domestic. Astfel, în *Repețiri,* idealul experienței publicistice este amalgamat cu imaginile și etapele căsătoriei burgheze. În sfera coborîrii în domestic putem include și ultima bolgie a pamfletului : referința la corporalul indecent (excrețiile fiziologice, erotismul și descompunerea anatomică).

Coborînd atît de adînc în infernul pamfletului, chiar hainele pamfletarului par că încep să fumege și să împrăștie miasme repugnabile. Pentru Arghezi, orice trimitere la biologicul corporal preia în contextul pamfletului funcția degradării. Poetul însetat de absolut în psalmi și adeseori mîhnit de condiția umană, visează în prozele sale de lirism cristalin o anatomie purificată de palpitații sau, tendință complementară în ipostaza pamfletarului, investește cu sarcasm orice trimitere material corporală.

Cele mai frecvente referiri la corporal merg spre coprologic și funcția biologică corespunzătoare, care deține, în pamflet, același rol ca nutriția. Obiectivul de prim plan rămîne tot evenimentul cultural cu protagoniștii săi, marii adversari ai pamfletarului, pe care acesta îi pedepsește în fictiv la o situație penibilă (v. *Serenissima rugăciune pe brînci la domnul Iorga, Superomul unanim, Troparele zilei, Despre critică, Poezia cu moț, Iarăș „Flacăra“ și domnul Banu* etc.). Excremențialul planează, datorită titlului, asupra întregului pamflet *În latrina „Culturii naționale“*, unde, văzuți prin lentila magic deformantă, adversarii părăsesc „terenul pe care singuri și l-au ales și aruncă în retragere și derută cu bolovanii constipației lor consistente...“. Printr-o comparație narativă, aceeași trimitere degradantă domină și pamfletul *Științe naturale*, în care tendința retorică se manifestă prin obișnuita inversare a ordinii termenilor. Confuzia anatomică ni se pare a fi aspectul cel mai interesant al trimiterii la corporalul indecent : „Intestinul lor, devenit cerebral, ne judecă, ne clasează...“ *(Momentul canaliei)*. Tonalitatea sarcastică a confuziei anatomice se găsește mai ales în pamfletele anticlericale, în care sublinierea corporalității masive se face pentru contrastul cu deficitul de spiritualitate (v. *Arhiereul Sofronie Vulpescu Craioveanul, Konon episcopul)*. Constatăm și în cadrul acestei direcții tematice posibilitatea acomodării și acumulării procedeelor. Domesticul animalier îmblînzește cu nuanță comică sarcasmul feroce, în comparația răspunsurilor unui adversar cu „rotocoalele cleioase“ lăsate de pisoiul urmărit printre mobilele încăperii *(Iarăș „Flacăra“ și domnul Banu)*.

În descompunerea anatomică, în care includem alături de putrefact și cartilaginosul (opusul reificantului rigid), Arghezi se dovedește un înspăimîntător magician, fie că e vorba de „blesteme", de *Florile de mucigai* sau de pamflete (v. *Abcesul, Baroane, Popa Iapă la rege* etc.). Schimonosirea punitivă a înfățișării personajului își găsește resursele atît în viziunea hipersensibilizată a pamfletarului, cît și în autoflagelarea provocată de mîhnirea meditației asupra fragilității ființei omenești („trestia"). Am crede că atunci cînd proiectează grotescul caricaturilor, pamfletarul își dezvăluie mai întîi sieși o tragedie ontologică; fiindcă dincolo de atitudinea justițiară tresare compasiunea pentru vulnerabilitatea condiției umane, el nu exultă în urma victoriilor sale, îmbălsămate dealtfel cu neagră melancolie.

Căderea în animalier, coborîrea în domestic, trimiterea la corporalul indecent constituie procedee consecvent reluate în pamfletul românesc interbelic, dar includerea lor originală și într-o gamă foarte întinsă de variații în faptul artistic caracterizează geniul arghezian. Clișeele — asocierile semnificative ale unor anumite imagini animaliere sau domestice cu anumite categorii psihosociale — sînt realizate într-o mare varietate de expresie. Cercetarea microtematică întreprinsă prezentînd specificitatea necesară tonalității pamfletare, revelă maleabilitatea unor procedee sub condeiul unui mare scriitor, dar și forța creatoare a viziunii argheziene, care năruie prejudecata aridității unei specii literare.

Procedeu specific pamfletului arghezian, *ipoteza narativă* constă în *includerea prin prezumție a unei secvențe epice informativ redundante în cadrul relatării evenimentului incriminat.* Pamfletarul presupune fie prelungirea acțiunii pamfletizate pînă la o ipostază incredibilă, fie angajarea unei situații noi similară sau antitetică celei dintîi. Tehnica literară a ipotezei duce la dilatarea epicului pînă în zona ficțiunii pure printr-un cumul de imagini care transcend frapant evenimentul pretext al pamfletului. Ipoteza narativă constituie în planul evenimentului corespondentul caricaturii din planul personajului. Ca direcție de analiză se impune

cercetarea evoluției procedeului începînd cu nivelul realului în ficțiune (prezumția unui eveniment posibil fiindcă urmează logica realității) și culminînd prin adăugarea irealului, absurdului sau fabulosului, cînd ipoteza constă într-o excrescență epică pur fictivă (incompatibilă cu logica realului). Asemeni celorlalte procedee ale pamfletului, ipoteza realizează o exagerare cu intenție morală și moralizatoare, prin „reducere la absurd", și configurează o variantă de hiperbolă narativă.

Delimitarea elementelor care intră în relație în contextul desfășurării procedeului ipotezei narative pornește de la premisa considerării pamfletului ca reportaj cu gradul maxim de subiectivitate. Ipoteza narativă cuprinde două categorii de termeni. *Termenul bază* constă în secvența epică reală în ficțiune, rezistentă în planul zero de subiectivitate a receptării și corespunzînd, de fapt, evenimentului care urmează să fie pamfletizat. Un asemenea eveniment ar fi, în *Un mare contribuabil : poetul*, preconizarea impozitului asupra veniturilor revenite scriitorilor în urma operelor publicate. *Termenul eterogen* se constituie din secvența epică intruzivă ipotetic în relatarea termenului bază. Termenul eterogen — ipoteza propriu-zisă — este introdus prin prezumție și determină particularizarea relatării. Astfel, termenului bază din exemplul citat anterior i se asociază propunerile, neverosimile, ale pamfletarului, care dețin funcția termenului eterogen : legiferarea muncii silnice, aruncarea scriitorilor în temnițe etc.

În realizarea procedeului ipotezei narative, literaritatea la nivelul „invenției personale active" este generată de : (1) relația dintre termenul bază și termenul eterogen ; (2) termenul eterogen în sine, cu efect sporit cînd propune o secvență epică fictivă incompatibilă cu logica realului. Termenul eterogen își reflectă retroactiv sensurile asupra termenului bază deformîndu-i dimensiunile. Se poate recunoaște aici tehnica hiperbolei particularizată situației.

Propunem ordonarea vastului și variatului material al ipotezei narative din pamfletele argheziene printr-o triplă clasificare și anume : după consecințele atitudinii naratorului în nuanța relatării (1) ; după posibilitatea combinării cu

alte procedee literare (2) ; după natura relației dintre termenul bază și termenul eterogen (3).

Umoarea pamfletarului, avînd consecințe în nuanța relatării, determină *selectarea termenului eterogen dintr-o anumită sferă tematică, fie tragică, fie comică.* În *ipoteza narativă sarcastică* termenul bază este prelungit din perspectiva unei atitudini cinice vizînd umorul negru, cu una sau mai multe întîmplări prezumtive care acoperă un crescendo tragic. Astfel, pentru a demasca în impozitul impus de Ministerul de Finanțe pe veniturile scriitorilor o formă de exploatare, pamfletarul îi alătură prin contiguitate propuneri swiftiene în imagini pregnante care cuprind o sferă mult mai largă decît aceea a termenului bază : legiferarea muncii silnice pe viață, scrierea cărților fără compensație materială, traiul în neagră mizerie al familiei, spînzurarea copiilor *(Un mare contribuabil : poetul).* Fictivul, în ipoteza tragică plonjînd în absurd, copleșește aspectul reportaj, dar prin dimensiunea hiperbolizantă termenul eterogen evidențiază de fapt esența termenului bază. În pamfletul arghezian, *ipoteza narativă comică* acoperă un registru mult mai larg și mai variat decît ipoteza narativă sarcastică, deoarece comicul deține mai evident ideea de joc (noțiune fundamentală în poeticile argheziene), înțeles drept convenție urmînd legile artei. Ipoteza narativă comică se realizează prin simularea bunăvoinței : termenul eterogen propune o soluție aparent fericită pentru rezolvarea unei situații. Astfel, la dispoziția de a se opri spectacolele teatrale în timpul postului, pamfletarul propune cu falsă bunăvoință „universalizarea postului" pînă la intervenția Sinodului „la Societatea pentru protecția animalelor ca să li se așeze cățeilor și mîțelor cîte o foaie de viță, sau chiar două foi, cu cîte o inscripție trasă din psalmist" *(Postul cel mare și teatrul).* Prezumțiile pamfletarului pot oscila în desfășurarea lanțului ipotetic între sarcasm și comic, vehemență și umor, cum se întîmplă cînd i se atribuie revistei *Flacăra* variate preocupări domestice : afacerile matrimoniale, căutarea doicilor și servitoarelor, trimiterea cîinilor bolnavi la veterinar *(Moravuri literare).*

A doua clasificare a ipotezei narative are în vedere *posibilitatea de combinare cu alte procedee literare, îndeosebi acelea specifice pamfletului.* Exemplele relevă tendința generală de complicare a artei pamfletului arghezian.

Atribuind intervenției sale polemice un sens etic cu directă consecință socială, pamfletarul condamnă în mijlocul cetății, în agora. El acuză public încercînd cu efort să convingă obștea presupusă martoră de culpabilitatea victimei sale. Prelungirea consecutivă a situației reale-în-ficțiune printr-o situație fictivă-în-ficțiune dobîndește un spor de vehemență sub forma retorică a cumulului de întrebări. Dezaprobarea fiind în general explicită, exagerarea generează o hiperbolă sarcastică : „Ce să cred eu despre directorii și redactorii unei gazete care pot lua orice lucru în deșert și se pot învoi cu atari atitudini ? Că, soți, ei își vînd nevestele ? Că, părinți, își violează copilele ? Că, idealiști și creștini, se masturbează dinaintea icoanei Născătoarei de Dumnezeu, sau că-și astîmpără luxuria în mormîntul maicii lor ?“ *(Cultură și ortodoxie).* Frecvent în pamfletele argheziene, cumulul de întrebări retorice prezumtive poate fi găsit și în *Moravuri literare, „Neamul românesc“ și „Facla“ jidovească, „Viața românească“, „Flacăra“ și „Facla“, „Procesul revistei „Facla“, Marchizul de Bîrlad, „Capșa“ și capșismul, Părintescul plagiat, Vagoane-biblioteci, O concluzie, Meli melo, Kultur* etc.

Într-o altă formulă retorică, mecanismul ipotezei narative include tehnica metaforei prin crearea unei confuzii între două situații ; în acest caz termenul eterogen anticipează termenul bază. Despre un adversar impertinent și stîngaci, „Am bănuit că avem de-a face cu o victimă călcată de cauciucurile unui automobil, halucinată de dureri, în căutarea Eforiei Spitalelor, care internează în serviciile ei diversele beteșuguri“ *(Foiță).* Situația fiind apoi explicitată, confuzia este în ultimă instanță negată, dar termenul bază rămîne marcat de iradierea termenului eterogen cu nuanța grotesc domestică. Diferența dintre situația reală (manifestarea impertinentă a unui adversar disprețuit) și situația fictivă (victimă călcată de automobil) fiind foarte mare, asocierea surprinzătoare generează caracterul hiperbolic.

Propunînd, cu îndelungă detaliere, nişte clerici construiţi prin aplicaţiile mecanicii — nişte roboţi, am spune astăzi —, Arghezi angajează într-o ipoteză narativă comică procedeul reificării în varianta mecanicului aplicat fiinţei (*Doi episcopi noi*). Un elocvent exemplu al complexităţii artei pamfletului arghezian îl descoperim în *Competinţele universale*, unde ipoteza narativă se realizează prin situarea termenului eterogen (prezumţia că miniştrii incompetenţi au murit cu un an în urmă) între o comparaţie cu termenul secundar real-în-ficţiune (moartea unui aviator care a existat în realitate) şi o metaforă cu termenul manifest fictiv-în-ficţiune (morţii care discută în *Dialogurile* lui Lukian). Retorismul se manifestă îndeosebi în prioritatea acordată termenului secundar al comparaţiei, care fiind real-în-ficţiune şi tragic stimulează sarcasmul, în timp ce termenul manifest al metaforei aparţine irealului fabulos care subminează tragicul impunînd efectul comic. Comparaţia paratactică se asociază mai ales ipotezei narative sarcastice, pentru că realizarea sugestiei are nevoie de un context violent degradant. Vizînd vanitatea unui scriitor al vremii, pamfletarul preconizează un transfer în domestic al demersurilor aceluia : „Tăblii de tinichea fac, în cîte un colţ de stradă, pe trecător atent la «Murdăria oprită». Poetul va obţine autorizaţie de la poliţie să adauge un rînd dedesubt : «Citiţi pe Radu D. Rosetti»" (*Procesul Rosetti-Stere*).

În clasificarea datorată criteriului privind *natura relaţiei dintre termenul bază şi termenul eterogen descoperim trei categorii de ipoteză narativă.*

În cazul relaţiei de contiguitate, termenul eterogen prelungeşte prin forţarea (dilatarea) dimensiunii termenul bază şi realizează prin hiperbolizare o ipostază deformată pînă la neverosimil a termenului bază (v. *Postul cel mare şi teatrul*, *Superomul unanim*, *Proiect de lege*, *Cu prilejul revoluţiei chineze*, *Ideile domnului Brătescu-Voineşti* etc.). Toate propunerile (ipotezele) făcute în *Postul cel mare şi teatrul* în vederea universalizării postului proiectează prin situaţii comice o societate absurdă, în care lumea îmbrăcată cu antereie şi dulămi turco-greceşti aşteaptă îngenuncheată trecerea Sinodului, vespasienele sînt păzite de cîte un protopop

ca să nu funcționeze, pisicilor și cîinilor li se pune cîte o foaie sau două de viță cu inscripții trase din psalmist etc. Aspectul sarcastic al acestei categorii de ipoteză narativă poate fi exemplificat cu *Un mare contribuabil : poetul*, sau cumulul de întrebări retorice citat din *Cultură și ortodoxie*. În cea mai frecventă categorie a ipotezei narative, *termenul eterogen, aflat în relație de contiguitate cu termenul bază, reprezintă o particularizare, o aplicare concretă a termenului bază, făcută cu intenția reducerii la absurd*. Exagerarea constă într-o falsă explicitare a naturii situației pamfletizate. Simularea bunăvoinței cu efecte comice este, de fapt, o ipocrizie programată ca obstacol subiectivizant al receptării. Pamfletarul în postura de fals inocent își asumă masca lui Candide pentru a inscena cu elementele realității (premisa, termenul bază) o imagine fictivă alarmantă (termenul eterogen).

Într-o ipoteză narativă sarcastică, pornind de la aplicarea mentalității belice, pamfletarul proiectează gravele prejudicii aduse culturii și, în ultimă instanță, distrugerea civilizației. Structura textului este acaparată de expunerea celor trei direcții afine ale ipotezei *(Zădărnicie)*. O ipoteză narativă comică aduce imaginea practicării unui program nerealist de ridicare a nivelului cultural al maselor țărănești : în timpul unor ocupații foarte domestice (păzirea oilor, mulsul vacilor), țăranii poartă cu ei, citesc sau recită scrierile unor victime frecvente în pamfletul arghezian *(Țăranul literat)*. O variantă ingenioasă de ipoteză narativă are în construcție, ca premisă, acomodarea a doi termeni reali-în-ficțiune : un accident de tren în care muriseră mulți soldați și propunerea unui ministru de a se înființa vagoane-biblioteci, acestea avînd — în opinia fals asumată de pamfletar — utilitate în cazurile tragice, deoarece „pereții ar fi mai elastici și căderea călătorilor între șine și sub roți mai puțin vătămătoare" *(Vagoane-biblioteci)*. Incluzînd în termenul eterogen fabulosul, Arghezi sancționează cu umor idealismul vulgar al unui profesor, acordîndu-i ironic origine divină : „domnul Basilescu fiind și fiul lui Dumnezeu și tovarăș, pe din două (șaizecișiopt la sută pentru domnia sa) cu Sfîntul Duh" *(De la un examen de licență)*.

Frecvente sînt ipotezele narative din această categorie aplicativă care privesc domeniul cuvîntului scris. O variantă de ipoteză narativă comică o constituie pastișa, care se realizează în pamflet ca ipostază parodică (v. *Din Biblia apocrifă, Pîrțotina boșoroagă, Unde duce impresionismul* etc.). Efecte remarcabile în pamfletul arghezian are ipoteza comentariu de text. Termenul bază este constituit în acest caz de un fragment citat din lucrarea autorului pamfletizat (v. *Epic romantic și romantic epic, Un raport academic, Criterii literare, A răbăși, răbășire, „Neamul românesc" zgîrie brînză, Cu prilejul revoluției chineze* etc.). Arghezi își sancționează victima sugerînd, prin reducere la absurd, că are un stil confuz sau simplist. Cu ipoteza lansată, pamfletarul pretinde că ar clarifica prin aplicație mesajul autorului citat, dar sub pretextul explicitării lui — și în aceasta constă aici simularea bunăvoinței — îl deviază. Pentru realizarea reducerii la absurd, simularea bunăvoinței impune arborarea seriozității într-un demers evident forțuit : încălcîndu-se logica realului sînt comparate incomparabilele. Se înscenează mult în pamfletul literar.

Imaginea realității este înlocuită progresiv și subreptice de imaginea unui paramond, a cărui absurditate constă într-o dezordine sesizabilă prin raportare la logica realului. Arghezi descoperă în scrierile victimei o tranșă de inadecvare între mesaj și expresie și alunecînd cu falsă candoare în aventura textului, așadar considerîndu-l *ad litteram*, configurează esența după datele aparenței, reconstituie voit eronat imaginea realității după cuvintele care i-au pierdut ordinea. Astfel, elementele imaginilor se înlocuiesc și se asociază urmuzian dincolo de logica realității printr-o confuzie agravată de inadecvarea lor. Insolitul invadează și acaparează domeniul normalului și într-un univers absurd „rochiile cu cercevelele lăsate în jos" și „rochiile cu cercevelele în sus" „stau nemișcate cu fața la stradă" *(Cu prilejul revoluției chineze).* O încălcare a sensului și folosirea neologismului neadaptat prilejuiesc, în pamfletul *A răbăși, răbășire,* o serie de ipoteze etimologice care generează comicul absurd. Păcatul neologismului neadaptat constituie pentru Arghezi ispita necesară pentru a insinua punitiv o dezordine

generală în universul cuvintelor : cu falsă bunăvoință, pamfletarul împinge etimologia în imaginar, caută sensuri inexistente, propune variante fonetice, deduce cu vervă consecințele invențiilor avansate ipotetic de el.

O formă insidios mascată de tulburare a ordinii lucrurilor se realizează prin ipoteza *confecționării naturii :* termenul eterogen desfășoară o ficțiune particulară prin crearea detaliată a unei lumi artificiale. Astfel, este imaginată cu pitorești amănunte soluția constructivistă în scopul adecvării realității la materialele festiviste publicate în numărul ocazional al unei reviste : se propune, în limitele falsei bunăvoințe, o înscenare absurdă pentru a se crea iluzia iernii. Termenul eterogen — simularea iernii — acaparează textul dobîndind întîietate prin interesul fascinant al aventurii fanteziei (*Crăciunul în literatură*).

A treia categorie a ipotezei narative, după criteriul relației dintre termeni, combină caracteristicile celorlalte două analizate anterior : *termenul eterogen se află într-un raport de falsă contiguitate cu termenul bază, fiindcă prelungirea termenului bază în termenul eterogen se face prin substituirea criteriilor de apreciere a obiectului și derivă într-o reducere fortuită la absurd.* Pe de o parte este exagerată cu falsă bunăvoință dimensiunea, pe de altă parte se produce o aplicare a termenului bază prin substituirea criteriilor de valorificare cu scopul deprecierii obiectului prin relevarea unui absurd atribuit. Spectacolul unei piese de teatru a lui Victor Eftimiu la Paris constituie termenul bază căruia pamfletarul îi alătură treisprezece situații fictive de reprezentare a operei în străinătate : Vandeea, Mexic, Turnul din Pisa, Mont-Blanc etc. În contextul fictiv creat, pamfletarul răstoarnă relația reală a valorii : nu meritele literare ar impune reprezentarea piesei în lume, ci distanța de țară, numărul locuitorilor, altitudinea ar decide valoarea ei (*Domnul Eftimiu la Paris*). În *Aleluia, aleluia, aleluia* aflăm că la revista *Viitorul* criteriul valoric are în vedere mărimea picioarelor, fiindcă acolo se face „o intelectualitate de copite" ; se angajează depreciativ corporalul și animalierul sinecdotic. În *De la un examen de licență*, o ipoteză narativă comică este realizată prin confuzia criteriilor de distingere între

legea ca exigență spirituală și cartea (ca obiect) de legi. O formă mai rară a ipotezei narative, prin mecanismul etimologiei populare, schimbă, de asemenea, cauzalitatea fenomenului și criteriul de apreciere, degradîndu-i conținutul moral și spiritual: „Pe scenă șed autorii, dedesubt șade publicul; șade toată lumea; prin urmare șezătoare" (*Științe naturale*).

Unitatea universului pamfletar arghezian se datorează în primul rînd unității de substanță artistică, așadar viziunii originale realizată printr-o anumită gamă de procedee. Prin căderea în animalier, coborîrea în domestic și ipoteza narativă, Arghezi ajunge la o re-figurare extrem de personală a imaginii societății contemporane. În pamfletul literar, în relația dintre nivelul estetic și mesajul polemic, forța mesajului polemic este proporțională cu arta literară, fiindcă aceasta constituie cel mai important factor de convingere al opiniei pamfletarului. Imaginile pamfletului arghezian sînt foarte pregnante și construite cu mare artă, ceea ce sperăm să fi dovedit încercarea noastră de relevare a *anatomiei* pamfletului.

Un bilanț al analizei întreprinse impune concluzia tendinței de *complicare a procedeelor* în arta pamfletului arghezian și recunoașterea importanței acordate fanteziei — „invenției personale active", care trece în plan secundar aspectul reportaj. Metafora și comparația simple sînt rare, în timp ce apar frecvent metafora și comparația narative. Se poate vorbi de o *expansiune textuală* a procedeului, fie că o metaforă, o comparație sau o ipoteză narativă acoperă întregul pamflet (v. *Arhiereul Sofronie Vulpescu Craioveanul, Ploșnițele, Adversarii, Științe naturale, Graiul „Vieții Românești" sau Răspunsuri fără răspuns* etc.), fie că se reia consecvent sfera semantică de referință — animalierul, domesticul — menținîndu-se și astfel unitatea gamei de realizare artistică (v. *Omul de spirit, Postul cel mare și teatrul, Repețiri, Omul cu ochii vineți, Apă cu făină, Baroane* etc.). Analiza a dezvăluit o interesantă particularizare a procedeelor, prin restrîngerea sferei semantice — în general la animalier și domestic — a termenului de referință

necesar în realizarea metaforei și comparației. Datorită intenției critice, metafora pierde din ambiguitate pentru a se înscrie, alături de comparație, într-un cod artistic specific pamfletului. În timp ce metafora și comparația mai păstrează, prin raportare, contactul cu solul informativ al reportajului, ipoteza narativă ne transferă cu totul în pămînturile mișcătoare ale ficțiunii pure (v. *Crăciunul în literatură*, *Vagoane-biblioteci*, *O scrisoare* etc.). În scopul sublinierii gradului înalt de literaritate al pamfletului arghezian menționăm și tendința de combinare a procedeelor, în special de realizare a ipotezei narative în contextul căderii în animalier sau al coborîrii în domestic. Prin exagerarea pe care o semnifică, toate procedeele pamfletului se situează sub zodia hiperbolei negative.

Dacă, pentru Arghezi, natura oferă spectacolul unui miracol perpetuu (v. *Ce-ai cu mine, vîntule?*, *Pe o palmă de țărînă*, versurile), lumea socială, neavînd demnitatea să-i corespundă, este condamnată, ca formă de alienare a condiției umane, prin categoria grotescului, într-un demers similar demitizării literare. Prin trimitere la animalier și domestic, imaginile regnurilor se contaminează în proiecția unor hibrizi grotești — oameni-animale, oameni-obiecte, cum vom întîlni mai ales în *Poarta neagră* și în prima parte a *Cimitirului Buna-Vestire* — și a unor evenimente absurde. Dar absurdul apare magistral speculat mai ales în ipoteza narativă, care va însemna procedeul major de realizare a utopiilor negative din *Poarta neagră* și *Tablete din Țara de Kuty*. În textele argheziene, ficțiunea dobîndind întîietate față de evenimentul pamfletizat, acestuia îi rămîne doar funcția de declic al unei fabulații (v. nota adăugată la *Vagoane-biblioteci*). Centrul de interes se axează în pamfletul arghezian pe aspectul peren al textului tocmai fiindcă prin ficțiune situația se generalizează sub condeiul moralistului.

Arghezi a preluat și dezvoltat toate temele și modalitățile caracteristice genului în decursul unei literaturi. A scris pamflet literar, politic, social, anticlerical etc. A scris pamflet propriu-zis, pamflet-fiziologie, pamflet-cronică — literară, plastică, teatrală —, pamflet-istorie ieroglifică, roman-

pamflet. După douăzeci de ani de pamflet răspîndit în reviste, marele pamfletar a publicat cărți de ficțiune copleșite de procedeele diatribei vituperante și în care recunoaștem, uneori prelucrate, pamfletele publicate anterior independent, în reviste (v. *Icoane de lemn, Poarta neagră, Tablete din Țara de Kuty, Cimitirul Buna-Vestire*). Fără perfecțiunea care să egaleze scrisul arghezian, în epocă au existat intenții și realizări similare. Refăcînd parțial experiența lui Arghezi la Cernica, Alexandru Sahia proiectează, influențat de marele pamfletar, ciclul intitulat *Huliganii lui D-zeu*, din care au apărut pe la 1930 cîteva proze de un realism crîncen. Scrise independent, dar raportabile la *Tablete din Țara de Kuty*, datorită procedeului „istoriei ieroglifice" sînt volumele *Ciubăreștii* și *În ajun* (1936) din ciclul *În preajma revoluției* de C. Stere.

Arghezi n-a publicat niciodată o culegere în exclusivitate de pamflete, poate tocmai pentru a spulbera ideea unei carantine a genului. Pamfletele sale, acelea care nu au rămas îngropate încă în revistele vremii, au fost incluse cu consecvență în volume mozaicale de proză lirică (*Bilete de papagal, Pravilă de morală practică, Pagini din trecut, Lume veche, lume nouă, Tablete de cronicar* și, postum, *Scrieri*, vol. 23—26). Un exeget al pamfletului arghezian, Al. George, mărturisea că încercînd proiectul unei culegeri de pamflete i s-a speriat gîndul și credea că atunci cînd ea se va realiza se va speria negreșit și hîrtia. Ne rămîne speranța, pe care în consensul textelor program argheziene interpretarea noastră a căutat s-o susțină, că arta pamfletului arghezian va anestezia mai mult retorica și în fond admirativa spaimă. Cu atît mai mult cu cît am gîndit structura antologiei prin similitudine cu mozaicul celorlalte volume argheziene, adică variat de zigzagurile tonalității, condiție absolut necesară în concepția lui Arghezi, după cum reiese din *Predoslovia* la *Icoane de lemn*.

Cel mai prețios omagiu îi este adus lui Arghezi de un alt faimos pamfletar contemporan, Ion Vinea, care îl recunoaște „incontestabil cel mai mare pamfletar dintre toți marii meșteri ai diatribei". În cazul „celui mai mare îmblîn-

zitor al verbului românesc", cum îl numea Pompiliu Constantinescu pe Arghezi, interesantă ni se pare îndeosebi configurarea raportului dintre evoluția unei literaturi naționale cu destinul puternic marcat de pamflet și apariția celui mai de seamă pamfletar al ei, deoarece constatăm coincidența surprinzătoare a unei puternice structuri pamfletare cu momentul de apogeu al pamfletului românesc.

Septembrie 1977

MARIANA IONESCU

E. Lovinescu: *Problema pamfletului: 1) Pamfletul și lirismul; 2) Pamfletul ideologic și pamfletul de cuvinte; 3) Pamfletul o problemă culturală*, în *Critice*, vol. IV, Ediție definitivă, Editura Ancora, București, 1928, p. 51—61.

Pompiliu Constantinescu: *Tudor Arghezi: „Icoane de lemn"*, în „Vremea", an. III, nr. 108, 1930, p. 4. Reprodus în *Critice*, Editura Vremea, București, 1933. Republicat în *Scrieri*, vol. 1, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 62—65. Ediție îngrijită de Constanța Constantinescu.

Pompiliu Constantinescu: *Tudor Arghezi: Poarta neagră*, în „Vremea", an. III, nr. 155, decembrie 1930, p. 19 și 20. Reprodus în *Critice*, Editura Vremea, București, 1933. Republicat în *Scrieri*, ed. cit., p. 66—72.

Al. Philippide: *Tudor Arghezi: Poarta neagră*, în „Viața românească", an. XXIII, nr .1, ianuarie 1931, p. 67—72.

Perpessicius: *Tudor Arghezi: „Icoane de lemn"* și *Tudor Arghezi: „Poarta neagră"*, în *Mențiuni critice*, vol. III, Fundația pentru literatură și artă, București, 1936, p. 135—136 și 374—381. Reproduse în vol. *Opere*, 4, Editura Minerva, București, 1971, p. 115—120 și 314—318.

E. Lovinescu: *Epica modernistă, fantezistă, pamfletară, lirică, eseistică, pitorească. Tudor Arghezi*, în vol. *Istoria literaturii contemporane (1900—1937)*, Editura Socec, București, 1937, p. 270—272. Reeditare în *Scrieri*, vol. 6, Editura Minerva, București, 1975, p. 253—254. Ediție de Eugen Simion.

Pompiliu Constantinescu: *Viziunea infernului*, în vol. *Tudor Arghezi*, Fundația pentru literatură și artă, București, 1940, p. 173—196.

G. Călinescu: *Fenomenul arghezian. Tudor Arghezi*, în vol. *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Fundația regală pentru literatură și artă, București, 1941, p. 733—734.

Al. Andriescu: *Specificul artei argheziene în proza satirică*, în „Iașul literar", nr. 3 (martie), 1956, p. 88—95.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. *EDIȚII*

MANUAL DE MORALĂ PRACTICĂ, Editura Pygmalion, Iași, 1946 ; reeditat în *Scrieri*, vol. 20, 21, 22, Editura pentru literatură, București, 1968 (vol. 20), 1969 (vol. 21, 22) cu titlul *Pravilă de morală practică*. Ediție publicată după textul definitiv al autorului sub supravegherea lui G. Pienescu.

BILETE DE PAPAGAL, Editura Casa Școalelor, București, 1946.

PAGINI DIN TRECUT, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1955.

LUME VECHE, LUME NOUĂ, Editura Tineretului, București, 1958.

TABLETE DE CRONICAR, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1960.

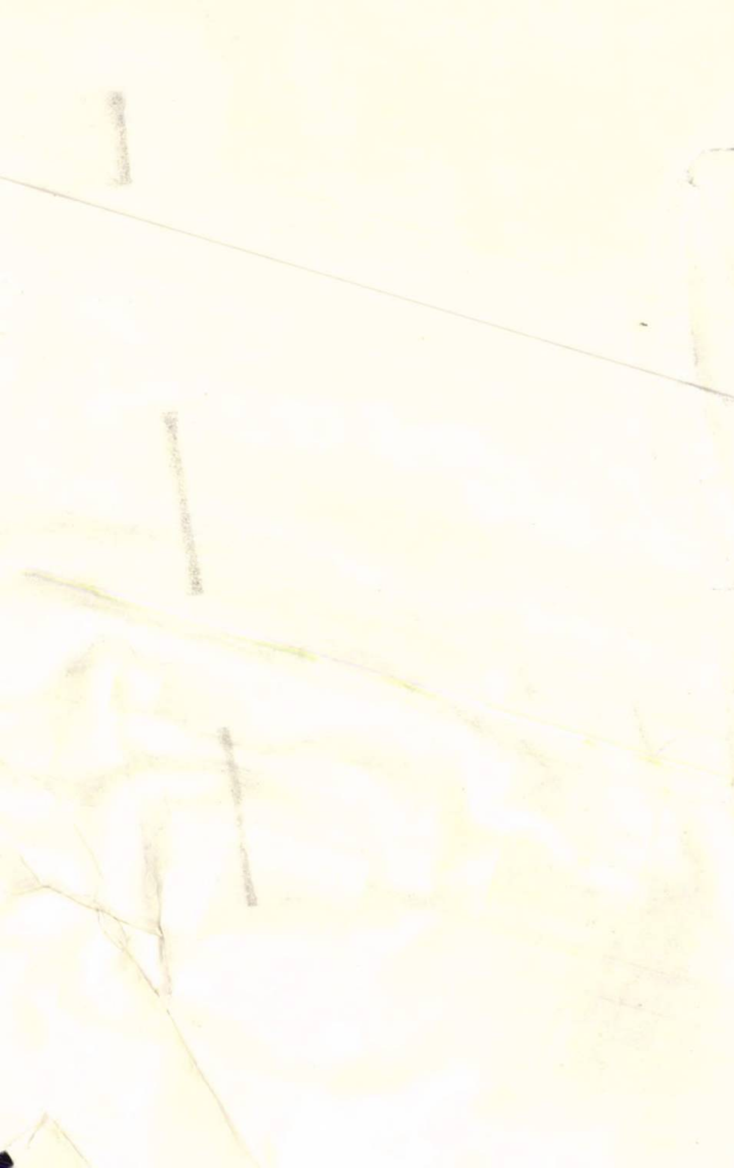
SCRIERI, vol. 19, 23, 24, 25, 26, Editura Minerva, București, 1968 (vol. 19), 1972 (vol. 23), 1974 (vol. 24, 25, 26).

II. *REFERINȚE CRITICE*

E. Lovinescu: *Doi pamfletari români: N. Iorga și T. Arghezi*, în „Sburătorul", an. I, nr. 16, 2 august 1919, p. 353—355. Reprodus în vol. *Epiloguri literare*, Editura librăriei Al. Stănciulescu, București, 1919.

Paul Georgescu: *„Lume, veche, lume nouă"*, *tablete de Tudor Arghezi*, în *Încercări critice*, vol. II, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1958.
Ov. S. Crohmălniceanu: *Preliminarii* și *Poetul „zmîrcului"*, în vol. *Tudor Arghezi*, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1960, p. 25—42 ; 246—276.
Stancu Ilin: *Tudor Arghezi-pamfletar*, în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor", an. IX, nr. 2, 1960, p. 209—221.
S. Damian: *Tudor Arghezi : Tablete de cronicar*, în „Gazeta literară", an. VII, nr. 30 și 31, 21 și 28 iulie 1960.
Dumitru Micu: *Stîrnind flăcări vaste, Sodoma și Gomora*, și *Leatul anului cumplit*, în vol. *Opera lui Tudor Arghezi*, Editura pentru literatură, București, 1965, p. 62—79, 247—280, 287—290.
Alexandru George: *Ca pentru cîntece și blesteme*, în vol. *Marele Alpha*, Editura Cartea românească, București, 1970, p. 143—152.
Ion Rotaru: *Tudor Arghezi*, în *O istorie a literaturii române*, vol. II, Editura Minerva, 1972, p. 403—414.
Alexandru George: *Estetica și pamfletul arghezian*, în vol. *La sfîrșitul lecturii*, Editura Cartea românească, București, 1973, p. 209—228.
Eugen Simion: *Tudor Arghezi*, în vol. *Scriitori români de azi*, II. Editura Cartea românească, București, 1976, p. 35—41.
Valeriu Cristea: *Satiră și purificare*, în vol. *Alianțe literare*, Editura Cartea românească, București, 1977, p. 127—211.
N. Balotă: *Pamfletul sau arta de a spurca frumos*, în v. *Opera lui Tudor Arghezi*, Editura Eminescu, București, 1979, p. 418—441.

M.

CUPRINS

În seria ARCADE

au apărut în 1979 :

Ion Agârbiceanu
POVESTIRI

Gr. Alexandrescu
POEZII

George Coşbuc
POEZII ALESE

Octavian Goga
POEZII

Adrian Maniu
VERSURI

Constantin Negruzzi
ALEXANDRU LĂPUŞNEANU

A. I. Odobescu
PSEUDO-CYNEGETICOS

Mihail Sadoveanu
NOPŢILE DE SÎNZIENE

Ioan Slavici
MARA

Tudor Vianu
SCRIITORI ROMÂNI DIN SEC. XX

Ion Vinea
ORA FÎNTÎNILOR

Aparițiile anului 1980 :

V. Alecsandri
DRAME

I. L. Caragiale
TEATRU

Ion Creangă
POVEȘTI ȘI POVESTIRI

M. Eminescu
POEZII

C. Hogaș
AMINTIRI DINTR-O CĂLĂTORIE

Alecu Russo
CÎNTAREA ROMÂNIEI

Mihail Sorbul
LETOPISEȚI

Ionel Teodoreanu
ULIȚA COPILĂRIEI
ÎN CASA BUNICILOR

V. Voiculescu
ULTIMELE SONETE ÎNCHIPUITE
ALE LUI SHAKESPEARE ÎN TRADUCERE
IMAGINARĂ

* * *

AESTESIS CARPATO-DUNĂREAN

Lector : MIHAI DASCĂLU
Tehnoredactor : ELENA CĂLUGĂRU

Bun de tipar 23.XI.1979. Coli ed. 12,90. Coli tipar 20,50.

Comanda nr. 90 423
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti,
Republica Socialistă România

ARCADE

EDITURA
MINERVA

Lei 6,75